Potier

ARS
OETICA
LEXANDRI
DONATI
SENENSIS
OCIETATE IESV.

LIBRI TRES.

VENETIIS,

PTIBUS COMBI, & LANOVII.

M. DC. LXXXIV.

periorum permissu & Priuilegio.

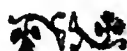
AD LECTOREM.

QVod alij profusis Commentarijs, Dialogis, Libris: ductu, institutoq; Aristotelis, de Poëtica precipiunt; Ego breui Epitome complexus, addiscentibus præsertim exposui: sic vt nihil eorum omiserim, quæ ad ingeniosissimæ Artis cognitionem adolescentes iuuare putauerim. Cæterùm, quò magis breuitati consulerem, capita minùs præcipua, aut disputationibus agitata in additamenta conieci; vt, cui minus esset ocij, aut voluntatis ad legendum, multa minùs necessaria seligerentur, quæ pro arbitrio legere posset, aut relinquere. Auctorum locos interdum intercisos consultò adduxi, verbis duntaxat prætermissis, quæ aut proposito non conducerent, aut longiorem circuitum nimia prolixitate pertexerent, Nec quemquam notare consilium fuit, sed animi sententiam aperire. Qualecunque opusculum non inuidè accipiet, qui cum cæteris se quoque agnoscat studiosum esse Poëticæ, atque in vitæ fabula confingere omnia, nihil conficere.

LECTORI

Typographus.

HAbes, Lector, Donati Poëticam, si non maiorem, paulò tamen auctiorem. Post singulorum enim Po matum præcepta, quæ Auctor libro tertio tradidit, & veterum exemplis Poëtarum parcè insinuatis illustrauit, Recentiorum exempla non pauca paucis indicamus. Munusculum istud amica nobis Doctorum liberalitate indultum publici iuris lubentes facimus. Hinc nempè Musarum Candidati optima Poëseos exempla intuentes, optimè discent Poëtices præcepta exprimere, ire scilicet, quò monstrat Donatus. Tu igitur, Donati doctrinam si diligis, donantis industriam ne negligas, & vale.

NOI

OI REFORMATORI
Dello Studio di Padoua.

HAuendo veduto per fede del Padre Inquisitore nel libro intitolato: *Ars Poëtica Alexandri Donati è Societate Iesu*: non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Prencipi, e buoni costumi, concediamo licenza à Combi, e LaNoù di poterlo stampare, osseruando gli ordini, &c.

Data li 14. Giugno 1684.

Geronimo Ascanio Zustignan Ref.
Ferigo Marcello Reform.

Gio: Battista Nicolosi Segret.

Mutius Vitellescus Societatis Iesu Præpositus Generalis.

CVm Libros de Arte Poëtica P. Alexandri Donati nostræ Societatis, aliquot eiusdem Societatis Theologi, quibus id commissum fuit, recognouerint, in lucem edi posse probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandentur, si ita Reuerendiss. P. Vicesg. & Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij videbitur. In quorum fidem has manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus Romæ 15. Nouembris 1630.

Mutius Vitellescus.

a 3 IN-

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

De

LI.

LIBRI SECVNDI.

Sim.

Quo-

De

LIBRI TERTII.

Ani-

DE ARTE POETICA LIBER PRIMVS.

Nomen Poësis. Cap. I.

OESIS à faciendo nomen inuenit ποιεῖν enim facere, ποίησις factio, ποιητὴς factor est. Sed quamuis omnes artifices, materiam quisque suam elaborando, sint effectores; tamen Poëtæ nomen sortiti non sunt, quod proprium sibi fecit carminum scriptor, qui imitando rerum veluti simulacra conformat: Vt vel ex ipso nomine ingeniosa poëtæ machinatio, actionumque verisimilis constructio deprehendatur. Nam huic arti aliæ artes collatæ nihil quodammodo faciunt.

Origo Poësis. *Cap. II.*

Arist. cap. 2. poët. POësim non vis aliqua externa, sed Natura ipsa molita est. Ideoque Poëta non tàm arte constat, quàm, vt ait Cicero. Pro Ar. poët. *Natura ipsa valet, vel mentis viribus excitatur*. Duæ autem causæ penitus insitæ in natura poësim genuerunt. Altera est vis imitandi: altera, naturalis propensio ad harmoniam, & cantum. Imitatio non in hominibus solum, sed etiam in brutis apparet. Nam aues cantum imitantur, & voces: nec solæ sunt

Culd. 5. Metam. ———*imitantes omnia Picæ*,

Sed & quadrupedes motus ad numerum, saltusq; condiscunt. Hominibus autem nihil magis inditũ, quàm imitari. Hac enim facultate maximè indigebant, qua maximè ad artes, & disciplinas informantur. Quint. 10 c 2. *Sic litterarum ductus, vt scribendi fiat vsus, pueri sequuntur: sic musici vocem docentium: pictores opera priorum: rustici probatam experimento culturam in exemplum intuentur*. Iucunditas verò, quæ inest imitationi, indicio est à natu-

natura proficisci. Quæ enim tristitiam inferunt, naturæ repugnant. Et oblectatio tanto securior est, quanto securiùs eorum imagines imitatione expressas videmus, quæ in seipsis visa nocerent. Serpentes enim, & cadauera sine horrore videri non possunt; at exquisitè depicta delectant. Cuius rei causa est; quia tunc noui aliquid sine periculo addiscimus; nam videndo rei veræ imaginem, referendoque ad exemplar, vtriusque similitudinem antea nobis ignotam deprehendimus.

Altera causa poëseos est natuturalis hominum propensio ad canendum. Quem enim numerus in voce, vel motu, vel fidium pulsu non oblectat? Testes pueri, qui ex sese nouos quotidiè cantus excogitant, eduntq; Et quoniã aliqua pars cantus carmen est, Natura, quæ canere docuit, docuit & carmen. Perfectus enim cantus carmen inuoluit. Nam sicut cantus peculiaris est modus flectendę vocis: ita & componendorum verborum; vt nimirum verba, quę canuntur, tali numero, modoq; astri-

cta concinniùs, & pulchriùs desinant. Quod versus, non solutæ orationis proprium est. Ideò quidquid canitur musicis modis, ferè carmen est. Et poëtæ scribentes carmina, aiunt non se scribere, sed canere.

Homer. Μῆνιν ἄειδε θεὰ.

Virgil. *Arma, virumq; cano.*

Studium igitur naturale imitandi, canendiq; versum peperit cum imitatione coniunctum: primò quidem rudem, & impolitum, sed deinde obseruationibus, & artis præceptis excultum. Quare Poësis nec sine imitatione, nec sine carmine fingi potest.

Quid sit Imitatio. Cap. III.

IMitatio est rei alterius repræsentatio. Plato sic scribit: μίμησις ποίησίς τίς ἐστὶν εἰδώλων: *Imitatio effectio est imaginum.* In Soph. siquidem εἴδωλον cùm alia significat, tùm præsertim imaginem, & simulacrum, & id, quod assimilatur rei veræ, vel fictæ: cognatæq; sunt voces εἰκὼν, μίμημα, εἴδωλον, *imago, imitamentum, simulacrum.*

Ne-

Neque verò quidlibet est alterius imago, sed illud duntaxat, quod expressam ex altero similitudinem refert: vel quia eandem ab illo naturam suscepit, quomodo liberi sunt imagines patris: vel quia peculiarem alterius proprietatem, præsertim figuram ex imitatoris mente, sortitum est, paribus lineamentis, aut etiam formæ coloribus ab exemplari deductam. Quo sanè modo in tabula picta, aut metallo, aut marmore spectatur imago Principis. Quòd si communi ex genere, vel ex ijs, quæ promiscuè pluribus accidunt, ducatur similitudo, imago neutiquam erit. Quis enim natum ex homine vermiculum, iactet hominis esse imaginem, quòd videat animantem? Sed & ille, qui parieti candorem illinit, non propterea alterius candidi fingit imaginem, quamuis eius similem faciat. Solo enim colore constare similitudo potest, imago non potest; nisi præterea propriam cuiusque præ se speciem ferat. Cum ita sese habeant imagines, earum, vt dixi, effectrix imitatio est: atque ea, docente Aristo-

Cap. 1. poët. tele, conficitur præsertim coloribus, figuris, & voce. Non enim magis pictor colorando, aut statuarius gallum gallinaceum figurando imitatur, quàm quilibet alius eius vocem, & cantum exprimendo. Sed & alia sunt genera imitationis; nam moribus, & genere vitæ imitamur: aut gestu, motuq; & his aut separatim, aut simul cum voce & sono. In quibus, alijsque imitationibus duo insint, necesse est: alterum, quod exprimitur: alterum, quod similium proprietatum, habitusq; conformatione repræsentat. Quod autem exprimitur, aut verè est, fuitue aliquando: aut saltem artificis cogitatione concipitur.

Celebris verò est ex Platone imitationis diuisio in Icasticam, & Phantasticam. Icastica, seu assimilatrix, rei expressæ æqualem vsquequaque componit imaginem. Phantastica etsi non æquat, certo tamen interuallo, alijsque de causis videtur æquare. Vt, cùm statua Principis, ipso maior, è fastigio fabricæ eidem apparet æqualis. Cuius generis imitatio illa est, cum ali-

aliquis vocem alterius, nec omninò similem refert, sic tamen, vt simul audientes quid exprimatur, intelligant. Scio hæc suis implicita nodis, aliter ab alijs explicari. Sed mihi breuem institutionem texenti longiora persequi mens non est.

ADDITAMENTVM.

QVod diximus, alienis formæ dimensionibus imaginem perfici, rebus arte factis consonum est. Nam aliter se habent, quæ natura fiunt. Potest enim arbor pyrum pyro simile producere magnitudine, colore, figura: nec tamen sibi mutuò erunt imagines. Quòd si ad veri speciem è ligno, ceraue simile pyrum elaboretur ab artifice, imago erit. Sic duos fratres mutua nectit proximæ humanitatis similitudo: neuter tamen est imago alterius; cum filius patri similis, eius etiam imago sit. Cuius rei causam ipsa insinuāt exempla. Quia nimirum vel alter alterum propria non impertiuit natura (neque enim frater fratrem pro-

genuit, vt filium pater) aut certè non eo Auctoris consilio facta sunt, vt se mutuò referrent. Quem finem sibi præscribere non potest arbor pyrorum parens. At in pyri opificio, etsi artifex suæ vim naturæ indere operi non queat; ea tamen mente conformat, vt exprimat pyrum factum ex arbore.

Poësim esse Imitationem.
Cap. IV.

POësi nihil deest ad imitandum. Propositum enim poëtarum est perspecta rerum, actionum, personarum natura, earum simillimas imagines referre, & pulchriùs quàm soleant pictores mutis pigmentis, loquente in tabula circumductis verborum coloribus expingere. Quòd si videantur in fabulis res aliter narrare, quàm gestæ sunt: id non euertit imitationem, sed extollit. referuntur enim, vt geri modo verisimillimo debuerunt. Quod sanè phantastica imitatione peractum, præstantius quiddam opere historico habetur, ac iudice Aristotele, sublimius. Quemadmodum

dum pictoris est non vulgaris, in regis effigie correctis erratis naturæ, cum similitudine pulchritudinem augere. Quoniam ergo in opere tàm silente pictorum, quàm eloquente poëtarum, simulacra rerum ex sua cuiusque proprietate, & solo exprimendi proposito ab auctoribus figurantur: ex vtroque capite absoluta imaginum, & imitationis forma perficitur. Poëtica autem imitatio, quoniam sermocinatrix, & modulatrix est, non abhorret à motu, gestuque inter canendum, & pronunciandum. Eidem sufficiet scripta vox, vbi viua deficiet. Sed nihil promptiùs, validiùsq; ad imitandum poësis nacta est, quàm cum ciuicas, & regias actiones producit in scenam. Tunc enimuerò (quod reliquæ artes imitatrices admirentur) non mortua simulacra, sed viuentes, agentesque ore, habituq; simillimas exponit veterum personarum imagines: sic, vt illæ non adumbrari, sed ipsæ per se suos retractare casus videantur. Quare Plato, & Aristoteles hanc præsertim poëseos imitationem suspiciunt. De qua re alibi.

Quid sit Poësis. Cap. V.

POësis est, *Imitatio facta carmine*. Duæ in hac definitione sunt partes; altera vt genus, altera vt proprietas, seu differentia. Genus commune pluribus est *imitatio*. Nam ars pingendi, fingendi, sculpendi, & aliæ quædam artes, imitationes sunt; quippè quæ res veras imaginum similitudine imitantur. Ipsa etiam ars scribendi historias imitatrix est, cùm homines, aut illorum actiones repræsentet. In hoc ergo poësim inire communem cum alijs rationem absurdum non est. At illæ voces *facta carmine*, rectè explanatæ peculiarem inuoluunt proprietatem, qua poësis ab aliis artibus separatur. Nos enim *carmine* non intelligimus solùm numeris vinctam orationem, sed omnia prætereà, quæ ad carmen pangendum confluunt; nempè libertatem quandam fingendi, & loquendi promiscua veri, falsique narratione, crebra nominum translatione, vsurpatione troporum, & figurarum, fre-

ſrequenti energia, ſiue euidentia: denique, vt ait apud Ciceronem Antonius, *Loquutione alienæ cuiuſdam linguæ*. 1. de Or. Sicut enim cùm dicitur *Oratio*, hoc eſt opus oratorium, intelligitur quodcumque iuxta rhetorum artificium includit oratio: ita pronunciato *carmine*, debent intelligi, quæ huius generis orationis propria ſunt, & diſtinguunt poëſim ab aliis artibus non mutis tantùm, ſed etiam loquentibus, vt Hiſtoria, Oratoria, Dialectica, & aliis eiuſmodi. Ex quo perſpicitur, poëſi non ſufficere ſolùm imitationem verbis conſtantem, ſed præterea carmen expoſcere.

ADDITAMENTVM.

IDetiam intelligitur ex origine poëſis, quam ſtudio imitandi, canendique ortam diximus: tum ex prima notione, quam quiſque de Poëta inſitam habet à natura, quem carminis artificem animo comprehendit. Idque teſtatur, & recipit Ariſt. πλὴν οἵ ἄνθρωποίγε συνάπτυντες τῷ μέτρῳ τὸ ποιεῖν, Cap. 1.

τοὺς μὲν ἐλεγοποιοὺς, τοὺς δὲ ἐποποιοὺς ὀνομάζουσιν, οὐχ ὡς τοὺς κατὰ μίμησιν ποιητὰς, ἀλλὰ κοινῇ κατὰ μέτρον προσαγορεύοντες. idest, *Quamquam homines, metro* [1] *fingere adiungentes, hos elegos, illos epicos nominant; non quidem secundum imitationem poëtas, sed communiter secundum metrum appellantes.* Hæc ille. Atqui impressæ animis rerum notiones, communisque naturæ sensus multum valet ad probandum in omni genere quæstionis. Adiiciam quod scribit Angelus Politianus: *Simul vt obiter notarem quosdam nostræ ætatis non quidem Plautos, sed tantùm pistores, qui Comœdias absque versibus nullo, nec artificio, nec elegantia docent.*

[1] facere Madius n com.

Lib. 7. epist.

Finis Poëticæ. Cap. VI.

Vt prodesse volunt, aut delectare Poëtæ. Et quidam illicò voluptatem, tanquàm vultures prædam arripiunt. Sed aliud est finis: aliud quod poëtis adhibet, vt finem assequatur. nam gratia vtilitatis delectationem ad-

Horat. in poët. Robor. In proe. Castelu. p. 1 partic. 4.

admiſcet. *Poëticæ*, inquit nobis Philoſophus, *ſcopus naturalis eſt vtilitas, & morum correctio, & affectionum purgatio. ſed adiecta eſt etiam delectatio, vt homines ad hanc vtilitatem percipiendam allicierentur*. Id probat Lucretius nota ſimilitudine: Iacob. Zabar. de nat. log. l. 2. c. 15.

Nam veluti pueris abſynthia tetra medentes, Lib. 4.
Cum dare conantur, priùs oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flauoq; liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenus: interea perpotet amarum
Abſynthi laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali facto recreata valeſcat.
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumq; videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retroque
Vulgus abhorret abhac; volui tibi ſuauiloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,

Et

Et quasi musæo dulci contingere melle:
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, ac præsentis vtilitatem.

In Art. Poët. Et Horatius.

Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.

Percurrendo quidem formas Poëseos deprehenditur vtilitas. Cap. 3. Poët. Tragœdia purgat affectus: Epopœia, si loquimur de Heroica, exẽplis excitat ad virtutem. Quod in Ænea loquente expressit Virgil.

12. Æn. *Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem.*

Et in Vlysse Homerus, de quo Lib. 1. epist 2. Horatius:

Rursus quid virtus, & quid sapientia posset
Vtile proposuit nobis exemplar Vlysses.

Lib. 1. sat. 4. Vetus Comœdia perstrinxit viuentium ciuium mores, vt corrigerentur metu infamiæ. Horatius:

Si

Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur:
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant.

Noua Comœdia fictis personis retinet eundem finem, erigitque spem infimorum prosperis euentibus: vt aduersis, elatos potentum spiritus deprimit Tragœdia. Lyrica seu diuinum cultum hymnis promouet: seu laudatione præstantes euehit. Ideò Franciscus Petrarcha Latinæ, & Italicæ linguæ auctor insignis. Lib. Afr.

——*Quidquid labor historiarum est,*
Quidquid virtutum cultus, documentaq; vitæ,
Naturæ studium quidquid, licuisse poëtis
Crede.

Fracast. in poët. Victor. in proe. ad poët. Alex. Piccol. in proe. Mad. in prol. Torq. Tass l. 1. de poë. Her. Lib. 10. de Rep.

Denique Poëtæ dicti olim *vitæ magistri*, *& correctores*, & σωφρονισαί, ac vetustissimam ætatem fabulosa, sed prima philosophia erudierunt. Obuia sunt luculenta testimonia aliorum scriptorum, & interpretum poëticæ Aristotelis.

A D-

ADDITAMENTVM.

NEque negocium facessit Plato, qui sua de Rep. Poëtas summouit. Artes enim ille bifariam distinguit; alias rerum verarum machinatrices ad vsum vitæ, vt lecti, domus: imitatrices alias, vt picturam, quæ non res veras, sed tantùm earum imagines exprimit. Cui poësim esse simillimam docet; quòd tam pictura visum decipit colorando rerum imagines: quàm poësis auditum easdem canendo. Sed si ratio hæc quidquam efficit, quot artes ciuitate deiicies, præter eas, quæ illi philosopho videbantur inutiles? vt artem saltandi, conflandi odores, pingendi acu, & similes. Quòd si pictura parum vtilitatis, multum delectationis habet: Contrà poësis multum iuuat tradendo præcepta vitæ, & ad virtutes Heroum exemplis excitando. Neque verò animæ perturbationes, & affectus ipsa commouet, vel auget, sed repurgat, & reprimit. In quo Plato ab Aristotele
9. Rep. forte dissentit. Demum, si sua Republica Poëtas expellit, quam

nus.

nusquam esse, vel futuram fate- Gell. l.
tur; etiam Rhetores olim, ac Phi- 15. c. 11.
losophi ab Vrbe Roma pulsi sunt. Cic. 3. de
An propterea obest ciuitati Phi- Orat.
losophia, vel eloquentia? Neque Suet. in
enim cuiuspiam voluntas mutare Domit.
potest naturam liberalium discipli- c. 10.
narum, & artium. Pato autem
alibi profusissimus est in laudes
poëtarum. Ab eo enim dicuntur [1] 1 In Lys.
πατέρες τῆς σοφίας, καὶ ἡγεμόνες [2] ἔν- 2 In Ion.
θεοι: [3] ἑρμηνεῖς τῶν θεῶν: [4] φρονήσεως, καὶ 3 Ibid.
τῶν ἄλλων ἀρετῶν γεννήτορες. *Pa-* 4 In Symposio.
tres & Duces Sapientiæ: diui-
no afflati spiritu: interpretes
Deorum: Prudentiæ, & alia-
rum virtutum parentes. Nec mi-
nora de poëmatis prædicat. Tan-
ta igitur, ac tantorum opera cur
non retinenda in ciuitate? Aliter Fracast.
alii respondent. Nimirum summo- in dial.
ueri à Platone poëtas, qui malos de poës.
mores prauis poëmatis inducunt; Zabar.
quibus sanè omnes boni subscri- loco ci-
bunt. Quòd si præterea omnes ex- tato.
pellit, mittentur ad Rempublicam,
quam, instituit Aristoteles.

Poë-

Poësis, & Artium materia. Cap. VII.

MAteria arti subiecta illud est in quo versatur ars, quodque figuratur ab artifice; vt materiarii lignum, fabri ferrum, sculptoris marmor, pictoris colores. sic Historiæ materia res gestæ sunt, quas exponit. Et vniuersè, quod ars vel disciplina contẽplatur, artis materia, vel disciplinæ dicitur. Verùm cum eadẽ materia pluribus, vel artibus, vel disciplinis sit communis; vt illæ nihilominus secernantur inter se, efficit aliqua certa forma, & finis; diuersa enim forma, qua figuratur lignum, æs, ferrum, seiungit artes inter se discrepantes. Quod in re nostra etiam valet; potest enim poësis alteri facultati suam communicare materiam, sed formam non potest. De vtraque deinceps quæretur.

Materiam Poësis non esse res falsas. Cap. VIII.

Iacob. Mazzo. In Isag. ad Dan.

NOn benè sentiunt, qui poësim in falsitate versari docẽt, quem

quem enim hauriat succum è falso? Neque, vt in hoc vmbratili regno poëtica collocetur, rectè subiicitur Sophisticæ. Nam sophistica facultas, vt docet Plato, omnia in controuersiam deducit, proposito sibi fallendi fine; vt per speciem veritatis in fraudes, ac fallacias deductus qui vera sentit, cogatur pugnantia dicere. Quemadmodum ciborum venditores laudant, quod vendunt; nihil vt emptor, noxium, an profuturum dignoscat. Aristoteles autem sophisticæ non attribuit res probabiles, aut verisimiles, sed captiosas, quæ nonnullis videtur probabiles, quos dumtaxat sophistæ decipiunt, atque peruertunt. Quid simile habet poësis? quæ non minùs falsa, quàm vera, vtraque tamen quatenus verisimilia complectitur, neque vt decipiat, sed vt ad bonum, & virtutem impellat? Quod quæso diuinum opus Plato diceret, falsum, & fallendis animis factum?

Robor. init. exp.

In Soph.

In Top.

Poëticæ materiam non esse tantùm actiones humanas. Cap. IX.

Castelu. p 1. partic. 6.

ALii materiam Poësis redigunt in actiones humanas. At hi excludunt à poësi quidquid natura in cœlo fit, & elementis, primisque corporibus: quodcumque faciunt Apes, pisces, ac brutæ omnes animantes. Quare qui de phœnice carmen edidit, Homerus, qui de ranis, quicunque de nuce scripsit, aliique alia complexi, non poëmata, sed poëticæ monstra ediderunt. Cui sanè tàm curta supellex cur tamquam opima hæreditas tradenda sit, nescio.

Qui huius sententiæ causam probabiliorem afferunt, ita ratiocinantur. Poësis ad homines instituendos est inuenta. Debent igitur homines in poëtarum voluminibus exempla intueri, quibus suum ipsi animum optima virtutum specie componant. Aliis exemplis non ita propriè institui humanam gentem. Quæ ratio si probat, probat etiam Historiam fines actio-

actionis humanæ egredi non posſe, cum ad homines item erudiendos reperta ſit. Hæc verò his egreſſa cancellis, nonne Naturam complectitur vniuerſam? nonne ex ſtatis rerum naturalium conuerſionibus, ex ortu, accretione, interitu rerum, ex cœli, & aliorum corporum, & animantium contemplatione Homo omnium imperator, ac dominus excoli, inſtruiq; poteſt ad virtutem? Præterea ſi aliquis de Deo, & Angelis ſcribit, nonne Poëſis erit? Nemo negabit, opinor; ſed fortè dicet, Deum, vt auctorem: Beatas mentes, vt adiutrices pertinere ad actiones humanas. Atqui etiam reliqua, quæ Natura produxit, aliquo modo reuocantur ad hominem principem cæterorum, eiuſque actiones iuuant. Itaque primariæ ſint eius actiones in poëſi: reliqua ſecundo ſaltem ordine referantur. Denique in hac re, vt in cæteris, multum valet auctoritas poëtarum. Illi de omnibus cecinerunt: igitur omnia canenda ſunt in poëſi.

Poësis materiam esse res omnes. Cap. X.

Torqu. Tass l. 1. de poëm. Heroic. Alexan. Piccol. In proœ. 1 Mad. in Prol. Hieron. Fracast. In Naug. siue de Poët. Cic. 1. de Orat.

NIhil ergo excludamus à poësi. In rerum omnium amplissima vniuersitate spatietur liberè, hoc illi permittunt nobiles auctores, & interpretes Aristotelis, quorum iudicio *Materia poëticæ determinato nullo genere, veluti nec Rhetorices clauditur; nisi fortè pertractata exornari, vel nitescere non queat.* Eodem munere poësim vltro impertit eloquentiæ Princeps Tullius: *In hoc quidem certè*, inquit, *propè idem* (Poëta cum Oratore) *nullis vt terminis circumscribat, aut definiat ius suum, quominus ei liceat eadem illa facultate, & copia vagari, quà velit.*

Ratio est ab iisdem deprompta; quia cum poësis ad iuuandum hominem instituta sit, duplicem in homine facultatem intelligendi, & volendi potest dirigere. Vim volendi propositis actionibus humanis, & virtutum exemplis ad bonum impellit: cognitionem verò,

& in-

& intelligendi facultatem naturalium rerum expositione pascit. Ideò apud Franciscum Petrarcham percontanti Scipioni. Lib. 9. de Afr.

——Quæ sint permissa poëtis,
Famosæque rei certos agnoscere fines,
Te, liceat, monstrante mihi.

Respondit Ennius.

Quidquid labor historiarum est,
Quidquid virtutum cultus, documentaq; vitæ,
Naturæ studium quidquid, licuisse poëtis
Crede, sub ignoto tamen vt celentur amictu,
Nuda alibi, & tenui frustrentur lumina velo,
Interdumq. palam veniant, fugiantque vicissim.
Qui fingit quodcumque refert; non illa po tæ
Nomine censendus, nec vatis honore, sed vno
Nomine mendacis. potes hinc perpenderequidquid
Scire petis.

Demum instar omnium est auctoritas poëtarum, qui omnia versibus complexi sunt. Neque enim

alio

alio modo institutiones poëticas scripsit Aristoteles, præcipitq; faciendum, quod fecisse viderat poëtas. Et in omnibus artibus optimum est facere, quod optimi artifices fecerunt.

Res omnes aptari Poëticæ ratione verisimilitudinis.
Cap. XI.

NOndum liquet, quomodo sibi vendicet omnia Poësis. Hæc enim & Rhetorice assumit, & Historia. Sed materiam fermè communem singulæ artes fine suo, ac peculiari forma non tàm diuidunt, quàm sibi astringunt, & priuati iuris faciunt. Quod & Poëticæ proprium est. Itaque, si nihil respuit Rhetorica aptum ad Persuadendum: Historia, vt de veris admoneat; eadem pertractat Poësis, vt modo suo proprio exponendi, res colorando immutet, affingendo, minuendo, nec sectando quod verum, sed quod verisimile sit, atque credibile. Quare forma, qua tàm amplam materiam, quodammodo figuratam sibi accommodat

dat Poësis, est verisimilitudo. Verisimile autem tàm verum, quàm falsum esse potest, & siquidem verum sit, non ideò semper creditur, quia veritatem præfert. Multa enim vera credi non possunt ab hominibus, quòd fidem excedunt. Contrà verò falsum credi etiam potest, quia suapte natura incredibile non est. Nam vt Philosophus docet, multa sunt falsa probabiliora veris. Sic Solem multis partibus terra esse maiorem, veritas est Mathematicis demonstrationibus propugnata: nec tamen à multis creditur; quia, qui terra dicitur esse maior, aureo disco maior non videtur. Hoc ipsum ampliùs sic explico. Veritas rerum ex eo perficitur, vt eodem cognoscantur, & dicantur modo, quo sunt, vel fuerunt aliquandò. Qui enim ab hoc declinat, declinat à vero. Contrà verisimile est, quod etsi rem, vt est in se ipsa, non exponit; tamen ad assensum audientem mouere potest, quod aptè concinnata narratio rem creditu facilem, probabilemque enunciat; quamuis fortè peruicaci animo auditor,

& paratus ad repugnandum nolit assensum præbere. Hoc potissimùm poëtarum est: primum illud historicorum. Ideò historici omnia, quæ gesta sunt, enarrant, nec magnopere curant, superentnè probabilitatem, ac fidem, modò à veritate non abhorreant. Qua de causa multa ab historicis narrata sæpè non credimus. Contrà poëtæ, quibus parum cordi est veritas, sed sola verisimilitudo, vt credibilem narrationem contexant, multa rerum veritati addunt, multa adimunt: occultant alia, alia colorant, vt quod maximè decet, etiam è fictis appareat.

ADDITAMENTVM.

Cap 7. poët. seu part 52. TAle est verisimile, & vniuersale poëticum, de quo Aristeteles: *φανερὸν*, inquit, *ὅτι οὐ τὸ τὰ γενόμενα λέγειν, τοῦτο ποιητοῦ ἔργον ἐστὶν, ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο, καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον. Perspicuum est, non poëtæ opus esse facta ipsa dicere, sed quemadmodum geri debuerin:*

rint : & quæ fieri possunt secundùm verisimile, vel necessarium. Eoque docet historicum differre à poëta, τὸν μὲν τὰ γενόμενα λέγειν, τὸν δὲ οἷα ἂν γένοιτο. *illum facta exponendo, hunc qualia fieri potuerint*. Demum cum vniuersalia poësis: quæ singularia sunt tradat historia, ἔστι δὲ, inquit, καθόλου, τῷ ποίῳ τὰ ποῖ' ἄττα συμβαίνει λέγειν, ἢ πράττειν κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον. *Est autem vniuersale, quæ cuique conuenientia sunt, dicere, vel facere secundùm verisimilitudinem, aut necessitatem*. Poësis igitur neque rerum veritatem, neque falsitatem persequitur, sed quod illis maximè congruit, expositùque verisimile est, atque credibile. διὸ καὶ φιλοσοφώτερον, καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστὶν. *Et ideò quid sapientius, ac præstantius poësis, quàm historia est*.

Quomodo verisimilitudo sit in omnibus poëmatis.
Cap. XII.

VErùm hinc ſtatim quæſtio emergit. Quomodo pleriſque poëtarum laurea concedenda ſit, qui veritatem in ſua poëſi conſectantur. Et verò quidam tantum tribuunt figmentis, & fabuloſæ imitationi, vt hac ſola contenti etiam in ſoluta oratione poëſim agnoſcant. In quo ipſi magis fabuloſi ſunt. Alii rurſus, & carmen, & fabulas exigunt: ſed nimis pertinaciter hæc duo componunt, vt ſi alterutrum demas, illicò poëſis euaneſcat. Quamuis igitur plerique poëtarum, veritatem profiteantur, ſeu diſſerendo de natura, ſiue artium præcepta tradendo, veriſimilem tamen narrationem relinquere non poſſunt. Nam duplex veriſimilitudo poëtarum volumina percurrit. Altera rebus ipſis, quæ narrantur: altera verbis adhæreſcit. Prior illa fabulas comitatur, poëta nimirum geſtis rebus affingẽte aliquid, vel detrahen-

te,

te, decori & conuenientiæ gratia. Posterior verisimilitudo verbis sine figmento adnectitur. Hæc enim ob figuratam dictionem, germanam poëtarum phrasim, & licentiam verè poëticam non tàm significant rem veram, quàm aliud quidpiam véro simile, vnde assequamur veritatem. Res constabit exemplis: Agri colendi præceptor diceret, *Vere nouo arandum est*. Idem præceptum in libris, vbi non fingit, sic tradit Virgilius.

Vere nouo, gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris se gleba resoluit,
Depresso incipiat iam tum mihi Taurus aratro
Ingemere, & sulco attritus splendescere vomer.

Vera præceptio est, sed multa verisimilia continet. Neque enim orto vere semper niues liquescunt, & montibus defluunt, nondum tepefacto vbiq; locorum cœlo: & quædam tota ferè æstate perdurant. Non semper flantibus Zephyris glebæ soluuntur. Quid

autem si aliquandò hi flatus conquiescant ? Laborantem quidem taurum vidimus sub aratro, sed gementem non audimus : nec semper vomer aratione splendescit . Hæc tamen libertate poëtica congesta in vernam arationem sunt, vt è verisimilibus & credibilibus adiunctis vera præceptio eliciatur : *Vere nouo est arandum* . De Solis defectu, occiso Cęsare , sic nudè
Plin. l. 2. c. 30. scripsit Historicus : *Fiunt prodigiosi , & longiores Solis defectus , qualis occiso Dictatore Cæsare , totius penè anni pallore continuo .*
1. Geor. At Virgilius veritate poëtica.

Ille etiam extincto miseratus Cęsare Romam ,
Cùm caput obscura nitidum ferrugine texit ,
Impiaq; æternam timuerunt sæcula noctem .

Tribuit sensum, & commiserationem Soli, humana membra, defectum voluntarium , ferrugineis velis inuoluto capite : metum æternæ noctis annis decurrentibus iniectum . Quæ verum quidem defectum indicant , sed ipsa vera non sunt ; à poëtis tamen vel sine fabu-

fabulis vendibilia. Sic in simili Lucanus: 3. Phras.

Ipse caput medio Titan cum ferret olympo,
Condidit ardentes atra caligine currus,
Inuoluitq; orbem tenebris, gentesque coëgit
Desperare diem: qualem fugiente per ortus
Sole, Thyesteæ noctem duxere Mycenæ.

Quid fabulosius sine fabula? Liuius de Capitolio defenso ob Anserum clangorem sic verè scripsit: Lib. 5. *Galli tanto silentio in summum euasere, vt non custodes solùm fallerent, sed ne canes quidem, sollicitum animal ad nocturnos strepitus, excitarent. Anseres non fefellere, quibus sacris Iunoni in summa inopia cibi tamen abstinebatur, quæ res saluti fuit. Namque clangore eorum, alarumque crepitu excitus M. Manlius, &c.* Idem narrat poëta; nec fingit, si rem spectes: Æneid. si modum, colorat verborum, & sententiarum fuco.

Atque hic auratis volitans argenteus Anser

Porticibus , Gallos in limine adesse canebat.
Galli per dumos aderant , arcemq; tenebant,
Defensi tenebris , & dono noctis opacæ.
Aurea Cæsaries ollis , atque aurea vestis:
Virgatis lucent sagulis ; tum lactea colla
Auro innectuntur : duo quisq; alpina coruscant
Gesa manu , scutis protecti corpora longis.

Multa hisce carminibus, quæ rem veram produnt, insunt cum historica veritate pugnantia. Nam porticus illa tempestate auratæ non erant, sed multò post inauratæ sunt. Nec Anser argenteus, sed candidus : non vnus, sed plures. Non cecinit adesse Gallos in templi limine. Quo enim cantu & voce Gallos expressit iam templum ineuntes ? perinde atq; Anser instar humanæ vocis res significantis, sonum ediderit. Neque in templo aderant hostes, qui vix in summam euaserant rupem. Neque cœperunt arcem, aut te-
nue,

nuerunt. Duo quisque iacula altera manu, altera oblongum scutum gerere non potuerunt; quomodo enim cum hisce impedimentis saxa, & cautem amplexi in Capitolium ascendissent? Huiusmodi est poëtica in narrando fides, cùm abstinetur à figmentis. Quibus loquendi formulis, & aliena, vt dicebam, lingua, poësis materia efficitur verborum tenus verisimilis: nam verisimilitudo actionum, quam Tragici, Heroici, Comici consectantur, est multò perfectior.

Cuiuslibet Poëtæ opus esse à veritate alienum. *Cap.XIII.*

NOndum fortasse factum est satis Cynicis quibusdam, qui vt in fabulosam poësim incurrant, laternam Diogenis accendunt in meridie. Sed his sciendum est, poëtas, quamuis vera præcipiant, vel narrent, nihilominus Musarum vel imperio, vel tradita potestate subinde ad falsa & conficta, sed credibilia diuertere, quod non liceret *Historico*, aut alteri idem ex-

ponenti prosa oratione. Columella tradit præceptiones rusticas: tradit & Virg. Ille semper veras, & experimento probatas: hic identidem fabulas, & aliena permiscet, tanquã pertineant ad præcepta agricultu-
1. Geor. ræ. Itaque scribit natos homines è lapidibus Deucalionis, & ipsis duriores: post aureum sæculum labores à Ioue imperatos: Cererem inuentricem frumenti: Gigantum prælia: alia permulta, quibus non tàm à veritate, quàm à recta narratione aberrat. sed hoc poëtis ex arte licet. Quo fit, vt totum opus verum non sit, cùm falsa includat: sed, quia tàm vera, quàm falsa verisimiliter coniunguntur, verisimile relinquatur.
Lib. 1. pharſ. Eodem modo Lucanus, qui à plerisque historicus dicitur, multa congessit, quæ vera, & historica non sunt: nempè, visam Cæsari Romam vultu, & voce à bello reuocantem: eum accitis ex vniuersa Gallia legionibus, & motis vndique signis ad Vrbem venisse; quod initio belli actum non est: eodem tempore omnia superuenisse prodigia, & portenta; quo-
rum

rum aliqua duntaxat, teste Dione, non tamen omnia, tamque infausta contigerunt. Sed poëta, non quid acciderit, sed quod accidere potuerit, persequitur. Denique verisimiles sunt querimoniæ Ariminensium: Oratio Curionis ad Cæsarem: Episodica descriptio Galliæ, quibus ferè omnibus constat liber. Idem in Elegorum carminum auctoribus, aliisque omnibus obseruari potest. quare ipsorum poëmata ab historica veritate longè aliena, verè lauro, hederaque digna sunt; adiudicante omnibus Ouidio sic vsum loquendi:

Exit in immensum fœcunda licentia vatum, 3. Am. el. 11.
Obligat historica nec sua verba fide.

ADDITAMENTVM.

Aiunt quidam, hos tunc esse poëtas, cùm fingunt: cùm in veris versantur, non esse. Sed cur Virgilius in duobus carminibus, quæ de Deucalione sunt, poëta dicitur, in sequentibus lauream amisit? cùm præsertim ipso loquendi modo res fiat verisimilis. 1. Gepr.

Accedit, quòd qui fabulas scribunt, vera non rarò permiscent, (immò non licet in multis à vero recedere: vt in descriptione locorũ, enumeratione ætatum, ac temporum, moribus populorum, & similibus) nec tamen in vero versari dicuntur, quia ipso genere operis aberrant à veritate. Quòd si Virgilius, dum aliqua vera narrat in Æneide, etiam in illis poëta habetur, quia fictis & verisimilibus adiunguntur: contra in Georgicis, dum veris præceptis inhæret, & subinde ad falsa digreditur, atque omnia poëtica loquutione ad verisimilitudinem figurat, Poëta habendus est. Quam certè narrandi licentiam auctori profitenti veritatem nullus daret; nam à præceptis poëticæ proficiscitur.

Lyricam Poësim fieri sine fabulis. Cap. XIV.

VAlidum hoc est pro re nostra argumentum. Nam Dithyrambici, seu Lyrici poëtæ fermè nihil fingunt. Habemus præ manibus Græcos, Latinos, Italos,

los, aliosque. Omnes ferè in laudem Deorum, Heroum, Principum, Victorum, aut ad amicos, & id genus Odas scripsere. ijsque materiam præscribit Horatius, In Poet.

Musa dedit fidibus Diuos, puerosq;
Deorum;
Et pugilem victorem, & equum
certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera vina
referre.

Habent hi quidem interdum Odas integras de fabulis, aut quædam fabulosa illis interserunt, quibus vera inest materia; sed tamen nemo dicet eos agere de commentis. Quid ergo? hi poëtæ dicendi non sunt? immò si phrasim spectas, quidam poëtarum turgidissimi & audacissimi. Est enim his, familiaris longitudo verborum & dictorum compositio, vt ait Arist. 3. de Rhetor. & χαρακτὴρ, seu forma carminis propria horum videtur esse, Ode 2. quam in Pindaro laudat Horatius. lib. 4.

Mõte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Feruet, immensusq; ruit profundo
Pindarus ore.
Laurea donandus Apollinari

Seu

Seu per audaces noua Dithyrambos
Verba deuoluit, numerisq; fertur,
Lege solutis.

Aristoteles autem ipso statim initio poëticæ poësim in quatuor formas, quarum vna dithyrambica est, distinguit. Cum ergo hi non fabulosam, sed verisimilem, de qua dixi, imitationem ament, hæc poësi sufficiet.

ADDITAMENTVM.

PLacet quibusdam hoc genus Carminis primùm fuisse inuentum à Poëtis, vt tripudia, & saltationes imitarentur, quas credebantur Mænades, aliique phanatici sacerdotes agitasse in triumpho Liberi patris: ideoq; dithyrambos appellatos, quia & Bacchus Dithyrambus sit. Verùm hæc imitatio satis non est ad fabulam constituendam, quæ actio est ficta, carmine exposita. Nam si quæcumque imitatio sufficit poëtæ, etiam Empedocles, & Lucretius imitantur differentes philosophos: Virgilius in Georgicis probatam experimento culturam in exemplum

plum intuetur: Lucanus bellum Pharſalicum: Punicum Silius. Itaque abſque controuerſia hi omnes erunt poetæ dicendi. Sed eſto, quidpiam confictæ imitationis in dithyrambis dumtaxat, exortuque Lyricæ poëſis aliquis aſpiciat; poſtea tamen non videbit, cùm ad alia omnia traducta ſit: & Horatius Pindarum laurea donandum prædicet non modò, cùm ſcribit dithyrambos, ſed cum mortuos deplorat reges, & victores canit:

Siue quos Elea domum reducit
Palma cæleſtes, pugilemve, equũve
Dicit: & centum potiore ſignis
Munere donat.

Carminum ſcriptores abſque fabulis eſſe Poëtas. *Cap. XV.*

HInc enodatur multorum altercationibus agitata quæſtio: An videlicet poëtæ cenſendi ſint, quibus carmina ſine fabulis placuerunt. Qui ſanè poëtæ habendi omninò ſunt. Si enim hos expungimus, quos retinemus? Lyrici, Elegi, Epicorum quàm plu-

plurimi pauca fingunt. Itaq, apud Græcos, Latinos, Italos, aliasque gentes communi naufragio interit Poëtarum nomen. Nihil enim libentiùs, quàm historias, artes, res naturales, laudes, vituperationesque alienas carmine complectuntur. Atqui, vt sapientissimi viri vox est, *Virgilium circa Æneida poëtam esse, circa Georgica verò non esse, valde mirum*: Itemque alios, qui ab imitatione fabulosa recesserunt. Horatius enim publicam omnem, & communem materiam propriam poëtæ fecit, eique addixit, si poëtico more tractetur. Et me quidem maximè mouet auctoritas omnium Poëtarum, qui se, quamquam non scribunt fabulas, verissimè poëtas pronunciant. Virg.

Hieron. Fracast. in Naug.

Vt idem Hieron. animaduertit.

2. Georg.

Me verò primum dulces ante omnia
Musæ,
Quarum sacra fero, ingenti perculsus amore,
Accipiant.

Et alibi cùm dixisset, multos fingendo sibi nomen adeptos, subdit:

3. Georg.

Tentanda via est, qua me quoque possim.

Tel-

Tollere humo, victorq; virum voli-
tare per ora.

Scilicet vt omnes nihil sciſſe in re poëtica, & mentitum poëtæ nomen illi exprobrent ad dedecus ſempiternum. Deinde verò:

Primus ego in patriam mecum, modò vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas.

Idem oſtendit Muſas non abhorrere à materia ruſtica. Nam cùm laudaſſet Italiam addit:

——Tibi res antiquæ laudis, & artis, 2. Georg.
Ingredior, ſanctos auſus recludere fontes,
Aſcræumq; cano Romana per oppida carmen.

At Lucretius: L. 4.

Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita ſolo: iuuat integros accedere fontes,
Atque haurire, iuuatq; nouos decerpere flores,
Inſignemq; meo capiti petere inde coronam,
Vnde priùs nulli velarint tempora Muſæ.

At quæ cauſa? quod fingat?

Pri-

Primum ego quod magnis doceo de rebus, & arctis
Religionum animos nodis exoluere pergo.
Deinde quòd obscura de re tam lucida pango
Carmina, Musæo contingens cuncta lepore.

Lib. 1. Idem de Ennio, qui non multùm ab historia recessit.

Ennius vt noster cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam.

De eodem Propertius:

Lib. 4. el. 1. *Ennius hirsuta cingat sua dicta corona:*
Mi folia ex hedera porrige Bacche tua.

Lib. 4. el. 3. Qui de seipso:

Me iuuat in prima coluisse Helicona iuuenta,
Musarumque choris implicuisse manus.

Eleg. de eius morte. Ouid. de Tibullo:

Tenè sacer vates flammæ rapuere rogales?

Cui alios adiungit:

Obuius huic venies hedera iuuenilia cinctus.

Tem-

Tempora cum Caluo docte Catulle tuo.

Tuquoq; si falsum est temerati crimen amici,

Sanguinis, atque animæ prodige Galle tuæ.

Horatius de se ipso: Od. 3.

Me doctarum hederæ præmia frontium
Dijs miscent superis.
Vester Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos.

Sume superbiam Lib. 3. od. 4.
Quæsitam meritis, & mihi Delphica
Lauro cinge volens Melpomene comam.

Quæ passim occurrunt.

Perfectiores poëtas esse fabularum auctores.
Cap. XVI.

HÆc diximus, ne tot illustres viros moueremus senatu Poëtarum. Perfectiorem tamen poësis formam, Aristotelis, & omnium iudicio illi exprimunt, qui rebus veris assuunt fabulas; cuiusmodi sunt Tragici, & Epici. Tunc enim

enim perfectior imitatio fit, cum res non solum narrandi modo, sed etiam ante narrationem recedit à veritate, & ad verisimilitudinem accedit: vt deinde referatur, non In Pseudolo. vt gesta est, sed vt geri debuit, ac potuit. Itaque verè Plautus de fabulosis poëtarum inuentis.

Sed quasi poëta tabulas cum cœpit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen:
Facit illud verisimile quod mendacium est.
Nunc ego poëta fiam, viginti minas
Quæ nusquam sunt, inueniam.

Cap 22. poët. seu part. 134. Quod consensit cum Aristotele προαιρεῖσθαί τε ἀδύνατα, ἢ εἰκότα, μᾶλλον ἢ δυνατὰ, καὶ ἀπίθανα. *Eligereque impossibilia, & verisimilia conuenit potius quàm possibilia, & incredibilia.* In fabulosis enim commentis sola verisimilitudo, & probabilitas spectatur.

ADDITAMENTVM.

ALiorum hìc tela vel frangenda, vel retundenda sunt. qui

qui enim contra pugnant, ducis mucrone nos petunt. Nam Aristot. οὐδὲν, inquit, δὲ κοινόν ἐστιν Ὁμήρῳ, καὶ Ἐμπεδοκλεῖ, πλὴν τὸ μέτρον. διὸ τὸν μὲν ποιητὴν, δίκαιον καλεῖν: τὸν δὲ φυσιολόγον μᾶλλον, ἢ ποιητήν. *Nihil autem commune est Homero, & Empedocli, præter metrum. propterea illum quidem poëtam vocare iustum est: hunc autem physiologum potius, quàm poëtam.* Et verò eo loco Philosophus communem, de qua dixerat, opinionem euertit, nempe poëtas à carmine denominari. Hæc dubitatio facilè diluitur. Nam Homero cum Empedocle nihil est commune, si res nudas spectes, & exutas dictione poëtica. Homerus enim fabulas, & falsa: Empedocles naturæ arcana, & vera persequitur. Quæ duo per se se conuenire non possunt: conueniunt autem adiuncta metro, idest carmini, quod est vtrique commune. Porrò carminis, & eorum, quæ carmen exigit beneficio, tàm res veræ Empedoclis, quàm fictæ Homeri verisimilitudinem induunt,

Cap. 1. poët. seu par. 9.

Madius.

quam

quam licentia sermonis, & schemata poëtica secum afferunt. Quãuis Homero non hæc solùm verbis, sed alia rebus conflata verisimilitudo tribuenda sit, qua fabulæ constant ante scriptionem carminis. Verum illa exuta versu poësi non sufficit. Neque enim poëta censendus est, qui fabulas inuentas historico more describeret. Sic enim Heliodorum, Achillem Tatium, Apuleium, & eos qui Amadisii generis fabulas tradiderunt, è poëtis expungimus.. Quòd si Aristoteles Empedoclem physicum potius quàm poëtam appellat, non tamen semouet poëtarum choro, vt quidam adnotarunt; sed ostendit, cùm Empedocles imitatione philosophicæ veritatis abstineat à fabulis, in quo perfectior poësis sita est, in eo magis elucere materiæ physicam veritatem, quàm poëticam verisimilitudinem. Hæc enim in eo opere tantùm verbis alligata est, non fictis rebus, vti explanauimus. Quòd autem illa verba vim non habeant excludendi, liquet ex similibus loquendi modis. Si enim dicat aliquis, paries
est

est potiùs niger, quàm albus, non continuò candorem semouet à pariete: sed ait, illitum parieti candorem paulùm in nigritiem declinare. Neque verò poëticæ magister laureã negasset Empedocli, quàm illi spontè dederat. Nam vt testatur Diogenes Laërtius, Stagirita in libro de Poëtis, asserit Empedoclem Homericum, acutumq; in dicendo fuisse, translationibus item, ac cæteris poëticis figuris vsum. Quæ omnia opus ex modo loquendi verisimile faciunt. Eidem elogium egregiè Lucretius posuit.

In vita Emped.

Lib. 1.

Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis, & mirum, carumq; videtur.
Carmina quin etiam diuini pectoris eius
Vociferantur, & exponunt præclara reperta,
Vt vix humana videatur stirpe creatus.
Hic tamen, & supra quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis multoque minores,

Quam-

Quamquam multa bene, ac diuinitus inuenientes
Ex adyto tanquam cordis responsa dedere,
Sanctius & multo certaratione magis, quàm
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroq; profatur.

Vides in quo Poëtarum, & Sapientum numero collocetur Empedocles.

Alterum, quo petimur telum, sed tamen eodem modo deuitandum, eiusdem Aristotelis est: Cap. 7. poët. seu part. 51. ὁ γὰρ ἱστορικὸς, καὶ ὁ ποιητὴς, οὐ τῷ ἢ ἔμμετρα λέγειν, ἢ ἄμετρα, διαφέρουσιν, εἴη γὰρ ἂν τὰ Ἡροδότου, εἰς μέτρα τιθέναι, καὶ οὐδὲν ἧττον ἂν εἴη ἱστορία τίς μετὰ μέτρου, ἢ ἄνευ μέτρου. Pet. Victor. *Historicus enim, & poëta, non quòd cum metris, aut sine metris dicant, differunt; liceret enim Herodoti scripta metro componere, & nihilominus Historia quædam esset cum metro, quàm sine metro.* Carmen igitur quid addit, in quo videmur vim, ac neruos Poëticæ ponere?

Congrua responsio est, si dicatur

tur ibi Philosophus loqui de perfecto Poëta, nempe Tragico, qui carmini fabulas attexit. Quod sequentia confirmant exempla Comicorum; subdit enim: ἐπὶ μὲν οὖν τῆς κωμῳδίας ἤδη τοῦτο δῆλον γέγονεν. *Iam verò & in Comœdia hoc manifestum est.* Quare sententia prior Tragico congruebat, qui fingendo actionem minuit, & auget ad arbitrium.

Sed quoniam illud præceptum commune videtur omnibus, & poëtæ officium esse, rem narrare verisimilem, atque vt geri potuerit: Aio, poëtam, & historicum differre carmine; si carmen non vnum metrum, & compositam quantitatem syllabarum, sed alia includat, vt dicebam, quæ sanè suapte natura debet includere. Tunc verò Herodoti historia carmine comprehensa non esset historia, sed quidpiam verisimile, & vniuersale; idest, quid geri potuerit exponens, non quid gestum sit. Cap. 5. Adstipulatur Scaliger; quærens enim de Lucano, an esset Poëta: *Sanè est*, inquit. *Nugantur enim* Lib. 1. Poët. c. 2.

 mo-

more suo grammatici, cum obijciunt, illum Historiam scripsisse. Nam, quis nescit omnibus Epicis poëtis historiam esse pro argumento? quam illi aut adumbratam, aut illustratam, certè alia facie cùm ostendunt, ex historia conficiunt poëma. Sic multa Lucano ficta. Patriæ imago, quæ sese offert Cæsari: excita ab inferis anima, atque alia talia. Ex quo liquet, non posse rem carmine describi, quin data poëtis facultate, multa illustrentur, addantur, mutentur, & aliam faciem assumant, ob crebras digressiones, commixta figmenta, & cætera lumina poëtarum. Hanc verò de carmine sententiam luculento testimonio, ac totidem ferè verbis Horatius confirmauit.

Lib. 1. ser sat. 4. *Primùm ego me illorum, dederim quibus esse poëtas,*
Excerpam numero; neq; enim concludere versum
Dixeris esse satis: neque si quis scribat, vti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens diuinior,

nior, atque os
Magna sonaturum, des nominis huius honorem.
Idcirco quidam, Comœdia, necnè poëma
Esset, quæsiuere; quòd acer spiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quòd pede certo
Differt sermoni sermo merus. A pater ardens
Sæuit, quod meretrice nepos insanit amica,
Filius vxorem grandi cum dote recuset,
Ebrius & , magnum quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leuiora, pater si viueret? Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis,
Quem si dissoluas, quiuis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His, ego quæ nunc,
Olim quę scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosque, & quod prius ordine verbum est,

Posterius facias, præponens vltima primis:
Non, vt si soluas, Postquam Discordia tetra
Belli ferratos postes, portasque refregit;
Inuenias etiam disiecti membra poëtæ.

Nihil pro me clarius.

Dicet aliquis, quorsum tanta vis tribuitur carmini? hoc enim vel amoto stabit poësis. Nam Epopœia species sanè præclara scribitur sine versu. At enim Arist. ἡ δὲ ἐποποιΐα μόνον τοῖς λόγοις ψιλοῖς, ἢ τοῖς μέτροις χραιμένη. *Epopœia solùm nudis sermonibus, aut metris vtens.* Nudi quidem sermones soluta oratio sunt. si ergo aut his, aut metro contenta est Epopœia, carmen aliquando repudiabit. At respondeo eum locum habere plures interpretationes, quàm verba. ij maximè placent, qui aiunt, Epopœiam vti nudis sermonibus, idest denudatis rhythmo, & harmonia, quam adhibent aliæ species poësis. Particula autem ἢ non diuidit, sed potius corrigit; perinde Philosophus

Cap. 1. seu. partic. 6. Poës.

Pet. Vict. qui pluribus hęc cõfirmat & inuehit in Comicos Italos sine carmine scribẽres Comœdiam.

phus diceret: Epopœia solùm sermonibus nudis; siue vt melius dicam, metris nudis vtitur.

Sub qua disciplina collocanda sit Poësis. Cap. XVII.

NObiles auctores Poësim sub Facultate constituunt. Est autem Facultas, quæ vtramq; partem probabilibus probat argumentis: strictè Dialectica, & pugno similis: amplè Rhetorica & instar expansæ manus. His additur Poëtica, quæ rem eandem figmentis variare potest, minuere, augere. Fertur adeò in contraria exprimendo, & imitando, nec magis verum, quàm falsum verisimiliter referendo. Itaque eius argumentatio si aliqua est, Exemplum est. Neque obstat, quo minus facultas dici possit, quòd videatur interdum persequi rerum veritatem; nam etiam in huiusmodi tractatione non abhorret à figmentis, & falsa permiscet; vt exemplo esse potest Lucretiana poësis, quæ cum veris naturæ arcanis fabulosa coniungit: & Vir-

Mad. In præf. ad poëticã Iac Zabar. l. 2. de nat. log. Torqu. Tass. l. 2. de poëm. her.

gilius instaurationem apum refert in Aristæum. præter quam quòd translatis, alienisque dicendi formis fit fucus veritati.

De præsidijs ad poësim consequendam. Cap. XVIII.

DIogenes Laërtius in vita Aristotelis: τριῶν, inquit, ἔφη δεῖν παιδείᾳ, φύσεως, μαθήσεως, ἀσκήσεως. *Tria dicebat esse necessaria eruditioni, & doctrinæ consequendæ: naturam, disciplinam, exercitationem.* Hisce præsidijs viderat ille sapientum apex comparari sapientiam, quorum si aliquid desideratur, spes omnis adimitur acquirendæ doctrinæ. Institutio enim excolit, expolitq; naturam: quæ rudis, & inculta perinde, ac si non esset, æstimatur. Nihilominus ingenium tàm proprium poëtarum est, vt poëtæ nasci dicantur, quasi nullo vel conatu, vel exercitatione acquirant, quod non expresserint à natura. Quod tam rarum est in artibus, vt nescio an sola poësis sibi hoc præ cæteris vindicarit. Quis enim nescit

ſcit, labore, & conſtantia dolari quodammodo ingenia, & diſciplina etiam belluas dediſcere naturam?

Scilicet ingenium placida mollitur ab arte;
Et ſtudio mores conuenienter eunt.

Vt verè Ouidius. Contra de poëtis Cicero: *Atqui ſic à ſummis hominibus, eruditiſſimiſq; accepimus, cæterarum rerum ſtudia, & doctrina, & præceptis, & arte conſtare: poëtam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi diuino quodam ſpiritu afflari.* Neque enim communem in ordinem redigenda poëſis fuerat; quippe quæ humano quidpiam præ ſe maius fert; eoque nomine regiæ par maieſtati, nam & Rex, & poëta (vt fertur) naſcitur. Et creati quidem non rarò ſunt reges; qui reges nati non fuerant. At poëtæ ſeuerè edicitur:

Tu nihil inuita dices, facieſq; Minerua.

[Margin: 3. de art. pro Ar. ch. poët.] [Margin: Horat. in Art.]

Quale sit ingenium Poëtarum.
Cap. XIX.

HÆc quidem vera sunt, nec tamen solitudo in Parnasso est; quòd plerique poësim valdè feracem arbitrantur dementia, vt aiunt, temperatam. Sic Democritus.

Horat. in Arte. —*Exclusit sanos Helicone poëtas.*

Et olim plurimi poëticæ famam aucupabantur æmulatione stultitiæ: perinde, ac poëta parum hominis haberet. At hi, & si qui alij sunt, dementiam, vt volunt, sibi vindicent; poësim verò non item. Quid enim humanius illa dixeris, qua etiam feræ cantu delinitæ exuunt feritatem? *saxa, & solitudines voce respondent, bestiæ sæpè immanes cantu flectuntur, atque consistunt.* Verùm hi homines fuerunt, quos morum feritate immanes ad humanitatem Poësis erudiuit.

Cic. pro Archi. poët.

Siluestreis homines facer interpresque Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,

Horat in Arte.

Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq; leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
Publica priuatis secernere, sacra profanis:
Concubitu prohibere vago: dare iura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atque
Carminibus venit.

Hi tantarum rerum auctores quomodo dementes? profectò si aliqua illis inest, *amabilis* est, vt ille ait, *insania*. Itaque ingenium nacti sunt placidum, ac suaue, Musarum ingenio haud absimile, quas Virgines, & Dearum placidissimas credidit antiquitas. Sed quoniam dicitur esse quidam furor Poëtarum, hic à nobis declarandus est.

Quid sit furor Poëticus. Cap. XX.

a de Or. HVnc largè auctores poëtis impertiunt. Cicero: *Sæpè*, inquit, *audiui, poëtam bonum neminem* (*id quod à Democrito, & Platone in scriptis relictum esse dicunt*) *sine inflammatione animorum existere posse, & sine afflatu quodam furoris*. Scripsit hoc Plato in Phædro, & alibi cui subscripsit Aristoteles. *εὐφυοῦς ἡ ποιητική ἐστιν, ἢ μανικοῦ*. *Ingeniosi poëtica est, vel furiosi*. Ab his ergo Philosophis Poëta furorem habet, à quibus cæteri philosophiam & sapientiam hauserunt. Nec plerique poëtarum dissimulant tentari se insanis hisce motionibus. Verùm ne aliquis carminum scriptores tanquam fanaticos oderit, duplicem Plato distinguit furorem: alterum ab humanis morbis: alterum ab alienatione diuina. Primus ille noxius: ab altero varia commoda vaticinijs, prædictionibus, carminibus, vt ait ille, promanarunt. Ars enim qua superstitiosè veteres futura prænoscere, ac prædicere conabantur,

Et 1. de diuinat. In Ione, & 4. de legib. In poët. c. 17.

In Phæd.

tur,

tur, à furore sortita nomen μανικὴ primò, deinde μαντικὴ ab imperitis appellata est, & olim Phœbades cum oracula ederent, non ante destiterunt,

——Quàm cessit furor, & rabida ora quierunt. Virgil.

Huius ergo furoris tertium; quoddam genus iniectum à Musis constituit Plato: quo afflante, Poëtæ cantu versuq; posteros iuuant, quod cùm aliorum, tùm Tynichi Calcidensis confirmat exemplo: qui antea Poëta nullius nominis, repente Musarum afflatu hymnum in Apollinem pulcherrimum cecinit, ab omnibus postea decantatum. Itaque si Platonem consulas, Poëticus furor est alienatio mentis, Musarum afflatu iniecta ad pangenda carmina, vtilitati mortalium. Quò videtur Ouidius respexisse, dum ait: 6. Fast.

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo:
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Et alibi. 3. de Ar.

Est Deus in nobis, sunt & commercia cęli:
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

De morte Tibul. 1. Theb. Et rursus.

Sunt etiam qui nos Numen habere putent.

1. de Rap. Proser. Statius.

Pierius menti calor incidit.

Claudianus.

Iam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit, & totum spirant præcordia phœbum.

Passim ista poëtæ: quibus auctoritatem suis versibus comparant, tanquam diuinitùs exaratis. At hæ meræ sunt fabulæ, poëtis permissæ, philosopho non item, quanquam refragante Marsilio Ficino.

In argu. ad Dial. de fur. Problem. sect. 30. Multò rectiùs Aristoteles hæc ad veritatis trutinam expendit. Hoc enim fieri docet atræ bilis exundante copia, & efferuescente præter morem. Hic enim corporis humor terreus, ac tenax, & suaptè natura frigidus, instar vini incalescere vehementer potest; (excitatus videlicet adiuncti humoris temperatione, præsertim flauæ bilis) quod cùm accidit, vt aqua, cùm feruet, calidior, & ferrum candens ardentius carbone est: sic melancholia vehementer accenditur: qua in-

inflammatus animus, celeres ad agendum motus, ac vires habet: inclinans verò ad poësim carmina liberè effundit. ὅσοις δὲ λίαν πολλὴ, καὶ θερμὴ, μανικοὶ, καὶ εὐφυεῖς. *In quibus autem multa, & calida* melancholia, *ij furiosi, & ingeniosi.* quos eosdem dixerat aptos poëticæ. tum pergit: πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τοῦ νοεροῦ τόπου τὴν θερμότητα ταύτην, νοσήμασιν ἁλίσκονται μανικοῖς, ἢ ἐνθουσιαστικοῖς. *Multi autem, quòd propè mentis sedem ille calor est, insanis morbis capiuntur, vel entusiasticis.* & post pauca: Μάρακος δὲ ὁ Συρακούσιος καὶ ἀμείνων ἦν ποιητὴς, ὅτ' ἐκσταίη. *& Maracus Syracusanus melior erat poëta, cùm extra se erat.* Quare docente Aristotele, furor poëticus quædam est interiorum facultatum, & animi inflammatio efferuescente melancholia, qua ingenium ad poëticos cantus, numerosq; fundendos agitur, & commouetur. Neque hoc mirum, cùm phantasiæ motiones intelligens facultas consequatur. Atqui æstuantis humoris

moris atri in intimas phantasiæ latebras irrumpente calore, mouentur, miſcenturq; quæ ibi cuſtodiuntur rerum imagines: neque tàm agitantur, quàm noua velut ignis luce ſuffuſæ ſequentem animum concitant. Quòd ſi nimius ſi motus, calidiſq; vaporibus ipſe quoque in venis ſanguis intumeſcat, ac ferueat; poëta quodammodo agi in furorem videbitur. *Siue Platoni credimus*, ait Seneca, *fruſtra poëticas fores compos ſui pepulit: ſiue Ariſtoteli, nullum magnum ingenium ſine mixtura dementiæ fuit. Non poteſt grande aliquid, & ſupra cæteros loqui, niſi mota mens. Cùm vulgaria, & ſolita contempſit, inſtinctuq; ſacro ſurrexit excelſior, tunc demum aliquid cecinit altius ore mortali. Non poteſt ſublime quicquam & in arduo poſitum contingere quandiu apud ſe eſt.* Hinc in affectus omnes facillimè poëta deſcendit, ideoq; optimus deſcriptor, ac repreſentator: χειμαίνει (ait Ariſtotel.) ὁ χειμαζόμενος, καὶ χαλεπαίνει ὁ ὀργιζόμενος ἀληθινώτατα. *Exagitat*

De Trã-quil. ani. cap. 15.

Loc. cit. poët.

agi-

agitatus, & ad iram commouet ira commotus verissimè. Quare plorabit, lamentabitur, eiulabit in cœna Atrei: lacrymabitur in Hectoris exequiis, ac nece Pallantis: indignatus execrabitur Oedipi scelus; Etheoclis, ac Polynicis certamen, Mezentii crudelitatem, immanitatē Capanei: gaudebit in Pelei nuptiis: vincet cum Achille: Troiam diruet, ac demum cum Atridis, & secum *ipse* triumphabit. Hoc sanè motu interiorum facultatum poëtarū optimi pangunt versus, vt de quibusdam accepimus:

Et plerumq; suas non percepere Camenas.

Quòd si hoc insanire dicimus, amabilis profectò est, vt aiebam, insania.

ADDITAMENTVM.

VErba Platonis in Phædro de furore Poëtarum sunt. τρίτη δὲ ἀπὸ μουσῶν κατοχή τε, καὶ μανία. *Tertia est afflatio à Musis, & furor.* ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται, πεισθεὶς, ὡς ἄρα ἐκ τέχνης ἱκα-

ἱκανὸς ποιητὴς ἐσόμενος, ἀτελὴς αὐτός τε, καὶ ποίησις ὑπὸ τῆς τῶν μαινομένων, ἡ τοῦ σωφρονοῦντος ἠφανίσθη. *Qui autem sine furore Musarum ad poëticas fores accedit, persuasus, bonum se poëtam ex arte futurum, & imperfectus ipse, & poesis, præ illa, quæ est furentium, quæ & prudentis est, euanescit.* Et totus dialogus, Io, hoc de furore conscriptus est.

Propensionem ad poësim facile dignosci. Cap. XXIII.

HIc ergo εὐφυὴς, μανικὸς, εὔπλαστος, ἐκστατικός: *Natura, & ingenio valens, quodam furore afflatus, benè ad omnia conformatus indagator, ecstaticus, ac mente motus* ad sapienter canendum, nisi nascatur, nulla fit arte. Habentur enim hæc bona naturæ ex principum humorum temperatione, & bonitate interiorum facultatum. Neque verò qui sic est affectus in arte perdiscenda multum laborat, aut ingenium occultari potest. nam in cæteris artibus, ac disciplinis percipiendis, quòd fermè initia spi-

ſpinoſiora ſunt, multorum fatigantur ingenia; & vt olim Alexander Geometria initiatus, ſic illi dicentē rogant: *Faciliora me doce.* Quare nonnunquam ambigitur, an futurum ſit, vt in ea, quam perdiſcunt, doctrina excellant: qui poſtea multo labore ſubtiliſſimis ſe quæſtionibus expediunt. Hic verò ad poëſim natus, interdum feruidus, & incitatus, & nulla prope opera verſus effundens: interdum frigida melancholia ſuffuſus, tacitus, & ſubtriſtis, rebus tamen attentus ſupra ætatem arte præcellit, & ſe ſe omnibus detegit. nimia enim vis, & propenſio ingenii vehementer vrget. Hinc aliqui nemine docente vulgari lingua bonos verſus pangunt: aliqui præcurrunt in latinis præceptorem. Eadem de cauſà negat Plato quemquam poëtarum mediocrem, fore, quòd nullo artis beneficio poëta ſit: cùm tamē in aliis opificiis tanta ſit malorum artificum, bonorumque diſſimilitudo. Quod idem Horatius ab illo expreſſum cecinit:

31. In Dialog. de fur.

——— *Mediocribus eſſe poëtis*
Non Dij, non homines, non conceſ-
ſe-

sere columnæ.
Quibus venales libri affigebantur.

ADDITAMENTVM.

NOn pauci tamen iniquum de seipsis iudicium ferunt, qui se absurdos, & ineptos pronunciant ad poësim, quòd paucos versus magno cum labore extundant; arbitrantes faciliùs carmina fluere è calamis aliorum, quàm olim aqua fluxerit è monte Musarum. Ideoq; nec tentare initia, nec periclitari naturam, nec primis labris Parnassi fontem libare volunt. Hi sæpè falluntur magno ingenii detrimento. Quamuis enim natura procliuis in poësim spontè se aperiat; rarò tamen sine arte, & eorum cognitione, quibus constat poësis. Vera enim Horatii vox est:

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
In Poet. *Quæsitum est. Ego nec studium sine diuite vena*
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

Quare, vt feratur de poëtico in-

ge-

genio iudicium, obseruetur, quod in futuro Oratore seruandum præcipit Tullius: quamquam in poësi aliquid amplius est naturæ tribuendum. *Sit mihi*, inquit, *tinctus litteris, audierit aliquid, legerit, ista ipsa præcepta acceperit: tentabo quid deceat, quid voce, quid spiritu, quid lingua efficere possit. Si intelligam posse ad summos peruenire, non solùm hortabor, vt elaboret, sed etiam obsecrabo. Sin videbitur, cum omnia summa fecerit, tamen ad mediocres* (quod non tribuunt poëtis) *esse venturus: permittam ipsi, quid velit: molestus magnopere non ero. Sin plane abhorrebit, & erit absurdus: vt se contineat, aut ad aliud studium transferat, admonebo.* Hoc præcepto arguitur rudis istorum imperitia, qui poëticam indolem sine vllo experimento detegi volunt. Hæc enim, vt rude in fodinis metallum, nisi leuiter expoliatur, latet, & lucere non potest. Atque vt Solis orientis radii erumpere non possunt, nisi nubes offusæ rarescant: sic non emergere lumen ingenii, nisi rerum ignorantiā 1. de Or.

le-

lectione, cognitione, & exercitatione aliquo modo depellat. Præcedat igitur lectio, teneatur styli forma, exerceaturque: tum demum siue præceptor, siue alius vir sapiens rectum de vnoquoque iudicium feret. Sic æqua præsentium æsti-

Plutar. in vita Tho. matione olim Themistocli puero magister dixit: οὐδὲν ἔσῃ παῖ σὺ μικρὸν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθὸν, ἢ κακόν. *Nihil paruum eris tu puer, sed magnum omninò bonum, aut malum.* Quod ad omnes, qui de poësi cogitant, iure transferrem.

Docentis præceptio. Cap. *XXIV.*

ALiud institutioni necessariū μάθησις erat. Hæc autem quamuis & profectum, cognitionemq; discentis significet; nunc tamen pro docentis tradita doctrina, & præceptione sit. Ab aliquo

Cic. 2. de Or. incultum ingenium sapienter excolatur. *Huius enim ductu veniet, quò sine duce peruenire non posset. Et semper est aliquis, cuius se similes plerique esse volunt. Ergo hoc*

sit

ſit primum in præceptis, vt demonſtremus quem imitetur: atque ita, vt quæ maximè excellant in eo, quem imitabitur, ea diligentiſſimè perſequatur: tum accedat exercitatio, qua illum, quem ante delegerit, imitando effingat, atque ità exprimat, non vt multos imitatores ſepè cognoui, qui aut ea, quæ facilia ſunt, aut etiam illa, quæ inſignia, ac penè vitioſa conſectentur imitando. Inſtitutorem verò *prudentem, & non ignarum docendi eſse oportebit, ſubmittentem ſe ad menſuram diſcentis, vt velociſſimus quiſque, ſi fortè iter cum paruulo faciat, det manum, & gradum ſuum minuat, nec procedat vltra quàm comes poſſit.* Magni quidem negotii eſt poëſis inſtitutio. Hæc enim non modò multiplici conſtat ſtylo, ſed habet quamplurima, & inter ſe diſcrepantia poëmata, quæ non omnium ingeniis reſpondent, ſed alius aliud amplectitur. Debet autem inſtitutor diligenter aduertere, quò cuiuſque diſcentis ferat natura; in tragicam nè granditatem, an maieſtatem heroicam, an humilitatem Comicam, an Lyricam vel

Quin. l. 2 c. 3.

ſua-

suauitatem, vel tumorem? Ingenii in vnum potius, quàm alterum poëma inclinantis duo signa sunt: alterum, facilitas, & delectatio scribendi. Alterum, carminis quidam quasi naturalis candor, & bonitas. Quæ enim facimus iuuante natura, ea faciliora nobis, & iucundiora, & in se ipsis politiora sunt, quàm cætera, quæ obluctãte ingenio quasi per vim extundimus. rectè enim Pindarus. τὸ δὲ φυᾷ, κράτιστον ἅπαν: *quod à natura est, omne optimum.* Ol. od. 10 Æquali verò animæ impetu ferri ad omnia, atque inter se dissimilia poëmata tàm rarum est, quàm admirandum. Et multi improuidè amplectuntur, à quibus magis abhorret ingenium; vt monendi, quemadmodum ille, sint:

Quid tibi cum tali demens est flumine? quis te
Prop. lib. 3. eleg. 3. *Carminis Heroi tangere iussit opus?*
Non hic vlla tibi speranda est fama, Properti;
Mollia sunt paruis prata terenda rotis.

Nec solùm poëmatis genus, sed etiam

etiam cætera præscribet institutor, quæ necessariò ad benè scribendum exiguntur.

De Auditione. *Cap. XXV.*

NOn leuis momenti ad profectum auditio est, siue institutorem, siue aliũm quempiam è laudatis scriptoribus dicentem audias. *Excitat enim qui dicit spiritu ipso, nec imagine, & ambitu rerum, sed rebus incendit. Viuunt enim omnia, & mouentur, excipimusq; noua illa velut nascentia cum fauore, ac sollicitudine. Nec fortuna modò iudicij, sed etiam ipsorũ, qui orant, periculo afficimur. Præter hæc, vox, & actio decora: commoda, vt quisque locus postulabit, pronunciandi vel potentissima in dicendo ratio, & vt semel dicam pariter omnia decent.* Quin. l. 10 c. 1.

ADDITAMENTVM.

HInc frequentes olim conuentus ad audiendos Poëtas, Augustis etiam in Atheneum, vbi publicè recitabatur, aduenientibus:

[1] Plin. lib. 1. Ep. 13. [2] Capit. in vit. [3] Lãprid. in vit. Iuuen. sat. 7. Mar. lib. 10. Iuuen. sat. 1.

vt de [1] Claudio, [2] Pertinace, [3] Alexandro proditum est. Nam de aliis ciuibus legimus:

Curritur ad vocem iucundam, & carmen amicæ
Thebaidos, lætam cum fecit Statius vrbem,
Promisitq; diem; tanta dulcedine captos
Afficit ille animos, tantaq; libidine vulgi
Auditur.

Magnoq; prouentu poëtarum integri menses lectionibus personabant, vt frequenter solidos dies poëta recitando consumeret:

Semper & assiduo ruptæ lectore columnæ,

Porrò ipsi recitantes, vt maiorem inirent beneuolentiam, & gratiã insigni cultu, auro, gemmisq; illustres verba faciebant. Tũ magni clamores, plaususq; laudãtium, & optimis proposita Principum præmia vehementer excitabant ad poësim.

Multò magis auditi Oratores in iudiciis, in quibus maior ardebat actio, iuuenes inflammabant. Hoc certè Demosthenem eloquentiæ principem Athenis fecit. Puer enim

enim cum audisset Callistratum in foro causam agentem, illius æmulatus est gloriam, & eloquentiam maiori laude est assequutus. Plutar. in vita.

De Lectione. Cap. XXVI.

IN lectione tria considerantur; vtilitas lectionis: qui auctores legendi: & modus lectionis. Vtilitatem nemo non nouit. *Omnis loquendi elegantia*, inquit Cicero, *quãquam expolitur scientia litterarum; tamen augetur legendis Oratoribus, & Poëtis.* Quod alibi egregia similitudine sic exornat: *cum in Sole ambulem, etiã si aliam ob causam ambulem, fieri tamen natura, vt colorer: sic cum istos libros studiosiùs legerim, sentio orationem meam, illorum cantu colorari.* Et Seneca: *Qui in Solem venit, licet non in hoc venerit, colorabitur. Qui in vnguentaria taberna resederunt, & paulò diutius commorati sunt; odorem secum loci ferunt. Et qui* scriptorem legerunt, *traxerint aliquid necesse est, quod prodesset etiam negligentibus. Alit enim lectio ingenium, & studio fatigatum, non sine* 3. de Or. 2. de Or. Ep. 108. Sen. Ep. 84.

D *stu-*

ſtudio tamen reficit. Itaque idem ille nobilis iam ſcriptor, ideo ſe lectionibus operam dare dicebat: *Primùm nè ſim me vno contentus: deinde vt cum ab alijs quæſita cognouero, tùm & de inuentis iudicem, & cogitem de inueniendis*. Quæ ſanè vtilitas magna eſt. aliena enim æſtimando, minus aberramus in noſtris, & ad noua excogitanda vberiores euadimus. Demum *ad eloquutionem nobis copia cum iudicio paranda eſt. Id autem conſequemur optima legendo, atque audiendo. Non ſolum enim nomina ipſa cognoſcemus hac cura, ſed cui quodque loco ſit aptiſſimum. Omnibus enim ferè verbis in oratione locus eſt. Hæc vt ſciamus, atque eorum non ſignificationem modò, ſed formas etiam menſuraſq; norimus, niſi multa lectione, atque auditione aſſequi non poſſumus*. Hoc quidem in poëſi tanto eſt difficilius, quãto eius eloquutio à vulgari remotior eſt. Quare vernacula lingua fortaſſe aliquis ſolutam orationem ſine lectione non ineptè ſcripſerit: ſed minimè poëſim, cuius phraſim non docent nutrices. Itaque ſi libri

Quin l. 10. c. 1.

bri omnes veteri prouerbio, *muti magistri sunt*, aliquid amplius habeant libri poëtarum, à quibus & loqui discimus. Gell. 1. 14. c. 2.

Qui scriptores legendi. Cap. XXVII.

DE auctoribus legendis varia auctoritas est. Cicero cum oratorem informaret. *Exercenda est*, inquit, *etiam memoria ediscendis ad verbum quamplurimis, & nostris scriptis, & alienis: legendi etiam poëtæ: cognoscenda historia, omnium bonarum artium scriptores, & dictatores legendi, & peruolutandi. Perdiscendum ius ciuile, cognoscendæ leges, percipienda omnis antiquitas.* Aliter Quintilianus. *Ac diu nonnisi optimus quisque, & qui credentem sibi minimè fallat, legendus est.* At Seneca: *Vide*, inquit, *nè ista lectio multorum auctorum, & omnis generis voluminum habeat aliquid vagum, & instabile. Certis ingenijs immorari, & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat.* 1. de Or. Lib. 9. cap. 1. Epist. 2.

Nusquam est, qui vbique est. Distrahit animum librorum multitudo. Itaque cum legere non possis quantum habueris, sat est habere quantum legas. Sed modò, inquis, hunc librum euoluere volo, modò illum. Fastidientis stomachi est multa degustare, quæ vbi varia sunt, & diuersa, inquinant, non alunt. Probatos itaque semper lege. Et si quando ad alios diuertere libuerit, ad priores redi. Quod & Plinius docet: *Memineris sui cuiusque generis auctores diligenter eligere; aiunt enim multum legendum esse, non multa.* Indifferenter Horatius his, quos in poësi instituebat:

Lib. 7. epist. 9

In art. poët.

——Vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna.

Idem [1] Claudianus, idem [2] Ausonius præcipiunt.

1 De 4. Côs Hō.
2 In protreptico ad Nepot.

Ne tanti auctores inter se discrepent, aio aliud esse, legere ad expoliendum stylum: aliud ad res inueniendas, & cognoscendas. Pro rerum materia omnes: pro stylo pauci legendi sunt. Et aliquis optimus cæteris præferendus in ea dictio-

ctionis forma, quam profitemur. Poëta quidem quid scire non debet? res naturales, historicas, morales, politicas, œconomicas, omnia denique humanorum propria officiorum, populorum, locorum, vrbium, quæ vniuersè ac generatim exprimit in personis, aut alio modo exponit. Hocquàm variam & multiplicem cognitionem, lectionemque requirat, nemo non videt.

At stylum pauci ex poëtis, quos habemus, alunt; & hi, vt loquar cum Plinio, *qui sint, adeò notum, prouocatumq; est, vt demonstratione non egeat*. Neque verò de his facilè iudicauerim. Nam quò quisque imperitior, plerumq; procliuior est ad iudicandum. *Modestè*, inquit Quintilianus, *& circumscripto iudicio de tantis viris pronunciandum est, ne (quod plerisq; accidit) damnent, quæ non intelligunt. Ac si necesse est in alteram errare partem, omnia eorum legentibus placere, quàm multa displicere maluerim*. *Veneror*, ait Seneca, *inuenta sapientiæ, inuentoresq; adire tamquam multorum hæ-*

Lib. 7. ep. 9.

Lib. 10. cap. 1.

Ep. 64.

hæreditatem iuuat. Mihi ista acquisita, mihi elaborata sunt. Multum egerunt, qui ante nos fuerunt; sed non peregerunt. Suspiciendi tamen sunt, & ritu Deorum colendi. Quidni illos honoris causa semper appellem? Quam venerationem præceptoribus meis debeo, eandem illis præceptoribus generis humani, à quibus tanti boni initia fluxerunt. Ego verò illos veneror, & tantis nominibus semper assurgo. Quid ille iam arguentibus criticis, & correctoribus diceret? Et Fabius quidem de Græcis, & Latinis Poëtis iudicium tulit, præcepitque inchoandum ab Homero, quem etiam primo loco Ausonius nominauit: tum alios euoluendos, quorum videlicet primus sit oportet Virgilius è Latinis. Sed in vniuersum hæc legendi lex esto, vt qui instituitur, optimos primò, & aureæ ætatis poëtas perlegat, Virgilium, Ouidium, Tibullum, Propertium, Horatium: deinde robusto iam, & adulto stylo cæteros omnes, qui consequentibus ætatibus, floruerunt. Habet enim vnusquisque suos, flores, & lumina.

na, quæ ſcribenti ſubminiſtrat, Neque erit inutile, cum euoluitur Virgilius, aut Ouidius, aliquid ex audacioribus, & tumidioribus Statio, Lucano, Seneca, Claudiano prælibare. Nulla enim alia re magis laborant adoleſcentes, quam humilitate dictionis, quæ figuratis illorum loquutionibus fit grādior. Sicadeò, vt monebat Seneca, *probatos leget, & poſtquam ad alios diuerterit, ad priores redibit*. Abſtinendum tamen ab impuris carminibus Apum more, quæ mortuis ne floribus quidem, nedum corporibus inſident. Et mel veneno illitum dulce non eſt. Iam vero Itali, aliarumque linguarum Poëtæ eodem ordine legendi: vt primò ſimpliciores, candidioreſq; tum audaciores legantur; & quanto quiſque legendi auidior, tanto fit cultior, & politior. Quod ſi Theophraſtus, & Cicero, & Quintilianus docent, Oratori plurimum conferre lectionem poëtarum: quid nam agere debeat, qui vnam nititur ad poëſim?

Plin. l. 11. c. 8.

Legendi modus. Cap. *XXVIII.*

Quint. l.10.c.1. *LEctio libera est, neque actionis impetu transcurrit: sed repetere sæpius licet, siue dubites, siue memoriæ penitus affigere velis. Itaque non passim carpenda sunt, nec auidè inuadenda vniuersa.* Sen. ep. 108. *Per partes peruenitur ad totum. Aptari onus viribus debet, nec plus occupari, quàm cui sufficere possumus. Non quantum vis, sed quantum capis, hauriendum est. Bonum tamen habe animum; capies quantum voles. Quò plus recipit animus, hoc se magis laxat. Non proficiunt, qui omnia cursim, & properanter transmittunt. Non* Id. ep. 2. *prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur. Nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebra medicamenta tentantur. Non coalescit planta, quæ sæpè transfertur. Nihil tàm vtile est, quod in transitu prosit.* Vt igitur lectio sit vtilis, & discentem iuuet, tria contineat, necesse est: *Rerum in-*

intellectum, *Animaduersionem*, *Adnotationem*. Perficitur *intellectus rerum*, percepto verborum sensu, vt omnia, quæ scribuntur, intelligantur: vis item, quæ verbis inest, propria ne, an translata: ad extenuandum idonea, an augendum: insit ne verbis sententia, an figura, an argutia, & similia. Tria verò iuuant ad intelligendum, *Ordo legendi*; vt ab exordio, quomodo est scriptus, euoluatur liber, neque inchoëtur à medio, neque intercisa lectione media omittantur: *Mora*; vt lector non impetu transcurrat, passimque carpat, vel auidè vniuersa inuadat, sed hauriat, quantum capit: *Repetitio*; nam *perlectus liber vtique ex integro resumendus, cuius virtutes frequenter ex industria quoque occultantur*. Igitur *repetamus, & tractemus; & vt cibos mansos, ac propè liquefactos demittimus, quò faciliùs digerantur: ita lectio non cruda, sed multa iteratione mollita, & velut confecta, memoriæ, imitationiq; tradatur*. Sed hæc postrema *Animaduersionem* continent, quam deinde
Quint. lib. 1.
Idibid.

in vtili lectione collocabam. Considerare igitur oportet tam res, quam verba: vtrumque enim imitationi subijcitur, & disquirere diligenter, quo illa transferri, & applicari queant. *Cum ab alijs*, inquit Seneca, *quæsita cognouero, tum, & de inuentis iudicem, & cogitem de inueniendis*. Sic præcepta poëticæ, vel oratoriæ, quæ quisque auctor in suo exprimit opere, dignoscimus: quæque sint optima poëmatum initia, progressiones, digressiones, clausulæ, sententiæ, periphrases, affectus, mores: demum quid in re simili tentari possit, inspicimus. Nec verba sua obseruatione, & applicatione careant, & inuentæ loquendi formulæ ad alia, cogitatione traducantur. Hoc fortasse placuit Quintiliano, dicenti: *Legendus est liber diligenter, ac penè ad scribendi solicitudinem*. Sequitur *Adnotatio*. Seneca: *Debemus*, inquit, *quæcunq; ex diuersa lectione congessimus, sperare: melius enim distincta seruantur: & apes imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde* quid-

Ep. 84. (margin, beside "quit Seneca")

Ep. 84. (margin, beside "notatio")

quidquid attulere disponunt, ac per fauos digerunt. Debent ergo libelli ad manus esse, quò res, & verba seponantur, disponanturq; certo cum ordine, vt reuoluenti statim occurrant. Breuis demum legendi lex esto. *Liber stylo vtilis, ter legatur.* Primò cognoscendæ res. notandæquè illustriores. Deinde verba, & loquutiones expendendæ, & in aduersaria memoriæque codices seponendæ. Tertio ex integro omnia resumenda, & sine vlla adnotatione euoluenda. Sic nostra faciemus, quæ aliena fuerant, nec solum *ibunt in memoriam, sed etiam in ingenium,* quod Seneca peroptabat. Ep. 84.

Ratio scribendi, & eius vtilitas. Cap. XXIX.

NEc scribere tantum, nec tantum legere debemus, Seneca præcepit. *Altera res contristabit, & vires exhauriet: de stylo dico: altera soluet, ac diluet. Inuicem hoc illo commutandum est, & alterum altero temperandum, vt quidquid lectione collectum est,* Ep. 84.

stylus redigat in corpus. *Est enim*, quod ait Cicero, *optimus*, *& præstantissimus dicendi effector*, *& magister*; *& nulla res tantum ad dicendum proficit*, *quantum scriptio*; *scribendum ergo quàm diligentissimè*, *& quàm plurimum*. *Nam vt terra altè defossa generandis*, *alendisq; seminibus fœcundior est*: *sic profectus non à summo petitus*, *studiorum fructus effundit vberiùs*, *& fideliùs continet*.

1. de Or. Id. de Clar. Orat. Quint. l. 10. c. 3.

Cic. 2. de Or. Iam quod pertinet ad vtilitatem scribendi. Primò iuuenilis quædam fœcunditas, & luxuries, quæ inest in oratione, stylo depascitur. Secundò omnes siue artis loci, siue ingenij cuiusdam, atque prudentiæ, qui modò insunt in ea re, de qua scribimus, inquirentibus nobis, omnique acie ingenij contemplantibus ostendunt se, & occurrunt. Tertiò omnes sententiæ, verbaque omnia, quæ sunt cuiusque generis maximè illustria, sub acumen styli subeant, & succedant necesse est. Quartò collocatio, conformatioque verborum perficitur in scribendo, & poëtico, & oratorio numero, & modo.

Quin-

Quintò qui à scribendi consuetudine ad dicendum venit, hanc affert facultatem, vt etiam subitò si dicat, tamen illa, quæ dicuntur, similia scriptorum esse videantur. Hæc paucis mutatis Cicero. Summa hæc est: Scribendo fit, vt benè scribatur.

Quid sit scribendum. *Cap. XXX.*

SEd quid poësim addiscenti scribendum? Quod æquet ingenii vires, non obruat. Horatius. In Art.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diù, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

Qua de re egregia fuit vox Iulii Flori ad ingeniosum iuuenem de scribendo sollicitum: *Numquid tu meliùs dicere vis, quàm potes? Ita feres habet,* pergit Quintilianus; *curandum est, vt quàm optimè dicamus, dicendum tamen pro* Lib. 10. c. 3.

fa-

facultate. Qui enim conatur supra captum scribere, nihil scribet. Hoc constituto, varia sunt, in quibus exerceri quisque potest. Primò *paraphrasis*, idest eorum, quæ Græcè, Latinè, Italicè, aut alio sermone scripta sunt, in eundem conuersio. Hæc non probatur Ciceroni, siue Crasso apud illum. *Mihi*, inquit, *adolescentulus proponere solebat illam exercitationem maximè, vt aut versibus propositis quàm maximè grauibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria possem comprehendere, eam rem ipsam, quam legissem, verbis alijs, quàm maximè possem lectis pronunciarem. sed post animaduerti hoc esse in hoc vitij, quod ea verba, quę maximè cuiusq; rei propria, quæque essent ornatissima, occupasset aut Ennius, si ad eius versus me exercerem: aut Gracchus, si eius orationem mihi proposuissem. Ita si ijsdem verbis vterer, nihil prodesse: si alijs, etiam obesse, cum minus idoneis vti consuescerem*. Probatur tamen Quintiliano, si non sit ieiuna interpretatio, sed circa eosdem sensus certa-

1 de Or.

Lib. 10. c. 5.

tamen, atque æmulatio. *Ideoque*, inquit, *ab illis dissentio, qui vertere orationes latinas vetant, quia optimis occupatis quidquid aliter dixerimus, necesse sit esse deterius. Nam neque semper est desperandum, aliquid illis, quæ dicta sunt, melius posse reperiri*. Placet etiam Plinio. *Nihil*, inquit, *obfuerit, quæ legeris hactenus, vt rem argumentumq; teneas, quasi æmulam scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si nonnulla: tum magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum, & notissima eligere, certare & cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta contentio. Quanquam multos videmus eiusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse, quosq; subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse*. Ego (si licet inter tantos suam vocem interponere) dixerim cum Cicerone hanc exercitationem non conducere proficientibus (quis enim tyro audeat contendere cum Virgilio, vel Horatio?) sed bonis & iam laudatis

Lib. 7. ep. 9.

tis scriptoribus. Illos enim auocat desperatio, & propriæ imbecillitatis conscientia: hos incitat æmulatio, & gloria.

Secundò præcipitur, *vel ex græco in latinum, vel ex latino vertere in græcum* (adde in patrium sermonem). *Quo genere exercitationis, proprietas, splendorq; verborum, copia figurarum, vis explicandi: demum imitatione optimorum, similia inueniendi facultas paratur. simul, quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc, & iudicium acquiritur.* Addit Cicero: *cum ea, quæ legerem græcè, latinè redderem, hoc assequebar, vt non solùm optimis verbis vterer, & tamen vsitatis; sed etiam exprimerem quædam verba imitando, quæ noua nostris essent, dummodo essent idonea.* Itaque libros Platonis, atque Xenophontis edidit, hoc genere translatos. Carmine autem cum ipsis poëtis interdum colludere oratorem, tàm Plinius, quàm Fabius præcipit. Quid poëtam facere præciperent?

Plin. ep. 9. lib. 7.

Quint. l. 10. c. 5.

Proderit tertiò *sententias* ex indu-

dustria assumere, easque carmine copiosè versare: velut eadem cera aliæ, atque aliæ formæ duci solent; semper enim in adolescente copia laudatur, vnde ali uid amputari possit.

Quartò, *descriptionem* alicuius loci, personæ, actionis, rei studiosiùs concinnare. Nihil enim poësi familiarius, quàm euidentia, & illustris explanatio; & qui ab hac deficit, mihi ab arte videtur deficere.

Quintò, *Affectum* quempiam iræ, odij, misericordiæ assumere, eumque suis lineare partibus, & colorare. *Mores* item iuuenis, senis, auari, rustici, militis, aliorum diligentiùs exprimere. Sunt enim hæ vmbratiles quodammodo prolusiones ad maiorem scribendi contentionem.

Sextò *in omni poëmatum genere* se exercere: nunc heroico carmine, nunc elego, nunc lyrico, interdum tragico, eo tamen propensiùs, quo nos vocat ingenium: neque abstinere ab epigrammate arguto & breui. Est enim labori, & satietati varietate occurrendum,

ac demum in eo quiescendum, quod natura, & facilitas nobis suadet promptius & iucundius.

Modus scribendi. Cap. XXXI.

Quint. l. 10 c 5. SVperest vltimò scribendi modus. Et primò *sit vel tardus, dum diligens stylus: quæramus optima, nec protinus se offerentibus gaudeamus: adhibeatur iudicium inuentis, dispositio probatis, hoc constituendum, hoc obtinendum est, vt quàm optimè scribamus, celeritatem dabit consuetudo. Paulatim res faciliùs se ostendent, verba respondebunt, compositio sequetur, summa hæc est rei. Citò scribendo non fit, vt bene scribatur: benè scribendo fit, vt citò.* Non enim sero fit, quod bene fit. Et grauius quidam excusando se accusant, qui versus non scripsisse, sed effudisse prædicant; damnato enim operandi modo, damnatur & opus. Scribenti quidem ad æternitatem quodlibet tempus, & si diuturnum, breue est. Carmen etiam certo horarum spatio nemo sibi potest promittere: cum ali-

quan-

quando ſponte naſcatur, ludificet aliquando laborantes, & nolit erumpere. Neq; verò quidquam tentandum, niſi argumento, & rebus omnibus ante probè perſpectis, atque diſpoſitis; neque de initio, niſi poſtquam, cætera inuenta ſunt, cogitandum. Quamquam enim initia poëmatum, ſi longiora quædam, & heroica excipias, fermè ſubita ſint, nihil proponant, neminem inuocent; hæc tamen erunt aptiora, ſi vltimò excogitata. Iam antequam te compares ad ſcribendum, prodeſt aliquid legere etiam elata voce, ex eo genere carminum, quæ ſcribenda ſunt, vt numerus ille exceptus auribus in noua refundatur. Auſonius ad Nepotem.

——Tu flexu, & acumine vocis
Innumeros numeros doctis concentibus effer:
Affectuſque impone legens; diſtinctio ſenſim
Auget, & ignauis dant interualla vigorem.

Repetantur identidem ſcriptorum proxima: veſtigentur alia ver-

verba, loquutionesque: quod erit proprium, fiat translatum: omnia denique, quæ pulchriorem elegantiam poëmati possunt addere, perquirantur. Fieri enim non potest, vt quod optimum est in verbis, dictionibus, figuris, primo tanquam obtutu videatur: quod consideranti, & diligentiùs retractanti, tandem occurrit.

Præterea duplex est ordo scribendi, & vter alteri præstet ambigitur. Prior cùm efferuescente ingenio quidquid in mentem inciderit, currente calamo, & vno impetu emittitur. Quo modo cum integris trunca, & mutilata carmina pangimus; quæ deinde, cùm calor ille resederit, suis figurantur paulatim numeris, & partibus. Sic Virgilium scripsisse tradit Gellius, cum diceret parere se versus vrsino more; recentes enim partus suos informes esse, & imperfectos; postea tractando, colendoque reddere se iis oris, & vultus lineamenta. Posterior non finit nos aggredi sequentia, nisi quæ præcedunt, perfecta sint; ita vt ex perfecto ad perficiendum alterum venia-

Lib. 17. c. 10.
Quint. l. 10. c. 3.

niatur. Vterque modus tardus, & morosus est, nec damnandus, variisque scriptorum conditionibus accommodatus. Quidam enim celerrimi ingenio instar ignis omnia statim comprehendunt. Hi debent confestim parere quod conceperunt; nam temporis mora celeres illos sensus extinguit. Alii tardiores, & quietiores, qui vix ad sequentia transire possunt, nisi in his, quæ perfectè elaborarunt, tanquam in stabili solo pedem figant. Hi absint à celeritate.

Scriptorum recognitio, & iudicium.
Cap. XXXII.

IAm omnibus ad finem perductis, eadem de integro cognoscenda, & ad vltimam limam reuocanda sunt. Plinius: *Poteris, & quæ dixeris, post obliuionem retractare, multa detinere, plura transire, alia transcribere, alia rescribere. Laboriosum istud, & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, & resumere impetum fractum, omissumq;. Postremò noua velut membra peracto* Lib. 7. ep. 9.

cor.

corpori intexere , nec tamen priora turbare . In quo peccari dupliciter potest: si parua , si nimia correctio sit . Parua esset ; si , cum tota operis facies ante oculos ponitur , non aptius verba , sententiæque collocentur , attollantur humilia, tumida deprimantur, & omnia, aliis additis , aliis sublatis meliorem in formam traducta , nouis luminibus , & insignibus distinguantur . Quod melius fit , si in

Quint. L.10.c.4. aliud tēpus eiusmodi correctio differatur : atq; ex Horatij præcepto ,

Hor. in Arte. *Nonum prematur in annum* . tunc enim quasi ad aliena redimus .

Pompilius sanguis , carmen reprehendite, quod non
Multa dies , & multa litura coercuit , atque
Præfectum decies non castigauit ad vnguem .

Tanto studio Cicero sua correxit : qui de Commentario Consulatus sui , *Quem tibi* , inquit , *ego non essem ausus mittere , nisi eum lentè , ac fastidiosè probauissem* .

Ad At. L.2.c.1.

Nimia correctio vitio & ipsa est nec minus periculoso . deterret enim quamplurimos à scribendo , qui

qui volunt melius ſcribere, quam poſſunt, & omnia aliter dicere, quam venit in mentem. *Sit igitur aliquando quod placeat, aut certè quod ſufficiat, vt eius opus poliat lima, non exterat*. Seneca: *Nimis anxium eſse te circa verba, & compoſitionem nolo. Habeo maiora, quæ cures. Quære, quid ſcribas, non quemadmodum: & hoc ipſum non vt ſcribas ſed vt ſentias. Cuiuſcumq; orationem videris ſollicitam, & politam ſcito animum quoque non minus eſse puſillis occupatum. Magnus ille remiſſius loquitur, & ſecuriùs. quæcumque dicit, plus habent fiduciæ quàm curæ. Oratio vultus animi eſt: ſi circuntonſa eſt, & fucata, & manufacta, oſtendit illum quoque non eſse ſincerum*. Et neſcio, an aliquis forte nimiam Plinii ad faſtidium vſque ſua corrigentis diligentiam iudicet. De ſe enim ſcribit. *Nullum emendandi genus omitto. Ac primum quæ ſcripſi, mecum ipſe pertracto. Deinde duobus, aut tribus lego, mox aliis trado adnotanda, notaſque eorum, ſi dubito, cum vno rurſus, aut altero penſito: noniſ-*

Quint. l. 10. c. 4.

Ep. 15.

Lib. 7. ep. 27.

nissimè pluribus recito. Ac si quid mihi credis, tunc acerrimè emendo. Nam tantò diligentiùs, quantò sollicitiùs intendo. Optimè autem reuerentia, pudor, metus iudicant.

Ibidem. Sed causa, quam adducit, sic agendum esse ostendit. *Cogito*, inquit, *quàm sit magnum dare aliquid in manus hominum: nec mihi persuadere possum, non & cum multis, & sæpè tractandum, quod placere & semper, & omnibus cupias.*

Lib. 1. Miscel. cap. 90. Accedat priscis Politianus: *Qui scribendi*, inquit, *onus susceperint, ne quid vnquam de intentione remittant: pensent, exigantq; singula, nihil non excutiant, non castigent etiam, atque etiam, ac sub incudem sæpius reuocent. Consulantque interim vel minùs eruditos, quòd in alienis erratis lyncei simus, in nostris lippi, cæciq; ac non videamus, vt Catullus ait, manticæ quod in tergo est.* Hoc multò ante præcepit Horatius.

——*Si quid tamen olim*
Scripseris, in Meci descendat iudicis aures,
Et patris, & nostras. Neq; immeritò; nam

Vir

Vir bonus, & prudens versus reprehendet inertes:
Culpabit duros: incomptis allinet atrum
Transuerso calamo signum: ambitiosa recidet
Ornamenta: parùm claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit.

Vt ille Quintilianus, qui,

——Corrige sodes.
Hoc aiebat, & hoc melius te posse negares,
Bis, terq; expertùm frustra; delere iubebat,
Et malè tornatos incùdi reddere versus.

Hæc postrema est ad rectè scribendum, aliorum animaduersio. Censores tamen monendi sunt, ne ad sui normam styli cuncta redigant, ignotumque characterem ab alienis paginis exigant.

De Imitatione. Cap. XXXIII.

VErùm accedat quoque imitatio necesse est. Quanquam enim vtile sit suam cuique

ſequi naturam : hæc tamen niſi alieno exemplo, ductuque regitur, errat facilè, atque offendit. Hominum enim, & ingeniorum apices illi fuere, qui ſine Doctore doctrinas aſſequuti ſunt; reliqui addiſcant, quæ illi docuere. *Neceſſe eſt autem ſimiles, aut diſſimiles bonis ſimus. ſimilem raro natura præſtat, frequenter imitatio.*

Quint. L.10.c.2.

Itaque hoc ſit primum in præceptis, vt demonſtremus, quem doctrinæ ſtudioſus *imitetur, atque ità, vt quæ maximè excellant in eo diligentiſſimè perſequatur: Tùm accedat exercitatio, qua illum, quem ante delegerit, imitando effingat.*

Cic. de Or.

Quid, & quotuplex ſit imitatio.
Cap. XXXIV.

EX allato Ciceronis loco ſic aliquis imitationem definire poſſet. *Imitatio eſt, qua quæ maximè excellunt in aliquo, exercitatione effingimus.* Auctor ad Herenn. *Imitatio eſt, qua impellimur cum diligenti ratione, vt aliquorum ſimiles in dicendo velimus eſſe.* Ex mente Quintiliani: *Imitatio eſt mentis quædam directio ad earum*

Lib. 1. Lib.10. cap. 2.

vir-

virtutum exemplar, quas in excellenti aliquo auctore suspicimus. Tulliana definitio magis placet, quòd magis vim imitandi exercitatione constantem explicat. Ex his verò constat imitationem debere esse rerum optimarum: neque enim apud auctores omnia planè optima, & aurea sunt. Et multi frequenter pro virtutibus vitia comprehendunt; vt ibidem Cicero, & Quintilianus admonent, fiuntque *pro grandibus tumidi, pressis exiles; fortibus temerarij, lętis corrupti, compositis exultantes, simplicibus negligentes.* Quòd si contentio sit de virtutibus, & imitari potiora studeamus; nihilominus non virtutes, sed virtutum proxima attingimus; quia docente Seneca, *nunquàm par fit imitator auctori. Hæc natura est rei: semper citra veritatem, & minor est similitudo; & eum nemo potest æquare, cuius vestigijs sibi vtique insistendum putat; necesse est enim semper sit posterior, qui sequitur.* Sed nisi primas teneamus, laudabile erit imitando in secundis, tertiisque consistere.

Lib. 10. cap. 2.

In proœmio cōtrouer.

Quint. lib. 1.

Iam verò imitatio eſt duplex; alia rerum, alia verborum. Imitatio verborum ipſa ſe indicat. Altera inuentionem, diſpoſitionemque complectitur; quæ in opere poëtico propria quadam ratione ſeruantur: item affectus, mores, ſententias, modum inchoandi, digrediendi, concludendi, & alia huiuſmodi. Vtraque imitatio ingenium mirificè alit, ac perficit.

Quædam ad benè imitandum obſeruanda. Cap. XXXV.

PRimum eſt: Vt imitandi ſtudium naturam ne peruertat, atque ea, quod peſſimum eſt, deferatur: *Æquius eſt enim, nos naturæ, quàm nobis parere naturam.* Cicero: *Studia noſtra naturæ regula metiamur: neque enim naturæ attinet repugnare, nec quidquam ſequi, quod aſſequi nequeas.* Itaque ſi quis fertur in lyricos, non æmuletur heroicos: ſi in elegos, non agat tragicum. nam fruſtra ſupra vocem canet.

Seneca ep. 94.

1. de Off.

Secundum: Ne ſtudio imitandi vſque eò ducamur, vt noſtra repudie-

diemus, & omnia ex alterius ore loqui velimus. est enim intoleranda seruitus, totum se se ad alienum tanquam domini nutum, & formam componere: ex se nihil excogitare, vel promere: antiqua semper adorare. Hi audiant ab Horatio. Lib. 1. ep. 9.

—*O imitatores seruum pecus.*

Tu verò quisquis ex hoc grege, rapto viuis, caue,

—*Ne desilias imitator in arctum,* Id. in Art.
Vnde pedem proferre pudor vetet,
aut operis lex.

Nam vt benè currere non potest, qui pedem ponere studet in alienis tantùm vestigijs: ita nec benè scribere, qui tanquam de præscripto non audet egredi. Ang. Polit. li. 8. ep. 16.

Tertium: Non vnus auctor sit nobis propositus ad imitandum, sed plures. Seneca: *Quia, inquit, quò plura exempla inspecta sunt, plùs eloquentia perficitur. Non est vnus, quamuis præcipuus sit, imitandus, quia nunquam par fit imitator auctori.* Quintilianus: *Ne hoc quidem suaserim, vni se alicui propriè, quem per omnia sequatur, addicere; nec qui maximè imitan-* In proœ. Contr. Lib. 19. cap. 1.

tandus, etiam solus imitandus est. Nam præter id quod prudentis est, quod in quoque optimum est, si possit, suum facere, tùm in tanta rei difficultate vnum inuentes vix aliqua pars sequitur.

Quartum: Quamuis omnes hoc modo imitandi; vnus tamen præ omnibus sequendus est, in eo poësis genere optimus, quod profitemur. Vt, in Heroicis Virgilius, in Lyricis Horatius, in Elegis Tibullus, aut Propertius. Valet enim in imitatione, quod de lectione
Epist. 2. dixit Seneca: *Probatos semper lege, & si quando ad alios diuertere libuerit, ad priores reddi: exemplo circini, cuius alter pes in medio figitur, alter circumagitur.* Hoc primum in suis præceptis voluit esse Cicero: quem oratori exemplar statuit Quintilianus. Ab eodem Tibullus magis probatur in
Lib. 10. cap. 2. Elegis: & Lyricorum Horatius ferè solus legi dignus pronunciatur.

Quintum: Boni auctores cum quadam æmulatione imitandi sunt, & cum ijs certandum non modò
Lib. 7. ep. 9. in vulgaribus, sed insignibus, & illustribus locis. Plinius: *Nihil obsue.*

fuerit, quæ legeris hactenus vt rem argumentumq; teneas, quasi æmulum scribere, lectisq; conferre, ac sedulò pensitare, quid tu, quid ille commodiùs. Magna gratulatio, si nonnulla: tùm magnus pudor, si cuncta ille meliùs: licebit interdum & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta contentio; quanquam multos videmus eiusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse: quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse. Hæc postea legentes magnoperè delectat in eadem re bonorum scriptorum manifesta contentio. Nam alius in alio vincit, ac vincitur.

Sextum: Optima est imitatio, si in ea vel non appareat, quod imitati sumus, vel certè si appareat, aliud ab illo videatur esse; alioquin probanda non est, si ab altero emendicata, & surrepta quodammodo videbitur. Docet id Seneca: *Apes imitari debemus, & quæcunque ex diuersa lectione congessimus separare; meliùs enim distincta seruantur. Deinde adhi-* Ep. 84.

bita ingenij nostri cura, & facultate in vnum saporem varia illa libamenta confundere, vt etiam si apparuerit, vnde sumptum sit, aliud tamen esse, quàm vnde sumptum est appareat. Quod in corpore nostro videmus sine vlla opera nostra facere naturam. Alimenta, quæ accepimus, quandiù in sua quantitate perdurant, & solida innatant stomacho, onera sunt. At cum ex eo, quod erant, mutata sunt, tunc demum in vires, & in sanguinem transeunt. Idem in his, quibus aluntur ingenia, præstemus: vt quæcunque hausimus, non patiamur integra esse, ne aliena sint, sed concoquamus illa; alioquin in memoriam ibunt, non in ingenium. Assentiamur illis fideliter, & nostra faciamus, vt vnum quiddam fiat ex multis, sicut vnus numerus fit ex singulis. Hoc faciat animus noster; omnia quibus est adiutus abscondat: ipsum tantùm ostendat; quod effecit. Non igitur integri versus, vel eorum pars accipienda est, vnde cognoscatur auctor, quem imitamur, sed omnia ad alienum dicendi succum commutãda.

Mo:

Modus imitandi. Cap. XXXVI.

DVobus modis opus alterius imitatur pictor: vel iisdem coloribus, & lineamentis referendo: vel ad alienæ tabulæ exemplar alteram conformando, vt in pictura potiùs dissimilitudo appareat, quàm similitudo. Prior ille modus, vt laudatur in pictoribus, damnatur in poëtis, aliisque scriptoribus; colores enim poëtici verba sunt, & loquutiones: quæ si integræ ad rem nostram traducuntur, in eam transisse, sed aliquid alterius dicentur esse. Posterior verus est imitandi modus, vt proposito alterius exemplo, aliud simile confingatur, aut potiùs ex arte dissimile. Sit exemplum. Legit aliquis apud Lucanum:

—Tum quæ solitis è fontibus exit
Non habet vnda vias: tàm largas alueus omnis
A ripis effundit aquas: iam naufraga campo
Cæsaris arma natant, impulsaque gurgite multo
Castra labant: alto restagnant flumina vallo.

Idque aduertit ad vrbem Romam posse transferri exundante Tiberi.

Iam Tiberina suæ disiecto margine ripæ
Mœnibus vnda fremit victrix: iam naufraga fluctu
Roma natat, lapsæq; domus, impulsaq; vasto
Gurgite templa labant; implentur flumine valles,
Et septem geminis decrescunt montibus arces.

In hac imitatione absconditur Lucani locus, & tamen ab illo desumpta descriptio est. Sed hæc clarius distinguenda, & deinceps prosequenda sunt.

Rerum imitatio. Cap. XXXVII.

IN rebus primò est Inuentio, & Dispositio: deinde modus inchoandi, narrandi, digrediendi, absoluendi. Sunt affectus, mores, personæ, conciones, sententiæ, & similia. Inuentionem alterius poëmatis præsertim noti, euulgatique vel integram, vel maioris eius partis assumere non licet sine aliqua se-

tenuis ingenii nota. Hoc enim maximè proprium poëtæ opus eſt, qui non aliunde res aſſumit, ſed machinatur ex ſuo. Quòd ſi has ab altero mutuas accipit, anguſtam mentem, & ſuis opibus diminutam demonſtrat. Nouum aliquid excogitet: mutet rerum cauſas, & euentus, vt videatur inuentis addere, & illa non quærere. Interdùm non licet longiùs recedere ab exemplo alterius. Sed hoc fit magis ex præceptis artis, quàm ex imitatione. Sic in Panegyri præcipitur, vt quę iuxta ordinem vitæ geſta ſunt, in ea commemorentur. Atqui ſi id aliquis efficiat, modum perſequetur, quem in tertio conſulatu Honorii adhibuit Claudianus.

Iam in parte Poëmatis Inuentio aliunde aſſumpta etiam mutanda, vel occultanda eſt; magis enim ſemper placebit, quò apparebit recentior. Narrat Virgilius Furiam Alecto ab inferis à Iunone 7. Æn. euocatam anili ſpecie dormienti Turno viſam, & excitantem ad bellum. Statius mutata perſona, La- 2. Theb. ium Etheoclis auum ab Inferis à

Mercurio eductum eidem in somno visum, suadentemq; ad bellum finxit. Ille demonstrante se Furia.

——Tum flammea torquens
Lumina, cunctantem; & quærentem dicere plura
Reppulit, & geminos erexit crinibus angues,
Verberaque insonuit.

Statius de Laio.

——Confessus auum, diriq; Nepotis
Incubuit stratis: iugulum mox cęde patentem
Nudat, & vndanti perfundit vulnere somnum.

In dispositione paulò liberior est imitatio. Quid enim prohibet in Heroica persequi ordinem inuersum narrandi, quem Homerus, & Virgilius, & optimus quisque poëtarum sequitur? vt nempè quæ primò sunt gesta, reiiciantur in medium: quæ media initio referantur: vt in principiis, & in exitu ne sint digressiones. At in Tragędiis, & breuioribus poëmatis nimia imitandæ alienæ dispositionis cupiditas esset odiosior: semperq; cauendum est, ne auctor videatur

ad-

addictus iurare in verba magistri. Sic, inuocatio Musarum si permittitur in longiori poëmate, non est in omni vel Panegyrico, vel Oda inculcandum:

Descende cælo, & dic age tibia Hor.l.3. Ode 4.
Regina longum Calliope melos.

Aut cum Propertio in rebus sacris:

Sacra facit vates; sint ora fauentia sacris.

Immò quia elegiarum, minorumque poëmatum initia fermè abrupta legimus, & in rem subitò deducentia, præceptum elicitur: Communia illa principia deuitanda: suum cuique ac proprium esse debere. Simile artificium in clausulis, alijsque poëmatis partibus obseruandum. Plura de his, de moribus, affectibus, aliisque dicerem. Sed quia hæc imitatio distingui ab eloquendo vix potest, ideò cum verborum imitatione coniungitur.

Ver-

Verborum imitatio.
Cap. XXXVIII.

HIc verò multò æquiùs Seneca præcipit: *Aut solum ostendatur, quod fecimus, aut si appareat vnde sumptum sit, aliud esse ab illo appareat.* Nam inuentio sæpè latet variata rebus, temporibus, personis: verba, tanquam colores, se produnt, & aliò traducta, primam sedem sponte repetunt, & indicant etiam incuriosis. Igitur vt cum laude fiat imitatio verborum, tribus opus erit adiumentis; *Adiectione, Detractione, Commutatione.* *Adiectio*, siue excessus verborum est, cùm propositus poëtæ locus pluribus extenditur, & amplificatur. Virgilius.

1. Geor. *Prima Ceres ferro mortales vertere terram*
Instituit. Ouidius.

5. Met. *Prima Ceres vnco glebas dimouit aratro,*
Prima dedit fruges, alimentaq; mitia terris,
Prima dedit leges; Cereris sunt omnia munus.

Oui-

Ouidius idem.

Iam cinis est, & de tàm magno restabat Achille
Nescio quid, paruam quod non benè compleat vrnam. 12. Met.

Seneca.

Timete superi fata, tàm paruus cinis In Her. Oeth. Act. 5.
Herculeus est: huc ille decreuit gigas.
O quanta, Titan, in nihil moles abit?
Anilis, heu me, cepit Alcidem sinus.
Hic tumulus ille est: ecce vix totam Hercules
Compleuit vrnam.

Ouidius eodem.

At viuit totum quæ gloria compleat orbem. Ibid.

Lucanus de Pompeio.

———*Temeraria dextra* Lib. 8.
Cur obicis Magno tumulum, manesque vagantes
Includis? situs est, qua terra extrema refuso
Pendet in Oceano Romanum nomen, & omne
Imperium Magno est tumuli modus.

Et nos ita scripsimus.

Ci-

De Alex Card. Farnes. ——————*Cinefacta sepulchro*
Obruet ossa lapis; sed non & ponderasaxi
Fama timet, zephiris, volucriq; simillima flammæ.
Iamq; per extremos fœlicibus incita pennis,
Et laudes ordita sinus, vix sufficit ore,
Vix oculis: vix fama omnes par subrigit aures.

Porrò Adiectio maximè est accommodata mutationi; multiplici enim tanquam verborum velo celat imitamentum.

Detractio adiectioni contraria; rem copiosiùs expositam paucis complectitur. Catullus.

Demupt. Pel. & Thet. *Nam quò me referam? quali spe perdita nitar?*
Istmoneosnè petam montes? at gurgite lato
Discernens patriam truculentum diuidit æquor.
An patris auxilium sperem? quemnè ipsa reliqui,
Respersum iuuenem fraterna cæde sequuta.
Coniugis an fido consoler memet amore?

Qui-

Quinè fugit lentos incuruans gurgite remos.

Virgilius.

En quid agam? rursusnè procos irrisa priores 4. Æn.

Experiar; Nomadumq; petam connubia supplex,

Quos ego sum toties iam dedignata maritos?

Quod Seneca fusiùs.

Virgilius de Sicilia, eiusq; freto:

Hæc loca vi quondam, & vasta conuulsa ruina In Med. Act. 2. Sc. 2.

Dissiluisse ferunt; cùm protinus vtraq; tellus

Vna foret; venit medio vi pontus, & vndis

Hesperium Siculo latus abscidit aruaq; & vrbes

Litore diductas angusto interluit æstu. Lucanus:

Longior Italia, donec confinia Pontus 2. Phars.

Solueret incumbens, terrasq; repelleret æquor.

At postquam gemino tellus elisa profundo est.

Eodemque libro:

Quà mare tellurem subitis aut obruit vndis, 3. Phars.

Aut

Aut scidit, & medias fecit sibi littora terras.

Quæ sequuntur figuratè dicta pertinent ad Commutationem.

Vis illic ingens pelagi, semperq; laborant
Æquora, ne rupti repetant confinia montes.

Est igitur *Commutatio*, cùm eadem ferè, aliis verbis complectimur, aut alio sensu immutamus. Cui æquiparatio, vel contrarietas, vel certè figuræ diuersitas inest. Æquiualent sententiæ etiam ex prosa oratione conuersæ in carmen. Cicero: *Vellem Dij immortales fecissent, vt viuo potius Seruio Sulpitio gratias ageremus, quā mortuo honores quæreremus*. Ouidius:

9 Phil.

13 Met.

Si mea cum vestris valuissent vota Pelasgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis heres:
Tuq tuis armis, nos te potiremur Achille.

In Pen.

Quanquam hìc & figuræ mutatio est. Plinius: *Enituit aliquis in bello, sed obsoleuit in pace. Alium toga, sed non & arma honestauerunt.*

runt. Reuerentiam ille terrore, alius amore humanitatem captauit. Ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. Postremò adhuc nemo extitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At Principi nostro quanta concordia gloriæ contigit? vt nihil seueritati eius hilaritate, nihil grauitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detrahatur. Claudianus.

—Nunquam sincera bonorum 1. Paneg. in Stilic.
Sors vlli concessa viro. Quem vultus honestat,
Dedecorant mores: animus quem pulchrior ornat,
Corpus destituit bellis: insignior ille,
Sed pacem fœdat vitijs: in publica fœlix,
Sed priuata minus; partitum singula quemq;
Nobilitant. Hunc fama decens, hunc robur in armis,
Hunc rigor, hunc pietas, illum solertia iuris,
Hunc soboles, castique thori; sparguntur in omnes,
In te mixta fluunt: & quæ diuisa beatos

Effi-

Efficiunt, collecta tenes.

Vel cùm ex vno genere carminum traducuntur ad aliud. Vt, ex Lyrico ad Epicum. Horatius.

Lib. 1. od.3.

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem.

In propemp. Metij Celeris.

Statius.

Quis rude, & abscißum miseris animantibus æquor
Fecit iter? solidosque pios telluris alumnos
Expulit in fluctus, pelagoq; immisit hianti?
Audax ingenij, neq; enim temeraria virtus
Vlla magis.

Neque hoc loco deest figuræ mutatio.

Hæc verò aderit, cùm vel quod figuratè ab altero est dictum, nos absque figura dicimus: vel contrà figuram adhibemus, quam scriptor posthabuit. Sine figura Cicero: *Nullum est officium, quod non auaritia comminuere, atq; violare solat.* Virgilius figuratè:

—Quid non mortalia pectora cogis

Auri

Auri sacra fames?

Virgilius sine figura:

Nulla salus bello: Pacem te poscimus omnes.

Aliquis figuratè diceret:

Pax precor ò adsis: pariunt quam bella salutem?

De Troianis Iuno apud Virgilium figuratè: 7. Æn.

Heu stirpem inuisam, & fatis contraria nostris
Fata Phrygum, num Sigœis occumbere campis?
Num capti potuere capi? num incensa cremauit
Troia viros? medias acies, mediosque per ignes
Inuenere viam.

De eadem gente Horatius alia figura: Lib. 4. Od. 4.

Merses profundo: pulchrior euenit.
Luctere: multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretq;
Prælia coniugibus loquenda.

Hæc figuræ mutatio non solùm figuratum dicendi modum includit; sed cum per genera explicatur quod dictum fuerat per species: aut contra generatim dictum per

Efficiunt, collecta tenes.

Vel cùm ex vno genere carminum traducuntur ad aliud. Vt, ex Lyrico ad Epicum. Horatius.

Lib. 1. od. 3.

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem.

In propemp. Metij Celeris.

Statius.

Quis rude, & abscissum miseris animantibus æquor
Fecit iter? solidosque pios telluris alumnos
Expulit in fluctus, pelagoq; immisit hianti?
Audax ingenij, neq; enim temeraria virtus
Vlla magis.

Neque hoc loco deest figuræ mutatio.

Hæc verò aderit, cùm vel quod figuratè ab altero est dictum, nos absque figura dicimus: vel contrá figuram adhibemus, quam scriptor posthabuit. Sine figura Cicero: *Nullum est officium, quod non auaritia comminuere, atq; violare solat.* Virgilius figuratè:

—*Quid non mortalia pectora cogis*

Auri

Auri sacra fames?

Virgilius sine figura:

Nulla salus bello: Pacem te poscimus omnes.

Aliquis figuratè diceret:

Pax precor ò adsis: pariunt quam bella salutem?

De Troianis Iuno apud Virgilium figuratè: 7. Æn.

Heu stirpem inuisam, & fatis contraria nostris
Fata Phrygum. num Sigœis occumbere campis?
Num capti potuere capi? num incensa cremauit
Troia viros? medias acies, mediosque per ignes
Inuenere viam.

De eadem gente Horatius alia figura: Lib. 4. Od. 4.

Merses profundo: pulchrior euenit.
Luctere: multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretq;
Prælia coniugibus loquenda.

Hæc figuræ mutatio non solùm figuratum dicendi modum includit; sed cum per genera explicatur quod dictum fuerat per species: aut contra generatim dictum per

par-

partes exponitur. Primi exemplum esto. Horatius ad Augustum: Laudant

Lib. 4. Od. 14. *Nilusque, & Ister, te rapidus Tigris,*
Te belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis.

Aliud generatim:

Omnia te fusæ laudant per littora gentes.

4. Æn. Secundi. Virgilius:

———Si tanta cupido est,
Bis stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara.

At plures partes alibi complexus

4. Geor. est.

Tænarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingressus, manesq; adijt, regemque tremendum,
Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.

In primo *Detractio*, in secundo *Additio* est.

Contrarium verò inerit, cum res contrariæ subiiciuntur. Virgilius:

Mox

Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos, 3 Geor.
Titoni prima quot abest ab origine Cæsar.

Statius:

——*Quando Itala nondum* 1. Thib.
Signa, nec arctoos ausim sperare triumphos,
Bisq; iugo Rhenum, bis adactum legibus Istrum.

Idem Virgilio similis:

—*Te longo necdum fidente paratu* 1. Ach.
Molimur, magnusq; tibi præludat Achilles.

A quibus culta sit Poësis. Cap. XXXIX.

HActenus Poëticæ tanquam faciem, formamq; colorauimus: eiusque acquirendæ præsidia collata sunt. Quæ cum viderit quispiam, fortasse putabit in tenui multum laboris esse. At sciat tenuem non esse gloriam; tum quia veros honores sine fabula machinatur poësis: tum quia sui cultores habuit plerosque ingeniorum reges,

ges, multos & hominum. Quorum catalogum alii prolixè pertexunt: ego paucos attingam. Et priscorum quidem virorum sapientia, ingenioque præstantium quotusq; habitus est ignarus poëticæ? Nam quos doctrinarum inuentores celebrauit antiquitas primùm de diuinitate, de mundo, de rerum ortu, atque interitu differentes poësis ad philosophandum instruxit. *Per idem* referente magno Augustino, *temporis interuallum, extiterunt poëtæ, qui etiam Theologi dicerentur, quoniam de Dijs carmina faciebant*. & paulò post: *Ex quorum numero fuisse perhibentur Orpheus, Musæus, Linus*. Orpheus quidem multa consentanea veritati Fidei Christianæ scripsisse fertur: Eundem ob cantus suauitatem feras, & inferos mouisse, expiationes facinorum, morborum remedia, placationes numinum inuenisse prisca ætas prædicauit.. Musæum Theogoniam, & vitæ instituta carmine complexum, sphæram primum reperisse. Linum de Cosmogonia, de solis, & lunæ cursu, de animantium,

Lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 24.

Iacob. Salian. tom. 2.

Suidas. Diog. initio operis. Diodor.

tium, frugumque generationibus ceciniſſe: litteras è Phœnicia tranſtuliſſe, numeros & melodiam dediſſe Græcis. Alij poëtæ memorantur, qui ſeptem Greciæ Sapientes ætate præceſſerunt, haud multò inferiores opinione ſapientiæ. At de ſeptem, Diogenes in Thaletis vita, *Anaximenes*, inquit, *omnes ait Poëticæ magis fuiſse ſtudioſos*. Et videtur non de his ſolùm, ſed de Philoſophis generatim loqui. Tales quidem, cui Pythia ſapientiam primam adiudicauit, verſu de rebus naturalibus ſcripſiſſe fertur: quod quidam negant, aiuntq; nihil poſtſe reliquiſſe. Solon, quẽ Plato præter cęteras eius poëſis laudes poëtam ἐλευθεριώτατον *generoſiſſimum* nuncupat, carmine conciones, res Athenienſium publicas, aliaq; complexus, ciues ad repetendas ditionis ſuæ inſulas permouit, ad tuendam libertatem accendit: vt eos ſuauiùs legibus obligaret, leges poëticis numeris ōbligauit: ſicut ante Draco iiſdem Athenienſibus leges tradiderat. Cleobulus, Pittacus, Periander, Chilo, Bias omnes poëtica florue-

Pautſ.

In Timæ

Diog. in vr.

Id. in v. runt. Pythagoras æquè poëtæ, ac philosophi nomine insignis fuit. Id. in v. Socrates morti proximus Pæana cecinit, qui ante fabulam decantarat. Id. in v. Plato Tragœdias, Dithyrambos, Lyrica, Epigrammata. Aristo- Id. in v. teles poëtarum institutor, & poëta nobilis, carmina plusquadraginta quinque millia scripsit, quem numerum pauci poëtarum exæquarunt. Sed tamen Zoroaster Astronomorum Rex versus centies mille vulgasse dicitur. Id. in v. Quot Archelaus, Parmenides, Empedocles? quot ex antiquioribus Anacharsis regis frater, Epimenides, alij? vt mihi videantur illis ætatibus sapientes doctrinę laudem sine poësi quærere noluisse.

At Homero superfluum est ingenii palmam tribuere. In Thea. Platonis testificatione, Arist. in poët. *duci sapientum*, Plin. l. 17. quem *diuinum præ cæteris*: *fontem* c. 5. l. 35. *ingeniorum*, *primum doctrinarum*, c. 2. l. 7 c. 29. *& antiquitatis parentem*: *cuius* Patric. lib. 2. *poëma prætiosissimum humani animi opus dixere*: *sine exemplo maximum*: *neque ante illum*, *quem ille imitaretur*, *nec post illum qui eum imitari posset*, *inuentum*. Sed

ab

ab his auctoribus seponitur, opinor, Virgilius, quanquam oculatior in multis, latinus tamen & ipse Homerus. At Sophocles *Atticam Siren*, dictus, *tragici cothurni princeps, deliciæ Liberi patris, cuius admonitu humatus est*. Pindaro, vt carmen dulcius melle portenderent, Apes in eius infantis, & adolescentis ore bis mella finxerunt. Plinio. Patric. Plin. l. 7. c. 29.

Iam verò apud Romanos Varro doctissimus, & Cicero lux doctrinarum, ac Princeps ingeniorum extitere. Varro de natura versu cecinit, edidit instar Mœnippi satyras. Cicero ad omnes disciplinas factus, teste Plutarcho, ἐῤῥύη πῶς προθυμότερον ἐπὶ ποιητικὴν. *decurrebat quodammodo propensiùs in poësim*: ante poëta, quam orator: immo vt orator, ita ποιητὴς ἄριστος ῥωμαίων, *poëta optimus Romanorum*. Id. l. 11. cap. 5. Lib. 7. c. 30. In vita.

Nec Principes desiderantur, qui perinde Imperio Reipublicæ clari, ac poëticæ fuerunt. Sylla Dictator Comœdias, Satyras, Mimos Græco more perfecit. Cæsar item Di- Ibid.

Suet. in v. l 56. ctator, Iter poëma scripsit, quo fortè sua itinera descripsit, cùm Macr. sat. l. 3. alia iunior lusisset. Augustus epigrammata balnei tempore meditatus, librum hexametris versibus: Suet. in v. c. 85. Achillem Tragœdiam edidit: Aiacem inchoauit, non succedente Id. c. 70. stylo, aboleuit. Tiberius carmen lyricum, & græca poëmata reliquit. Id. in Cal. c. 3. Germanicus Romanorum flos Cæsarum in laureto Musarum Girald. laurum poëticam triumphali adnexuit. Claudius laudatus in historia, etiam excelluit in poësi. Nero poëtarum, poëta & ipse, cultor, Suet. in v. c. 32. carmina libenter, ac sine labore Tac. lib. 14. An. composuit. Tragœdias ante sibi auctor, deinde actor populo cantauit in scenis: cùm Seneca præceptor nobilissimus spineta, & aculeos Stoicorum poëticis floribus aspersit. Lucanus pharsalico cantu, quàm auguratu: Brutus versu, Plin. l. 5 epist. 3. quàm Prætura: Silius heroicis Musis, quàm Consulatu, & ante illum Messala, Hortensius, Catullus, Sulpitius, Torquatus, [illegible] carminibus, quàm fascibus clariores extitere. Nec Plinio iuniori item Consuli sua poëticæ laurus: nec multò

post

post Ausonio defuit, ac Seuerino Boëtio. Septimus à Nerone Domitianus simulauit poëticæ studium: scripsit poëmata *maximus poëtarum*, vt ait Quintilianus, recitauitque publicè, sed frater eius Titus multò augustior, sine poësi non fuisset delicium generis humani. Nerua ob carminis suauitatem dictus est Tibullus. Traianus successor non ille quidem poëta, sed poëtarum fautor eximius, *solus tristes ea tempestate Camœnas respexit*. Adrianus omnium doctrinarum professor, poësim solitariam non amauit. Ab illo adoptatus Ælius Verus eloquentiæ celsioris, versu facilis fuit. Post Adrianum vsque ad Alexandrum Seuerum poësis exclusa Palatio est. facundiæ Græcæ magis quàm Latinæ, nec versu inuenustum, quo vitas bonorum Principum scripsit. Eo crudeliter necato duo Cæsares suffragio Senatus Romæ imperium cepere, quorum alter Balbinus Apollinari laurea coronatus Maximini bellicum fulmen non expauit. Nam Gordianus senior, qui Balbinum præcesserat, & aliis car-

Suet. in v. c. 32. Val. Flac. 1. Suet. in v. c. 3. Iuu. sal. 7. Spart. in v. Id. in v. Lampr. in v. Capitol. in v.

minum voluminibus celebratus, Antoninus disertissimo librorum triginta poëmate celebrauerat, Romam Augustus non vidit sponte cæsus in Africa. Et multò ante Albinus Cæsar in Britannia factus, occisus in Gallia scribendis Georgicis cum Virgilio prius, quàm cum Septimio Seuero conflixit; sed ab hoc victus vitam perdidit: ab illo, & gloriam. Macrinus Antonino Seueri filio suffectus, quàm callidus iureconsultus, tàm poëta non ineptus, nec ipse Romam Cesar aspexit. Philippus non censendus in poëtis, illis maximè profuit, qui lege lata maledicorum impurorumq; poëtarum linguam manumq; coërcuit. Postea Gallienus dignior Poëtarum, quam imperii Augustus, iam antè versu inuictus centum è Græcis, Latinisq; certantes vno epitalamio perdomuit. At Numerianus Cari filius versu talis fuisse, quod ait Vopiscus, prædicatur, vt omnes poëtas sui temporis vicerit. Gratianum gratiosiorem fecit Poësis. Deinceps dilabente Imperio ipsa quoq; Cæsaribus imperare desiit.

Id. ibid.

Id. ibid.

Id. ibid.

Euseb. in Chr.

capit. in V.

Eutrop. lib. 13.

At

At inter reges, Amphion Thebarum Rex vetustissimus, Iudicum Hebræorum æuo, poëticis cantibus saxa mouisse perhibetur, hoc est saxeos, rudesque homines, vt mœnia conderent, impulisse. Numa Pompilius de Diis, Deorumq; rebus versus composuit, iisque traditis ad sacrificia, ludosque publicos ferocem populum emolliuit. *Sed* quid poësi gloriosius, quàm sanctos olim viros eius numeris fuisse loquutos, Moysen Ducem, Dauidem Regem Hebræorum? Salomon autem ille hominum sapientissimus hausta diuinitùs sapientia poëticam etiam cognitionem accepit. Et, vt testantur sacræ paginæ, *Fuerunt carmina eius quinque millia*; vel, quod Interpretes Septuaginta perscripsere, *Cantica eius quinque mille*. Dignum tali Rege melos, qui & Tragœdiæ, Comœdiæ, Satyræ peritus fuisse dicitur, tot ante sæculis, quàm Aristoteles antiquorum lectione poëtarum, & obseruatione naturæ, ista cognouerit, & scripserit.

Lib. 3. Reg. c. 4. Iacob. Sal. au. Salom. 3.

*ᾠδαὶ

Id. ex Abulen.

Accedunt sacrorum, & sancto-

rum Antistitum infulæ, quibus visa est poësis augustior. Nam SS. Cyprianus, Paulinus, Hilarius, Ambrosius, Fulgentius, Gregorius Nazianzenus vario poëmatum genere floruerunt. Nec defuere Summi Pontifices Damasus, Magnus Gregorius, Pius Secundus, Leo Decimus: Et nouissimè hac quoque re Vrbanum suspicit Roma, diuinis rebus & gerendis, & canendis Maximum. Alterum accensere post tanti nominis fastigium Historia, & Poësis vetant.

Honores, & Munera collata Poëtis. Cap. XL.

Non solam venerationem, cultum, dignitatem, sed quodcunque commodum præstitum poëtis intelligo. Primum est: iis alimenta, & salaria constituta, crebra, & opima olim fuere, hodieque sunt. Secundum: pecuniæ ingentes traditæ; & aureis nummis, immò & nummorum cumulo pensati versus. Tertium: oblata munera, aurei, gemmeiq; torques, prædia, immunitates: instru-

A Vosp. Adria. alijs.

Pindaro Cherilo. Virgilio.

ctæ

ctæ cœnæ, & conuiuia; vt olim Pindarus partem eorum, quæ Apollini offerebantur, acciperet, & sacerdos in sacrificiis illum vocaret ad cœnam Dei. Quartum: Dynastarum, Regum, Cæsarum studium, & amicitia; magnisque redditibus vocati in aulas Principum; quippe qui pecuniæ censu redimere famæ immortalitatem student. Quintum: oblatæ Præfecturæ, Magistratus, Præturæ, Consulatus, totius belli administratio. Sic Tyrtæus à Laconibus bello dux factus vt vincerent, & vicerunt. Sextum: Ius Romanæ ciuitatis olim datum: alibi pugnantibus vrbibus, vt sibi ciuem vnaquæque poëtam ascriberet. Septimum: Imagines in Bibliothecis inter sapientes, in Larariis inter Heroas dedicatæ. Octauum: erectæ statuæ priuatim, publicè: [1] eædem coronis redimitæ. Nonum: Poëtis solemni apparatu, magnoque plausu ciuitatum, ac prouinciarum data à Cæsaribus, ac Regibus corona. Decimum: Poëmata [2] publicis incisa tabulis: [3] scripta aureis litteris: [4] condita scriniis

Prudentio. Silio. Auson. & alijs.

Omnibus à Cæsare.

Virgilio ab Alex. Seuero. Sopho. Eurip. Claud. alijs. 1 Theod. Tragici ab Alex.

2 Archil. Eurip. Sophocl. 3 Pind. 4 Hom.

gemmeis : sancitis per leges recitationibus pronunciata . Vndecimum : [5] Autographa à regibus postulata, vt illustres Bibliothecas nobilitarent, [6] grandique munerum, reiq; frumentariæ compensatione recepta . Duodecimum : Defunctis parentarunt hostes, aut honorem funeri exhibuerunt : vt, Sophocli Lysander Laconum Rex in obsidione Athenarum à Libero Patre admonitus, vt fineret humari delicias suas. Tertiumdecimum: decreta, & structa illustria sepulchra : eorum statuæ tumulis Imperatorum impositæ : vt olim spolium ex Africa à Scipione raptum cum Ennii poëtæ titulo legeretur . Quartumdecimum : celebratæ patriæ, cultæque ab hostibus ædes priscæ poëtarum . Sic Lacedæmonii primùm, deinde Alexander incensis Thebis, penatibus, & familie Pindari parci iussit. Quintumdecimum : litatum illis ad aras, vt Virgilio : templa erecta, vt Stesichoro à Phalari : Homero à Ptolomeo rege . Quam certè opinionem diuinitatis non ingessit animis sola vanitas, & adulatio, quæ diuos

5 Sophoc. Eurip. Archil. 6 Eurip. & Soph. à Ptolō.

Etiam à Getis Ouidio.

Plin. l. 7. cap. 30.

Ibid.

diuos Augustos ementita est, sed eximiæ testificatio virtutis.

Corona Poëtarum. Cap. XLI.

NOn vna corona tribuitur Poëtis. Laurea primum. Statius ad Domitianum: 1. Ach.

At tibi, cui geminæ florent, vatumque, ducumq;
Certatim laurus.

Horatius:

——*Et mihi Delphica* Lib. 3.
Lauro cinge volens Melpomene comam. Od. 30.

Alii frequenter. An quia laurus dicata Apollini, in eius, & Musarum certaminibus poëtis dari solebat? an quia eâ arbore poëtæ afflari, teste Sophocle, putarentur? an quia gustata lauro simul deuorari poësim antiqui crediderunt? vt de se canit Hesiodus: ideoque Iuuenalis: Gyr. in Mus. In cassandra.

——*Laurumq; momordit.*

An quia ex virente semper arbore perpetuam poëtæ carminibus augurantur vitam? Hac coronatus fertur Lucanus à Nerone in Pompeii theatro. Altera he-

Ecl. 7. deracea. Virgilius:

Pastores hedera crescentem ornate poëtam.

Horatius:

Me doctarum hederæ præmia frontium
Dijs miscent Superis.

Iuuenalis:

Quid facis in parua sublimia carmina cera,
Vt dignus venias hederis, & imagine macra?

Ou. Trist. l.2. el.6. Pers. in prol. Mart. l. 8. ep. vl. Idem alii. Plinius: *Alicui hederæ & semennigrum, cuius coronis poëtæ vtuntur, folijs minùs nigris: quam quidam Dionysium, alij Bacchicum vocant, maximis inter nigras corymbis.*

Lib. 16. cap. 34. Propertius:

Lib. 4. el. 1. *Ennius hirsuta cingat sua dicta corona,*
Mi folia ex hedera suffice Bacche tua.

Nempè poëtis grandiloquis, & Epicis addixit lauream: tenuibus, & elogiographis hederaceam: vt ibi interpres. Quibus & myrteam Lib. 1. Am. el. 1. addicit Ouidius.

Cingere litorea efflauentia tempora myrto.

Mu-

Musa per vndenos emodulata pedes.

Tribuitur hederà poëtis, an quia semper virens, semper florenti carminum adrepit gloriæ? an quia in Liberi patris clientela, cui hederam olim sacrauerant, fuerunt poëtæ? tragici præsertim, & comici; cùm Athenis Comœdiæ, Tragœdiæque Bacchanalibus agerentur: & iidem insanire more Bacchi simulabant, quodam vociferante: *Quò me Bacche rapis tui plenum?* An quia commanducata hederæ folia in furorem vertunt, quem videlicet sibi familiarem ad pangenda carmina poëtæ ascifcunt? an quia hedera designat artem, & industriam poëtarum? Vt enim illa serpit, & adminiculum nacta erigitur: sic fultus poëtica nititur ad præcelsam nominis famam. Ad hæc corona poëtis ex oliua contexta est. Nam in certaminibus olympicis, qui ex illis recitando vicerant, oleaginam coronam more cæterarum olympionicarum accepere. Ideò plerique studebant:

Turneb. Aduer. l. 28. c. 26. Sor. ecl. 7. Vir. Hor. l. 3. od. 25. Plut. l. 3 symp. c. 2.

Vndique decerptam fronti preponere oliuam.

Eo-

Lib. 1. od. 7. Aduer. l. 11. c. 26. & 19. c. 3 Lambin. Od. cit.

Eoque Horatii versu Turnebus oleam poëtis ascribit, quam ex omni materia, & argumento veluti colligerent, & dicturi de Athenis, & Minerua capiti imponerent. Nec iure ab aliis expungitur, vt hederacea supponatur. nam vtraque præter lauream fuit.

Suet. in Domit. cap. 9.

Præterea ex quercu dedit Domitianus, institutis Ioui Capitolino certaminibus. Martialis:

Lib. 1. ep. 113.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus.

Idem alibi.

Lib. 4. ep. 1.

Perq; manus tantas plurima quercus eat.

Dabat coronam quernam, quia Ioui quercus dedicata, eius decebat ludos: eademq; propria Cæsarum, prætextuque seruatorum ciuium palatii foribus perpetuò appensa, cum cæsareis iungebat honores poëtarum. Quòd si eadem ciuica donabatur, qui hoste necato ciuem morti eripuisset: iure traducta est ad poëtas; quos enim commendant, iis perennitate carminum vitam nominis tribuunt immortalem. Verùm Domitianus non è quercu solùm, sed etiam ex olea

co-

coronam dedit. Statius.

Nam quòd me mixta quercus non pressit oliua, Lib. 5 Sylu.
Et fugit speratus honos.

Ille enim Albanis in ludis ab eodem Cæsare Palladi factis coronam victor acceperat, qui non accepit in Capitolinis. Sicut autem in his corona ex quercu dicata Ioui: ita in Albanis data est ex olea dicata Palladi: qua se coronatum sæpè ipse testatur:

———Qualem te Dardanus Albæ Loc. cit.
Vix cœpisset ager, si per me serta tulisses
Cæsarea donata manu.

Et ad Claudiam Vxorem:

—Ter me vidisti Albana ferentem
Dona comes, sanctoq; indutum Cæsaris auro: Lib. 4. Sylu.
Visceribus complexa tuis: sertisque dedisti
Oscula anhela meis.

Et in epulo Domitiani:

Palladio tua me manus induit auro. Lib. 4. Sylu.

In his locis oliuæ non meminit, sed solùm auri: vt nec Martialis:

Hic

Lib. 4. ep. 1. *Hic colat Albano Tritonida multus in auro.*

Nam coronæ fuerunt ex auro in similitudinem frondis oleaginæ: sicuti coronæ triumphales antiqui-
Gell. l. 5. cap. 6. tùs ex lauro, postea ex auro in lauri speciem conformatæ. neque à
Statij interpretis. Domitiano hoc primo factum; nam: *Grassus primus argento, auroque folia imitatus, ludis suis co-*
Plin. lib. 21. c. 3. *ronas dedit*. Sed tamen laurea omnium nobilissima est; eadem quippe triumphalis.

Primi Libri Finis.

DE

DE ARTE POETICA

LIBER SECVNDVS.

Species, & formæ poëseos.
Cap. I.

Ommune eſt omnium generum diuidi in ſpecies, & formas. Quatuor autem formę traduntur Poëſis: Arist. l. 1. poët. Epopœia, Tragœdia, Comœdia, Dithyrambica. Epopœia imitatur verſu hexametro, varieq; ſubdiuidi poteſt. Tragœdia iambo verſu illuſtres perſonas adumbrat ex fœlici in ſtatum infœlicem collabentes. Comœdia perſonas viles incerta primùm, deinde proſpera vtentes fortuna, & liberiore verſu contenta eſt. Dithyrambica, ſeu Lyrica vario genere carminum odas, & hymnos efficit. Hæ

qua-

quatuor partes continent ſub ſe reliquorum genera poëmatum.

Quibus diuidantur formæ poëſeos inter ſe. Cap. II.

SPecies cuiuslibet generis peculiares differentiæ partiuntur. Quòd & poëſis, commune genus adſciuit. Ea verò, quibus eius formæ diuiduntur, tradente Ariſtote-
Poët.c 1. le tria ſunt: ἢ τῷ γένει ἑτέροις μιμεῖσθαι, ἢ τῷ ἑτέρα, ἢ τῷ ἑτέρως, ϗ' μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον. *Vel quòd genere diuerſis, vel quòd diuerſa, vel quòd modo diuerſo imitantur*. Genera diuerſa ſunt ea, quæ adhibent ad imitandum artifices, pictor enim coloribus, marmore ſtatuarius, voce, ac verbis poëtæ vtuntur. Quibus inſtrumentis genere diuerſis diuerſa imitatio ſubeſt. Tria verò ſunt poëtica inſtrumenta: Oratio, Harmonia, Rhythmus. Res diuerſæ ſunt, quæ vel natura, vel ex accidente differentes aſſumuntur ad imitandum; quia enim inter ſe differunt, etiam illarum imagines
dif-

differre par eſt, vt leo, canis, homo. Poëſis quidem pro rebus diuerſis perſonas habet, quæ vel meliores, vel deteriores, vel inter has mediæ ſunt. At modus diuerſus eſt triplex, Exegematicus, ſiue narratiuus: Dramaticus: & ex vtroque Mixtus. Narratiuus, cum Poëta ipſe loquitur, nec aliæ loquuntur perſonæ, vt ferè accidit in lyricis. Dramaticus, cum alij loquuntur tacente Poëta, quod fit in Comœdia, & Tragœdia. Mixtus cum partim ipſe loquitur, partim ſe in alios loquentes immutat, quod proprium eſt Epopœiæ. Ant. Riccob. c.1.

Et de modo quidem conſtat; de inſtrumentis, & rebus non item. Igitur Oratio, quæ prima in genere diuerſis numeratur, carmen eſt, ac metricus ſermo. Harmonia eſt muſicus concentus; mos enim erat, vt quæ recitauerant actores in proſcenio, melici deinde ad tibias, & modos, etiam cum choreis imitarentur è pulpito. Sic, narrante Suetonio, Nero Tragœdias cantauit perſonatus. quanquam tum fortaſſe auleticorum cantus ſine recitatione fuit. Rhytmus eſt Cap. 21.

mi-

mimorum saltatio. Nam similiter veteres quæ dicebantur in scena, repræsentare saltando solebant in orchestra; quæ infima pars pulpiti erat, & à saltatione, quæ ὄρχησις dicitur, dicta. Hi vero mimi, qui & planipedes, hoc est nudis pedibus agentes, arguta totius corporis gesticulatione, motu, saltuque, quod alij recitauerant, referebant: ijsque agentibus cessabat recitatio, sicut canentibus phonascis.

Lucian. l. de salt. Robert. in cap. 1. Arist.

Iam quæ personę dicuntur meliores? quæ deteriores? quæ mediæ? Varia hic interpretum factio. Alij peiorum nomine infirmos, ac plebeios, meliorum verò dynastas, ac reges: alij contra, hos virtute præstantes, illos vitio affectos intelligunt: alij vtramque sententiam probant. Ego in priorem inclino, ratione compulsus, quam potissimum Tragœdia suppeditat: quæ genere pręstantes, non-tamen virtute adumbrat. Nam tradente Aristotele, Tragœdia differt à Comœdia. ἡ μὲν γὰρ χείρους, ἡ δὲ βελτίους μιμεῖσθαι βούλεται τῶν νῦν. *Hæc enim humilio.*

Cap. 2. Poët.

liores, illa verò præstantiores vult Cap. 5.
imitari, quàm qui modò sunt. Et eidem Tragœdiæ, vt idem tradit, similis est Epopœia. μέτρυ μετὰ λόγυ μίμησις εἶναι σπυδαίων. *quod metrico sermone præstantium imitatio est.* A qui in Tragœdia præstantes quidem genere, sed virtute non sunt. Talis enim potissimùm is deberet esse, qui occiditur à prauis Tyrannis, & primas agit partes in Tragœdia. Verùm eodem docente, ἐςὶ δὲ τοῖυτος, ὁ Poët. c. 13.
μήτε ἀρετῇ διαφέρων, ᾧ δικαιοσύνῃ. *Est is, qui nec virtute, nec iustitia antecellat.* Quos igitur præstantes, eos non sublimitate virtutis, sed generis, & familiæ voluit esse. Quòd si hos nuncupat, φαύλυς, σπυδαίυς, χείρονας, βελτίονας, quæ nomina videntur significare mores, virtutes, ac vitia; iidem dicuntur ἐπιφανεῖς, *illustres*, ὄντες ἐν μεγάλῃ δόξῃ, ᾧ εὐτυχίᾳ, *constituti in magna gloria, & bona fortuna*, quæ præstantiam generis declarant.

Quo-

Quomodo Poësis species diuidantur. Cap. III.

His ità cònſtitutis, ab Inſtrumentis, Rebus, & Modo, poëſis ſpecies ita diſtingues. Primò omnibus metrica oratio, ſeu carmen commune eſt, quanquam genere carminum diſſentiant. Epopœia perſonas imitatur pręſtantes, & illuſtres: modum narrandi adhibet mixtum: nudis ſermonibus harmoniam,& rhythmum non habet. Eaſdem perſonas admittit Tragœdia; ſed modus illius eſt dramaticus, intermixto rhythmo, verſu, & harmonia. Nam modò habentur modi muſici, modò ſaltationes, modò recitationes. Comœdia pari ratione metrum adhibuit, harmoniam, & rhythmum. quare diſcrepat ab Epopœia; nec minùs ab illa, & Tragœdia diſſentit perſonis, quæ viles, & infimæ ſunt. Dithyrambica meliores perſequitur modo narratiuo, perpetuo rhythmo, & harmonia. Quare ab aliis ſeparatur, quæ vel modum mixtum, & dramaticum habent, vel

Ariſt. l. 1 poët.

vel perpetuum rhythmum, & harmoniam non habent.

ADDITAMENTVM.

QVidam obseruant epopœiam, & lyricam imitari personas non modo illustres, sed medias, ac deteriores. Nam & pastorum actiones in eclogis imitamur, & alij alias artes, & opificia versu hexametro præter heroas complexi sunt. Præterea epopœia aliquandò solùm vtitur modo narratiuo: lyrica autem mixto; inducit enim alios loquentes. Sed nos vnicuiq; formæ tradidimus, quod maximè illi congruebat, quamuis interdum alterum ab altera modum mutuetur.

At præter has quatuor Poëticę formas, nonne alias recenset Aristoteles? Auleticam, quæ tibia: Citharisticam, quæ Cithara: & quę reddit fistula concentum? Has quidam vltro poëticæ tradunt, quas illa suo in regno habere non potest. Si enim ab his carmen separes, nudo cum sono, constitues *extra poëticæ fines*; quæ sine Poët.c.1

voce,

voce, verſuq; nunquam erit. His autem additis reduces ad lyricam, aut ſcenicam poëſim. Ijdem neſcio quam legum poëſim commiſcuntur, Græcè *νόμον*. ſignificat autem in muſicis certam quandam legem, & rationem canendi, ſed magis propriam citharœdorum, & tibicinum. cuius, teſte Plutarcho, Terpander auctor fuit, canendos verſus excipiens ab Homero. Qua igitur lege hæc noua legum poëſis conſtituitur? De eo canendi modo Suetonius. *Ne concuſso quidem repente motu terræ, theatro ante cantare deſtitit* Nero, *quàm inchoatum abſolueret νόμον*.

In Com. de Muſica.

In Ner. c.20.

Iam Elegiaca, Epigrammata, & alia huiuſmodi, quę poëticę forma ſibi vendicat? Hæc includuntur finibus Epopœiæ, ad eius veluti latus collocantur, propter Epicum carmen. Odæ etiam, quæ alternos habent hexametros apud Horatium; quanquam hos perpetuò rhythmo,& harmonia decantantes ab antiquis, nihilominus lyrica complectitur.

Origo, Incrementum, & nomen Tragœdiæ. Cap. IV.

COnstat à Dithyrambis defluxisse Tragœdiam. Erat autem Dithyrambus carmen in honorem Liberi Patris perpetua saltatione, Chorique cantu modulatum. Hunc Chorum primò quidam ad actiones dramaticas, & colloquia transtulerunt. Deinde vnum histrionem Thespis Atticus interposuit, qui cum solus è plaustro sua carmina recitaret in foris, & compitis, Tragœdiæ auctor dicitur; quanquam ab aliis Theomis quidam ætate Orestis, & post illum Minoës, & Aulæas: à Suida Epigenes Sicionius Tragœdiæ parens habetur. Dorienses eius initia ad se referunt, vt refert Aristoteles: vt Plato, Athenarum antiquissimum inuentum est. At Horatius.

Arist. c. 1. poeti

In Min. vel de leg.

Ignotum Tragicæ genus inuexisse Camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent, agerentq; peruncti fæcibus ora.

In Art. poët.

Sed loquitur non de inuenta, sed inuecta, & circumlata Tragœdia. Solebant enim veteres poëtæ cerussa, minioque perliti, sedentes in plaustris sua carmina recitare. Ità Sidonius.

Paneg. 4. *Pictum fæcibus Æschylon sequutus,*
Aut plaustris solitum sonare Thespim,

Arist. c. 2. poë. Quint. l. 10. c. 1. Æschylum Thespi apposuit; nam Æschylus illi successit sublimis, & grauis, sed rudis in plerisque, & incompositus: Duos histriones adhibuit, eosque cothurnis, vestibus, syrmate instruxit. Choricos à quinquaginta ad quindecim contraxit, pulpitum excogitauit, primarum, aliarumque partium auctores instituit. Horatius:

Ibidem *Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ*
Æschylus, & modicis instrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.

Madius. Sophocles deinde tertiam personam addidit & Scenam, vsus senario iambo, idemq; aut certè Euripides posterior natu Satyros Tragœ-

gœdia deiecit, antea per interualla colludentes, vt atrocitatem poëmatis temperarent. Ac tùm demum personis, apparatu, certisq; præceptis locupletata Tragœdia *est*. Nec latini, qui deinde scripserunt, quidquam immutandum putarunt. eius verò tanta est vis, vt flexanimam Plato dixerit, & Ouidius.

Omne genus scripti grauitate Tragœdia vincit.

Nomen accepit an à vindemia, cuius tempore in Icario Atticę loco reperta dicitur ab Athenæo? Nam *τρύγη vindemia* est. An à *fæcibus*, quibus auctores inungebantur, quæ *τρύγες*? an ab *hirco*; qui *τράγος*, & Baccho immolabatur, dabatur- que poëtæ victori? Lib. 2. Com. & Trag. inoeat. Scal. 1. 1. poë. c. 6.

Carmine qui Tragico vilem certauit ob hircum. Horat. in Art poët.

An quia *τραγικοὺς hircinos* inter vtres saltabant in honorem Bacchi: atque vter musto plenus præmio erat actoribus? an Tragœdia quasi *τραχεῖα ᾠδὴ* ab *asperitate cantus*, & rerum atrocitate? Sed cùm ea defluxerit à

Dithyrambis decantatis in honorem Bacchi, à victima eidem cæsa nomen fuisse sortitam probabilius est.

Definitur Tragœdia. *Cap. V.*

TRagœdia quibusdam est *fortunæ in aduersis comprehensio*. Theophrasto, *Heroicæ fortunæ permutatio*. Scaligero, *Imitatio per actiones illustris fortunæ, exitu infœlici, oratione graui metrica*. Quamdum construit, vt Aristotelæam euertat, ipse delabitur. Neque enim ab alijs poëmatis Tragœdiam separat. Scribat enim aliquis per expositionem versu Epico necem alicuius Regis. In hoc poëma quadrat definitio Scaligeri. Atqui poëma Epicum modo narratiuo contentum Tragœdia non est. Arist. ita describit.

Cap. 4. Poët. ἔστιν οὖν τραγῳδία μίμησις πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, καὶ οὐ δι᾽ ἀπαγγελίας, ἀλλὰ δι᾽ ἐλέου, καὶ φόβου πε-

ραί-

φαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. *Tragœdia est imitatio actionis illustris, perfectæ, magnitudinem habentis, sermone suaui, separatim singulis generibus per partes agentibus; non per enarrationem, per misericordiam verò, atque terrorem efficiens huiusmodi perturbationem, purgationem.* Dicitur *imitatio actionis illustris*: id est actionis illustrium personarum. *perfectæ, magnitudinem habentis.* Actio est perfecta, si principio, & fine constat: magna, si neque nimis breuis, nec nimis prolixa sit *sermone suaui*. Sermo Tragicus suauis est, quoniam preter metrum saltationem, & harmoniam habet. Quæ tria separatim adhibentur; cessante enim recitatione, succedebat musicus concentus, & illi saltatio. Quod significant illa verba, *separatim singulis generibus agentibus*, nempè cùm eorum locus, & vsus postulat. *Non per enarrationem*; non modo narratiuo, quo vtitur epopœia, & lyrica: sed Dramatico, in quo semper tacet Poëta. Demum excitando miseri-

Seuera; grauis. Robert.

Victor.

cordiam, & timorem, eos affectus Tragœdia repurgat: Repetendo igitur, clarior sic erit definitio. *Tragœdia est imitatio dramatica actionis illustrium personarum perfectæ, ac magnæ, separatim adhibens metrum, harmoniam, saltationem: & per miserabiles, ac terribiles exitus temperans affectus misericordiæ, ac timoris.*

ADDITAMENTVM.

Metus est appropinquantium, & impendentium malorum expectatio, seu futuræ ægritudinis sollicita recordatio. Misericordia verò, ægritudo ex miseria alterius iniuria laborantis, quam ad nos pertinere aliquo modo putamus. Hos quidem affectus non repurgari, sed augeri per Tragœdiam Proclus è Platonis schola vehementer contendit. Vt enim aliquis iaculando fit iaculator, sic pauendo pauidus. Ideoque Plato Tragœdiam summouet è Republica, quia ciues illa maximè perturbari videbat. Sed Aristoteles acutior Naturæ oculus vidit eam concitatione ani-

animos repurgari: vel quia, vt quidam ait Interpres, alij sedantur affectus; vt cupiditas, amor, odium: vel quia acerbitatem fortunæ faciliùs tolerant mortales, quam vident omnibus, etiam Regibus, esse communem: vel quia mala, frequentatione, & multiplici exemplo non timenda arbitramur: vel quia in tragica conuersione fortunæ, quid nos timere deceat, addiscimus. Nam cùm Tragædia alios alias ob causas, atque errata in miseriam Prolapsos imitetur; aduertendo ruinæ principia timemus, ne etiam ipsi eadem Propter scelera opprimamur: tùm commiserando, fortunæ nostræ prospicimus, ne paria terroris, & commiserationis exempla præbeamus. Si enim erroribus implicati corruerunt Reges, quanto magis corruent priuati ciues? Quo fit, vt ea solùm metuamus, quibus iure laudabiliterq; commoueri debemus. Hoc autem est purgare misericordiam, & timorem; non enim debent ista per Tragediam penitus auelli, sed curari. Quod autem curatur, non extinguitùr. Neq; enim corpus ex-

Madius

Ruber.

Castilu.

Alexād. Piccol. Tarqu. Gal. de Tragie. cap. .1.

tinguit, qui morbo affectum curat. Animi verò perturbationes non alio modo curantur, nisi vt modum quendam, & moderationem accipiant.

Verane, an ficta Tragœdiæ materia debeat esse. Cap. VI.

IDem est materia, & argumentum Tragœdiæ: quæstioni autem magnis contentionibus agitatæ, ac perobscuræ lucem affert Aristoteles tripartito genere Tragicarum personarum. Nam illo docente Tragœdiæ siue ab historia exceptæ vera illustrium virorum nomina continent: siue vno aut altero eorum, qui vixerunt, assumpto, quod reliquum est personarum, & actionum confingunt: siue demum fictis rebus omnibus, & nominibus, æquè tamen delectant. Quo sanè vir sapiens eorum, qui historiæ veritatem necessariò in Tragœdiam inuehunt, ratiocinationem euertit. Aiunt enim motionem Tragicam maiorem, minoremue esse pro cognitione, quam de ijs rebus ante spectator habuerit: ideoque argumentum ab histo-

Cap. 9. poët.

Castelu. Alexād. Piccol.

storia desumendum, vt magis res nota permoueat. Ridiculum enim hoc est, vt subdit Aristoteles. Nam tametsi res veræ sint, paucis tamen notæ sunt, & nihilominus omnes delectant. Quod perspicuum est in veterum spectaculis, ad quæ vulgus vniuersum, & imperitissimus quisq; conueniebat; omnes tamen repręsentatione fabulę permouebantur. Hic verò aliquis: Aut, inquit, putamus personas esse veras: aut nescimus, an veræ, fictæuè sint: aut omninò fictas agnoscimus. Si primum: maximè commouemur: mediocriter, si secundum: si tertium, ad omnem affectum obdurescimus. Atqui hæc triplex veluti moles facilè euertitur. Motio enim tragica non oritur ex cognitione personarum, quæ fortasse præcesserit; sed ex verisimili rerum imitatione, quæ tàm veris, quàm commentitijs personis conficitur. Semper enim naturam agentium hominum potest poëta instar pictoris exprimere: nec magis in Atreo Tyranni mores, quàm in quolibet alio fictitio adumbrare. Id per- Alexād. Piccol. Anton. Riccob.

ſpi cuum eſt in Comœdia, cuius no mina, & actiones excogitatæ nihilominus mouent. Sed diſpar, inquies, Comœdiæ ratio eſt. Quia enim res geſtas infimorum, nemo commemorat, ideò ſuſpicari poteſt auditor, an Comicæ perſonæ, actionesq; confingantur: Regum autem nomina nemini non audita; quare ſi nouum Regis nomen confingas, nemo non intelligit falſum eſſe, & à motione alienum. Debilis hæc, & infirma reſponſio eſt; exploratum quippe eſt omnibus, omnia fingi in Comico poëmate. Deinde fieri ne poteſt, vt omnium, qui poſt hominum memoriam vixere, regum nomina, etiam Indorum, & Iaponiorum literis conſignata, ſutores, pictoreſque audiuerint? At Horatius.

Caſtelu.

Lib. 4. Od. 9.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: ſed omnes illacrymabiles
Vrgentur, ignotiq; longa
Nocte: carent quia vate ſacro.

Si hoc de fortibus; quanto magis de ignauis, & barbaris? Vrgent. Non licet noua magnorum montium, & fluminum nomi-

mina cudere: igitur neq; Regum. Sed sciant hoc dari fluminibus, regionibus, montibus, quia histo-ricorum monimentis, & Cosmographorum iconibus referuntur omnes; quod non accidit Regibus. Insurgunt iterum. Epopœiæ non licet omnia fingere; id ergò cur datur Tragœdiæ? Verùm multa Epica omnino ficta esse quis neget? Vt eclogas. Quòd si de Heroica sermo sit, vt tribuam, eam sortiri aliquam Historiæ veritatem, (quanquam multi ab illa recesse-re,) dispar omninò est causa. In ea enim Regum, & Heroum virtutes, resque gestæ laudantur: in Tragœdia non item; sed crudelitas, & scelera arguuntur. Quare laudatio in veros homines conferri iure potest, accusatio, execratioq; si vertitur in nobiles viros, in fictis fabulis non ineptè collocatur.

ADDITAMENTVM.

HÆc mitior responsio. Verùm omninò pernegandum est Epopœiæ, aut alteri formæ poë-

ſeos omnia fingere non licere. Quidam enim Epopœiam vniuerſa fingentem è poëſis albo expungunt: Sed iniuria. Nam ſicut Comœdia, tametſi omnia fingat, nihilominùs germana poëſis eſt: ſic etiam cæteræ formæ poëſeos fictis commentis tanquam telis poëſim non extinguent, neq; enim pugnant cum poëſi, quę tàm vera, quàm falſa, ſed veriſimilia complectitur. Quòd ſi clament, id pugnare cùm Epopœiæ natura, qua ſublata, deleretur poëſis; nam corruente ſpecie concidat genus necesse eſt; reſpondendum eſt, id nulla iuſta ratione ſuaderi. Multa enim ficta ſunt epicis mandata carminibus: vt, eclogis res paſtoritiæ, quæ vero, ac germano poëmate continentur. Cur ergo, ſi à fictis paſtoribus ad illuſtriores perſonas item fictas deuenias, hic miserè mortua, ibi proſperè viuet poëſis? Deinde proprietas, qua Epopœia poëſim ipſam peculiaris forma ſubdiuidit, haud eſt omnia, vel aliqua ſolùm confingere; ſed imitari præſtantiores modo mixto, ſine inſtrumentis, rhthmo, & harmo-

monia. Quod sanè perfici in materia potest, tàm ex toto, quàm ex parte conficta. Idem de Tragœdia dicendum. Quamuis enim Tragœdiæ materiam re ipsa scriptori subministret historia, liquet tamen, non peccaturum in poëticas leges, qui totam fingeret, atque excogitaret. Id porrò sensisse ait Aristotelem, cuius mentem aliò detorqueri posse etiam negat is, qui contra sensit Alexander. Quem, & alterum si excipias, ceteri nobiscum iudicant omnes. Si enim Flos Agathonis, in qua Tragœdia nomina, & actiones fingebantur, aliæque huiusmodi, nihilominus delectant; quòd tàm in commentitio, quàm vero argumento poësis non quid actum sit, sed quid geri potuerit, exponat: sic ex arte iudicandum est.

Franc. Robert. Petrus Vict. Vincen. Mad. Anton. Riccob. c. 11. poë. Mintur. l. 3. de poës.

Primariæ Personæ Tragicæ prima conditio. Cap. VII.

TRagœdię materiam fermè definit persona, quæ lapsu fœlicitatis primas agit in ea partes, & Protagonista dicitur. Illa quin-

quinq; conditiones attribuunt poëticæ Magistri, vel sex; sed duæ in vnam contrahuntur. Primò præcipiunt ἐπιφανῆ, nempè *illustrem eligendam, opibus, & dominatu sublimem*. Secundò, *nec virtute præstantem, nec vitijs maculatam, mediamque inter bonos, & malos collocandam*. Tertiò, *delapsam in errorem, qui minimum culpæ habeat, plurimum veniæ*. Quartò, *errati causa ex fœlicitate in miseriam, & acerbos casus prolabentem*. Quintò, *vnam ac simplicem esse fingendam*. De quibus singillatim est agendum, ac primùm de prima proprietate.

Cast. p. 23. p. 3. Alex p. 69 70. Anton. Riccob. c. 10. Arist.c. 3. & 11. poët. Ar c 11. Ar c.11. Ar c 11. Ar.c.11. Ar. c. 6.

Generis splendor ideò est attributus, quia infimi hominis casus non est adeò miserabilis, & horrificus, vt illustris. Neque enim ex vltima plebe quispiam fœlix habetur ab hominibus, qui humanam fœlicitatem potentia, opibus, & imperio metiuntur. Quare mutatio eius fœlicitatis & commiserationem ingentem creat, & timorem. Metuere enim quisque in infimo, medioq; statu debet, quod principes tantis fortunæ præsidiis mu-

munitos vexat in summo. Neque maiorum obscuritas obest, si adest præsens imperij claritudo. Quis enim affirmaret Mario septimùm Consuli splendorem Tragicum defuisse, quanquam vilibus, & obscuris parentibus edito: cùm Cimbrijs, ac Teutonis profligatis Heroicæ materiam dederit?

ADDITAMENTVM.

SI à Regia declinamus; quæ generis claritas Tragędiæ sufficit? Hanc verò deliberationem illi relinquo, qui sciat, nostro æuo aliter Regium nomen æstimari, ac plerique antiquorum æstimarunt. Regna enim latissimæ nunc prouinciæ constituunt, antiquis solæ Vrbes. Certè tot fermè Reges Græcia numerabat, quot Vrbes: cùm Oedipus, Alcmæon, Meleager, alijque vixerunt, Tragico iam syrmate nobilitati. Nunc verò Duces, Marchiones, Comites, Regulos appellamus non solum Castellorum, vel Vrbium Dominos, sed etiam Regionum. Quare hi veteres Reges non modo ęquant,

sed

ſed aliquot eorum longo interuallo ſuperant. Eadem dignitas ornat Epiſcopos, & ſacros Antiſtites, Tragicæ nobilitati non impares.

Secunda Protagoniſtæ conditio, qua medius inter probum, & improbum collocatur. Cap. VIII.

ΕΣτὶ δὲ τοιοῦτος, ὁ μήτε ἀρετῇ διαφέρων, καὶ δικαιοσύνῃ, μήτε διὰ κακίαν, καὶ μοχθηρίαν μεταβάλλων εἰς τὴν δυστυχίαν. *Talis eſt autem, qui nec virtute,* Ar.c.11. poët. *nec iuſtitia excellens, neque per vitium, & prauitatem lapſus in infœlicitatem.* Cauſa eſt, quia vt acrius concitentur affectus terroris, & miſericordiæ, ſeponi cætera debent, quæ affectus alios ciere poſſunt in nobis; vt iram, inuidentiam, indignationem, odium. Diſtraheretur enim animus, nec ſe toto in timorem, & commiſerationem incumberet; & aliis vehementer commotis, omnem ſenſum terroris, & miſericordiæ amitteret. In ijs ergo, qui ex fœlicibus

bus infœlices facti sunt, triplex ordo esse potest, proborum, improborum, mediorum. Bonorum damnatio, & supplicium, scelere agentis spectantium indignatione atque iracundia potiùs; quàm timore miscetur. Improborum infortunia vix suscitant sensum humanitatis, & procul absunt à misericordia. Debet igitur nec virtute præstare, nec vitio deprauari, qui regia potestate deiectus regnum habet in Tragœdia. Sic enim in sua calamitate vacuum cæteris motibus animum spectatoris misericordia, metuq; celerrimè occupabit.

Atqui hæc mediocritas bonitatis vulgari quadam opinione, qua putamus quosdam nec vitio malos admodum esse, nec virtute bonos, æstimanda est. Quamuis enim nihil medium inter vitium, virtutemque sit; habita tamen ratione publicæ existimationis, & famæ, potest esse. Hæc enim ex genere vitæ, quod quisque profitetur, maximè pendet: vt quamuis aliquis occulto vitio sit obstrictus, nihilominus virtutis præ se speciem aliquan,

quando ferat. Alius recondita virtute ornatus, varias ob causas vitiorum potest infamiam incurrere. Neque verò hac populari æstimatione statim improbus habetur, qui septa virtutis egreditur; sed longè in vitiositatem ferri debet, qui flagitiosus, ac perditus vulgò proclamatur. Sicut contrà non continuò bonus pronunciatur, qui honestum aliquid cum laude fecerit; sed ad publicam commendationem exaggeratę virtutis necesse est, studium probitatis longa exercitatione, & assiduitate benefaciendi inueteratum ostendere. Qui ergo inter hos fines spatium quodammodo interiectum occupant, mediocres, medii, & nostri similes eadem populari opinione sunt, & multa ijs facere probè, vel improbè permittit populus, antequam de hac mediocritatis possessione decedant. In his censetur Protagonista Tragicus, pronior tamen in virtutem, & probitatem, quàm vitium. In hoc hominum genere reponit sese Horatius.

Sat. 4. lib. 1.

———Ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcumque ferunt, me-
dio-

diocribus, & queis
Ignoscas, vitijs teneor; fortaſſis & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus,
Conſilium proprium.

An Protagoniſtæ mediocritas inſignem probitatem excludat è Tragœdia. *Cap. IX.*

BIpartita hæc quæſtio eſt. Nam primò quærendum de quocumque viro pio, proboque, an ſi cætera adſint, ſyrmate tragico ſit veſtiendus: deinde de ſanctis Martyribus fidei cauſa interfectis.

Quod ad primum caput ſpectat; vt verè, certèq; de illo, & mox de poſteriore ſtatuatur, videndum eſt, an repræſentata nece viri probi, ſuum finem aſſequatur Tragœdia, afferendo miſericordiam, & timorem, quod videtur inficiari Ariſtoteles: ideòq; ἐπιεικεῖς ἄνδρας ſemouet è mortifera ſcena, οὐ γὰρ φοβερὸν, οὐδὲ ἐλεεινὸν τοῦτο, ἀλλὰ μιαρόν ἐστιν. *non enim terri-*

terribile, aut miserabile hoc, sed scelestum est. Verùm hisce verbis, vt optimi interpretes docent, non significatur ab actione illa scenica metum, & misericordiam abesse, sed scelus redundare, quo illi motus minuantur, Etenim nonne horifica est actio, in qua supplicium, mors acerbissima infligitur.

Vincent. Madius. Alex. Piccol.

Ad hæc Misericordia respicit alterius malum, *ἀναξίῳ, indigni, & immerentis*. Vir autem bonus illo cruciatu est indignissimus. Et cum homines misereat eorum, quorum miseriam secum, & suis cum fortunis inplicitam vident: quo malo torqueri virum iustum aspiciunt; multo iustiùs illo se torquendos arbitrantur.

Arist. par. 67 poët. 2. Rhetor.

Neq; verò continuò damnatur Tragœdia, alia præter metum, & misericordiam motione subeunte. Multa enim ex antiquis numerantur, quæ iram, & indignationem pariunt. Quis enim Phædræ in Hippolyto, Medeæ apud Eruipedem, Oresti in Electra apud Sophoclem, Atreo in Thyeste non irascitur? Et in cæteris omnibus

ser-

seruorum, amicorum, consanguineorum facinorosa proditione, ac dolo, vel iniqui Iudicis crudelitate, ira & odium excitatur. Debent ergo, vt damnetur Tragœdia, eius proprii affectus alienis deleri, & obrui; quod in omni piorum cæde non accidit. Potest enim aliquandò iudex cognita hominis innocentia, coactus, & nolens infligere supplicium; vt fecisse Darium Regem legimus in sacris paginis, cùm Danielem leonibus tradi iussit inuitus. Quare Aristoteles paulò post de Protagonista, quem in mediocritate constituerat, sit ait: ἢ οἷυ εἴρηται, ἢ βελτίονος μᾶλλον, ἢ χείρονος. *Vel qualis dictum est, vel melioris potiùs, quàm deterioris*. Si enim haberi in mediocritate illa non potest, è bonis eligendus est.

At quid dicendum de Martyribus, si adsit splendor generis? &c. Hic non ita metus, & misericordia apparet. Neque enim illi tormenta, mortemq; timuerunt, neque in re misera, & acerba versari se, sed iucunda dicebant. Quare, con-

contrà quàm fieri soleat, seponitur ab ijsdem odium, ac fuga imminentis mali; immò expetitur, & quæritur vltimum horribilium, mors. Quo fit vt auditor haurire timorem ex non metuente haud facilè queat, aut miserari lætantem in cruciatibus: eumq; vel in equuleo, æneoq; tauro beatum prædicet ob certam spem futuræ beatitudinis. Contrà verò: quia crudeles olim Cæsares, ac Reges, vnà cum fortissimis propugnatoribus religionem nondum adultam conabantur extinguere; in illos vehementer exardescimus, & alienis affectibus perturbamur. Hæc sunt, quæ obstare videntur, ne eiusmodi actiones tragicæ dicantur.

Verùm alia ex parte si metus vnquam repurgatur, tunc maximè mitigari necesse est, vbi discitur exemplo, quod olim docuerat Matth. 10. seculorum Rex: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*. Itaque obfirmatur animus aduersùs omnes machinas improborum, si quidē in nos ad violandam diuinam legē in-

intendantur. Quo fructu moderandi animæ terrores nullus maior elici poteſt è Tragœdia. Eodemque modo mitigatur miſericordia: quia ſummi cruciatus, & miſeria (ſi ſtatus naturalis hominis conſideretur) digna non habentur commiſeratione propter eximiam perferentis charitatem, & appropinquantem beatitudinem. Ideòque ſi quid eiuſmodi nobis deinde acciderit, non miſerum, & acerbum, ſed expetendum, & iucundum iudicabitur.

Quare, etſi metum non excitat, qui torquetur, quia ipſe non metuit: nec miſericordiam, qui malo, ac miſeria creditur paciſci beatitudinem; efficit tamen, vt finis Tragœdiæ, qui eſt timoris, & miſericordiæ repurgatio, certiſſimus & optimus conſequatur.

Accedit, quòd metus in Tragędiis non tàm oritur à metuénte ſupplicium, quàm ab eodem ſupplicio metuendo, & horrifico. Sæpè enim vocati ſunt in ſcenam, qui naturali conſtantia, vel gloriæ cupiditate, vel alia de cauſa mortem non timent, vt Alceſtis apud Euripi-

ADDITAMENTVM.

QVidam aiunt, Tragico supplicio boni viri, homines prauam de Deo concipere opinionem. Quod significet illa vox τὸ μιαρὸν; perinde ac velit Aristoteles iusti viri exitio, homines Deo irasci, & in eum commoueri. Quid autem tale docuit, aut indicauit eo loco Philosophus? nam τὸ μιαρὸν sanguine, ac cæde pollutum, fœdum, scelestum, ac detestandum sonat: & Demosthenis μιαρὰ κεφαλὴ, idem quod latinis *scelestum caput*. Nostris verò hominibus in eo spectaculo periculum prauæ opinionis ingenerari non potest; qui à pueris didicerunt, omnia Dei prouidentia disponi, ac regi, & cuncta siue bona, siue mala de manu Domini suscipienda. Talis verò generis Tragœdiæ apud Euripidem sunt Alcestis, & Hippolytus; hic enim quòd castimoniam coleret: illa, vt viro vitam prorogaret, mortua est.

Roberti tell. casteluitr. Qui bonos non excludit.

H Præ.

Præterea legimus, & laudamus Herculem in Trachiniis apud Sophoclem: eundemq; Oethæum apud Senecam, quem pyra incensa dicitur nubes cum tonitru in cælum euexisse. Itaque post mortem opinione veterum sequuta felicitas est; nec tamen bonitatem Tragœdiæ imminuit: ideoq; Hercules prohibet luctum in funere suo.

So, hoc. ——Γόου δὲ μηδὲν εἰσίτω δάκρυ,
Ἀλλ' ἀστένακτος κ᾽ ἀδάκρυτος ἔρξον.
——*Luctum nulla intret lacryma,*
Sed non lugens, & illacrymabilis
fac.

Hyllum alloquens. Et paulo post:

——Παῦλά τοι κακῶν
Αὕτη τελευτὴ τοῦδε τ' ἀνδρὸς ὑστάτη.
——*Requies malorum,*
Hæc finis hominis vltima.

Sed clarius Seneca, apud quem Hercules iam inter Diuos:

Quid me tenentem regna syderei
poli,
Cæloq; tandem redditum planctu
iubes
Sentire fatum? parce, nam virtus
mihi

Im-

In astra, & ipsos fecit ad superos iter.

Et paulò post:

Præsens ab astris, mater, Alcides cano.

Quòd si nos hæc ad inuictos Martyres traducere iure possumus, cùm Sophoclis, & Senecæ Tragœdias commendarit antiquitas, cur & nobis nostras probare non licet, & Tragœdias nominare? Euripidis etiam Heraclidæ simile exemplum est. Ibi enim Macaria virgo se morti, & sacrificio vltro obtulit, vt vincerentur hostes, & læta dicebat:

Θνήσκειν ἕτοιμα, καὶ παρίστασθαι σφαγῇ, Eurip.
Ηγεῖσθε ὅπου δεῖ σῶμα καρθανεῖν τόδε,
αἰ στεμματοῦτε.

Mori parata sum, & præberi iugulationi,
Ducite, vbi oportet corpus hoc occidere,
Et coronate.

Ac deinde:

Εὕρημα γὰρ τοι μὴ φιλοψυχοῦσ' ἐγὼ

Κάλλιστον εὕρημα, εὐκλεᾶ λιπεῖν βίον.

Consilium enim, non amans ego vitæ
Pulcherrimum inueni, gloriosam relinquere vitam,

Quare honoratissimam appellant: & viuenti cultum, & mortuæ spondent.

Ex his iudico facilè dilui posse, quæ primo loco proponebam. Potest enim oriri perturbatio à supplicio, si minus à tolerante, à quo in promptu repurgatio est. Neq; obstant alii affectus, si fortè in Tyrannos concitantur, quos tamen scriptor potest vel minuere, vel amouere. Possunt enim simul esse cum tragicis; quamuis tàm ex hoc capite, quàm ex constantia, & hilaritate perferentis, poëma non impleat omnes numeros perfectæ Tragœdiæ.

An improbos, ac nefarios imitetur Tragœdia. Cap. X.

PRobis non reiectis, videndum de improbis, quos sanè reiicit Ari-

Aristoteles: quòd istorum aduersa fortuna non habet ἔλεον, οὔτε φόβον, *misericordiam*, *neque timorem*. Non misericordiam, quia qui pœna digni sunt, supplicium sibi meritò pepererunt: Non timorem, quia pœnas scelerum vindices non timet auditor, nisi ijsdem sit sceleribus obstrictus. Itaque se dissimilem videt; cùm tamen à simili conditione vel naturæ, vel morum, vel status, incutiatur metus, altero tolerante. Neq; enim si pauper fame consumitur, metuit diues, sed is, quem similis egestas vrget. Quòd si miseria, & supplicia impiorum suapte natura videntur habere vim ad permouendum, ea non est commiseratio, sed φιλανθρωπία, *humanitas*, seu communis quædam hominum affectio, ac sensus humanitatis ex societate, eademq; natura expressus, qui latiùs, quàm misericordia, peruagatur; eoq; etiam in hostium, & inimicorum calamitate afficimur.

In poët. p. 67.

Arist. ib.

Tertia conditio, siue error Personæ Tragicæ. Cap. XI.

QVoniam Protagonista labitur in infœlicitatem, non labi per prauitatem debet, sed δι' ἁμαρτίαν τινὰ, *per errorem aliquem*, vel præcipiente Aristotele δι' ἁμαρτίαν μεγάλην, *per errorem magnum*. Est autem ἁμαρτάνειν non modò peccare, & scelera facere, sed falli, hallucinari, & à recto, rectaque via aberrare: nec solùm refertur ad voluntatis lapsum, sed etiam erratum intelligendi: sic Philosophus in Ethicis ἁμάρτημα distinguit ab iniusto: & alibi docet esse, quod sine improbitate committitur; vt sonat & latinis error. Ouidius:

In poët. p. 68. par. 69. Lib. 5. c. Rhet.

Nec scelus inuenies; quod enim scelus error habebat.

3. Met. Eleg. 10. lib 4. Trist.

Idem:

Errorem iussæ, non scelus, esse fugæ.

Pro Mar. Cicero: *Etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus*. Idem ἁμαρτία est. Error itaq; de ani-

mo

mò fermè dicitur, qui falsa opinatur, errat intelligendo, & in fraudem agitur: rerumque inscientiæ, atque ignorantiæ adnectitur, rariore significatione sceleris.

Error ergo Tragicus talis sit, vt eum, qui errat, liberetà prauitate, idest, vt ne ex illo improbus videatur, ac perditus: sed potius humano quodam impetu actus, deceptus in crimen labi: denique sit error non tàm facti, quàm mentis. Quod si non ignarus aliquis fecerit, subita, vehementique perturbatione iræ, odij, amoris faciat; improuisa enim illa peccandi deliberatio nonnihil excusat, & lapsum venia dignum reddit, ac demum ab insigni prauitate labentem liberat. Error Tragicus.

Sed multò aptiùs erratur in Tragœdia, si quod sit, fiat ab inuito, & maioris mali metu, vel inscienter, & per ignorantiam rerum. Qui propter metum agit, etsi agere nollet, quia tamen sciens, volensq; alterutram partem faciendam eligit, si malè agit, non excusatur à culpa: sed illi nonnunquam propter errati leuitatem Arist. 3. Eth. c. 1.

ignoscitur. Imperat Procustes aliquis iniustè occidi à Filio Patrem; fore incolumem, si perimat: nisi occidat, periturum. Hic filium reuocat à facinore parentis amor, & immanitas parricidij incitat vitæ desiderium, & quod, si huiusmodi necessitatem excipias, nunquam vellet, vult ex patris morte viuere. Actio quidem mala est, minùs tamen recedit à pietate hic filius, quàm ille, qui stricto gladio sua sponte iugulum paternum petit. Contrà potest accidere, vt aliquis promulgata supplicij lege, iusta, & honesta fieri prohibeat; ideòque vel non fiant, vel fiant cum periculo vitæ. Sic Creon Thebanorum Rex proposita mortis pœna vetuit sepeliri cadauer Polynicis; quod tamen soror Antigone funeratum sepeliuit. Quando ergò vel mala fiunt, vel bona omittuntur ex metu: vel aduersùs iniusta mandata cum fortunarum, ac vitæ periculo agitur, ideòque hominem pœna consequitur; ab vtroque iusta commiseratio promanabit.

Soph. in Antig.

Meliorem hanc erroris materiam affert

affert rei, quæ fit, ignorantia (hîc autem de illa sermo est, quæ vitio verti non potest.) Porrò hæc duplex: aut enim nescimus, quid æquum sit, & iubeat lex: aut quod agimus, decepti boni specie ignoramus. Illa iuris: hæc facti dicitur ignorantia. Sic Oedipus sciebat parricidium esse, patrem occidere; patrem tamen interemit. Sed nesciebat Laium esse patrem: personæ ignorantia excusat à parricidio. Nescit alius lege prohiberi gladios: ferentes multari capite. Est cum telo, vt arceat inimicum: capitur, damnatur. Supplicium commiseratione dignum est, quia Iuris ignorantia hominem culpa liberauerat. Hi quidem errores maximè Protagonistam decent; si præsertim deuitare contendat facinus, vt conabatur Oedipus, & in fuga maximè illi appropinquet. Cùm enim ex eo calamitas deducatur, perspicuum est hominem miserabilia, & iniusta pati.

ADDITAMENTVM.

PAucas huiusmodi personas numeramus in priscis Tragœdijs; immo nefarias, ac sceleſtas, Thyeſtem, Ægiſtum, Clytemneſtram, Oreſtem, quos in exemplum vocat Ariſtoteles. Ex quibus, ſi perſonam Oedipodis ex Sophocle demas, vix aliam redigas ad normam mediocritatis. Cur igitur vel Ariſtoteles aliud præceptis, aliud exemplis eſt complexus: vel nos cum illo inutiles leges Tragœdis imponimus? Verùm lex iniuſta non imponitur, cùm in tradendo poëmatis artificio præſtantiſſimum fingendi genus, & integræ abſolutæq; perſonæ figura lineatur. Exempla quidem præceptis ſemper reſpondere neceſſe non eſt; ex iis enim Tragœdijs petuntur, quæ erant in omnium Græcorum oculis, & manu. Potuitque optimus inſtitutor ex vnaquaque Tragœdia quid optimum eſſet, aſſumere, & poëmatis formam auguſtiſſimam tradere; qualem aſſequi poſtea difficile ſit.

Robort. Caſtelu. p.9.p.3. Robort. p.98. Alex. Piccol. Vincent. Madius.

Quem-

Quemadmodum oratorem à Tullio descriptum animo concipere, loquentem audire non possumus.

Existimatum errorem Protagonistæ sufficere in Tragœdia, nec eidem semper tribuendum.
Cap. XII.

NOndum profligata videtur controuersia; nam nullus error sæpè apparet in Tragœdijs; Castelu. p.3.par-tic.13. igitur non imperandus. Quid enim peccat Hippolytus apud Euripidem, & Senecam? Filij Herculis, aut Thyestæ, aut Medeæ? Alcestis, Macaria, Iphigenia, Polyxena, & alij? Quem nodum vt soluam, aio non semper errari in ipsa Tragœdia, sed errorem interdum præcedere. Sic in Thyeste agitur; hic enim antea peccauerat, & solùm dedit pœnas in Tragœdia. Sic in Electra Sophoclis; occiditur Clytemnestra, quæ antea grauia scelera fecerat. Quamuis autem ante peccetur, tamen in Tragœdia errata memorantur, & intelligit auditor, quam ob caussam puniatur reus. Quòd si, nul-

lus error præcessit, in actione Tragica duo possunt contingere. Primum, vt putetur peccasse, qui plectitur. tunc autem verè errat, qui punit; existimatur errasse, qui punitur; Quomodo apud Euripidem Hippolytus, & qui eius vestigiis institit, Bernardini Stephonii Crispus occiduntur. Ibi enim verè errant Phædra, & Theseus: hìc Fausta, & Constantinus; fœminæ, quia sceleratè mentiendo accusant: viri, quia decepti credunt liberos peccasse, qui innocentes victimę castimoniæ necantur. Hæc fabulæ textura magnam commiserationem parit, quòd magna est iudicum deceptio, & mentis error, quem flebili lamentatione postremò recognoscunt. Crudelitas abest, si tenere se crimen, & iustam habere causam mactandi putant; quam tamen non habent, quia facti ignorantia falluntur; denique inuiti faciunt, quod iustitia faciendum suadet. Itaque à præcipiti imperio scelus, damnatum Aristoteli, longè recedit; quamuis è præstantium ordine sint, qui occiduntur.

Al-

Altero modo Protagonistæ putantur nocentes scelere alterius, & affici facinore patris, & aliorum consanguineorum. Quod nouum non est in Ciuitatum, Rerumq; publicarum administratione, in quibus patrum, maiorumq; pœna posteros peruadit; sic Thyestæ, & Iasonis liberi occiduntur. Vel dicas in vltionem trucidari, vt pœna repetatur à parentibus; quomodo Herculis filios à patre necari curauit Iuno, quem in se ipsam nimiùm peccasse iactabat. Itaque infœlicitas verè parentum est: illi queruntur, & lamentantur. Vel putes errare Medeam, Atreum, Orestem, quia falsò putant sibi licere, quod faciunt. Sic enim ratiocinabatur Orestes: Clytemnestra virum Agamemnonem patrem meum occidit: igitur & ipsa occidenda est. Tũ infert: ego igitur occidã. Sed hìc Orestes errat. Sic Medea: Plectendus est, qui coniugij fidem violauit: talis est meus Iason: igitur puniendus. Quid tum? Det mihi pœnas, quas liberorum necè sceleri patris pares iudico. Necabo igitur filios coram patre. Iam to- Franc. Bonam. cell, 2.

to

to aberrat cælo venefica ; apparet tamen deceptio mentis . Qui error minus, quàm cæteri, mihi probatur . Et aduersùs hæc, inuenta Castelultri planè sunt vitrea .

ADDITAMENTVM.

SEd Aristoteles errorem Tragœdiæ videtur collocare in Protagonista ; ait enim sequi infœlicitatem Tragicam δι' ἁμαρτίαν μεγάλην, ἢ οἷου εἴρηται, ἢ βελτίονος μᾶλλον, ἢ χείρονος : propter erratum magnum, vel qualis dictum est, vel melioris potius, quàm peioris . Perspicuum est autem ibi loqui de primaria persona . Iusta dubitatio. Sed tamen Philosophus ibi, quod optimum est, præcipit, traditque perfectissimam Tragœdiæ formam, quæ Protagonistæ venia dignum errorem sibi adiunxit . Cùm deinde exempla attulit, poëtas non improbauit, qui errores, & personas à sua discrepantes, ac scelestas effinxerant: Alcmæonem, Orestem, qui Matres occiderunt, postea actos in insaniam:

In poët. p. 69. seu c. 11.

Thye-

Thyestem, qui in fratrem Atreum grauiter peccarat: Meleagrum, qui tres fratres Matris occiderat. Demum vt ostendat non semper errare Protagonistas, ait: καὶ ὅσοις ἄλλοις συμβέβηκεν, ἢ παθεῖν δεινὰ, ἢ ποιῆσαι: *& quibuscunque alijs contingit, vel grauia pati, vel facere*. Hi enim apti Tragœdiæ sunt; & aliquo modo, saltem opinione alterius, peccabit Protagonista, nisi sit è præstantioribus, inter quos Iphigeniam, & Polyxenam, & Antigonem numerabis cum Octauia Senecæ, & alijs huiusmodi. Cap. 13.

Quarta Protagonistæ conditio, seu permutatio fœlicitatis.
Cap. XIII.

Lapsus Protagonistæ, est ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν, *ex fœlicitate in miseriam*. Fœlicitas est bonorum corporis, fortunæ, animi: vt, valetudo, opes, dominatus, consanguinei, liberi, libertas, vita, & ipse rationis vsus. His priuari præsertim immerentem cum dolore,

lore, cruciatuque infœlicitas est. Accidit autem fœlicitatis catastrophe non casu, sed certis, connexisque inter se causis ab errore Tragico tanquam fonte deductis. Itaque Mitij statua, quę fortè collapsa eiusdem Mitii interfectorem propè spectantem oppressit, Tragico Poëtæ argumentum non daret; quòd intempestiua illa mors ex agentis proposito minimè accidit.

Arist. p.57 seu cap. 8.

His reiectis, in conuersione fortunæ affligentes, afflictæque personæ, causæq; torquendi, ac tolerandi spectandæ sunt: quarum conditione maior, minorq; fit metus, & misericordia. Eorum, qui errantem, patientemque vexant, cruciant, occidunt, triplex ordo est. Aut enim sunt hostes, aut amici, aut neutri. Si hostis, aut neque amicus, neque inimicus dolorem infert, occiditque; commiseratio-ni res parùm idonea est. Quamuis enim motu perturbare spectantem possit saltem propter sensum inditum humanitatis; tamen causa mortis horrorem non habet. Facinus enim commendatur, si hostis hostem perimat. Eademque

Arist. c.11. seu part. 74.

Madius. Piccol.

facta

facti causa in eo, qui neque amicus est, paulò plus virium habet ad perturbandum. Omnis ergo ratio commiserationis,& horroris ab agente profecta, amicorum est, ac necessariorum. vt, cùm pater filium, aut mater, aut frater fratrem occidit.

Iam verò hi vel ad causam agendi, vel ad personam, in quam agunt, referuntur. Si ad causam referas: qui iniustam operandi causam habet, & agnoscit iniustam, negotio Tragico est ineptus; præ se quippè crudelitatem fert, & inimicam misericordiæ barbariem: neque timorem incutit, cùm spectatorum nemo se iniusta facturum in alios putet. Talis esset Tarquinius Superbus, & Tullia vxor, quorum scelere Seruius Rex Tulliæ pater, Tarquinii socer trucidatus est: carpento insuper filiæ per patris cadauer acto. quanquam id nobilis historici præiudicio Tragicæ imitationi par sit; modò cædis atrocitate, non poëtico iure pensitetur. Secundò: qui iusta ad agendum causa impellitur, Tragœdiæ aptus est: minùs tamen

Liu. l. 1.

mo-

mouet, quàm qui causam iniustam habet, sed ignorat iniustam. Talis Romæ fuit Cos. Brutus, qui liberos securi percussit, quòd in patriam coniurassent: & Manlius Torquatus, qui filium, quòd suo iniussu hostem occidisset, occidit. Tertiò: qui errore mentis agunt, & causam facti non agnoscunt deLiu. l. 2. & 8. cepti, putantesque se iusta facere, multò miserabiliores sunt: vt Theseus, Hercules, alij. Quò reuocantur, qui errante instrumento horrificũ aliquid efficiunt: vt Achilles, qui emisso in feram iaculo amicũ Euritionẽ occidit. Et hi causam deinde agnoscunt, & lamẽtantur.

Si verò ad personam tolerantem ijdem, qui cruciant, referantur; vel eam agnoscunt, vel ignorant. Si agnoscunt, & facinus agArist. c. 11. poët. seu par. 76. grediuntur, nec perficiunt, tragicum non est; cum perturbationis sit expers, particeps verò sceleris. Talis Æmo in Antigone Sophoclis, qui cùm ad tumulum Antigones venisset, in faciem patris Creontis reuocantis despuit, eumque educto gladio occidere voluit, sed illo ictum declinante, se ipsum con-

fo-

fodit. Secundò: si se mutuò agnoscentes cædem aggrediuntur, ac perficiunt, vt matrem Orestes, Medea filios, nihil fit alienum à Tragœdia; sed cauendum est, ne nimia crudelitas cum vita misericordiam auferat. Tertiò: si agens necessitudinem ignorat, & patrata per imprudentiam cæde personam agnoscit, nihil miserabilius; præsertim si ad agnitionem personæ, facti accedat agnitio; vt nimirum factum teneat, quod ante ignorabat, & videat causam cædis iniustam, quam ante iustam putabat. In hoc genere Oedipus est, & Hercules furens. Quartò: si se mutuò ignorant, & alter alterum necaturus est, superueniente agnitione, cessat actio, nec occiditur occidendus; esset enim cædes plena scelere. Sic Merope mater Cresphōtem filium ex ignoratione occisura, agnitum cum lætitia suscepit: & Iphigenia Orestem fratrem. Quod genus optimum dicitur ab Aristotele, deque eo paulò post. Hæc in agente ad mutationem fortune consideratur. Victor.

Par tolerantium personarum con-

consideratio est. Hæ enim vel morte puniri meruerunt: vel nihil omninò supplicii meritæ sunt. Si meruerunt, vt Thyestes; minùs habet timoris, & misericordiæ illarum casus; quæ tamen augetur, si culpa agnoscitur, si fortiter, promptèque pœna subitur, si damnanti ignoscitur. Si autem pœna indignæ sunt, vt filii Thyestæ; maior concitatur motus. Si non modò indignæ, sed præmio, & commendatione sunt dignæ, vt Hippolytus, & Crispus; crescit misericordia. Sed curandum est, ne versa in punientis crudelitatem ira, odioque, minuatur. Demùm omnium optima constitutio est, si pœna affectus meruit, sed errato venia digno, quod cùm cauere omnino vellet, imprudenter commisit, tantòque illi propior est factus, quantò longiùs recedere studebat. Talis fuit Oedipus, qui ne patrem occideret, ne matri nuberet, exulem sponte se fecit, & in exilio patrem necauit, matri nupsit: in conuersione fortunæ cuncta agniturus. Quæ sanè veterum Tragœdiarum regina est.

An

An exitum fœlicem Tragœdia excludat. Cap. XIV.

INclinatio fortunæ tendit ad timorem, misericordiamq; parandam, qui finis Tragœdiæ cuncta in poëmate moderatur. Atqui longè ab hoc fine videtur abesse quartum illud genus tragicæ texturæ: cùm pœnam ab altero suscepturus, facta personarum agnitione, opes cum lætitia, vel regnum accipit. Quod cum postremò enumerasset, κράτιςον δὲ τὸ τελάταῖον nuncupat Aristoteles. Par. 76. seu c. 12. Quomodo verò præstantissimum, & optimum, si expers timoris, & misericordiæ instar rei comicæ gaudium parit? Exemplum id probat. Messeniorum Regina Merope Cresphontem filium à Polyphontis gladio, qui patrem, aliosq; liberos occiderat, seruatum clam mittit in Ætoliam, propositis à Polyphonte præmiis, qui profugum occidissent. Cresphon adultus, vt suorum necem vlcisceretur, ad Polyphontem igno-

tus

tus redit, ſeſeq; Creſphontis occiſorem profitetur. Interim dum res in aperto fieret, in aula regia obdormiens à Merope matre tanquàm filij obtruncator tantùm non peremptus eſt, mox agnitus, receptuſque Polyphontem interemit.

Verùm in hoc genere Tragœdiarum obſeruandum eſt, non mutari poëtę conſilium, finemq; poëmatis; vt ſcilicet per mutationem fęlicitatis terror, & miſericordia concitetur: quò tendit ſeries rerum, dolor, & lamentatio perſonarum. Sed quoniam diritas tragica nimis fortè perturbabat, hodièque perturbat auditores, qui impedita, ſublataque vulnerum, mortiſque acerbitate, vellent ab animi moleſtia recreari, ideò iucundiores exitus excogitarunt poëtæ, nec alienos à Tragœdia, & voluntatibus hominum, deteſtantium cædem ac ſanguinem, accomodatos. Imminentis autem mali diſcrimen, & priorem necis apparatum commiſerationi ſufficere perſpicuum eſt. Nam, ſi in eo Tragœdiam poëta terminaſſet, feciſ-

Alex. Piccol. par. 46. poët. Anton. Riccob. cap. 26.

ſe

se satis diceretur personæ infœlicitati, & auditorum terrori. Quod Meropis exemplum confirmat: *quæ*, auctore Plutarcho, *cùm sublata securi filium, quem filij percussorem esse putat, est percussura; quantum in theatro excitat motum intentorum cædi, ac metuentium, ne senem anteuertat inhibentem, adolescentemque feriat?* Satis ergo timet, ac miseratur auditor, nec solùm ex actione illa postrema, sed ex ijs, quæ præcesserant, eoque deducebant. Quòd si infecta cædes est, non tamen Tragœdia tendit ad lætitiam, sed infœlicitatem non vltimò terminatam. Ideò licebit animaduertere, in huiusmodi Tragœdijs facta agnitione, cùm atrocissimum esset vltra in vulnera, & cædem progredi, gaudij modica significatione actionem absolui. Sic enim Iphigeniam in Aulide, & in Tauris terminauit Euripides; cùm ibi esset ipsa occidenda: hìc occisura Orestem fratrem; vtrobiq; re infecta. In Hercule Oethæo, quis præter illum inter sydera iam receptum, gaudet? Itaq; ideò videtur

Orat. 2. de esu car.

In-

Institutor hoc Tragicæ Camœnæ genus cæteris prætulisse, quòd præter communem Tragœdiæ finem includit id, quod præsertim placet auditoribus, nempè aliquod leuamen doloris. Vt enim demittuntur animi terribilium aspectu rerum: sic iisdem sublatis recreantur; & omnes expetunt, vt atrox facinus, rerum, & personarum ignoratione conflatum, quoquomodo desinat fœliciorem in exitum.

ADDITAMENTVM.

HViusmodi Tragœdiæ forma longissimè distat à Comœdia. Hæc enim omnia ad risum, & letitiam: illa ad luctum, & ruinam dirigit. Neque verò secum pugnat Philosophus, qui antè docuerat pulcherrima in Tragœdia grauia perpetrari, ac perferri. Nam & hoc Tragico genere grauia perpetrantur, ac perferuntur, sed in fine dolor, & acerbitas remittitur. Quòd si damnata est à nobis fabula, in qua personæ aggrediuntur facinus, & non perficiunt: damna-

ta est actio, se mutuò, semperque agnoscentium personarum. In ea enim permutare rem inchoatam, tragicum non est: & velle perficere, sceleratum. Hic verò atrocitatem facti, quam adduxerat personæ ignoratio, agnitio tàm personæ, quàm facti expungit ad voluntatem auditorum. Personæ igitur se agnoscentes perficiant, quod inceperunt: non agnoscentes, si aggrediuntur facinus, post agnitionem relinquant. Quàm enim ferum fuisset, si Merope agnitum filium obtruncasset? Nam causa, ob quam cædere voluerat, filii mors erat: quæ desiit, comperto, filium viuere, & secum esse. Neque, si quis contra sentiat, quidquam firmius afferre se putet. Vt Castelu. p. 3. p. 14.

Simplicem debere esse Protagonistam, quæ vltima Proprietas est. Cap. XV.

SImplicitas personæ Tragicæ significat non debere dispares personas, ac dissimiles rerum euẽtus eadem fabula comprehendi; quod in veteribus poëtis repre-

Institutor hoc Tragicæ Camœnæ genus cæteris prætulisse, quòd præter communem Tragœdiæ finem includit id, quod præsertim placet auditoribus, nempè aliquod leuamen doloris. Vt enim demittuntur animi terribilium aspectu rerum: sic iisdem sublatis recreantur; & omnes expetunt, vt atrox facinus, rerum, & personarum ignoratione conflatum, quoquomodo delinat fœliciorem in exitum.

ADDITAMENTVM.

HVIusmodi Tragœdiæ forma longissimè distat à Comœdia. Hæc enim omnia ad risum, & letitiam: illa ad luctum, & ruinam dirigit. Neque verò secum pugnat Philosophus, qui antè docuerat pulcherrima in Tragœdia grauia perpetrari, ac perferri. Nam & hoc Tragico genere grauia perpetrantur, ac perferuntur, sed in fine dolor, & acerbitas remittitur. Quòd si damnata est à nobis fabula, in qua personæ aggrediuntur facinus, & non perficiunt: damna-

ta est actio, se mutuò, semperque agnoscentium personarum. In ea enim permutare rem inchoatam, tragicum non est: & velle perficere; sceleratum. Hic verò atrocitatem facti, quam adduxerat personæ ignoratio, agnitio tàm personæ, quàm facti expungit ad voluntatem auditorum. Personæ igitur se agnoscentes perficiant, quod inceperunt: non agnoscentes, si aggrediuntur facinus, post agnitionem relinquant. Quàm enim ferum fuisset, si Merope agnitum filium obtruncasset? Nam causa, ob quam cædere voluerat, filii mors erat: quæ desiit, comperto, filium viuere, & secum esse. Neque, si quis contra sentiat, quidquam firmius afferre se putet. Vt Castelu. p. 3. p. 14.

Simplicem debere esse Protagonistam, quæ vltima Proprietas est. Cap. XV.

SImplicitas personæ Tragicæ significat non debere dispares personas, ac dissimiles rerum euētus eadem fabula comprehendi; quod in veteribus poëtis repre-

hendit Aristoteles. Fingebant enim in eadem Tragœdia vnum ex miseria ad fœlicitatẽ, alterũ ex fœlicitate ad miseriam deuenire. quę duplex fabulæ constitutio reiicitur, cùm è prosperis initiis ad acerbum exitum tendat Tragœdia, vt suum finem assequatur. Ἀνάγκη τὸν καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἁπλοῦν εἶναι μᾶλλον, ἢ διπλοῦν. *Necesse est benè se habentem fabulam, simplicem potius esse, quàm duplicem.* καὶ μεταβάλλειν ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν: *& transire ex fœlicitatem in miseriam.* Neque verò simplicitas personæ primariæ multiplicitatem negociorum in re eadem excludit, cùm varij varia, ad suum quisque finem moliuntur; modò ex his vna, & integra actio veluti corpus è membris conflari queat. Neq; etiam duæ, pluresvè personæ eodem turbine perculsæ simplicitati officiunt, si omnes eadem causa corruunt, & ruina obruuntur. Damnatur enim sola fœlicitatis, & infœlicitatis permixtio. Non demum lætitiam, quam fortè tyrannus, aut seruus ne-

cap. 11. poët.

Alexād. Piccol.

nequam capit ex lapsu alterius, reijcit simplex constitutio. Neque enim hæc est miseriæ mutatio in fœlicitatem: & Atreum aliquem inimico sublato cædem inter prospera numerare, quod tamen rarò fit, absurdum non est. Hactenus de Materia, nunc de Forma, & mole Tragœdiæ.

Partes Tragœdiæ.
Cap. XVI.

PArtium aliæ naturam, formamque Poëmatis, aliæ quantitatem, & molem definiunt. Nam quemadmodum, si naturam hominis spectes, anima constat, & corpore: si magnitudinem, componitur membris, altusque pedes octo, septemue dicitur; sic Tragœdia multiplici partium varietate continetur, quibus vel tanquam formis ipsius natura, & qualitas: vel quantitas, & moles tanquam membris conflatur. Partes qualitatis sex enumerantur: Fabula, Mores, Dictio, Sententia, Apparatus, Melodia. Quatuor quantitatis: Prologus, Episodium, Exo- Arist. c. 4. poet.

dus, Choricum. Primæ quatuor
cap. 10. qualitatis partes, Comœdiæ, & Epopœiæ communes sunt: Lyricæ etiam interdum, sed rarò omnes conueniunt. Apparatus, & melodia communicatur Comœdiæ; & hæc postrema Lyricæ: vnde & Poëtæ Melici dicti. Habet etiam Comœdia suo modo quantitatis partes. Quare deinceps, quę communia sunt, erunt communi tractatione complectenda.

De Fabula, & quid sit. Cap. XVII.

In poët. p. 38. seu cap. 4. Fabulam definit Aristoteles σύνθεσιν τῶν πραγμάτων, *compositionem rerum*. Poëta enim siue heroicus, siue tragicus, siue comicus, cùm veritati fucum faciat, antequàm scribat, ea concipit, & fingit animo, quæ postea versu expositurus est. Quod simulacrum, siue imitamentum veræ actionis, quo res & negotia inuenta componuntur, fabula dicitur. In quo poëtæ, atque historici discrimen apparet. Historicus enim vniuersa, quæ est dicturus,

acci-

accipit ab aliis, qui gesserunt: poëta (de optimo, & fingente sermo est, ne videantur hęc pugnare cum iis, quæ ante dicta sunt) aut omnia fingit, aut quædam accipit, & multa de suo ad immutandum adiungit. Itaque quamuis totum poëma opus poëtæ sit; præcipuè tamen fabulam ipse machinatur tanquam proprium ingenii, & nobilem inuentionis fœtum. Lib. 1.

De ea quatuor pronunciat Aristoteles. Primum: ἀρχὴ, καὶ οἷον ψυχὴ τῆς τραγῳδίας: *Principium, ac velut anima Tragœdiæ.* Principium quidem, quia fabula omnium prima constituitur, & quasi basis collocatur, cui reliqua innitantur. Anima, quia velut anima, hominis: sic fabula est tanquam forma poëmatis, eiusq; naturam definit, ac perficit. Accepta enim fabula poëmatis, illicò Tragœdiane, an Comœdia, an Epopœia sit, cognoscimus. Secundum: ἔστι δὲ μίμησις πράξεως: *est imitatio actionis.* Quia in fabula narratur res, non vt gesta est, sed vt geri verisimiliter potuit.

tuit. Tertium: τέλος τῆς τραγῳδίας: *finis Tragœdiæ*. Quia sicut actio finis est humanis in rebus, cùm cætera ad actiones hominum dirigantur, vt benè, & expeditè fiant, sic fabula imago, & imitatio actionis humanæ, finis est, ad quem cætera collineant in Tragœdia. Itaque constituta fabula, & coagmentatione negociorum, morum expressio, dictio, & reliqua eò tendunt vniuersa, vt fabula ornatior, & pulchrior exponatur. Quartum: ἄνευ μὲν πράξεως οὐκ ἂν γένοιτο τραγῳδία, ἄνευ δὲ ἠθῶν γένοιτ' ἄν. *sine actione, & fabula Tragœdia esse non potest, sine moribus potest.* Neq; enim fieri potest Tragœdia, nisi sit aliqua actio, quæ fabulosè in ea exponatur. Quo modo autem narretur, morata ne, an sententijs referta oratione, minoris negocii est, Et quamuis aliæ partes abundè completæ non fuerint, laudabitur tamen poësis ἔχουσα μῦθον, καὶ σύστασιν πραγμάτων, *habens fabulam, & coagmentationem rerum.*

AD

ADDITAMENTVM.

EX his infertur, fabulam circumscribi actione humana, verisimili: Neq; dicendas esse fabulas, actiones, quæ falsò tribuuntur brutis: quales Æsopicæ sunt. Neque enim verisimile nobis est, quod nouimus pugnare cum rerum, & animantium natura. *ὅτι πιθανὸν ἐςὶ τὸ δυνατὸν. quod credibile est possibile.* Cap. 9. poët.

Præterea Scaliger, qui Aristotelicam Tragicarum partium diuisionem arguit, meritò est arguendus. *Principio*, inquit, *non est æqua diuisio. Namque fabula totum ipsum est: mores, qualitas fabulæ: dictio, ornatus, aut imitatio rei, aut species: sententia pars dictionis: melodia extra rem penitus: tantò longiùs etiam apparatus.* Lib. 1. poët. c. 11.

Sed fabula quidem totum seu tota Tragœdia non est, cum sit nuda rerum compositio mente comprehensa: quæ deinde verbis exposita, extrahi tamen ab illis, ac seorsim narrari potest. Non enim

minùs pars poëmatis inuentio, quàm eloquutio est. Neque mores, *fabulæ qualitas*, sed Tragœdiæ, quæ exprimendo mores morata dicitur. Nam fabulæ satis est actionem nudè referre: vt Hippolyti necem; pios autem iuuenis mores hoc vel illo modo expressos non curat ostendere. Neque sententia *pars dictionis est*, si pressè loquaris; potest enim esse integra dictio absque sententia. Dictio enim characterem, ac formam loquendi significat elegantia, ornatuque perfectam. Sententia autem est varius de rebus, prout quisque iudicat, sensus verbis expressus: spectatque ad indicandos animi affectus, vt infrà. Denique, vt ipse suam mentem
Cap. 1. Philosophus aperiret, cùm docuisset tribus seiungi, regique species poësis: rebus, quas imitantur: instrumentis, quibus imitantur: modo, quo imitantur; deinde enun-
Cap. 4. ciat, fabulam, mores, sententiam ad res pertinere: dictionem, & melodiam ad instrumenta: apparatum ad modum. Res ergo, quæ exponuntur, sunt actiones, mores, & iu-

& iudicia hominum de rebus:constituuntq; fabulam moratam, orationem, & sententiam. Dictio, & harmonia instrumenta sunt, quibus exprimuntur. Apparatus est modi dramatici, cùm silente poëta, agentes personæ scenico habitu, ornatuq; pronunciant; ideoq; pars Tragœdiæ non scriptæ, sed actæ, pronunciatæq; dicendus est. Quibus etiam liquet, quomodo dictio sit extra sententiam, & melodia extra rem non sit.

Fabulæ proprietates, quarum prima Implexio.
Cap. XVIII.

OCto proprietates, præcipiente Aristotele, fabulę traduntur ab interpretibus: Implexio, Verisimilitudo, Integritas, Magnitudo, Vnitas, Episodium, Admirabilitas, Perpessio. quæ singillatim explanandæ sunt.

Implexio est, cum qua pugnat simplicitas fabulæ. Porrò simplex fabula, eodem tenore, nulla facta rerum mutatione à principio decurrit ad exitum. Vt, Mezentius

cum Ænea congressus in prælio hasta transfigitur. Præterea simplex dicitur, quæ duplici fabulæ opposita est: ac duplici personarum fortuna partim in miseriam, partim in lætitiam vergit; minùs probata Aristoteli. Qua significatione etiam fabula implexa, quæ solùm tendit in bonum, vel in malum, duplici opponitur. Implexa ergo variis subinde mutationibus prosperis, aduersisque rebus implicatur, explicaturque. Hæc tres habet partes, Peripetiam, Agnitionem, Passionem. Passio pertinet ad fabulam Tragicam: Agnitio necessaria non est: Peripetia omnibus conuenit. Ἔστι δὲ περιπέτεια μὲν ἡ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν πραγμάτων μεταβολή, *est*, inquit Aristoteles, *Peripetia eorum, quæ aguntur, in contrarium mutatio.* Siue, vt latiùs comprehendam, est ingens præter expectationem, opinionemq; permutatio, ex qua vel calamitas fęlicitatem, vel calamitatem fęlicitas consequatur. Vt, Hercules redit ab inferis victor, spoliis refertus, & gloria: tum

In poë. c. 9. & c. 4.

exci-

excipitur magna suorum gratulatione, ac lætitia. Quid minus expectari poterat, quàm quod factum est, vt actus in furorem, coniugem, & liberos trucidaret? Hæc mutatio Tragica est. Comica contraria. Vtramque Epopœia complectitur. Verùm huiusmodi conuersiones non repentè, ac fortuitò accidunt: sed certis, coniunctisq; inter se causis *κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον, secundùm verisimilitudinem, aut necessitatem*. Vt, in exemplo allato, nisi Iunonis iræ, diræque præcessissent, non fuisset probabilis causa subiti, noxiiq; ab Hercule concepti furoris. Causæ quidem ex Tragœdiæ contextu notæ, quæ multipliciter à personis, negociis, erratis, rebus ante gestis, aliisque ducuntur, verisimilem faciunt mutationem: faciunt & necessariam, sed præsertim agnitio. Necesse est enim cognita aliqua vel facti veritate, vel consanguinitate personæ, quæ antea ignorabatur, mutare consilia, & mentem: atque agere, contra quàm ante agebatur. Itaq; si pœ-

Arist. c. 9. poët.

Arist. c. 9.

na est inflicta, dolet, qui ante læsus inflixerat; vt Hercules, & Theseus: Si non est illata, cessatur à pœna; vt Merope cessauit. Optima verò peripetia, seu conuersio est, quæ cum agnitione flexum habet fœlicitatis, aut infœlicitatis. Talis in Oedipo, qui suo genere agnito, quod ignorabat, & se parricidam, & incestu pollutum agnouit, & atroces pœnas expendit.

ADDITAMENTVM.

Aliqui aliquid aliud exigunt: vt non quæuis mutatio peripetia sit, sed ea duntaxat, quam ille affert, qui contrarium afferre studebat; vt Oedipi nuncius, qui, dum Oedipum longissimè à scelere conatur abducere, in scelus prolapsum ostendit. Quod tamen necessarium non iudico; rarissimæ enim sunt huiusmodi mutationes, & nulla ferè Tragœdia, vel Epopœia peripetiam includeret. Satis ergo est ad peripetiam, fabulæque implexionem, vt personarum actio tendens in aliquem finem, inopinatò conuersa contrarium sortiatur.

Ans. Ceba par. 3. de Heroica poëm.

Tarqu. Gal. c. 19. de Tragœd.

Ideò

Ideò dixerim, quamuis alii alias rationes adducant, fabulam Iliadis vocari simplicem ab Aristotele, quia quamuis multæ ibi mutationes, & qui vincebant, victi doleant; nihil tamen Achillis ira sortita est consilio ipsius mentique contrarium, quod præcipuum poëtæ propositum fuit. Contrà in Odyssea multæ Vlyssis actiones propè iam perfectæ in contrarium conuersæ sunt. Hę, & postrema agnitio implexam fabulam faciunt. Vt implexa quoque est Æneis Maroniana. Ex quibus deduces simplices Tragœdias esse habendas, quæ ab initio ad finem querelis, & doloribus abundant; vt Troas, & Octauia: His autem sine peripetia aliquam inesse catastrophem, cùm videlicet calamitas, quæ stare, & impendere quodammodò videbatur, tandem præceps miseros opprimit. cap. 14. poë.

De Agnitione. Cap. XIX.

AGnitio, vt nomen significat, est ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν μεταβολή: *ex ignoratione in notitiam.*

titiam mutatio. Porrò finis agnitionis εἰς φιλίαν, ἢ ἔχθραν, *ad amicitiam, vel inimicitiam*, vt odium vertatur in amorem, amor in odium: vnde fœlicitas oritur, vel infœlicitas. Sic Vlysses à Penelope cognoscitur, cum fœlicitate: Orestes in Electræ commodum, Ægisthi, & Clytemnestræ perniciem. Pulcherrima apud Silium Satrici patris, & Solymi filii agnitio est: ex qua vtriusque solatium, tùm lacrymæ, & mortuo patre mors filii extiterunt. Igitur ea sit sese agnoscentium animi propensio, vt ex veteri amicitia, vel cognatione in beneuolentiam, vel recrudescente inimicitia in odia, cædesque prorumpant.

Odyss. lib. 21. Sophocl. in Elect. lib. 9.

Sicut autem ignorantia alia rei est, alia personæ; ita & agnitio. Agnitio rei, factique est, cùm quid patrarit aliquis, vel non patrarit, agnoscimus. Sic Oedipus se patris interfectorem agnouit, quod ante nesciebat: Theseus factum non esse à filio, quod putabat. Agnitio personæ præstantior est, & admirabilior: cùm videlicet ignota nobis persona innotescit.

Arist. c. 9. poët.

Hæc

Hæc modò mutua est, modò non mutua. Non mutua, cùm vnus tantùm agnoscitur, vt cùm Penelope agnouit Vlyssem, quæ viro nota erat. Mutua, cùm Orestes Iphigeniam, Iphigenia Orestem. Cognoscuntur etiam inanima, vt annulus à Polycrate: & animantes, quæ etiam agnoscunt; vt canis Vlyssem. Quæ agnitiones tendunt ad eam, quæ personarum est. Odyſ. 27.

Iam Agnitionum genera quinq; afferuntur. Primum, & à pluribus vsurpatum, fit per signa. Hæc vel sunt congenita corpori, vt sanguineæ maculæ in lanceæ, aut stellulæ, aut coronæ figuram, & alia eiusmodi. Vel extrinsecùs assumpta. Hæc rursus, vel in ipso corpore, vt cicatrices vulnerum: vel extra corpus, vt cultri, enses, torques, vestes. Sic viso cultro Theseus agnitus est ab Ægeo patre: ex cicatrice Vlysses ab Euriclea nutrice. Arist c. 13. poët. Plutar. in vit. Thes. Odyſſ 9.

Secundus agnoscendi modus per ea fit, quæ poëta cominiscitur; & artis expers habetur, quòd non è rerum contextu, fabulęque fonte deducitur; sed indiciis, &

argumentis fingentis arbitrio excogitatis, quæ manente eadem fabula mutationem paterentur.
Exemplo est Orestes, qui cùm agnouisset Iphigeniam sororem, vt ab illa vicissim agnosceretur, quędam illi signa siue ex hasta, siue è vestibus petita proponit; cùm alia eandem in rem fortè aptiora potuisset exponere.

Arist. c. 13. poët.

Tertium Agnitionis genus efficit recordatio, cùm quispiam audiendo aliquid, aut videndo, suæ suorumque conditionis reminiscitur; quare in verba, suspiria, lacrymas, seu lætitiam inopinatò erumpens à circumstantibus agnoscitur. Sic Vlysses ab Alcino Rege cognitus est, cùm lacrymis se abstinere non potuisset, audito citharœdo, qui Vlyssis, Gręcorumq; res apud Troiam gestas decātabat.

Odyss. 8.

Quarta Agnitio fit per syllogismum, cùm è quibusdam signis inter se compositis alterius rei cognitionem elicimus. Sic Orestes, vt amicum Pyladem à morte liberet, ait, se esse immolandum, quòd & soror ipsius immolata sit. Iam Iphigenia sic conficit: Ille, cuius

soror est immolata, est Orestes: atqui huius, saltem falsò opinantis, soror immolata est: igitur hic est Orestes. Hoc genus agnitionis differt à primo, quamuis etiam in illo videatur à signis aliquid deduci. Illa enim signa sunt adeò certa, & euidentia, vt sine accurata cognitione ad rei veritatem perducant: At in hoc genere, ratiocinatione opus habet, qui amicum, vel consanguineum est agniturus.

Quinta Agnitionis forma fit item per syllogismum, sed captiosum, & falsum, habentem tamen veri speciem, qui paralogismus dicitur. Exemplum est. Falsus nuncius adit Penelopem, nunciatque Vlyssis mortem. Non credenti fidem vt faciat, ait à se eius arcum cognitum iri: allatum agnoscit: fides dicenti habetur: Vlysses deploratur. Hìc malè concluditur; esto enim arcum Vlyssis, nuncius agnoscat: ideonè mendacio non fallit? Alii aliter exemplum Aristotelis interpretantur.

Vltima, & omnium optima à rebus exorta Agnitio est, quæ videlicet prodit ex ordine, serie, ne-

xuq;

xuq; cohærentium inter se rerum: vt non tàm concinnata, aut quæsita, quàm è visceribus fabulæ, ipsisque actionibus admirabiliter nata videatur esse præter spem, atque expectationem, & agentium consilia. Quod in Oedipo obseruat Aristoteles: cui nuncius, qui illum ad Regnũ Corinthiorum vocabat, vt repugnantem, timentemq; sibi à matris nuptiis adduceret, maternum genus inuito aperuit. Nulla harum agnitionum necessaria est Tragœdiæ, sed addita addit magnam admirationem, & ornatum.

Pathos, & Perturbatio fabulæ. Cap. XX.

HÆc tertia pars est fabulæ implexę, propria Tragœdię, aliena à Comœdia, varios in vsus, & fines idẽtidem vsurpata ab Epopœia.
Arist. c. 9. poët. Porrò πάθος, Varroni *passio*, aliis *perturbatio*, dicitur πρᾶξις φθαρτικὴ, ἢ ὀδυνηρὰ, οἷον, οἵτε ἐν τῷ φανερῷ θάνατοι, καὶ αἱ περιωδυνίαι καὶ τρώσεις. *Actio lethifera, vel dolore plena, veluti cùm in aperto fiunt mortes, cruciatus, vulnera.*
Victor. Hæc primò affi-

cit

eit actores tragicos, quorum crebræ quærimoniȩ, & eiulatus in cruciatu, in interitu: postea elicit dolorem, & commiserationem auditorum. Horatius:

——Si vis me flere, dolendum est In Art. poët.
Primùm ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent.

At quomodò in aperto mortes? nonne à spectatorum oculis summouentur? Nonne Horat. ibidem?

——————Non tamen intus
Digna geri, promes in scenam: multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens:
Nec pueros coram populo Medea trucidet.

Ita cum Horatio ferè Aristotelis interpretes, quibus satis est absconditas cædes palam fieri per nuncios; paucis tamen refragrantibus. Equidem aliquid amplius Aristoteli placere iudico, quã verba nunciorum. Nam Græcis antiquitus etiam reorum veræ cædes inter actiones tragicas vsui fuere. Qui mos reuocatus est à Romanis. Fictas autem, & vmbratiles occisiones factas in scena ipsæ poë- Partic. 3. p. 11. Victor. castelu.

Mail. l. de spect. Tertull. in Apolog. 15. Lud. Card. l. 3. in Tertull. Tarqu. Gal. de Trag. c. 22.

tarum Tragœdiæ monstrant. At ἐν τῷ φανερῷ θάνατοι, rectiùs erunt *cædes in aperto, & palam factæ*, quàm factæ in occulto, *sed verbis expositæ*. Nulla est enim in narratione actio lethifera, sed præcessit. Docemur autem, tunc eam vigere actionem, cùm fiunt in aperto mortes. Fiunt igitur: haud narrantur. Illud enim maximoperè perturbat, & mouet. Itaque quamuis ex optima fabula horror, terrorq; potiùs incuti debeat, quàm aliquo spectaculo scenico, vt etiam hoc sublato horreat, qui legit; non tamen extrinseca hæc timoris adiumenta damnantur, si adsint cætera ad permouendum. nec sola sint terrifica, & prodigiosa spectacula. Quare, siquis cædes, & vulnera intra scenam recondit, laudandus est: nec eo minùs, qui casus, & interitus educit in scenam. At repugnat Horatius. Num ille veras illas noxiorum cædes reprehendit? Quòd si alios verorum similes casus incredulus odit; non odit Aristoteles: non oderunt Poëtæ tragici: non Romani ipsi; qui sicut

in

in gladiatoriis ludis humano sanguine quodamodo pascebantur, sic eundem requirebant in scenicis; vt, qui vero gaudebant, vero similem damnare iure non queant.

Verisimilitudo, secunda Fabulæ proprietas. Cap. XXI.

VErisimilitudo fabulæ credibili rerum textura continetur, & narratione eorum, quæ cuique verisimiliter, aut necessariò congruunt. Vt autem constet, quid verisimiliter fingi queat, operæ pretium est res distinguere, quæ fabulis attexuntur. Nam vel natura conueniunt: vel fortuna, & casu: vel ætate, genere, statu; vel more, & habitu: vel fama, & historia, aut etiam poësis beneficio. Res, quæ natura omnibus conueniunt, non modò hominibus, sed etiam aliis animantibus, corporibus, tempestatibus, si notæ sint, non licet inuertere, neq; illa affingere, quę rerum naturę repugnant. Nam

Qui variare cupit rem prodigialiter vnam,

Del-

Hor. in Art. *Delphinum syluis appingit, fluctibus aprum.*

Sic non adiunges æstati frigora, hyemi feruores: non dices saxum suapte vi sursum ascendere: non ouium custodem lupum facies, canem deprædatorem: multò magis humanitatem conseruabis in homine, ne abeat in mores ferarum. Licet tamen aliqua præter naturam dicere, quę aut ab indoctis creduntur, aut permittuntur pictoribus, & poëtis. Vt, Solem in Oceanum mergi: humana specie fluuios, montesq; figurari.

Quæ fortuitò accidunt, debent probabiliter accidere: vt ne aliquis in hominem incidat Romæ, quem dixeris esse in Indiis. Præterea fortuitas causas sui sequantur effectus; vt ardeat, qui est lapsus in ignem: qui decidit ex alta turre, ne abeat illæsus.

Quæ conueniunt ætatibus, generi, conditioni, sunt eisdem tribuenda. Neq; enim verisimile feceris, si feceris puerum, vel iuuenem prudentiorem sene: si Principem priuato ciue auariorem; nam etsi quispiam fortè talis fuerit,

rit; poëta tamen, quod generatim statui conuenit, pertexit: nec quisquam illi parcendum iudicat, Hor. in Art.

Si dicentis erunt fortunis absona dicta.

Quæ ex more, & habitu personis affinguntur, voluntariam animi electionem indicant; vnde mali, bonique dicuntur. De qua re hoc præceptum esto, vt quam quisque formam virtutum, vitiorumq; initio præ se tulit, eandem habeat semper, & seruetur ad imum:

Qualis ab incœpto processerit, & sibi constet.

Quamuis enim hominum voluntates mutabiles, variæque sint, & à vitijs transeant ad virtutes; tamem vnius diei spatio, quo perficitur actio tragica, vel comica, verisimile non est mutari voluntarios habitus. Easdem propter longitudinem temporis non mutat Epopœia; quia personæ notæ sunt fama, vel historia, quemadmodum in Tragœdia.

Denique notam rerum famam, vel historiæ memoria, vel poësis carmine vulgatam, non licet inuer-

uertere probabiliter. Neq; enim rectè dixeris occisum à Cæsare Brutum, aut ab Hectore Achillem; cædis tamen circumstantiis posses nonnihil addere, vel demere. Sic, quæ Geographi de regionibus tradant, non aliter referenda. Vtendum cautè anachronismis, vt seruetur ratio temporum. Terris fruges, & animantes, & cætera, quæ non alunt, tribuenda non sunt. Demum in cunctis

Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge.

Integritas, tertia conditio Fabulæ. Cap. XXII.

TOta, & integra fabula est; cùm, veluti corpori membra, sic illi suæ non desunt partes, & habet principium, medium, ac finem. *Principium illud esse dicimus, quod non neccessariò post aliud est: cetera autem illo posteriora vel sunt, vel fiunt.* Nam cùm ab illo cætera pendeant, nisi eodem ante constituto, pendere, ac promanare non possunt. Huiusmodi initium non habet fabula,

Arist. c. 5. Poët.

quæ

quæ alteri superadditur; vt, nisi priorem perlegas, posteriorem percipere non possis. Finis post se nihil habet. peracta enim actione siue tragica, siue epica, expositoque, quod initio propositum est, poëma absoluitur. Medium erit inter initium, ac finem.

Quoniam verò interdum apud Poëtas, præsertim epicos, non idem initium fabulæ, quod operis est, sed potius à medio, inuerso ordine libros ordiuntur; est obseruandum tunc non illud esse principium fabulæ, quod primò narratur, sed quod primum est in tota actione fabulosa: Medium autem, quod illo posterius est, quanquam primò narretur. Est enim initium, non quod primò dicitur, sed *quod primò est, aut fit*. Sic Virgilianæ initium fabulæ est Æneæ discessus è Phrygia, qui narratur tertio libro, cùm primus liber discessum Siciliensem enarret, qui accidit septem post annos. Quòd si initium fabulæ idem fuisset, atque initium operis, erat inchoanda narratio:

Postquam res Asiæ, Priamiq; euertere gentem

K Im,

Immeritam visum superis.

Idem fit in Tragœdiis, & Comœdiis, quæ sæpè à nouissimis inchoantur.

Magnitudo quarta conditio fabulæ. *Cap. XXIII.*

IVsta sit oportet, vt animantium, ità fabulæ magnitudo. τὸ γὰρ καλὸν ἐν μεγέθει καὶ τάξει ἐστὶ. *pulchritudo enim in magnitudine, & ordine est.* Atqui vnumquodque congruentem naturæ suæ magnitudinem habet. Quare spectata natura Tragœdiæ, cum eius fabula è prosperis in aduersa prolabēs horrifica iam fuerit, & miserabilis, terminum sortita est amplitudinis suæ. Quoniam autem subitæ mutationes magis horrificæ, ideò actio tragica breuis includitur ὑπὸ μίαν περίοδον ἡλίου, *intra vnam periodum solis*: siue *vnam intra diem compellitur*. Idem dices de fabula comica. At Epopœia ἀόριστος τῷ χρόνῳ, *indefinita est tempore*. Verùm vt animantium iusta est magnitudo, quam

Arist. c. 2. poët.

Ibidem.

cap. 5.

quam vno circumſpicimus oculorum obtutu: ita congruens fabularum longitudo, quam memoria facilè complectimur, & animo integram intuemur. Neque verò etiam in Epopœia longiſſimi temporis fabula eſſe poteſt: quia, cum hæc vnitatem habere debeat, quã accipit ab actione, non poteſt vnà hominum octio diuturna temporum ſpatia percurrere tametſi ex multis actionibus conflata ſit. Sic vnum bellum multà componunt, quod fermè longum in tempus non excurrit; totum tamen ab Epicis raró deſcribitur. Quo nomine præcipuè commendatur Homerus, quod particulam Troiani belli aſsumpſerit: nimiam decennij prolixitatem neglexerit. Sed Dramatis præter terminum, quem natura poëmatis definiebat, alius erat ex lege in Græcia conſtitutus: vt ſcilicet recitarentur ad clepſydram, peractoque ſtillicidio perageretur fabula. Quã temporis clauſulam poſtea Romani oratoribus præſcripſere: hodièque quatuor circiter horis peracta fabula commendatur.

Ariſt. in poët. c. 21.

Ariſt c. 5. poët.

Vnitas fabulæ, quinta eius proprietas. Cap. XXIV.

Arist. c. 7. poët. VNum sit oportet opus poësis, ne monstrum sit. Nihil enim ars, vel natura molitur, quod careat vnitate: aliud quidem simplex, vt lumen: aliud compositum, vt humanum corpus. Et Pythagoras vnitatem in bonis, multiplicitatem in malis numerabat. Præterea vnum facilius, quàm plura percipimus. *Vnum enim finitum, plura infinitum participant; ideoq; de vno magis oblectat, quàm de pluribus Historia.*

Arist. in Probl. sect. 18. n. 9.

Hor. in Arte. *Deniq; sit, quod vis, simplex duntaxat, & vnum.*

Quo loco non negat institutor implexionem fabulæ, sed dissimilium formarum, & fabularum complexionem, quæ non possint in vnum coalescere. Poësis enim modò simplicem, modò complexam, & positam ex pluribus actionem imitatur, semper tamen vnam.

Hæc quidem certa, & interpretum auctoritate, & principum poë-

poëtarum exemplo comprobata. Sed tamen quidam Homerum, & Virgilium accusant, quòd multiplicitatem neglexerint in poësi; quam, vt aiunt, laudem poëmata quædam Italica sibi vindicant. Habent hi propugnatorem eum, qui, cùm poësim fecerit imitationem historiæ, in qua nulla ferè, nisi vnitas temporum apparet; idcirco multiplicem Epopœiæ fabulam absurdè constituit. His tantùm de Epopœia sermo est, non Tragœdia, Comœdiaque. Illa enim, quia certos temporis cancellos præscriptos non habet, plures vt dicunt, personas, & actiones adumbrare potest. Quanquam etiam Tragœdia, comœdiaq; vt aiunt, interdum vnitate caret. Nam in Hercule furente Lycus, & Herculis filij varias ob causas, nec vno implicitas nexu occiduntur: & in Andria Terentij Pamphilus Pasibulam, Charinus Philumenam sibi quærunt vxores. Duo nempè diuerso fine agentium expetuntur. quomodo ergo vna actio?

De his Mintur. l. 1. de poët. Hetr.

Castelu. part. 6. 3. Par.

Alex. part. 51. poët.

Sed hæc facilè diluuntur, si constet, vnde vnitas deducatur in fa-

Vnitas fabulæ, quinta eius proprietas. Cap. XXIV.

Arist. c. 7. poët. VNum sit oportet opus poësis, ne monstrum sit. Nihil enim ars, vel natura molitur, quod careat vnitate: aliud quidem simplex, vt lumen: aliud compositum, vt humanum corpus. Et Pythagoras vnitatem in bonis, multiplicitatem in malis numerabat. Præterea vnum facilius, quàm plura per- Arist. in Prob. sect. 18. n. 9. cipimus. *Vnum enim finitum, plura infinitum participant; ideoq; de vno magis oblectat, quàm de pluribus Historia.*

Hor. in Arte. *Deniq; sit, quod vis simplex duntaxat, & vnum.*

Quo loco non negat institutor implexionem fabulæ, sed dissimilium formarum, & fabularum complexionem, quæ non possint in vnum coalescere. Poësis enim modò simplicem, modò complexam, & positam ex pluribus actionem imitatur, semper tamen vnam.

Hæc quidem certa, & interpretum auctoritate, & principum poë-

poëtarum exemplo comprobata. Sed tamen quidam Homerum, & Virgilium accusant, quòd multiplicitatem neglexerint in poësi; quam, vt aiunt, laudem poëmata quædam Italica sibi vindicant. Habent hi propugnatorem eum, qui, cùm poësim fecerit imitationem historiæ, in qua nulla ferè, nisi vnitas temporum apparet; idcirco multiplicem Epopœiæ fabulam absurdè constituit. His tantùm de Epopœia sermo est, non Tragœdia, Comœdiaque. Illa enim, quia certos temporis cancellos præscriptos non habet, plures vt dicunt, personas, & actiones adumbrare potest. Quanquam etiam Tragœdia, comœdiaq; vt aiunt, interdum vnitate caret. Nam in Hercule furente Lycus, & Herculis filij varias ob causas, nec vno implicitas nexu occiduntur: & in Andria Terentij Pamphilus Pasibulam, Charinus Philumenam sibi quærunt vxores. Duo nempè diuerso fine agentium expetuntur. quomodo ergo vna actio?

ne his Mintur. l. 1. de poët. Hetr. Castelu. part. 6. 3. Par. Alex. part. 51. poët.

Sed hæc facilè diluuntur, si constet, vnde vnitas deducatur in fa-

ter primus, ac præcipuus, alter secundò propositus (de primo loquuntur fine, quo agebantur omnes, vrbis capiendæ. finis alter, quo secundariò tanquam pane pascebantur, ideſt gloriæ cupiditas, pecuniæ, vltionis, non vnus fuit, ſed alius alium impellebat. Nec tamen varietas huius finis, ſi præcipuus ille vnus eſt, aufert operi vnitatem: ſicut varias ob cauſas plures domum ædificant, & vna domus efficitur. Non inficior hęc rectè diſputari, ſed vniuersè à fine pendere vnitatem fabulæ non video. Sæpè enim, vt exemplum Andriæ propoſitum oſtendit, res diuerſæ varias ob cauſas quęrūtur.

Potiùs igitur dixerim humanam Actionem è pluribus conflatam, vt vna dicatur, publica, & populari quadam æſtimatione penſandam eſſe. Nam plerumq; ſeu ciuilis, ſeu bellica negociatio varijs, & pugnantibus implicatur hominum voluntatibus; ſed quia dum pro ſe quiſque alteri obſiſtit, multiplex veluti nodus actionum efficitur, quorum nullus ſine altero explicari poteſt; negotiatio di-

fectæ absolutæque structuræ nihil demunt. Inuenta sunt episodia ad augendam, & exornandam fabulam. De ijs sex pronunciat Aristoteles. Primò: *Commendat episodia in Tragœdia, & Epopœia, alijsq; dramatibus*. Secundò: *Breuia Tragœdiæ, & Comœdiæ permittit: longa Epopœiæ, quę longior est*. Tertiò: *Fabulas episodicas improbat, id est episodijs nimiùm redundantes*. Quartò: *Docet episodia debere esse οἰκεῖα, cognata & affecta rebus, quæ traduntur in fabula: ipsa autem verisimiliter, aut necessariò inuicem contexenda*. Quintò: *Homerum episodij poësim locupletissimam reddidisse, quod de alijs item diceret*. Sextò: *Constitui primùm fabulam, deinde illi substitui episodia oportere*. Ex quibus omnibus hoc de episodiis generale præceptum esto: *Ad locupletandam poësim episodia domestica, & cognata quidem, sed extrinsecùs aduenientia, & inter se valdè coniuncta constitutæ iam fabulæ non plùs nimio adiungito: pauciora in dramatis, plura in Epopœia*.

Cap. 2. 22. & 15.
Cap. 15.
Cap. 8.
Cap. 15.
Cap 22.
Cap. 22.

Iam quoniam partes fabulæ ita inter se cohærent, vt qualibet dempta, vel translata totum immutetur: episodia autem addita, vel omissa integram relinquunt fabulam; ad eius partes, & episodia cognoscenda, tria oportet animaduertere: poëtæ propositionem: seriem fabulæ: principium, & finem ipsius. Quæ sunt extra principium, & finem fabulæ, & in ea referuntur, episodia sunt; nisi omissa mancam, & mutilam fabulam facerent. Vt, cædes Agamemnonis pridem facta in Electra, pars fabulæ est, tanquam error Clytemnestræ, & causa necis ipsius. Sed in Æneide, quod Didoni narrat Æneas, partim episodium, partim fabula est. Ad fabulam pertinet tertius liber; ibi enim narratur discessus Æneæ è Phrygia, & Italiam versus nauigatio: quæ non sunt ante principium fabulæ; nam Virgilius initio operis:

Arist. c. 6. poët.

Arma, virumq; cano, Troiæ qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinaque venit
Littora.

Igi-

Igitur hæc fuerunt narranda in fabula. At secundus liber episodium est; quia, quod narratur, fuit ante discessum: nempè Troianum excidium; quare si poëta id reliquisset, nihil fecisset præter propositum. Ideò initium fabulæ Maronianæ est tertius liber. Sic episodia sunt, quæ de Romanis dicuntur in sexto, & octauo, quia sunt extra terminos fabulæ.

In tota serie, contextuq; fabulæ vt videantur episodia, videndum est, an aliquo ablato remaneat integrum, quod poëta canendum proposuit. Sic amoris ludis ex Æneide, descensuq; Æneæ ad inferos, adhuc integra esset Æneæ profectio in Italiam. Igitur hæc duo non necessaria, ideoq; episodia. Verùm quia partes fabulæ non modò necessariò, sed etiam verisimiliter inter se cohærent; videndum præterea est, an aliquo ablato manifesta verisimilitudo tollatur. quo signo iudicatur, illud fabulæ partem esse. Exemplo sit Æneas, qui profectus è Sicilia, fœdaq; tempestate iactatus, tàm verisimilitèr appellit ad Lybiam; quamuis aliò

compelli potuerit, tamen qui illud detraxerit, multum detracturus de veri similitudine videatur. sit ergo & ista pars fabulæ. Sed mora lybica, nuptiæ cum Didone, & reliquæ libri quarti deliciæ, ac voluptates, quia minus propositioni respondent, reuocant incogitantem ab Italia, & heroëm per aspera tendentem in Latium minori probabilitate consequuntur, sint episodia. Par iudicium sit de Tragicis, & Comicis. Aristoteles tradita breui periocha fabulę Odyssee, cõcludit, *cætera sunt episodia*. Ex quo inferes profectionem Telemachi ad Nestorem, & Menelaum esse episodium: nec tamen omnia, quę ab illis dicuntur, esse extra fabulam, cum quædam referantur de reditu Vlyssis. Catalogus Nauium 2. *Iliad* eodem tradente episodium est.

Cap. 15.

Admirabilitas, & Passio Fabulæ, septima, & octaua conditio. Cap. XXVI.

ADmiratio est quædam pars timoris ex aliqua re, sensu, animove percepta, quæ nostram

facul-

altatem excedat. Quodcunque
m huiusmodi, sensibus, & ani-
subiicimus; aut aggredi, aut de
udicare formidamus. Oriri po-
admiratio vel ab inanimis, vel
tis, vel hominibus. Ab inani-
: cùm casu, & fortuna fit, quod
isilio factum videtur; vt, cùm
umna è sepulchro nouercæ de-
it in priuigni caput: & Mytii si-
lacrum super inimicum collap-
i est. primum enim odio no-
;æ, alterum vltionis causa fa-
n videtur. A brutis sumitur
niratio, tanquam multa pruden-
agentibus; quæ de equis, cani-
, aliis animantibus Plinius, &
anus, & alii recensent aucto-
. Ex hominibus tragica nascitur
iiratio, cùm vires omnes, & ani-
n intendunt, vt aliquo siue la-
siue imminenti lapsus pœna se
:diant; nec tamen euitare pos-
: : idq; malum quantò horribi-
, tantò mirabilius est. Tale est
lipi exemplum. Minùs admi-
ur, cùm sine deliberatione er-
ir, vt cùm aliquis hominem oc-
t, ratus feram esse. tunc enim
iit fugere, quod ignorans fecit.

In

In Comœdiis secundus rerum euentus, quem nemo in rebus aduersis inextricabili nodo coniūctis sperare posset, admirabilis est. Demum quodcumque magnum ex ipso fabulæ contextu, cuius contrarium arctissimo causarum nexu teneri videbatur, inopinatò nascitur, admirationem parit. In Epopœia præter hæc, Heroum facinora humanis maiora admirationi sunt.

Passio, vltima fabulæ conditio propria est fabulæ tragicæ, rerumq; horribilium aspectu producitur: deq; ea diximus, cùm de fabula implexa loqueremur.

Solutio Fabulæ. Cap. XXVII.

CVm plures in Fabula implicentur difficultatum nodi, subindeq; soluantur; de his modò sermo non est. Vltima hic præcipitur rerum enodatio: cùm fortunæ conuersio, quæ ante dubia, vel in neutram partem inclinabat, vel stabat in præcipiti, tandem peracta conspicitur, quam exitus Fabulæ consequitur. Hæc porrò Catastrophe Tragœdiæ dici non potest. Incipit

pit enim Cataſtrophe cum decli- atione fortunæ. At ſolutio, acer- itatum extrema, & omnia iam orribili caſu prolapſa comitatur.

Alex. Piccol. l. c. Ariſt.

Soluendi modus eſt optimus, cũ Fabulæ commentis ſe detegit, at- ue eiuſdem viſceribus iam quo- ammodo morientis enaſcitur. Tũc utem actio vel per eaſdem res, ac ersonas, quæ illam antea impli- arant, explicatur; vt frequenter ccidit in Comœdiis: vel per alias duenientes. Quæ poſterior ſoluen- i ratio, ſi intercedat agnitio, æquè c prior probatur: ſine agnitione inùs ingenioſa cenſetur. Hanc otiùs ſolutionem amat Ariſtote- s, quàm alteram ἀπὸ μηχανῆς, machina, vel aliquo artificio; ùm ſcilicet per machinam aliquis veteri Deorum turba exhibeba- ur, vt occultos actionum nexus eſolueret; quod & Plato, & Tul- ius videntur arguere. Nec dubium, uin multò laudabilior ſit Mero- es agnitio prodiens è contextu fa- ulæ, quàm ſi quiſpiam per nubem eſcendens eidem filium oſtendiſ- ſet, quem occiſura non agnoſce- at. Nec tamen ab hiſce ſolutio- nibus

Caſtel. partic. 16. p. 3.

In Cratylo 1. de nat. Deor.

In Comœdiis secundus rerum euentus, quem nemo in rebus aduersis inextricabili nodo coniũctis sperare posset, admirabilis est. Demum quodcumque magnum ex ipso fabulæ contextu, cuius contrarium arctissimo causarum nexu teneri videbatur, inopinatò nascitur, admirationem parit. In Epopœia præter hæc, Heroum facinora humanis maiora admirationi sunt.

Passio, vltima fabulæ conditio propria est fabulæ tragicæ, rerumq; horribilium aspectu producitur: deq; ea diximus, cùm de fabula implexa loqueremur.

Solutio Fabulæ. Cap. XXVII.

CVm plures in Fabula implicentur difficultatum nodi, subindeq; soluantur; de his modò sermo non est. Vltima hic præcipitur rerum enodatio: cùm fortunæ conuersio, quæ ante dubia, vel in neutram partem inclinabat, vel stabat in præcipiti, tandem peracta conspicitur, quam exitus Fabulæ consequitur. Hæc porrò Catastrophe Tragœdiæ dici non potest. Incipit

cipit enim Catastrophe cum declinatione fortunæ. At solutio, acerbitatum extrema, & omnia iam horribili casu prolapsa comitatur. Alex. Piccol. l. c. Arist.

Soluendi modus est optimus, cũ è Fabulæ commentis se detegit, atque eiusdem visceribus iam quodammodo morientis enascitur. Tũc autem actio vel per easdem res, ac personas, quæ illam antea implicarant, explicatur; vt frequenter accidit in Comœdiis: vel per alias aduenientes. Quæ posterior soluendi ratio, si intercedat agnitio, æquè ac prior probatur: sine agnitione minùs ingeniosa censetur. Hanc potiùs solutionem amat Aristoteles, quàm alteram ἀπὸ μηχανῆς, *à machina, vel aliquo artificio*: cùm scilicet per machinam aliquis è veteri Deorum turba exhibebatur, vt occultos actionum nexus resolueret; quod & Plato, & Tullius videntur arguere. Nec dubium, quin multò laudabilior sit Meropes agnitio prodiens è contextu fabulæ, quàm si quispiam per nubem descendens eidem filium ostendisset, quem occisura non agnoscebat. Nec tamen ab hisce solutionibus

Castel. partic. 16. p. 3.

In Cratylo 1. de nat. Deor.

nibus abstinent poëtæ: quemadmodum in Ione Euripidis, Minerua ex machina loquens soluit fabulam. Quin etiam & in aliis multis olim Deos extrinsecùs aduocare permissum erat, vt res præteritas, aut futuras, aut alibi eodem tempore gestas aperirent. Quòd si interdum etiam illa familiariter detegebant, quæ homines cogitatione, sensuq; assequi potuissent; id poëtis priscis Epicis, Tragicisq;
Castelu. &c. præsertim placuit, eo quòd intercedere hanc Deorum cum hominibus agendi consuetudinem putabant. Et nunc eodem modo Dæmones Furiarum habitu inflictis verberibus, iniectis ignibus, intentis, vibratisq; tedis deducimus in scenam: vt occulta eorum vi, conflictuq; impetitas mentes, ac pestifero instinctu patrata scelera demonstremus: aut contrà, Cælitum afflatu excitatos ad benè agendum animos, præsentiq; præsidio in vir-
Victorius. tute roboratos. Deniq; huiusmodi solutio admittitur, cùm aliqua eius indicia præmissa, & tanquam semina in fabula sparsa sunt; tunc enim & ipsa è fabula proficiscitur.

De

De Moribus, & morata oratione. *Cap. XXVIII.*

QVintilianus putat, Romanum sermonem carere nomine, ἦθος significante. Quamuis enim *mos* latinis sit idem, quod ἦθος græcis; tamen existimat, hoc significari potius morum proprietates, quàm mores ipsos. At Cicero: *Pertinet*, inquit, *ad mores, quod* ἦθος *illi appellant*. quanquam alibi alia Ciceroni significet. De his ita Philosophus: τὰ δὲ ἤθη, καθ' ἃς ποιὸς τινας εἶναι φαμὲν τοὺς πράττοντας. *Mores sunt, secundum quos, tales esse dicimus agentes, idest bonos, vel malos, auaros scilicet, liberales, &c.* Rursus: ἦ δηλοῖ τὴν προαίρεσιν, ὁποῖά τις ἐστὶν, ἐν οἷς οὐκ ἔστι δῆλον, ἢ προαιρεῖται, ἢ φεύγει ὁ λέγων. *Mos demonstrat electionem, qualis sit in his, in quibus non est clarum, an ipse dicens velit, an fugiat.* Quo loco significatur, mores esse, quibus homines imbuuntur ob electionem

Lib. 2. c. 2.

De Fato.

Poët. c. 4.

Madius

eorum, quæ liberum est illis velle, vel nolle. Nam dicuntur à Philo- sopho esse in nostra potestate, quæ sponte eliguntur à nobis, vt agantur, vel fugiantur. Ex quibus actionibus, si ad virtutem spectant, benè morati: si ad vitium inclinant, malè morati dicimur. Morem igitur efficit operatio: electio voluntatis operationem: electionem eligendorum præcedit agnitio; non enim eligimus, quod ignoramus: tùm consulto est opus, vt certa iudicii æstimatione vtilitatem, oblectationem, ac cætera metiamur, quæ secum actio inuoluit. Hæc sequitur delectus, & operatio; quæ si honesta, si cum virtute coniuncta sit, bonos, & honestos mores: si vitiosa, & turpis, prauos, ac distortos habitus progignit in nobis.

3. Eth. c. 5.

Exprimuntur mores in Tragœdia, aliisq; poëmatis, vel repræsentando actiones, vel referendo verba personarum cupientium aliquid, aut improbantium. Vtrumque enim indicat electionem voluntatis, & vtrobique est morata Oratio. Exemplo sit Atreus, qui cum seruo loquens:

Igna-

Ignaue, iners, eneruis &, quod ma- In Thyeste ac 2.
-ximum
Probrum tyranno rebus in summis
-reor,

Insulte: demonstrat susceptam vlciscendi voluntatem, & iniuriâ furentis hominis mores. At Euander apud Virgilium:

Vadite, & hæc memores regi manda- 11. Æn.
ta referte,
Quòd vitam moror inuisam, Palla-
te perempto.
Dextera causa tua est, Turnum
gnatoq; Patriq;
Quam debere vides:

Exprimit mores hominis non ira, sed dolore ardentis, appetentisq; vltionem, tanquam vnicum eiusdem doloris leuamentum.

Quomodo sint effingendi mores. Cap. XXIX.

QVatuor de moribus effingendis præcepta sunt. *Probos* enim, *conuenientes*, *similes*, *æquabiles* oportet esse. Probi sunt mores, cùm probos agentes ex actione nuncupamus, honesta videlicet, & profecta à virtute. Arist. c. 12.

Qua-

Alexād. part. 77. Quadrat pręceptio in tragicas personas primarum partium, quæ saltem mediocres virtute, vt in miseria misericordiam aucupentur, bonos præ se ferunt mores, & immerentes supplicii iudicantur. Itaq; Tragœdia non excludit aliorum improbos mores, Tyrannorum sæuitiam, seruorum calliditatem, perfidiam fœminarum. Comici actores à probitate absunt, quia malos, & ridiculos mores imitantur. Epopœia optimos adumbrat in Heroibus. Quòd si probi serui, ac fœminæ referantur mores; meminerit auctor, in vnoquoque genere certos esse bonitatis gradus: & ætates, sexus, conditiones spectari. sua est omnibus bonitas, sed puero, ac fœminę imbecillior, quàm viro: seruo deterior, quàm libero: Duci amplior, quàm militi; vitioq; dabitur Regi, quod cuipiam è populo satis est ad probitatem.

Altera conditio, conuenientia est, ne, quod vni congruit, tradatur alteri, & vrbani viri mores rustico inferantur. Fortitudo mos est, ait Aristoteles; sed esse vel fortem, vel prudentem, vtique mulieri non

con-

conuenit. Neque ad poëtas tantum, sed etiam historicos, & oratores pertinet τὸ πρέπον. Cuius rei præclarum superioris ætatis historicum vir doctus humaniter arguit: qui gregarium militem induxerat ad legiones verba facientem, exprimentemq; neruos omnes, ac numeros oratoriæ artis; *vt*, quod ait ille, *nequaquam ab aratro Volaterrani agri ad signa vocatur, sedè schola Ciceronis, & Hermogenis ad suggestum raptus esse videatur*. Verùm poëtæ tantò operosiùs id moliuntur, quantò longiùs à veritate recedentes, non quid quisque gesserit, sed quid iuxta naturam, statumq; gerere debeat, considerāt. Quare Virgilius de fœmina per emphasim dixit, *Bellatrix; audetque viris concurrere virgo*. quasi illam non deceret.

Paulum Iouium Ancr. Alciat. Marconium lib. 30.

Æneid. 7.

Tertiò. Mores sint similes; idest famę vulgatæ, & opinioni respondeāt, quā de personis concepimus. In quo similitudo sita est. Cū enim hęc inter duo sit, personam à Poëta depictam cum illa comparamus, quam animo comprehendimus; & cum illi respondet, similem dicimus.

mus. Concinit Horatius.

In Arte.

Scriptor, honoratum si fortè reponis
Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, inuictaque flebilis Ino.

Quia nimirùm nos talem de his opinionem habemus: neque poëta, vt scribat credibilia, debet ab illa recedere. Ideò ante idem præceperat.

Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge.

Alexād. Madius. Robert. Riccobon. disput. de om.

Discrepat autem morum similitudo à conuenientia; quòd conueniencia veluti vniuersalis spectatur generatim in fœmina, viro, seruo, libero: similitudo in singulari homine, Petro, Achille. De his enim historiæ, aut fabulæ loquuntur, vt famam, & nomen euulgent.

Quarta conditio est, vt mores æqualiter procedant, & sibi constent: quique semel fortis, iracundus, audax fuerit, idem fortitudinem, iram, audaciam semper retineat. Cùm enim ferè operationes ex habitu pro-

proueniant, habitus verò non facilè ex animo euellantur, nisi fiat magna vitæ conuersio, eodem modo se habent, & habitus, & hominum actiones.

——Seruetur ad imum
Qualis ab incepto processerit, & sibi constet.

Quod, si quidam moribus sunt inæquales, & mutantur in horas, vt pueri, vt fœminæ, vt olim Catilina, & Alcibiades; seruetur in illis hæc inæqualitas, & morum inconstantia; ament, oderint, irascantur, ignoscant. Salust. Cic. in or. pro Cœlio. Plut. in v.

Sexus mores in Amata Regina Virgilius expressit: 7. Æn.

Turnus auis, atauisq; potens, quem regia coniux
Adiungi generum miro properabat amore.

Deinde morum similitudinem:

Quam super aduentu Teucrum, Turniq; hymenæis
Fœmineæ ardentem curæq;, iræq; coquebant.

Idem in Camilla bonitatem fœminæ vitio permixtam. 11. Æn.

Hunc virgo, siue vt templis præfigeret arma

Troia,

Troia, captiuo siue vt se ferret in auro
Venatrix; vnum ex omni certamine pugnæ
Cæca sequebatur, totumq; incensa per agmen
Fœmineo prædæ, & spoliorum ardebat amore.

In Heauton-tim. Mores probæ fœminæ Terentius:

Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Sine auro tum ornatam ita, vti quæ ornantur sibi,
Nulla re malas expolitam muliebri.

8. Theb. Fortis viri Statius in Tydeo:

——Odi artus, fragilemq; hunc corporis vsum
Desertorem animæ.

Mores Ætatum. Cap. XXX.

Hor. in poët. *ÆTatis cuiusq; notandi sunt tibi mores,*
Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis.

De ætatibus varia opinio est. Varro quinq; fecit hominum ætates,

tes, vt quintodecimo quoquo anno terminentur: Horatius quatuor: tres Aristoteles, à quo & ętates, & ætatum mores accepimus.

Iuuenes sunt immodici cupiditatibus, ad voluptatem præcipites, & quidquid volunt, nimis volunt: inconstantes tamen, ac leues, ægrorum more appetentes, quod deinde fastidiunt: iracundi, honoris, gloriæ, victoriæ cupidi, pecuniæ minimùm studiosi, quia indigentiam nondum experti: simplices potiùs, & faciles, quàm malignè improbi: creduli, benè de rebus sperantes, fortes, verecundi, magnanimi, amicitiæ studiosi, quam non vtilitate metiuntur: in reliquis etiam honestate permoti: misericordes, nimij in errando, incuriosi, rati se scire omnia, de omnibus facilè enunciāt: hilares, risumq; captantes, iocis, & garrulitate delectantur. 2. Rhetor.

Senes tàm moribus ab his, quàm ætate distant. De omnibus dubitant, nihil se scire dictitant, nemini credunt, omnia in deterius accipiunt; quippè quos format experientia: tanquam osuri amant, oderunt velut amaturi: angustæ animę,

L nihil

nihil magnum, solam vitam appetunt; qua se priuatos vident: auari, illiberales, pauidi, difficiles, queruli, vtiles sibi, obiurgatores, non faceti, multa desperantes, spe verò exigua rerum in vita futurarum, præteritorum memoria viuũt; ideò & loquaces: lucri appetentes, cætera minimè cupiunt: ijdem misericordes, quoniam mala sibi appropinquare putant.

Medii inter senes, ac iuuenes; medios etiam mores habent. Nõn perinde confidentes, aut timidi, pericula nec fugiunt, nec adeunt imprudenter: fidem adhibent, sed non omnibus: veritate permoti, æquè in bonis habent honestum, & vtile: non auari, non profusi: cohibent iram, & cupiditates: fortitudinem cum temperantia miscent: quæ commoda iuuentus, ac senectus habet, amplectuntur: quæ deficiunt, vel exuperant; laudabili mediocritate moderantur. Ferendum verò non est, si quæ vnius sunt ætatis, alteri tribuantur.

——— *Ne fortè viriles*
Mandentur iuueni partes, pueroq; seniles.

Mo-

Mores fortunarum. *Cap. XXXI.*

MOres fortunarum dicimus, qui ex varia fortuna prouениunt, prosfpera, vel aduerſa. Aliud enim diues, ac dominus: aliud pauper, ac ſeruus agit, & appetit. Quatuor autem fœliciorum genera ſunt: Nobilium, diuitum, potentiorum, eorum qui proprio nomine fortunati dicuntur. Ariſt.

Nobiles, honoris traditi à maioribus ſtudioſi ſunt, quem & conantur augere: alios contemnunt, etiam ciues nuperæ nobilitatis. Et maiorum quidem virtute, gloriaq; conſpicui nobiles, qui non degenerant à maioribus, generoſi dicuntur. Iuuenalis:

— *Quis enim generoſum dixerit hunc, qui* Sat. 8.
Indignus genere, & præclaro nomine tantùm
Inſignis?

Diuites, contumelioſi, ſuperbi ſunt, quòd pecuniarum poſſeſſione, *quibus cuncta*, vt eſt in veteri prouerbio, *ſubijciuntur*, omnia ſe

nihil magnum, ſolam vitam appetunt, qua ſe priuatos vident: auari, illiberales, pauidi, difficiles, queruli, vtiles ſibi, obiurgatores, non faceti, multa deſperantes, ſpe verò exigua rerum in vita futurarum, præteritorum memoria viuũt, ideò & loquaces: lucri appetentes, cætera minimè cupiunt: ijdem miſericordes, quoniam mala ſibi appropinquare putant.

Medii inter ſenes, ac iuuenes; medios etiam mores habent. Non perinde confidentes, aut timidi, pericula nec fugiunt, nec adeunt imprudenter: fidem adhibent, ſed non omnibus: veritate permoti, æquè in bonis habent honeſtum, & vtile: non auari, non profuſi: cohibent iram, & cupiditates: fortitudinem cum temperantia miſcent: quæ commoda iuuentus, ac ſenectus habet, amplectuntur: quæ deficiunt, vel exuperant, laudabili mediocritate moderantur. Ferendum verò non eſt, ſi quæ vnius ſunt ætatis, alteri tribuantur.

——— Ne fortè viriles
Mandentur iuueni partes, pueroq; ſeniles.

Mo-

Mores fortunarum. *Cap. XXXI.*

MOres fortunarum dicimus, qui ex varia fortuna proueniunt, prospera, vel aduersa. Aliud enim diues, ac dominus: aliud pauper, ac seruus agit, & appetit. Quatuor autem fœliciorum genera sunt: Nobilium, diuitum, potentiorum, eorum qui proprio nomine fortunati dicuntur. Arist.

Nobiles, honoris traditi à maioribus studiosi sunt, quem & conantur augere: alios contemnunt, etiam ciues nuperæ nobilitatis. Et maiorum quidem virtute, gloriaq; conspicui nobiles, qui non degenerant à maioribus, generosi dicuntur. Iuuenalis:

—— *Quis enim generosum dixerit hunc, qui* Sat. 8.
Indignus genere, & præclaro nomine tantùm
Insignis?

Diuites, contumeliosi, superbi sunt, quòd pecuniarum possessione, *quibus cuncta*, vt est in veteri prouerbio, *subÿciuntur*, omnia se ha-

habere putant: delicati, teneri, suo prope iure elati, quòd ipsorum ope plurimi egeant, & deberi sibi putent imperia.

Iisdem ferè, aut melioribus prædití moribus potentes viri; honoris, & gloriæ appetentes, potentiæ conseruandæ vel cum periculo student, excelsi potiùs animo, quàm graues, & contumaces: quia honore magni, in facilitatem, humanitatem, moderationem proni sunt: iniurias inferunt magnas, & sibi pares.

Fortunatos, quibus præter nobilitatem, diuitias, potentiam, copia liberorum, integra valetudo, cæteraque adsunt fortunæ, & corporis bona, secundę res superbos faciunt, & imprudentes. Effert enim prosperitas rara inter homines: prouidentiores, cautioresq; reddit calamitas. Hi tamen piè se gerunt erga Deum, à quo cuncta sibi largè impertiri vident. In reliquis similes superiorum, mores non dissimiles habent.

r. Pa. neg. in sul. Claudianus in Stilicone generosi adolescentis mores colorauit.

——*Mens ardua semper*

Apne-

A puero, tenerisq; etiam fulgebat in annis
Fortunæ maioris honos. erectus, & acer
Nil breue moliri, nullis hærere potentum
Liminibus, fastisq; loqui iam digna futuris.

Fortunatæ fœminæ in Ouidii Niobe recognosces. 6. Metamor.

——— *Mihi Tantalus auctor:*
Cui licuit soli superorum tangere mensas.
Pleiadum soror est genitrix mea. maximus Atlas
Est auus, æthereum qui fert ceruicibus axem.
Iuppiter alter auus: socero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiæ: me regia Cadmi
Sub domina est: fidibusq; mei commissa mariti
Mœnia cum populis à meq;, viroq; reguntur.
In quamcunq; domus aduerti lumina partem,
Immensæ spectantur opes. accedit eodem
Digna Dea facies. huc natas adijce septem,

Et totidem iuuenes, & mox generosque, nurusque.
Quærite nunc, habeat quam nostra superbia causam.
Sum fælix; quis enim neget hoc? fælixq; manebo.
Hoc quoq; quis dubitet? tutam me copia fecit.
Maior sum, quàm cui possit fortuna nocere.

Contrarios his mores habent ignobiles, pauperes, miseri. Quos omnes diligenter exprimat poëta necesse est. Nam

Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites, peditesque cachinnum.

Mores gentium, & populorum alii referant.

De Sententia. Cap. XXXII.

Sententia, quæ tertiam partem Tragœdiæ, aliorumq; poëmatum constituit, spectat ad intelligentem facultatem. Nam vt mores, & morata oratio declarat hominis voluntatem, & quid agendum elegerit: sic sentẽtia indicat, quid quis-

que

que iudicet, ſentiatque de rebus. Διάνοια δὲ ἐν οἷς ἀποδεικνύουσί τι ὡς ἔστιν, ἢ ὡς οὐκ ἔστιν, ἢ καθόλου τι ἀποφαίνονται. *ſententia in his verſatur, quæ demonſtrant, quomodo aliquid eſt, vel quomodo non eſt, vel cùm vniuerſè enunciant.* Quo loco diſcitur, duplex eſſe genus ſententiarum. Alterum, quod de rebus in vniuerſum pronunciat. Vt, Ariſt. c. 4. poët.

Rex velit honeſta, nemo non eadem volet. Sen.

Alterùm, cùm pro re declaratur animus, & aliquid vel demonſtramus, vel diſſoluimus, vel augemus, vel minuimus: vel, quoquo fine ad perturbandum, ad pacandum, ad ſuadendum, mentem aperimus. Vt, quod ait Thyeſtes:

Pro me nihil iam metuo, vos facitis mihi
Atrea timendum. Senec.

Vtraque ſententia pertinet ad poëtas, tàm prior, quæ γνώμη, quàm poſterior, quæ διάνοια, & magis propria poëtarum eſt. Nec modò in ea iudicium animi, ſed & voluntas ferè oſtenditur, cùm vnuſquiſque

loquitur iuxtà habitus, & mores suos. Sic, cùm Creon de Medea pronunciat:

Sen. *Nondum meis exportat è regnis pedem?*

Indicat, se eius abitum decreuisse. Sed præcipuum est in sententijs τὰ πάθη παρασκευάζειν, *præparare affectus*, vt ait Aristoteles. Iudicamus enim de rebus ex affectu: ideòq; ad iram, misericordiam, timorem excitamur, quia iisdem agitamur affectibus. Quare loqui cum sententia, præcipuè est loqui cum affectu, & affectus ciere. Porrò sicut morata oratio virtutes, & vitia: ita sententia cupiditates, motionesq; detegit vel animum prauè regentes, vel ab animo rectè compressas; vnde varietas intelligentis, & iudicantis animæ prouenit. Quare hìc breuiter de Affectibus.

Cap. 19 Poët.

Arist. c. 19 poët.

ADDITAMENTVM.

Negandum non est, agi in poëtica de vtraque sententia laudato loco: & vtranque poëtas esse complexos, qui passim de

rebus vniuersè enunciant. Sed tamen ab illis γνώμη vsurpatur citra ostentationem eruditionis, & doctrinæ, quod conuenit oratoribus, vt præceptor Philosophus monet. Immo ad res mirè probandas, & singulare quidpiam poëtæ dicturi, aliud in vniuersum proferunt, quo singularia continentur, & probantur. Vt, cùm Dido Aeneę fidem infidam arguit, *Nusquam*, inquit, *tuta fides*. Infertur enim: Nec Aeneæ tuta est. Eiusdemq; Didonis instabilis voluntas significatur, generatim dicendo: Cap. 19. Poët.

—— *Varium, & mutabile semper Fœmina.*

Quid sit Affectus. *Cap. XXXIII.*

QVod Græci πάθος vocant, nos vertentes rectè, ac propriè affectum dicimus. Sed græco nomini meliùs respondet *Passio*, aut quod magis latinum est, *Perpessio*, quòd cum affectu aliquid corpus patiatur. *Motus* etiam *turbidus*, & *motio* dicitur, ac *perturbatio*. Appetitus enim à rebus mouetur extrinsecùs, vnde perturba- Quint. il. li. 6. c. 2.

tur animus, & sua tranquillitate priuatur. Quare Cicero, *quæ*, inquit, *Græci πάθη vocant, nobis perturbationes appellari magis placet, quàm morbos.*

De quibus Cic. 4. Tusc. Lib. 2. Rhet. c. 1.

Iam missis Stoicorum definitionibus, Aristoteles sic affectus definiuit: Ἔστι δὲ τὰ πάθη, δι' ὅσα μεταβάλλοντες διαφέρουσι πρὸς τὰς κρίσεις, οἷς ἕπεται λύπη, καὶ ἡδονή. *Sunt autem affectus, propter quos mutati homines differunt in iudicijs, eosq; dolor, aut voluptas consequitur.* Quæ definitio ab effectu desumpta, duo exponit, quæ motus efficit tùm in animo, tùm in corpore. In animo quidem, vt nos cum amore, odio, spe, timore aliter de iisdem rebus sentiamus, & à præteritis nostris iudiciis discrepemus. Sic Terentius:

In Eunucho.

Dij boni: quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoscas eundem esse?

In corpore verò, vt molestia, aut voluptate afficiamur. Nam cùm facultas motuum receptrix, corpori penitùs inhæreat, ab illis muta-

tio-

tionem transmittit in corpus, quæ modò iucunda, modò permolesta est: illa voluptas, hæc dolor appellata.

At, nonne sapientis est mutare consilium, & aliter sentire de rebus? Ita sanè. Sed tria sunt, quæ affectum quasi digito commonstrant. Primum, vt nulla fiat in rebus mutatio; sæpè enim aliter sentimus, quia res aliter se habent. Secundum, vt mutetur iudicium ex orta perturbatione; qui enim so'a ratiocinatione sententiam mutat, non mutat ex affectu. Tertium, vt insit aliquis sensus doloris, aut voluptatis. Hæc tria simul coniuncta nunquam diuelluntur ab affectu. Mad. lo. co cit, Rhet.

Quotuplex sit Affectus. *Cap. XXXIV.*

QVoniã de numero affectuum plures ipsis affectibus sententiæ sunt, ego quosdam veluti principes secernam, quibus alia minoris notæ familia subijcitur.

Duplex enim in appetente hominis facultate pars inest, altera Concupiscens, altera Irascens. In-

flammatur Irascens obiecta re difficili, & ardua: Concupiscens re facili, & expedita. Mouetur vtraq; ad fugiendum, vel assequendum; malum enim fugit, sequitur bonum. Res ergo facilis, bona, & futura primùm sui Amorem ingenerat, deinde Desiderium: eadem præsens Gaudium parit. At res mala, sed futura, Odium primò, deinde Fugam inducit: presens Dolorem, & Tristitiam affert; ternos ternis prioribus contrarios animæ concupiscentis affectus. Neque Amorem, atque Odium rei adeptio extinguit, qui eam quoque præsentem consequuntur. Iam verò res ardua vim suscitans Irascentem, si bona est, ac superabilis, attollit Spe: insuperabilis deprimit Desperatione. Si mala, sed euitabilis, vrget Confidentia: ineuitabilis opprimit Timore. Quòd si alicuius causa obtineri bonum, deuitari malum non potest, exardescit Ira. His quinque Spe, Desperatione, Confidentia, Timore, Ira, ad priores Amorem, Desiderium, Gaudium, Odium, Fugam, Tristitiam additis, vndecim erunt affectus; totidemq;

demque protulit in luce clarissimi operis S. Thomas. Aristoteles nihil certi definiuit in Ethicis: in Rhetoricis potiùs affectus declararem, quàm numerum decernere voluit. Cæterùm in hoc perturbationum ordine aliæ quasi ad latus componuntur. Nam Amori Gratia, Misericordia, Mansuetudo subnectitur: Cupiditati Æmulatio: Odio Inuidentia: Fugæ Inimicitia: Confidentiæ Impudentia: Timori Verecundia: Iræ Indignatio; vt viginti sint affectus. Alii quosdam ex his expungunt, alios addunt: immò ex Platone innumeros faciunt, & nomine carentes. Alii duos Platoni attribuunt, Voluptatem, & Dolorem. Alii sex, Voluptatem, Dolorem, Timorem, Fiduciam, Cupiditatem, Iram. Cicero ex placitis Stoicorum quatuor numerat, Gaudium, Libidinem, Metum, Dolorem: totidem Boëtius, sed pro Libidine Spem recenset;

r. 2. q. 23. ar. 4. Lib. 2. Eth. c. 5. Lib. 2. Rhet.

Eustr. l. 2. Ethic. c. 3.

Lib. 7. Metro. 7.

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemq; fugato,
Nec dolor adsit.

Cum quo sentit Virgil. expuncta Spe: *Hinc*

Aenei 6. *Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque.*

Amor, & Odium. Cap. XXXV.

Lib. 1. Rhe. c. 1. TRia de vnoquoque affectu cognosci debere præcipit Philosophus. Quinam illo afficiantur: Erga quos eodem ferantur: Quibus oriantur ex causis. Hæc, vt idem tradidit, cognoscentur. *Amor* (Amicitiæ nimirum, ac beneuolentiæ) *est velle alicui, quæ bona arbitratur, illius, non sui gratia, eaq; pro viribus efficere*. Amicus est, qui sic amat, & mutuò amatur. At in amore non mutuo, quispiam amans alterius est, non amicus. Amamus autem, non quoscunque, sed gaudentes bonis, dolentes malis nostris, aut eadem habentes: amicorũ amicos, & inimicos inimicorũ: beneficos erga nos, & caros nobis, voluntate saltem, si minùs facultate: virtute insignes, præsertim quæ publicæ saluti studet: probos, modestos, quorum amicitiam aucupamur: moribus suaues: consuetudine iucundos, & facetos, non contentiosos, vitia non obseruantes: ad il-

Arist. 2. Rhe. c. 4.

lu-

laudendum, & ferendum paratos: nostri laudatores: facie, vestituque mundos: immemores iniuriarum: beneficia non exprobrantes: nostri studiosos, similes, æquales, non maledicos, stabiles in amicitia etiã absentium, vel mortuorum, vel in conuersione fortunæ: simplices, non callidos, non timendos; neque enim amatur, qui timetur. Aliter Amorem, non hunc amicitiæ solum, *Rerum complacentiam*, definiunt; placent enim res appetentibus, quæ illos suæ trahunt illecebræ.

Odium Amori opponitur, cuius origo malum est; quod quia ob noxiam naturam quædam inferunt, ideò & naturale inditur odium; Sic homo anguem, ouis lupum odit, ac fugit. Sed generatim ob causas amori contrarias odium gignitur. Si enim suaues moribus, nostri amantes amamus; agrestes, asperos, nostri contemptores, ac detractores odimus. Tria verò præsertim odium creant, *Ira*, *Incommodatio*, *Criminatio*. Ira odii causa est, cùm occasio nulla vltionis se offert; tunc enim ferri vices gerit odium, ferro nocentius. Occultat enim se Arist. lib.

se

se: habetur sine dolore: fertur non solùm in singulos, sed vniuersè in homines, & à quibus nihil mali acceperis, populos, nationes. Quia verò odio habentur vitia, quæ rarò exuuntur; odium rarò deponitur: grauissimasque exigit pœnas nullo misericordiæ respectu. Quæ omnia Ira non faceret. Secundò, Ar. l. 2. Rh. c 5. ἐπηρεασμός, *incommodatio cum ludibrio*, seu *vexatio* odium parit; nec modò accepta iniuria, sed etiam illata. Verum enim illud. Tacit. in vita Agr. *Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris*. Sed incommodum acceptum cum contemptu, odium acuit. Tertiò, Criminatio, violata ab altero, & lacerata fama. Si enim nostri laudatio amorem fert, quid feret vituperatio?

Sene. in Med. Amoris frequentissima exempla. Odium Creon expressit appropinquante Medea.

Arcete famuli tactu, & accessu procul:
Iubete sileat, regium imperium pati
Aliquandò discat: vade veloci via,
Monstrumq; sæuum, horribile, iam dudum auehe.

Sen. in Theb. Polynicis in fratrem Iocasta mater:

Quò

——*Quò vultus refers?*
Acieq; pauida fratris obseruas manum?

Et ipse Polynices:
Vt profugus errem semper? vt patria arcear?
Opemq; gentis hospes externæ sequar?
Quid paterer aliud, si fefellissem fidem?
Si peierassem? fraudis alienæ dabo
Pœnas? at ille præmium scelerum feret.

Domitius in victorem Cæsarem, moriens in acie Pharsalica: Lucan. lib. 7.
Non te funesta scelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæsar, generoq; minorem
Aspiciens, Stygias Magno duce liber ad vmbras,
Et securus eo: te sæuo Marte subactum,
Pompeioq; graues pœnas, nobisq; daturum,
Cùm morior, sperare licet.

Desi-

Desiderium, & Fuga.
Cap. XXXVI.

DEsiderium Amore posterius, & quidam productus Amor fertur in bonum. Idem est Cupiditas, quanquam hæc fermè flecti putatur in prauum, immoderata, & vehemens. Desiderium autem in alia genera diffunditur. Nam auri desiderium, Auaritia: honoris, Ambitio: voluptatis, Libido: inutilis scientiæ, Curiositas: honestæ cum contentione mercedis, Æmulatio est. Causa desiderantis appetitus, est rei absentis bonitas, quæ animo se se obiicit salutaris, & cōueniens. Neque omnia desideria ab rerum amore proficiscuntur. Neque enim aquam diligimus, sed in magna siti, studio nostri conseruandi appetimus. quod desiderium sui ipsius amor, non aquæ progignit. Iuuenes Cupiditas acriùs accendit, tùm ob igneam ætatem, tùm quia exiguo rerum vsu facilia credunt, quæcunque concupiscunt. Senes tardiùs appetunt, sed pertinaciùs. Crebriùs pueri, & mulie-

res,

res, sed inconstantiùs, propter animi mobilitatem, & imbecillitatem virium.

Fuga ex odio profecta tendit in malum, siue à malo recedere, fugiendo, ac detestando conatur. Inde oritur Inimicitia amplectens odium, & iram; vt vel expetatur vltio, vel pœna optetur alteri, infligaturque. Nec plura de his, nam communes locos odii, & iræ habẽt.

Impotens aurei monilis desiderium in Eryphila Statius adumbrauit:

Viderat hoc coniux perituri vatis, & aras 2.Theb.
Ante omnes, epulasque trucem secreta coquebat
Inuidiam, sæuis detur si quando potiri
Cultibus.

Mortis, seu cædis desiderium vehemens in Vulteio desperante Lucanus: 4.Pharf.

Vita breuis nulli superest, qui tempus in illa
Quærenda sibi mortis habet: nec gloria lethi
Inferior, iuuenes, admoto occurrere ferro.

Om-

Omnibus incerto venturæ tempore vitæ
Par animi laus est, & quos speraueris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis.

8. Æn. In Euandro vitæ, profectionisq; desiderium Virgilius:

O mihi præteritos referat si Iuppiter annos,
Non ego nunc dulci amplexu diuellerer vnquam
Nate tuo.

4. Met. Mali fugam indicat Ouidius in Ino, & Athamante:

——Monstris exterrita coniux,
Territus est Athamas, tectoq; exire parabant.

In Med. In Medea deprecante fugam, fugæ odium Seneca:

Profugere cogis: redde fugienti ratem,
Vel redde comitem. fugere cur solam iubes?
Non sola veni. bella si metuis pati,
Vtrunque regno pelle. cur sontes duos
Distinguis? illi Pelia, non nobis iacet.

Gau-

Gaudium, & Tristitia.
Cap. XXXVII.

GAudium à pręsenti bono, Tristitia à præsenti malo est: nec tàm sunt motus, quàm status animæ in bono, vel malo quiescentis. Gaudium, *ex finis, boniq; adeptione iucunditas est*. Quæ à voluptate differt. Voluptas enim *est benè dispositi sensus operationem cõsequens delectatio*: qua etiam ob statum naturæ conuenientem quilibet perfunditur. Gaudium quidem si tantùm in mente sit, vt, ob cognitam contemplando veritatem, affectus non est; hic enim sine corporis motione esse non potest. Cæterùm sicut expletus amor cum desiderio, sic alia quędam gaudium efficiunt; vt, actio spontè suscepta, ex naturæ propensione, & vi consuetudinis: memoria præteritorum: rerum varietas, earumq; noua notitia: eorum, quos diligimus, consuetudo: dominatus, & cuiuslibet ostentatio excellentię. Porrò, quę admirationem pariunt, pariunt & voluptatem. Nec gaudium celari potest: rubentem

Lib. 1. Rh. c. 8. & 9.

Lel. Peregr. de Gaudio c. 2.

tem

tem in vultum, reuocato ad extima sanguine, se fundit, hilaritate, risu, aliisq; signis deprehensum.

Tristitia *de malo præsenti ægritudo est*. Hæc animi esse dicitur, dolor verò corporis. Itaque dolorem, malum re ipsa præsens efficit: Tristitiam etiam absēs, & pro præsenti habitum. Voluptati oppositus dolor, gaudio tristitia; quamquam & pro eodem accipiuntur. Dolorem auget sublata spes mali auferendi, quo quid miserius? improuisa calamitas: retardatio adeptionis boni: & demùm ipsa boni amissio pro presenti malo habetur. Dolore autem non solùm angitur animus ad agendum inutilis, sed cruciatur corpus, & cōsumitur, nec rarò exanimatur, cōfluente ad vitalia, & circum rigente sanguine. Ideò λύπη, dicta tristitia, quasi λύσις, nempè solutio; vires enim, & facultates soluit. Eius signa perspicua sunt, animi deiectio, crebri gemitus, & suspiria, luctus, lacrymæ; quæ tamen nimius interdum eripit dolor, & sensum extinguit: caua oculorum, decolor vultus, membrorum gracilitas, & alia huiusmodi.

Ob-

Obnoxii tristitiæ sunt, qui atra bile infestantur, grauiter vexati, læsique, vulnere affecti, membris mutilati: deiecti bonis corporis, & fortunæ: perculsi consanguineorum, domesticorumq; casibus, quibus præsertim subuenire non possis: eorundem funera, & mortes: carcere, vinculisq; detenti, afficiendi suppliciis: morbis afflicti diuturnis: inopes, nec habentes vnde vitam ægrè sustentant.

Gaudium Amphitryonis in Herculis reditu, Seneca sic pangit: In Herc. cule furente.

Vtrūne visus vota decipiunt meos?
An ille domitor orbis, & Graium decus
Tristi silentum nubilo liquit domū?
Est nè ille natus? membra lætitia stupent.

Agamemnonis item redeuntis lætitiam idem: In Agamem.

Tandem reuertor sospes ad patrios lares.
O chara salue terra: tibi tot barbaræ
Dedere gentes spolia: tibi fœlix diù
Potentis Asiæ Troia summisit manus.

Chærea apud Terentium sic gaudio exultat.

Opo-

In Eun. *O populares, ecquis me viuit hodiè fortunatior?*
Nemo hercle quisquam; nam in me planè Dij potestatem suam
Omnem ostendere, cui tam subitò tot congruerint commoda.

In Aulul. Strobilus apud Plautum:
Picos diuitijs, qui aureos montis colunt,
Ego solus supero. nam istos reges cæteros
Memorare nolo, hominum mendicabula.
Ego sum ille Rex Philippus. O lepidum diem.

In Hecyra. Pamphilus apud Terentium:
Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenior? egon'
Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? nescio?

6 Met. Tristitiam in Niobe figurat Ouidius, amissis liberis;
——— *Orba resedit*
Exanimes inter natos, natasq; virumque:
Diriguitq; malis: nullos mouet aura capillos:
In vultu color est sine sanguine: lumina mœstis
Stant immota genis: nihil est in imagine viuum. So-

Solymus apud Silium vulnerato patre sic dolore angitur. Lib. 9.

Siccine te nobis genitor fortuna reducit
In patriam? sic te nato, natumq; parenti
Impia restituit? Fœlix ò terq; quaterq;
Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum.

Hypsipyle in morte Archemori apud Statium: 5. Th.

——Huc magno cursum rapit effera luctu,
Agnoscitq; nefas, terræq; illisa nocenti
Fulminis in morem: non verba in funere primo,
Non lacrymas habet: ingeminat misera oscula tantùm.

Euclio apud Plautum amisso auro: In Aul.

Perij, interij, occidi. Quò curram? quò non curram? tene, tene.
Quem? quis? nescio, nihil video, cæcus eo, atque
Equidem quò eam, aut vbi sim, aut qui sim,
Nequeo cum animo certum inuestigare.

Spes, Metus. Cap. XXXVIII.

Arist. lib. 2. Rhet. c. 5.

SPes *est fidentia ex cogitatione instantis boni, mali verò vel non futuri, vel longè distantis*. Duo igitur spem alunt: opinio boni, breui, sed cum difficultate acquirendi: opinio mali longè absentis, & superabilis; quæ potius confidentia est, hic vtrunque affectum permixto nomine complector. Spem faciunt absentia pericula: præsentia verò, quæ prospera, & salutaria habentur: facultas corrigendi errata: certa & secura presidia: non illata, non accepta iniuria: remoti competitores, & aduersarii, aut debiles, aut amici, aut dato, acceptoq; beneficio obligati: plures, & meliores inimicis amici. Spe facilè eriguntur diù prospera vsi fortuna, quique grauia pericula, & casus deuitarunt. Duo enim contraria spem inferunt, ac pellunt timorem: alterum, mali rudem esse, ex quo vis mali non percipitur: alterum, sæpè fuisse expertum, & euasisse; putantur enim semper ad futura præsidia. Præterea facilè fidunt, qui sui simi-

ſimilium nihil timentium, aut etiã inferiorum exemplo roborantur: preſentibus muniti præſidijs, pecunia, militibus, opibus, amicis, conſcientia rectè factorum: pij erga Deum, putanteſq; placatum ſibi precibus Numen, & iniuria vexatis opem laturum. Spem quoque addunt adiuncta, locus, tempus, occaſio. Contraria huic Deſperatio contrariis nititur cauſis, diuerſoſq; ab his homines inuadit. Neque de hac plura.

Metus *eſt triſtitia, & perturbatio ex cogitatione imminentis mali dolorem, aut mortem inferentis.* Metus enim non tàm eſt futurorũ, quàm eorum horribilium, quæ videntur adeſſe, ideòq; non timetur mors, quia longè abeſſe creditur. Nec ſolùm res formidabiles, ſed earum ſigna timentur; vt tempeſtatũ: iræ, & inimicitiæ potentum: poteſtatem nacta prauitas, & virtus ludibrio habita. Porrò qui metuunt, & ipſi metuuntur: & qui non læſi, lædere tamen poſſunt ob lucrum, & pecuniam, vt conſcii ſecreti ſceleris & culpæ: & qui poſſunt inferre iniuriam, qui intulerunt, qui

Ariſt. lib. 2. Rhet. c. 5.

acceperunt, vel putant accepisse: æmuli etiam, callidi, & dissimulatores: firmiores opibus: aut etiam infirmiores, quibus desperatio, & necessitas vim addit.

Iam verò procliues ad timendum sunt, qui procliues ad malum se putant esse ob inimicos fortiores; accepta incommoda, aduersa tempora. At qui prosperis vtuntur rebus, instructi viribus, fortunis, amicis, contumeliosi, & audaces, nihil timent: vt etiam illi, qui grauibus iam oppressi malis ad alia obduruerunt. Sic enim capite damnatus, quid amplius metuat, non habet; & cùm metus ad consilia salutis perquirenda homines impellat; vbi nulla salutis spes est, nihil consilii relinquitur.

7. Aen. Confidentiam in Iunone Virgilius expressit:

Flectere si nequeo Superos, Acheronta mouebo.
Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis:
Atque immota manet fatis Lauinia coniux:
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:

At

At licet amborum populos excindere regum:
Hac gener, atque socer coëant mercede suorum:
Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere virgo.

Boni per ardua acquirendi spem idem Virgilius: 1. Æn.

Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium: sedes vbi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Troiæ.
Durate, & vosmet rebus seruate secundis.

Confidit seruus Terentianus: In Andr.

Animo iam nunc otioso esse impero.
——Omnis res est iam in vado.

Idem desperat: *——Occidi,*
Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

Desperantis etiam verba sunt: 2. Æn.

——Moriamur, & in media arma ruamus.
Vna salus victis, nullam sperare salutem.

Timorem Oedipus præ se fert apud Senecam: In Oedipo.

Horrore quatior, fata quò vergant, timens: M 3 *Tre-*

Trepidumq; gemino pectus euentu labat:
Incertus animus, scire cum cupiat; timet.

In Tro. Apud eundem, desperationem sibi in metum conuersam filii causa ostendit Andromache:

Hic mihi malorum maximum fructum abstulit,
Nihil timere; prosperis rebus locus
Ereptus omnis: dira, quæ veniant, habent.
Miserrimum est timere, cùm speres nihil.

Et paulò post:

Mihi gelidus horror, & tremor somnum excutit,
Oculosq; nunc huc pauida, nunc illuc ferens,
Oblita nati, misera quæsiui Hectorē.
Sudor per artus frigidus totos cadit:
Omen tremisco misera feralis loci.

Ira, Mansuetudo. XXXIX.

Cic. 4. Tuscul. Arist. 2. Rh. c. 2. IRa *est libido puniendi eius, qui videatur læsisse iniuria.* Ea nec dolore, nec voluptate caret: dolore, ob præteritam, qua læsum se aliquis putat, iniuriam: voluptate,

pro-

propter spem vltionis. Accenditur autem in certum quempiam hominem, non vniuersos; cùm .n. à cõtemptu (qui triplex, despectus, incommodatio, contumelia) deriuetur, non arbitramur ab omnibus contemni; & quia cum spe vltionis est, nemo irascitur alteri, à quo desperet vltionem sumere. Irascuntur autem ægrotantes, pauperes, amantes, & generatim quidlibet cupientes, nacti impedimentũ; vt, qui sitiunt, nè bibant: nec his minùs irascuntur, qui mala improuisò referunt, vnde bona expectabant. Circũstantiæ etiam iræ conueniunt; nam & tempus, & locus, & ætas, & affectiones, & personæ ad iram accendunt.

Iam ijs irascimur, à quibus contemnimur, in ijs præsertim, quorũ studio tenemur. Sic exprobrare opificium artifici, venustatem mulieri, eruditionem sapienti, periculosum. Irridentibus, & contumeliam inurentibus, amicis præsertim: honorem vt ante non deferentibus: ingratis: se se nobis indignè æquãtibus: nostro malo gaudentibus, molestis, iocantibus, erga nos obli-

uiosis, omnibus denique Ira rependitur, à quibus quoquo modo contempti iudicamur.

Arist. ibi. Mansuetudo *depressio, atque sedatio est Iræ*. Deposita enim suspicione contemptus, componitur animus, & ab Ira traducitur in aduersam partem. Hæc Iræ subnascitur, cùm constat iratis, eos, à quibus se læsos putant, aut non fecisse, aut fecisse inuitos: aut pœnituisse, & fateri: aut beneficio, aut humilitate, ac demissione animi contemptum compensare; nam & Canes, repugnantes, stantesq; mordent, prætereunt sedentes. Mites quoque sunt iis homines, quos timent, aut maiore, quàm expectebant, pœna vident affectos. Mites & tempus reddit, & sumptum de alio supplicium: & mors eorum, quibus succensebant, & similia. Omnia verò ijs contraria, quæ Iram inducunt.

2. Æn. Iram in Æneа sic depingit Virgilius:

Exarsere ignes animo: subit ira cadentem
Vlcisci patriam, & sceleratas sumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriasq;

triasq; Mycenas
Aspiciet? parteq; ibit regina triumpho?
Coniugiumq; , domumq; , patres , natosq; videbit
Iliadum turba, & Phrygijs comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine littus?
Non ita.

Idem in Didone sic format: 4. Æn.
—Proh Iuppiter, ibit
Hic, (ait) & nostris illuserit aduena regnis?
Non arma expedient, totaq; ex Vrbe sequentur?
Diripientq; rates alij naualibus? ite:
Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.
Quid loquor? aut vbi sum?

Tydeus apud Statium sic in Eteoclem accenditur: 2.Theb.
—Non vltra passus, & orsa
Iniecit medijs sermonibus obuia. reddes,
Ingeminat, reddes; non si te ferreus agger.
Ambiat, aut triplices alio tibi carmine.

mine muros
Amphion auditus agat, nil tela, nec ignis
Obstiterint, quin ausa luas.
Et hæc poëtæ crebrò inculcant.
12. Æn. Mitigantis iram, & Mansuetudinis exemplar dedit Virgilius in Turno, atque Ænea.
Ille humilis, supplexq; oculos, dextramq; precantem
Protendens: Equidem merui, nec deprecor, inquit:
Vtere sorte tua; miseri te si qua parentis
Tangere cura potest, oro (fuit & tibi talis
Anchises genitor) Dauni miserere senectæ:
Et me, seu corpus spoliatum lumine mauis,
Redde meis: vicisti, & victum tendere palmas
Ausonij videre: tua est Lauinia coniux:
Vlteriùs ne tende odijs. Stetit acer in armis
Æneas voluens oculos, dextramq; repressit,
Et iam iamq; magis cunctantem flectere sermo
Cœperat. *Mise-*

Misericordia, Indignatio. *Cap. XL.*

MIsericordia *est ægritudo ex mala alterius iniuria laborantis, quod à nobis, vel nostrorum aliquo minimè sit alienum*. Summè ergo fœlices, & infœlices non miserantur; nam vtrique negant ad se malum pertinere: fortunati, quia bona nunquam putant amissuros: miseri, quia passi vltima, grauius quidquam se passuros negant. Quare miserentur, qui malum putant se posse accipere, quique cùm acceperint, euaserunt. Huiusmodi sunt senes, imbecilli, natura pauidi, sapientes, quique filios, vxores, consanguineos, & caros habent: liberi alio vehementi affectu iræ, ac timoris: omnes denique vel affecti, vel incommodis afficiendi. Cic. 4 Tuscul. Arist. 2. Rh c. 8.

Notos autem maximè, ac necessitudine coniunctos, nec tamen nimis propinquos, miserantur; Eorum enim ingentia mala, nostra ducimus; quare in eorum dolore, amisso sensu dolere non possumus. Æquales etiam, ac similes ætate, mo-

ribus, genere, dignitate, præsenti malo pressos, vel ita propinquo, vt pro præsenti habeatur. Quæ enim multò post futura sunt, vel ante præterita, non sunt miserabilia; nisi repræsentatione, atque imitatione vocis, vestium, actionum, quod poëtæ faciunt, fiant præsentia. In malis miserabilibus numerantur morbi, mors, senectus, cætera, quæ natura homini superueniunt: tum quæ fortè accidunt, vt vulnera, verbera, cruciatus, egestas, solitudo ab amicis, deformitas, imbecillitas, mutilatio corporis, stupor animi, inclinatio fortunæ; nec solùm mala, sed etiam malorum signa miserationem excitant.

Indignatio, quam Græci *νέμεσιν* dicunt, *est dolor perceptus ob res secundas alterius, qui illa fortuna iudicetur indignus*. Itaque, vt misericordia malum respicit: sic indignatio bonum immerentis; quo discrepat ab Inuidia, quæ bona digni etiam hominis insectatur. Hunc affectum Superis attribui solere scribit Aristoteles: immò & Nemesim Deam veteres fecere, Iustitiæ nunciam

ciam, siue filiam, *ἀπὸ τῆς ἑκάστῳ διανεμήσεως, à distributione, quæ vnicuiq; fit*. Cùm ergo indignatio sit aduersus indignos, est de bonis fortunæ, vt diuitiis, opibus, potentia, imperio: non autem naturæ, vt nobilitate, & pulchritudine: aut animi, vt Iustitia, & Fortitudine. Nam nemo videtur bonis indignus, quę natura suo iure hominibus dilargitur: neque virtus ad indignum deuenire potest, quæ studio, & cura comparatur. Ad hæc quò recentiora illa fortunæ, quæ ab immerito possidentur, bona: quòque meritis nostris iudicatur inferior; eò magis augetur indignatio.

Indignationi obnoxii sunt opulenti, ac diuites, si sui dissimiles, & indignos eadem bona consequi videant: probi, & iusti, si improbos: cupidi honoris, si tardos, & stupidos gerere magistratum: omnes, qui sibi dignitati adscribunt, quod ab aliis ipsorum iudicio indignis remouent. Quare hic affectus non est hominis praui, & abiecti, qui sibi deberi nihil putat, sed merentis, & suorum conscii meritorum.

He-

In Troade. Hecuba sic Priamum miseratur apud Senecam:

——— Ille tot regum parens
Caret sepulchro Priamus, & flamma indiget,
Ardente Troia.

2. Æn. Æneas, apud Virgilium, recordatione Anchisæ patris.

Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem
Pergama: tot quondam populis, terrisq; superbum
Regnatorem Asiæ. iacet ingens littore truncus,
Auulsumq; humeris caput, & sine nomine corpus.
At me tum primùm sæuus circumstetit horror:
Obstupui: subijt chari genitoris imago,
Vt regem æquæuum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem: subijt deserta Creusa,
Et direpta domus, & parui casus Iuli.

Pharf. 8. Lucanus Pompeium cæsa ceruice sic miseratur:

——illa

——— *illa verenda*
Regibus hirta coma, & generosa fronte decora
Cæsar ies compressa manu est, pharioq; veruto,
Dum viuunt vultus, atq; os in murmura pulsant
Singultus animæ, dum lumina nuda rigescunt,
Suffixum caput est, quo nunquam bella iubente
Pax fuit, hoc leges, campumq; & rostra mouebat.

Indignatio Claudiani in Eutropium illa est. Lib. 1 in Eutrop.

Cernite, quem latijs poscant aduectere fastis:
Cuius & Eunuchos puduit. sed vilior ante
Obscuræ latuit pars ignotissima turbæ,
Donec Abundanti furijs, qui rebus Eois
Exitium, primumq; sibi produxit, ab imis
Euectus thalami summos inuasit honores.

Et alibi; 2. in Eutr.

—— *Spado Romuleo succinctus amictu*

Sedit

Sedit in Augustis laribus. vulgata patebat
Aula salutantum studijs: huc plebe senatus
Permixta, trepidiq; duces, omnisq; potestas
Confluit. aduolui genibus, contingere dextram
Ambitus, & votum deformibus oscula rugis.

1. In Eutr. In eundem:

Omnia cesserunt Eunucho Consule monstra.
Heu terræ, cæliq; pudor! trabeata per vrbes
Ostentatur anus, titulumq; effœminat anni.

Lib. 1. in Ruff. Idem in Ruffinum:

Quò, vesane, ruis? teneas vtrumque licebit
Oceanum, laxet rutilos tibi Lydia fontes,
Iungantur solium Crœsi, Cyrique tiaræ:
Nunquam diues eris, nunquam satiabere questu.

In

Inuidia, Æmulatio. Cap. XLI.

INuidentia (quod magis Ciceroni placet) *est dolor ex parium, & similium bono, quodquispiam ab eis nollet, quia suam putat minui dignitatem, possideri.* Itaque summi non inuident infimis: nec superiorum ętatum hominibus posteri: neque incolæ, locorum interuallo valdè distantibus: nec qui alios lōgè superant, aut constanti fama superantur ab aliis. Eadem autem exercitatio, studium, & opificium, inuidiam nutrit: fœlix aliorum successus, quo preſertim res nostra deprimitur: possessio eorum, quæ vel à nobis possessa sunt, vel possideri debebant. Qua de causa in iuuenes inuidi senes perpetuò sunt. Inuidi præterea, qui bonis affluunt; hi enim, cùm aliqua sibi desunt, aliis dolent adesse: gestis rebus præclari, ac nobiles, honorabiles: ambitiosi, sapientes; tributos enim aliis honores, & laudes eripi sibi queruntur: demum abiecti, angustique animo; aliena enim maiora fingentes, tantò se humiliores despiciunt. Ar. 1. 2. Rh. c. 10.

Æmu-

Æmulatio è cupiditate, prauo scilicet trunco erumpit laudatum germen. Est autem æmulatio *ægritudo de bonis, quæ honesta paret, nostriq; similes potiuntur, & nos potiri possemus: angit verò, non quòd illa possideant alij, sed quòd illis nos careamus*. Procliues ad æmulandum præsertim sunt iuuenes sublimes, & cupidi, laudes, & decora æqualium æquo animo non ferentes: qui excelsa mente, egregiaq; sunt indole: qui sectantur virtutes: qui præclaris ornantur bonis, opibus, amicitiis, populari gratia, magistratibus: qui gentili gloria, patriæque perfruuntur, hi & sua dignitate, & animi magnitudine aliorum fortunam, qua se non indignos putant, æmulantur. Causa æmulationis est excellentia, & admiratio boni, quod vtrique propter pares virtutes posset esse commune: conscientia virtutis, ac meritorum, quibus aliorum gloria nititur. Quare obnoxia sunt æmulationi, quæ maximè preclara; vt, virtus, doctrina, eloquentia, sapientia, opes, honores, magistratus, gloria.

Arist. 2. Rhe. c. 11.

Lib. I. Phar.

Inuidentiam insinuat Cæsar, lo-

quens

quens de Pompeio apud Lucanum.

Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille semel raptos nunquam dimittet honores?

Et deinde:

Quem tamen inueniet tam longa potentia finem?
Quis scelerum modus est? ex hoc iam te improbe regno
Ille tuus saltem doceat discedere Sylla.

Eidem causas belli Ciuilis subministrauit inuidentia. Ibid.

— Stimulos dedit æmula virtus.
Tu noua ne veteres obscurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times: te iam series, vsusque laborum
Erigit, impatiensq; loci fortuna secundi:
Nec quenquam iam ferre potest Cæsarue priorem,
Pompeiusvè parem.

Eadem inuidentia stimulat Polynicem apud Statium: 2. Theb.

——— Ismenius heros
Respicere ad Thebas, & iam sua quærere regna. Quip-

Quippè animum subit illa dies, quæ
sorte benigna
Fratris, Echionia steterat priuatus
in aula.

Lib. 5. Æmulationem illa ostendunt apud Virgilium.

Intenti expectant signum: exultantiaq; haurit
Corda pauor pulsans, laudumq; arrecta cupido.

Et illa.

Hi proprium decus, & partum indignantur honorem,
Ni teneant, vitamque volunt pro laude pacisci.

Et illa. ——— *& ora*

Prima patrum magnis Salius clamoribus implet,
Ereptumq; dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutatur fauor Euryalum, lachrymæq; decoræ.

6. Theb. Apud Statium.

Parthenopæus humo vultumque, oculosq; madentes
Obruit: accessit lacrymarum gratia formæ.
Pectora nunc mœrens, nunc ora indigna cruento
Vngue secat, meritamque comam.

Pu.

Pudor, Impudentia. Cap. XLII.

PVdor eſt *dolor, ac perturbatio ex malis aut præſentibus, aut præteritis, aut futuris, quæ infamiam inferant.* Impudentia eſt *eadem parui ducere, & illis non affici.* Mala autem, quæ erubeſcimus, ſunt ea, quæ dedecori videntur eſſe; vt turpis fuga, iniuſtus quæſtus, laboris impatientia, quem ſenes, ac debiles ferant, arrogans iactatio, obſcœnitas, beneficiorum exprobratio, priuatio bonorum, quæ pares habent; quæ cauſæ ſunt verecundiæ. Ar. l. 2. Rh. c. 6.

Quia verò pudor eſt metus amittendæ exiſtimationis, verecundamur eos, quos magni facimus, à quibus honorem quærimus, nobiſcum habitantes, duros ad ignoſcendum, arcana detegentes, maledicos, ab eadem turpitudine liberos. Nemo autem eos vereri ſolet, quorum opinionem contemnit, aut vera dicere non putantur. Poſtremò ij capiuntur verecundia, quibus quæ dixi, mala acciderunt, ijs præſentibus, vel audituris, quos admiran-

rantur, & benè de se iam sensisse, vel sentire vellent.

Contraria pudori impudentia, iisdem in malis, & consciis iisdem personis, hominem audacem obfirmat sine infamiæ metu. Quare facilè constare potest, quid de his dicendum.

4. Æn. Pudoris studium profitetur Dido apud Virgilium.

Sed mihi vel tellus optem priùs ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemq; profundam:
Ante pudor quàm te violem, aut tua iura resoluam.

Ibid. Et Iunonis in Venerem exprobratio verecundiam affert apud eundem.

Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Tuq;, puerq; tuus, magnum & memorabile nomen,
Vna dolo Diuum si fœmina victa duorum est.

Et illa verecundiam excitant, quæ Turnus in Drancem est eloquutus:

—Meq;

— *Meq; timoris* 11. Æn.
Argue tu Drance, tot quando stragis aceruos
Teucrorum tua dextra dedit, passimq; trophæis
Insignis agros.
Imus in aduersos? quid cessas? an tibi Mauors
Ventosa in lingua, pedibusq; fugacibus istis
Semper erit?

Impudentiam exprobrat Simo pater Pamphilo. In Andr.

Num cogitat quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum vsquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo?

Et victo Eutropio Claudianus. Lib. I. in Eutr.

Ille tamen (quid enim seruum, mollemq; pudebit?
Aut quid in hoc poterit vultu flagrare ruboris?)
Pro victore redit. peditum vexilla sequuntur.
Obuius ire cliens, defensoremq; reuersum
Complecti. placet ille sibi, laxasque laborat
Distendisse genas, fictumq; inflatus anhelat. Gra.

Gratia. Cap. XLIII.

DVuo Gratia significat, beneficii collationem gratis factam: grati animi testificationem, & beneficium redditum. Gratiam priore sensu definiuit Aristoteles, *per quam, qui habet, dicitur egenti gratis aliquid facere, non pro aliquo inde accepto, neque vt sibi quidquam, sed vt alteri comparetur.* Hæc Gratia corrumpitur, si datur commodi causa, aut fortuitò, aut necessitate, aut non in loco, ac tempore, aut quia fuerat acceptum, quamuis fortè nesciretur. Magnum autem dicitur, quod datur, quãuis re ipsa sit paruum, si datur in tempore, loco, cæterisq; circumstantiis, si primò, si à solo, si vrgente calamitate, vel desiderio capientis. Non enim tantùm est indigens, qui rem non habet, sed etiam, qui vehementer expetit; cùm appetitiones perinde sint, atque indigentiæ rerum. Gratuitus ergo amor, & dandi voluntas, & accipientis indigentia huiusmodi Gratiam constituunt. Iam Gratia, quæ habetur propter supe-

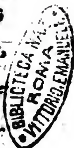
2. Rhe. c 7.

ratum

ratum malum, aut alterius ope adeptum bonum, etsi gratis non tribuitur, cùm aliquo modo debitum soluatur; tamen quia cum grati animi significatione fit, Gratia est. Est autem *amor in beneficum, & voluntas, ac studium rependendi beneficium*. Huic aduersatur Ira, quæ desiderium, spemq; vltionis includit, & infligendi mali. De his Aristoteles, & alii plura.

Gratiam habet Æneas Didoni apud Virgilium. 1. Aen.

O sola infandos Troiæ miserata labores:
Quæ nos, reliquias Danaum, terræq; marisq;
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Vrbe, domo socias. Grates persoluer e dignas
Non opis est nostræ, Dido, nec quidquid vbique est
Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
Dÿ tibi, si qua pios respectant Numina, si quid
Vsquam iustitiæ est, & mens sibi conscia recti,
Præmia digna ferant. Quæ te tàm læta tulerunt

Secula? qui tanti talem genuere
parentes?
In freta dum fluuij current, dum
montibus vmbræ
Lustrabunt conuexa, polus dum sy-
dera pascet,
Semper honos, nomenq; tuum, lau-
desq; manebunt.

Quomodo concitentur Affectus. *Cap. XLIV.*

AD mouendos affectus, vt locis citatis ostendunt poëtæ, notandæ sunt, & distinguendæ personæ, quæ hac, vel illa perturbatione agitantur; vt senes timore: iuuenes iracundia; tùm ea illis proponenda, quæ proprios ipsorum cient affectus; statim enim in personis poëticis sequetur artificiosa motio. Horribilia, quæ appropinquant, incutiunt metum. Ea cùm videret Oedipus, ait:

Sen. in Oed. Act. 2. *Horrore quatior fata, quò vergant,*
timens,
Trepidumq; gemino pectus euentu
labat.

Vnum è Græcis redituris iusserat oraculum ad aras necari. Imminente malo, Ob,

Obstupuere animi, gelidusq; per ima cucurrit 2. Aen.
Ossa tremor, cui fata parent, quem poscat Apollo.

Contempserat Drances iuuenem Turnum in consilio, eique fugam exprobrarat:

——— *Dum Troia tentat* 11. Aen.
Castra fugæ fidens, & cęlum territat armis.

Et metum hostis:

Aude, atq; aduersum fidens fer pectus in hostem.

Et aliorum stragem:

— *Vt Turno contingat regia coniux,*
Nos animæ viles, inhumata, infletaq; turba
Sternamur campis.

Et rursus metum:

— *Etiam tu, si qua tibi vis,*
Si patrij quid martis habes, illum aspice contra,
Qui vocat.

Ab his iure expectari poterat:

Talibus exarsit dictis violentia Turni.

In perturbandis animis habenda est etiam ratio personarũ, ob quas mouentur affectus; illis enim obie-

ctis hi facilè suscitantur. Sic viso inimico sopita exardescit ira. Æneas cùm strato iam Turno parceret, repente balteum aspexit, quem Turnus occiso Pallante gestabat.

12. Aen. *Ille oculis postquam saeui monumenta doloris,*
Exuuiasq; hausit: furijs accensus, & ira
Terribilis: Tu ne hinc spolijs indute meorum
Eripiare mihi?

Demum ad benè exprimendos affectus multum valet eosdem animo altè imprimere. Facilè enim dolorem imitantur. qui dolent: & gaudium, qui gaudent quod optimis poëtarum contingit; vt quemadmodum histriones, cum ex aliquo grauiore actu personam deposuissent, flentes egrederentur è scena: sic illi de perturbatis mentibus scribere leni, ac remisso animo non possint. Nimirum hæc est poëtica inflammatio, & quidam afflatus quasi furoris.

Quintil. Cic. 2. de Orat.

De

De Dictione. Cap. XLV.

Dictio est animi interpretatio per verba siue soluta, siue numeris astricta. Sed Dictio poëtica carmen includit, quod varium est pro varietate poëmatum. Ea cùm multis dissentiat ab Oratoria, nõ facile tamen est, illa, quibus dissentit, adducere. Magis finitima Historiæ, ab eadem non metro solùm, sed aliis, quæ metri necessitas indulsit, longè abhorret. Ego quædam capita, quæ vim & proprietatem eius ostendunt, attingam. Alii plura fortassè obseruarunt, vel obseruabunt. Ar. 4. poët.

Primum est. Quæcunque de figurata constructione tradunt Grammatici, & schematibus, figurisq; dicendi à vulgari latinitate remotis, ea potiori iure vsurpant poëtæ.

Virgilius: 6. Aen.

— *Titania pubes*
Fulmine deiecti.

Idem: Aen. 7.

— *Pars arduus altis*
Puluerulentus equis furit.

Ecl. 8. Idem:

—— *Nihil hic nisi carmina desunt.*

Huc pertinet Hellenismus, siue Dictio Græcis vsitata: *nuda gena: cætera Graius: abstineto irarum: niueus videri*: & alia sexcenta. Statius:

2. Theb.

Dij benè, quod tales stirpemq; animosq; venitis.

Secundum. Propria poëtarum metaphora est: non ea solùm, quæ propter similitudinem translatio, sed quæcunque verbi à propria significatione deductio. Quod paribus historicorum sententiis clariùs elucet. Curtius:

lib. 5.

(Alexander Araxi) pontem strenuè induxit.

Virgilius:

Aen. 8.

—— *Pontem indignatus Araxes.*

Plinius: *Mare Tyrrhenum à Lucrino molibus seclusum.* Suetonius:

Lib. 36. c. 15.

Portum Iulium apud Baias, immisso in Lucrinum, & Auernum lacum mari Augustus *effecit.*

In vit. August. c. 16.

2. Georg. Virgilius:

Quid memorem portus, Lucrinoque addita claustra,
Atque indignatum magnis stridoribus æquor,

Iulia

Iulia qua ponto longè sonat vnda refuso,
Tyrrhenusq; fretis immittitur æstus Auernis?

Tantò est illustrior translata di- ctio Poëtarum. Cæsar: *Flumen est Arar, quod in Rhodanum influit incredibili lenitate.* L. 1. de bel. Gal.

Lucanus admirabili breuitate, & euidentia. Lib. 3.

—— *Qua Rhodanus raptum velocibus vndis*
In mare fert Ararim.

Silius aliquanto fusiùs: Lib. 3.

Auget opes stanti similis, taciteq; liquore* * Rhodani.
Mixtus Arar: quem gurgitibus complexus anhelis
Cunctantem immergit pelago, raptumq; per arua
Ferre vetat patrium vicina ad littora nomen.

Plinius de Apibus: *Primùm fauos construunt, ceram fingunt: hoc est domos, cellasq; faciunt, deinde sobolem.* Lib. 11. c. 6.

Virgilius: 4. Georg.

—— *Ipsæ regem, paruosq; quirites*
Sufficiunt, aulasq; & cerea regna refigunt.

De sen.
Cicero Vitem: *serpentem multiplici lapsu, & erratico, ferro amputans coërcet ars agricolarum, ne syluescat sarmentis, & in omnes partes nimia fundatur.*

2. Georg.
Virgilius;

Ac dum prima nouis adolescit frondibus ætas,
Parcendum teneris, & dum se lætus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immissus habenis.
Inde vbi iam validis amplexæ stirpibus vlmos
Exierint, tunc stringe comas, tunc brachia tonde.
Ante reformidant ferrum; tunc denique dura
Exerce imperia, & ramos compesce fluentes.

Statius.
Et cum Hyperbole:

——— Cursumq; minatur.

Virg.
Et Allegoria:

Sed nos immensum spatijs confecimus æquor.

Tertium. Propria est poëtarum periphrasis, seu verborum circuitus, rerumq; descriptio, qua præsertim oratio efflorescit.

2. Meta.
Actionis periphrasis. Ouidius:

Illa

Illa fortè die castæ de more puellæ
Vertice supposito festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Cicero: *Quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant.* 6. Verr.

Loci. Virgilius: Aen. 1.
Est in secessu longo locus. insula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
Frangitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos.
Hinc atque hinc vastæ rupes, geminiq; minantur
In cælum scopuli: quorum sub vertice latè
Æquora tuta silent. tum syluis scena coruscis
Desuper, horrentiq; atrum nemus imminet vmbra.

Liuius: *Sinus est maris maximè Africo vento oppositus, & quingentos passus introrsus retractus, paululò plus passuum in latitudinem patens. Huius in ostio sinus parua insula obiecta ab alto portum* Dec. 3. lib. 6.

N 3 ab

ab omnibus ventis, præterquam Africo, tutum facit.

p. Aen. Personæ. Virgilius:

Restitit Æneas, claraq; in luce refulsit:
Os, humerosq; Deo similis, namque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenque iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

Lib. 8. dec. 3. Liuius de Scipione: *Præterquam quòd multa maiestas inerat, adornabat promissa cæsaries, habitusque corporis non cultus munditijs, sed virilis verè, ac militaris: & ætas erat in medio virium robore, quod plenius, nitidiusq; ex morbo velut renouatus flos iuuentæ faciebat.*

Aen. 11. Temporis. Virgilius:

——— Nox humida donec
Inuertit cælum stellis ardentibus aptum.

Lib. 14. Ann. Hist. Lib. 21. Tacitus: *Noctem syderibus illustrem dij præbuerunt.* Idem: *Inumbrante vespera.*

Silius:

Abstulerat terras nigrantibus Hesperus vmbris.

Demum liquidò constat, quod

vitio

vitio esset historico, aut oratori pluribus persequi, poëtæ addere elegantiam, & ornatum.

Quartum. Enargia, siue perspicuitas, & euidentia: quæ res, de quibus loquimur, clarè, vt cerni videantur, enunciat: & in plura genera diuiditur. Vnum genus est, cùm tota rei imago exprimitur. Quintil. 18.c.3.

Virgilius: 5.Aen.

Ad terram fugit, & portu se condidit alto.

Siue cùm eadem claritas contingit ex ijs, quæ rem antecedunt, vel comitantur:

At socijs subita gelidus formidine Virg. 3. Aen.
sanguis
Diriguit.
—— Dixit: preßoq; obmutuit ore. 7. Aen.
—— Defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloq; immobilis hæret.

Curtius: Lib. 6.

Rex demißo in terram vultu, attonito, stupentiq; similis stetit.

Siue cùm ad inferendam rebus lucem praclaræ adhibentur similitudines; quæ vix vnquam ab historicis: à poëtis rarò ad probandum, vt solent oratores: ad exornandum

ab omnibus ventis, præterquàm Africo, tutum facit.

3. Aen. Personæ. Virgilius:

Restitit Æneas, claraq; in luce refulsit:
Os, humerosq; Deo similis. namque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenque iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

Lib. 8. dec. 3. Liuius de Scipione: *Præterquam quòd multa maiestas inerat, adornabat promissa cæsaries, habitusque corporis non cultus mundities, sed virilis verè, ac militaris: & ætas erat in medio virium robore, quod plenius, nitidiusq; ex morbo velut renouatus flos iuuentæ faciebat.*

Aen. 11. Temporis. Virgilius:

——— *Nox humida donec*
Inuertit cælum stellis ardentibus aptum.

Lib. 14. Ann. Hist. Lib. 11. Tacitus: *Noctem syderibus illustrem dij præbuerunt.* Idem: *Inumbrante vespera.*

Silius:

Abstulerat terras nigrantibus Hesperus vmbris.

Demum liquidò constat, quod

vitio esset historico, aut oratori pluribus persequi, poëtæ addere elegantiam, & ornatum.

Quartum. Enargia, siue perspicuitas, & euidentia: quæ res, de quibus loquimur, clarè, vt cerni videantur, enunciat: & in plura genera diuiditur. Vnum genus est, cùm tota rei imago exprimitur. Quintil. l. 8. c. 3.

Virgilius: 5. Aen.

Ad terram fugit, & portu se condidit alto.

Siue cùm eadem claritas contingit ex ijs, quæ rem antecedunt, vel comitantur:

At socijs subita gelidus formidine sanguis Virg. 3. Aen.
Diriguit.
—— Dixit: pressoq; obmutuit ore. 7. Aen.
—— Defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloq; immobilis hæret.

Curtius: Lib. 6.

Rex demisso in terram vultu, attonito, stupentiq; similis stetit.

Siue cùm ad inferendam rebus lucem præclaræ adhibentur similitudines; quæ vix vnquam ab historicis: à poëtis rarò ad probandum, vt solent oratores: ad exornandum

verò, illustrandasq; rerum imagines crebrò vsurpantur.

Hor. l. 4. Od. 4. *Dirus per vrbes Afer vt Italas,*
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitauit vndas.

Et comparationes è fabulis, rarissimæ apud oratores.

2. Theb. Statius:

Non secus ac supero pariter si cardine lapsæ
Pallas, & asperior Phœbi soror: vtraq; telis,
Vtraq; torua genis, flauoq; in vertice nodo.

Siue cùm, circumcisa veritate, illicò rem ponunt ante oculos.

2. Aen. Virgilius:

—— *Iacuitq; per antrum*
Immensum.

2. Phar. Lucanus:

Et celsus in agmine Cæsar.

Quintil. lib. 8. c. 6. Quintum. Vsus epithetorum, quæ apposita dicuntur. Hæc familiarissima poëtarum facit aut sola conuenientia, magno tamen nitore, & elegantia dictionis: vt,

Puræ riuus aquæ, dentes albi, flos purpureus.

3. Rh. c. 3. Aristoteles: *In Poësi decet album lac dicere: in oratione verò soluta*

luta nonnulla indecora sunt : nonnulla, si crebriùs ponuntur, arguunt, ac patefaciunt modum poëticum.

Aut minuendi, augendique voluntas.

Virgilius: 2. Georg.

——— *Sæpè exiguus mus.* minuit.

Augent apud Propertium loquentem de Romulo: Lib. 4. eleg. 4.

— *Non quem sine matris honore*
Nutrit inhumane dura papilla
Lupa.

Iulius Florus: *Lupa vagitum sequuta, vbera admouit infantibus, matremq; se gessit.* Quantò pulchriùs, & sublimiùs poëta cum epithetis? L. 1. c. 2.

Aut respectus fabulæ, vel historiæ. Virgilius ad Augustum: 1. Georg.

——— *Cingens materna tempora myrto.*

Idem:

Poculaque inuentis Acheloia miscuit vuis. 1. Georg.

Idem:

— *Duo fulmina belli Scipiadas.*

Hoc ad historiam, & cum translatione vehemens. 2. Æn.

Idem:

— *Ve-*

— *Volitans argenteus anser.*

Seruius. Vbi proprietas ineſt & translatio. nam *& colore candidus: & ob memoriam ſeruati Capitolij, in eodem argenteus dedicatus fuerat.*

Aut cauſæ, vel effectus; vt, *Sol calidus, Pallida mors, Vinci dolentem creuit in Herculem.* Aut translatio cum cauſa.

Hor. od. 37. li. 1. *Fortunaq; dulci ebria.*

Aut euentus rei futuræ.

4. Georg. Virgilius:

Immanem ante pedes hydrum moritura puella.

Aut quibus aliud, præſertim inſinuans ſententiam, vel argutiam.

Hor. l 3. od. 11. *Splendidè mēdax, & in omne virgo Nobilis æuum.*

Tibul. eleg. 10. lib. 1. *Quam ferus: & verè ferreus ille fuit.*

Ariſt. 3. Rh c. 3. Denique nihil epitheto carius poëtis; quod rarum aliis: vel frigidum, ſi frequens.

Sextum caput. Traiectio, & tranſpoſitio verborum propter metri neceſſitatem: qua vel turbata ſyntaxis, vel vocum conſtructio ab recto declinans ordine, in eum eſt dirigenda, vt germanus eliciatur ſenſus. Virgilius:

— *Inſi-*

— Iniiciunt ipsis ex vincula sertis. Ecl. 6.

Saxa per, & scopulos, & depressas conualles. 3. Georg.

Ouidius: 5. Fast.

Vltor ad ipse suos cęlo descendit honores.

Huc pertinet Hyperbaton, idest diuisio, & transgressio verborum.

Virgilius:

Iamq; adeò super vnus eram. 2. Aen.

— Leo per ouilia turbans. 9. Aen.

Septimum caput est. Anachronismus frequens apud poëtas; vt multa, quæ narrantur, ab alio tempore, quo gesta sunt, veritatem deriuent. Propertius: Lib. 4. el 4.

Stabant romano pila Sabina foro.

Vbi deinde fuit romanum forum.

Virgilius: 3. Aen.

Actiaque iliacis celebramus littora ludis.

Quæ postea instituit Augustus.

Anser in auratis porticibus. quæ multò post inauratæ sunt.

Octauum. Fabulosa nomina, tanquam propria rebus accommodant, & Cererem pro frugibus, Liberum appellant pro vino, Neptunum pro mari, Curiam pro Senatu, Martem pro bello. Placita hæc Cic. 3. de Orat.

& ora-

& oratoribus : qui tamen non dicerent:

a Georg. —— *Vulcanus decoquit humorem.*

Et pro aëre, ac terra Iouem, & Iunonem:

Georg. —— *Manet sub Ioue frigido.*

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus ether

Coniugis in gremium lætæ descendit.

Aut pro Sole Phœbum, Cynthium, Delium: pro Luna Triuiam, Hecaten, Phœbi sororem. His accedunt Patronymica, Tydides, Pelides, Thestias, propria poëtarum, quæ valent pro nomine.

Metã. 1. Ouidius:

Inde Promethides placidis Epimethida dictis Mulcet.

Nonum. Frequens polysyndeton, atque crebrò repetitum, quod respuit prosa oratio.

Aen. 9. Virgilius:

Fadumque, Hebesumque subit, Rhetumque, Abarimque.

Præterea antecedentem coniunctionem soli poëtæ postponunt.

Aen. 13. Virgilius:

Cessantem, longos & circumflectere cursus.

Decimum. Multa illis commutare

tare in vsu loquendi ius tribuit, quę cæteris fermè vetat. Detrahunt syllabas vocibus.

Cingite fronde comas, & porgite pocula dextris. Virg. Aen. 4.

Horatius:

Quæ me surpuerat mihi. Lib. 4. od. 12.

Virgilius: Aen. 4.

Cum genere extinxem.

Easdem addunt.

Fœtam Mauortis in antro. Martis.

Easdem dissoluunt. Tibullus: Lib. 1. el. 2.

Stamina non vlli dissoluenda Deo.

Adhibent verbum pro verbo.

Virgilius:

Ingreditur linquens antrum.

Graditur, vacante præpositione: Seruius,

— *Recalent nostro Tiberina fluenta Sanguine.* calent: Carisius.

Actiuum pro passiuo. Virgilius:

Sistunt amnes. Ingeminant Austri.

Sistuntur. Geminantur. Lib. 1. Georg.

— *Olim voluentibus annis.* Aen. 1.

Euolutis. Lucretius:

Multaq; per Cælum Solis voluentia lustra. Lib. 5.

Passiuum pro actiuo. Virgilius:

Bellantur Amazones.

Nutritor oliuam.

Bel-

Virg. Æn. 6. Bellant . Nutri . Tempus pro tempore .

—— *Magnum si pectore possit Excussisse Deum* .

Epist. 5. Ouidius .

Sustinet Oenonem deseruisse Paris .

Genus pro genere .

Virg. 1. Georg. *Aut oculis capti fodere cubilia talpæ* .

Ecl. 8. *Cum canibus timidi venient ad pocula damæ* .

Timidæ: Seruius, Carisius .

Prop. li. 2. el. 31. Nomen pro nomine. Propertius:

—— *Danai fœmina turba senis* .

Fœminea .

Nomen pro participio .

l. 2 Aen. Virgilius .

Hinc populum latè regem .

Regnantem .

Vel cum inuerso sensu, contra quàm aiunt, est intelligendum .

Stat. l. 2. Statius :

Et Pallas deceat pharetras, & Delia cristas .

Deceant Palladem pharetræ : cristæ Deliam . Vel cum mutato ordine prius, quod posterius est, refertur . Virgilius:

l. 1. Aen. *Et torrere parant flammis, & frangere saxo* .

—— *Mo-*

— *Moriamur, & in media arma ruamus.* Æn. 2.

Deniq; quid impunè non audet?

Vndecimum. Cùm ars poëtica inuentrix sit, & machinatrix, noua quædam constructio, & machinatio non modò in rebus, sed in verbis apparet; quippè quæ, notæ & signa cogitationum, quid animus tacitè secum ipse moliatur, ostendunt. eo fit, vt in dictione nouitas, nitor, sublimitas, suauitas, argutiæ, traductiones, annominationes, aliaque schemata eluceant.

Virgilius: Æn. 4.

Littora littoribus contraria, fluctibus vndas

Imprecor, arma armis.

Idem: Æn. 3.

Longa procul longis via diuidit inuia terris.

Ouidius: Epist. 5.

Nympha suo Paridi, quamuis suus esse recuset.

Qua tantò minor es, quantò te maxime rerum, Epist. 9.

Quàm quos vicisti, vincere maius erat. Propertius: lib. 4. el. 3.

Si qua tamen tibi lecturo pars oblita deerit,

Hæc

l.1. Trist. el.2. *Hac erit è lachrymis facta litura meis*. Ouidius:

At nunc vt peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidia certè parte superstes ero.

Et alia innumera. Placent in clausula verba Ciceronis. *Vt est,*
3 Tusc. inquit, *in Menalippa, Florem quisnam liberum inuidit meum. Malè latinè videtur: sed præclarè Actius. vt enim videre, sic inuidere florem rectius, quàm flori dicitur. Nos consuetudine prohibemur: poëta ius suum tenuit. & dixit audaciùs.*

Mores Ætatum. Cap. XLVI.

QVoniam dictioni poëticæ nihil æquè ac Metaphora splendorem accersit, de ea seorsim pauca cognoscenda sunt.
In Poët. c.10. seu par.180. Μεταφορὰ, definiente Aristotele, ἐστὶν ὀνόματος ἀλλοτρίου ἐπιφορά.
Translatio est nominis alieni illatio:
Madius. siue, vt alii vertunt, *substitutio*.
Fieri hanc nominum mutationem
Loc. cit. De eloquut. intercedente similitudine tùm Philosophus, tùm Demetrius, ac Cicero præcipiunt; quæ tamen in defi-

nitio-

nitione suppressa est, quoniam poëticæ institutor vno Metaphoræ nomine comprehendit, quod alij deinde in alios tropos distribuerunt, presertim Catachresim, Synecdochen, Hypallagen. Secernuntur illi quidem à Metaphora; Nam Catachresis est vbi nomen defuit: Metaphora vbi aliud fuit: Synecdoche, Metonymia partem pro toto, causas pro effectis, & alia assumunt; Quæ quanquam pressiùs accepta Metaphoræ non communicant, quia tamen posthabita nominum proprietate vsurpant aliena, ad eius latiorem potestatem meritò reuocantur. Itaque Aristoteles definitioni Metaphoræ hæc eiusdem quadripartita membra subiecit. *A genere ad speciem*: Vt ferrum pro gladio. *A specie ad genus*: Vt Pinus pro arbore. *A specie ad speciem*: Vt Solis incendium; quæ ab aliis tropis iure non separes. At quartum cum similitudine, & proportione sola sibi astringit Metaphora. *Quando* è quatuor nominibus *similiter se habuerit secundum ad primum, ac quartum ad tertium; dicet*

Li. 3 de or. Robort. l.c. poët.

Quintil. l. 8. c. 6

enim

enim pro secundo quartum, vel pro quarto secundum. Exemplum est, *Marti clypeus: Baccho phiala esse dicitur*. Sicut ergo se *ad Martem clypeus* habet, secundum ad primum: ita *ad Bacchum phiala*, quartum ad tertium; ideoq; transferendo *clypeus phialá Martis*: *phiala clypeus Bacchi* dicetur. Quod sanè ponit ob oculos vim proportionis, & analogiæ, quæ consentit in aliquo, in aliquo dissentit. Mars enim cum Baccho: phiala cum clypeo collati dissimiles sunt, neque fundant Metaphoram. Sed clypeus relatus ad Martem, phiala ad Bacchum ita comparantur, vt quemadmodum clypeus Martis, sic phiala insigne sit Bacchi. quo certè sunt similes: eoque fit, vt mutua permutatione nominum vnum transferatur ad alterum. Exemplo item sint *Mare, tempestas: populus, tumultus*. Sicut ergo excitatur in mari tempestas, ita tumultus in populo; ideoque transferendo, *tempestas est tumultus maris*: *tumultus est populi tempestas*. Eodem modo *in anno ver* consideras, *iuuentutem in vita*; tùm permutando fiet tibi

Lib. 3. Rhet. c. 11.

iuuen-

iuuentus ver vitæ, ver iuuentus anni.

Hinc illa reciprocantium sese mutuò translationum proprietas; vt, qui dixerit *lacrymam oculi rorem*, dicturus etiam sic *rorem lacrymam Cœli*. Quanquam, admonente Demetrio, non omnes eam conuersionem admittunt. Sic enim pronunciato, *Roma est oculus vrbium*, non iure conuertitur, *oculus est Roma membrorum*. Cuius rei causa, si aliquam quis afferat, maior erit, minorue similitudo translatis significata nominibus. *Oculus* enim quia rem pulchritudine, ac dignitate inter corporis membra præcipuam significat, ad Romam principem vrbium iure transfertur: At vox *Roma* vrbem notat insignem antiquitate, magnitudine, imperio, populi frequentia, structura ædificiorum: quæ oculò dissimilia, efficiunt, vt oculus translatè Roma non sit. Par iudicium esto de reliquis.

Cęterùm ignobilitatem suæ originis splendore propagationis Metaphora illustrauit. *Eam* enim *necessitas genuit inopia coacta, & an-* Cic. 3. de or.

gu-

gustijs: post autem delectatio, *iucunditasq, celebrauit*. Orationem enim magnoperè exornat, & auget: quã *peregrinam, dilucidam, & iucundam facit*. Peregrinitatem affert assumens aliunde quod nõ habeas, resq; declarans non vsitatis, propriisq; nominibus. In quo *ingenij specimen est, transilire ante pedes posita, & alia longè repetita sumere*. Delectat, & illustrat indens animo scientiam nouæ rei, quam cognita similitudine perdiscit. Audis enim ab aliquo, *Senectutem* rẽ notam tenes. Audis *stipulam vitæ*. rei nouitate erectus, & hilaratus animus, vnde sit acceptum videt: & senium cum frumento cõponens, agnoscit vtriusq; labentis viriditatem exaruisse.

Arist. 3. Rh. c. 2.

Cic. loc. cit.

Arist. 3 Rh. c. 10

Porrò ex his vitia, virtutesq; Metaphoræ licet aduertere. Primò enim sit, vt Demetrius, ἐκ τοῦ ὁμοίου, è simili. Cicero: *Primùm fugienda est dissimilitudo. Quamuis sphæram in scenam (vt dicitur) attulerit Ennius, tamen in sphæra fornicis similitudo non potest inesse*. Quid iam Tulli diceres? nam quid poëtis hodiè Cælum

non

non est? organum, mensura Mundi: volubilis cryſtallus: hortus ſtellis floridus: lucens campus fulgentium ferarum: ingens conuerſis rotis horologium. Vt nihil penè mitius, quàm fornices ex orbibus cæleſtibus habeamus. Audires & *Solem luminum aurigam*; quod vtique ſimile diceres, ſi quemadmodum auriga currum regit, quo vehuntur ciues, ita ſplendores in curru tanquàm reges, aurigante Sole veherentur. Secundò. *Ducatur translatio non è longinquo, ſed è propinquis, & affinibus inter ſe rebus*. Cicero: *Videndum eſt, ne longè ſimile ſit ductum. Syrtim patrimonij: ſcopulum libentiùs dixerim. Charybdim bonorum: voraginem potiùs. faciliùs enim ad ea, quæ viſa, quàm ad ea, quæ audita ſunt, mentis oculi feruntur*. Appellauit Tullius ad mētem Philoſophi propinqua, quæ communia, & nobis notiora ſunt, quòd in ea omnes offendunt. Montem, aut vallem facilè vidimus: Caucaſum, vel Tempe omninò pauci; Philiſtæum ergo gigantem illum rectiùs montem, dixeris, quàm Caucasū; Mons enim

Demet. de el. Ariſt. Rh. l. 3. c. 2. l. c.

similitudine est illi affinis, & notione proximus: Caucasus tàm ab oculis, quàm à cognitione remotus. Si vndæ tibi sunt marinæ Alpes, iustiùs Ouidio montes fuere:

1. Trist. el. 2. *Me miserum, quanti montes voluuntur aquarum.*

Quòd si quædam locorum, rerumq; singularum nomina nota adeò; & præclara sunt, vt generatim, & vniuersè videantur significare; illis vti ius erit. Talis Hybla, Tempe, pro loci amœnitate. Sic & Tullius Charybdim, Scyllamque pro voragine, & scopulo vsurpauit.

Arist. l. 3. Rh. c. 2. *Notione, & Intellectu. Cic. l. c. Tertiò. *Ducendæ translationes ab ÿs, quæ pulchra sunt, siue voce,* * *siue vi, & potestate, siue aspectu, siue alio quopiam sensu*. Ab omnibus enim ducuntur. *Nam & odor vrbanitatis, & mollitudo humanitatis, & murmur maris, & dulcedo orationis sunt ducta à cæteris sensibus: illa verò oculorum multò acriora, quæ ponunt penè in conspectu animi, quæ cernere, & videre non possumus*. Porrò suaues erunt translationes, si res ab illis significatæ sensus iuuant: molestæ, si lædunt: turpes, à quibus est deformis

cogi-

cogitatio similitudinis. *Reipublicæ vomicas* de hominibus fœdis improbat Quintilianus. Nec alius probet *herbas febri hectica infectas: Mare intempestate hydropicum: montes gelatis crustis leprosos*, hæc enim à noxiis petita iniucūda, & molesta sunt. In vituperationibus licet transferre à deterioribus. Ouidius:

Latrat & in toto verba canina foro.

Quartò. Metaphora *nec multùm excedat, nec tàm leuis momenti sit, vt rem non æquet, cui addicitur*. Cicero: *Nolo esse aut maius, quàm res postulet, Tempestas comessationis: aut minus, Comessatio tempestatis*. Nam translatio ingesta animo similitudine delectat: at in vtroque exemplo pręse dissimilitudinē fert. Illæ etiam immodicæ: *Lacertus sepium: anguis, syluæ fulmen: abies expilata suspiriys*. Illæ deficiunt: *Sol carbo accensus; Cæli Automedon*. Nam quantò grandius, Sol?

Aliæ sunt proprietates Metaphoræ, quæ ad has fermè reuocantur. *Ne sit obscura*. Obscuram

Lib. 3. Rh. c. 3. iudicat Aristoteles remotam, & lōgè deductā: qualis illa, *Philosophia agger, & propugnaculum legum.* Plures continuatæ obscuritatem creant, & Allegoriam, cùm aliud dicitur, aliud intelligitur. Minus lucis, & laudis habent plures diuersi generis simul conglobatæ; vt, *Fluctuat animus curis vulneratus, diuiditur, distrahiturq; , nec se regere potest.* quid magis dissolutum? Prætereà *ne indecoræ sint*: siue propter humilitatem comicam ad risū mouendum: siue propter tumorem, & granditatem. Prioris generis:

Plaut. in Capit. in Menech. —*Virgæ in tergo morientur meæ.*
—*Dedolabo assulatim viscera.*

Stat. 10. Theb. Posterioris:

Aut nigrum trepidis impingit Oriona nautis.

Orion causa tempestatis.

Non sint angustiores, humilioresq; propriis, & suis verbis. Arua ossibus vestita: strata potiùs. Ne sint vulgares, & apertæ, alii præcipiunt. Demū optimæ sunt Aristoteli, quæ tribuunt sensum, & actionem inanimis. Seneca:

—*Cupientem excuti*
Hastam solo defige. Virgilius:
—*Pon-*

——*Pontem indignatus Araxes.*

Apparatus, & Melodia. Cap. XLVII.

HÆ duæ superſunt qualitatis Tragicæ partes. Κόσμος τῆς ὄψεως, *ornatus viſus*, ſiue *ſpectaculum*, ſiue *apparatus*, omnia comprehendit, quæ oculis ſpectantium ſubiiciuntur: & eſt loci, vel perſonarum. Huius præfectus Choragus à Feſto dicitur, nec propriè ſpectat ad Poëtam. In loco Theatrum, Scena, aliaque huiuſmodi: in perſonis veſtimenta, & varius pro natura dramatis corporum ornatus. Theatrum hac tempeſtate nullum: vetus in ſemicirculi formam extruebatur, producti in cornua, inter quæ protenderetur Scena, Theatri frons; reliquam caueam ſedilia ad capiendam multitudinem occupabant. Scena ab inumbratione, ſiue vmbraculo dicta. Id ſignificat σκηνὴ græcè, quòd in opacis nemoribus paſtores carmina verè decantarent. Scenæ iungebatur proſcenium, locus ante ſce-

Caſſ. lib. 4. var. ep. vlt.

scenam : & proscenio demissior Orchestra ad Chori saltationes, & cantus, in qua pulpitum, siue ara: sub pulpitum hyposcenium conuersum ad Theatrum signis, & columnis ornatum. Supra scenam podium, siue episcenium. In scena duæ aræ; siue altera in Orchestra, altera post scenam Baccho, & Deo, cui fiebant laudi. In aris flores, & Coronæ. Circa scenam ianuæ tres, è quibus prodibant versatiles machinæ. Scena item triplex, Tragica, Comica, Satyrica. Hæc arbores, montes, speluncas: comica modicas, & priuatas ædes: tragica regias, & marmorea tecta continebat. Romanus ordo assidendi Cæsarum principatu, vt ego varios apud auctores obseruaui, hic erat. Senatores in Orchestra (idest in primis sedibus, pari cum Orchestra altitudine positis) interdum laureati, cum gentium, ac fœderatarum Ciuitatum Legatis: proximis decem & quatuor ordinibus Equites Romani: reliquis gradibus promiscua plebs: assidente ludis pro custodia militum cohorte, quã Nero demouit. Certos cuneos pueri

Pol. lib. 4. c. 12.

Tac. l. 13.

ri prętextati cum pędagogis fecere. In summo fæminæ locatæ. Spectabat è podio, & proscenii fastigio Cæsar: secreti à cæteris, Consules, ac Prætor: cum virginibus Vestalibus Augusta. Statuę inter sedilia dispositæ, & crocati vini occultas fusi per fistulas odorati fontes: vela carbasina, aut Cæli colore stellata obtensa Theatro sericis rudentibus ad defendendum Solem. Interdum ad lumina noctu peracti ludi: dona populo largè diffusa.

Altera pars apparatus spectat ad personas; habitus nempè oris, & corporis. Vestitus tragicus nobilior, Comœdię vilior. Illi sunt diademata, sceptra, vestes purpura, auroq; contextæ, syrmata, trabeæ, chlamydes, altior, crassiorq; cothurnus. In Comœdia tunicæ, penulę, pallia, togæ, socci rudes, vilesque: uultus fęcibus, minioq; primò peruncti, tùm foliis herbarum grandioribus, postremò laruis, simulatisq; vltibus tecti. Sic Suetonius scribit, Neronem Tragœdias cantasse Personatum, Heroum, Deorumq; item Heroidum, ac Dearum personis effictis ad similitudinem oris

Iul. Pol. l. 4. c. 19. Scalig. l. 1. ca. 13. poët. Et deinceps.

oris sui, & fœminæ, prout quamq; diligeret.

Melodiæ cura penes Choragum item erat: Eius olim varia genera. Doricum graue, Aeolicum exultās, & tumidum, Ionicum concisum, & molle, Phrygium incitatum, Lydium remissius. Cæterum non
Scal. l. 1. poë. c. 19. modò cantibus intermissa recitatio, sed etiam *integræ Tragœdiæ decantatæ. Præterea tibiarum, ad quas carmina*, præfert im chori canebantur, duo genera fuere: Phrygium, & Serranum. Phrygiarum tibiarum nonnullæ modò dextræ, modò sinistræ. Dextræ, quæ foramen vnicum haberent: sinistræ, quæ duobus essent foraminibus distinctæ. Quanquam Diomedes tibias pares, & impares videtur numero definire. Serranæ, quæ sinistræ, & pares, idest æquales cauernis fuere, proindeq; parem concen-
Scal. l. 2. poët. c. 20. tum emittebant: ideò sic appellatæ, quoniam iis saltatores proferre, ac referre pedem continuò iubebantur, veluti sectores, qui serra adacta ligna diuidunt in partes.

Par-

Partes Tragicæ Quantitatis. Cap. XLVIII.

NVnc ad partes, quibus nititur moles poëmatis, propriæq; Tragœdiæ sunt. Quatuor autem traduntur, Prologus, Episodium, Exodus, Choricum: siue vt alii, Protasis, Epitasis, Catastasis, Catastrophe. Alia partitione diuiditur Tragœdia in quinque Actus, qui Choris interiectis separantur. Prologus igitur est pars integra Tragœdiæ ante ingressum Chori; quare primum totum actum complectitur; diciturq; Prologus, quia est veluti seminarium quoddam totius fabulæ, & in eo series rerum gerendarum adumbratur. Neque Tragœdia alio indiget Prologo, idest argumenti expositione ante primum actum, vt Comœdia. Arist. in poet.

Exodus est iusta pars Tragœdię, post quam nullus est Chori cantus. Hic totus est quintus Actus, in quo fabula soluitur. Iam quidquid inter Prologum, & Exodum continetur, Episodium dicitur; idest, tres Actus intermedii. Est enim Epi-

oris sui, & fœminæ, prout quamq; diligeret.

Melodiæ cura penes Choragum item erat. Eius olim varia genera. Doricum graue, Aeolicum exultãs, & tumidum, Ionicum concisum, & molle, Phrygium incitatum; Lydium remissius. Cæterum non Scal. l.1. poë.c.19. modò cantibus intermissa recitatio, sed etiam integræ Tragœdiæ decantatæ. Præterea tibiarum, ad quas carmina, præsertim chori canebantur, duo genera fuere: Phrygium, & Serranum. Phrygiarum tibiarum nonnullæ modò dextræ, modò sinistræ. Dextræ, quæ foramen vnicum haberent: sinistræ, quæ duobus essent foraminibus distinctæ. Quanquam Diomedes tibias pares, & impares videtur numero definire. Serranæ, quæ sinistræ, & pares, idest æquales cauernis fuere, proindeq; parem concen- Scal. l.2. poët.c.20 tum emittebant: ideò sic appellatæ, quoniam iis saltatores proferre, ac referre pedem continuò iubebantur, veluti sectores, qui serra adacta ligna diuidunt in partes.

Par.

Partes Tragicæ Quantitatis. Cap. XLVIII.

NVnc ad partes, quibus nititur moles poëmatis, propriæq; Tragœdiæ sunt. Quatuor autem traduntur, Prologus, Episodium, Exodus, Choricum; siue vt alii, Protasis, Epitasis, Catastasis, Catastrophe. Alia partitione diuiditur Tragœdia in quinque Actus, qui Choris interiectis separantur. Prologus igitur est pars integra Tragœdiæ ante ingressum Chori; quare primum totum actum complectitur; diciturq; Prologus, quia est veluti seminarium quoddam totius fabulæ, & in eo series rerum gerendarum adumbratur. Neque Tragœdia alio indiget Prologo, idest argumenti expositione ante primum actum, vt Comœdia. Arist. de poet.

Exodus est iusta pars Tragœdię, post quam nullus est Chori cantus. Hic totus est quintus Actus, in quo fabula soluitur. Iam quidquid inter Prologum, & Exodum continetur, Episodium dicitur; idest, tres Actus intermedii. Est enim Epi-

sodium iusta pars Tragœdiæ inter omnes Choricos cantus. Hi verò tres Actus dicuntur Episodium, nõ quia sint extra fabulam, (quod significat Episodium) sed quia in his collocantur Episodia, & parerga, coniuncta fabulæ, nec tamen necessaria; quod non licet in Prologo, & Exodo; nam in eo proponitur, in hoc soluitur fabula.

Tribus hisce partibus non omninò respondent Protasis, Epitasis, Catastasis, Catastrophe. In Tragœdiis, quæ Prologum ante primum Actum non habent, Protasis idem erit cum primo actu. In Comœdiis, quia pars est, in qua incipiunt, disponunturq; negocia, extra primum Actum fortè subducetur. Epitasis, in qua turbę aut excitantur, aut intenduntur; idest in qua cœpta actio variis vtrinque actorum studiis miscetur, agitaturque. Catastasis videtur esse status fabulæ, cùm res ita inter se implicitæ cohærent, vt stare, neque ad exitum tendere videantur. *Hanc*, inquit Scaliger, *multi non animaduerterunt, necessaria tamen est*. At Delrius putat reduci ad Epitasim; quod

l. 1. poë. c. 9. In prol. ad Sen. c. 4.

quod mihi placet. Catastrophe Episodio, & Exodo ferè respondent. Quanquam Catastrophe apud nonnullos interpretes significat etiam fortunæ aduersæ incipientem conuersionem, quod tertio fit Actu in Tragœdia. Monuerim postremò, quonian veteris Tragœdię primus Actus vna fermè scena finiebatur, egrediente Choro: nunc verò in plures scenas diuiditur; non absurdum esse, si prima scena Prologus habenda sit, rerum gerendarũ seriem obscurè euoluens; reliquæ primi Actus scenæ potiùs ad alterã partem spectant, nempè Epitesim, quamuis nondum egresso Choro.

De Actibus Fabulæ.
Cap. XLIX.

Difficile est causam afferre, cur præceptum fuerit:

Ne ve minor, quinto neu sit productior actu Hor. in Arte.
Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.

Nisi causam fecerit consuetudo. Nã, cur diuisa fuerit in plures partes, origo fecit. Cùm enim Tragœ-

dia orta fuerit à Dithyrambis, personæ loquentes interiectæ Choro spatianti, concinentiq; circa aram, actionē diuisere. Sed cur in quinq; partes, nec plures, nec pauciores? Non desunt, qui dicant, & quatuor esse posse, modò expleant iustam magnitudinem fabulæ. Lambinus obseruat à Marco Tullio, & probatis scriptoribus tertium, quartũ, & extremum actum commemorari, quintum non item. Ille enim ad Q. Fratrem: *Vt hic*, inquit, *tertius annus* Præturæ *tanquam tertius actus perfectissimus, atque ornatissimus videatur*. De Verre autem: *qualis iste in quarto actu improbitatis futurus esset*. Verùm in his locis significat Tullius actum fabulæ esse perfectissimum, qui maximè ad finem accedit. Extremum verò actum pro quinto vsurpari quis dubitet? quinque enim in fabulis rectè seruari neminem fugit. Sed cùm varia sit Tragœdiæ, Comœdiæq; partitio; ex vna tres, ex altera quatuor, ex tertia quinque constantur partes. Nam, si solam fabulam ab histrionibus recitatam intelligas, diuiditur in tres, Prologũ, Epi-

Aelius Donat. aut quis alius in commēt. Terent. Loc. cit. Hor.

4. Verr. Fuerat n. Quæstor Legat. Prætor Vrbanus, tum Siciliæ.

Cel. Rh. lib. 19. 21. Scal. lib. 1. poët. 42.

Episodium, Exodum. Si choros fabulæ adiungas, cum chorico partes erunt quatuor, easdemq; actus nominare potuis. Est enim Actus pars fabulæ continens diuersas actiones. Postremò, si fabulam non per actorum negocia, fortunæque conuersionem, sed per quædam temporis interualla seiungas, quinque compones actus. Quæ quidem fabula, demptis, additisvè choris quinquepartita perinde erit, quasi nihil adderetur, aut demeretur. Sic Comœdia sine choris: Tragœdia cum choris quinque habent actus; & ita scrupulum Lambino euellimus.

Sed cur quinq; tantùm fuerint, causa referenda est in poëtis, quibus hæc partitio primùm placuit, deinde posteris; sanciuit enim lex, quod primi auctores probarunt. Hi autem fortasse hominum vitam adumbrare voluerunt, quæ scitè admodùm comparatur cum fabula. Quare vitæ fabulam, actum primū, aut postremum agere dicimus, vt rectè Apuleius de Comico poëta, qui daturus in theatro fabulam, repentè interierat. *Renunciauero*, in-

Lib. 3. Florid. inquit, *Philemonem poëtam iam domi veram fabulam consummasse.* Vita autem hominis antiqua diuisione in quinque partitur ætates: quindecim annis in singulas distributis, præter vltimam supra sexaginta, quę modò plures, modò pauciores habet.

De Choris. Cap. L.

CHorus est pars Tragœdiæ inter actum, & actum cum concentu. Neque enim propria pars est fabulæ, cùm fabula sit pars qualitatis, chorus autem quantitatis. Et in fine, lugubris interdum cantus, choricis, & actoribus communis, non chorus, sed κόμμος, *lamentatio* est, sine conuersione, & motu; nam post Exodum, siue vltimum actum, nullus est chori cantus.

Inducēdi chori origo eadem est, quæ inueniendi, diuidendiq; dramatis. Perpetuò enim circa aram Deorum choro interiectæ personæ drama statuerunt; retentumq; chorum diuiserunt. Hic autem semper actus in Tragœdia; extenuatus pri-

primò in Comœdia, postremò reiectus est; vrgente videlicet diuersitate vtriusque poëmatis; grauitatem enim, seueritatemq; Tragœdiæ choricus concentus temperabat: idemq; ridiculam, iocosamq; Comœdiæ voluptatem minuebat. Quare, nè molestiam afferret, tandem chorus sublatus est è Comœdia: correctus idem in Tragœdia, repudiata lasciuia satyrorum, qui veterem chorum agebant.

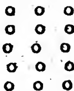
Iam verò choricæ personæ ex quauis ætate, officio, statu, sexu deliguntur; vel enim vrbanæ sunt, vel rusticæ: pueri, adolescentes, viri, senes, puellæ, matronæ, ciues, peregrini, serui, captiui, milites: nubes etiam, ranæ, vespæ. Sed puerorum chorus olim videtur fuisse frequentior, cùm Ædiles Athenis crearentur ad subministrãdos sumptus alẽdis puerorum choris. Choricę personę ante Æschylum quinquaginta fuere: sed ille cùm productis quinquaginta furiis Theatrum consternasset, pauciores lege decreti sunt. Quindecim fuere sub Æschylo, vel, vt alii scribunt, duodecim; postea tribus à Sophocle adie- L. Vict. in libell. de Com.

ctis,

ctis, & ad noſtra vſque tempora; nec duodecim pauciores, nec plures quindecim adhibitæ ſunt. Nos tamen quinquaginta in Romanam ſcenam produximus, cùm præ cæteris lætitiæ argumentis, cothurnis ſacris proſcenia perſonarent, adſcitis inter Sanctos Ignatio Loiola, & Franciſco Xauerio. Cæterùm Iulius Pollux Tragicũ chorum quindecim fuiſſe tradit: Comicum vigintiquatuor, ſed interdum dimidiato numero, ſemichorum duodecim factum. At forma chori in procedendo duplex erat; altera per *στοῖχον, ordinem*: altera per *ζυγὸν, iugum*; quorum cauſam nominum explicat Scaliger. Ordo erat, cùm tribus quaſi lineis, & ordinibus gradiebantur quini chorici.

Lib. 4. Onomaſt. c. 15.

Lib. 1. poët. c. 9.

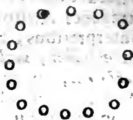

Iugum, cùm terni quinos ordines exprimebant.

Quem

Quem morem quindecim cum personis cœpisse putat Delrius. Quòd si alii formam tetragonam choro tribuunt, his non repugnant; nam quatuor latera tàm ordo, quàm iugum habet. Cyclicos autem choros alii solùm fuisse Dithyrambicos docent, alii etiam Tragicos. Cap. 7. Prolog.

In choro præcedebat Choriphæus, sequentibus choricis; qui si peregrini fuissent, à dextro scenæ latere prodibant: si vrbani à sinistro. & obseruatum est, choricos ante cantum, & saltationem interdum allocutos fuisse: personas Tragicas in scena manentes, easdemq; loquentes audisse. Concinentes autem primùm mouebantur in læuam, quæ conuersio στροφὴ: tùm à sinistra in dexteram eadem penè vestigia relegentes, quæ ἀντιστροφὴ dicta est: tùm consistebant, terræ sta- Alia schemata Tarq. Gall. c. 14. de Tragæd. Robort.

statum, & quietem repræsentantes. Nam priore motione cæli motum, quod ab oriente fertur in occasum, referebant: posteriore, Planetarum conuersionem, qui ab occasu feruntur in ortum. Quod canebatur in stropha ᾠδὴ: quod in antistropha ἀντῳδὴ: quod in statu ἐπῳδὸς, dictum. Prætereà tradente Aristotele, variantibus interpretibus, chorus diuisus est in πάροδον, *mobilem*, & στάσιμον, *stabilem*, qui careat Anapæsto, & Choreo. Parodus autem

Victorius (vt cætera omittam) est chori cantus, cùm graderetur: Stasimus, cùm consisteret. Ille Odam, & Antodam, hic Epodon comprehendit.

Medius Alexād. Vel Parodus est primus chorus post Prologum: Stasimus, vltimus ante Exodum. De intermediis choris non agitur, quia his nulla pars Tragœdię terminatur; Episodium enim est inter Parodum, & Stasimum. Vtraque apta interpretatio.

Postremò Chorus non modò canentis, sed etiam loquentis partes agit, suadet, monet, laudat virtutes, improbat vitia, preces fundit. Modò

dò autem vnus pro omnibus; modò plures, vel omnes vna tanquam voce loquuntur. De huius officio chori Horatius:

Actoris partes chorus, officiumq; virile. In arte poët.
Defendat.

Vltimò superest κόμμος, luctus chori actoribus communis, non tamen semper adhibitus. Ideò Chorici post vltimum chorum non discedebant, saltem omnes è scena, identidem cum histrionibus loquẽtes. Et potuisse quidem ibi semper manere; discessisse tamen, & sæpè reuertisse constat.

Breuis periocha Tragici artificij. *Cap. LI.*

TRagœdia est Pöēma dramaticum imitans illustres personas à secunda fortuna transeuntes in aduersam, vt mitiget humanos affectus. Eius argumentum verum sit; potest tamen esse fictum. Persona princeps quinque proprietatibus munita; sit genere illustris: inter probas, & improbas media: errore aliquo, vel non suo, obstricta:

cta: in calamitatem præceps: vna, & simplex. Quòd si mediæ copia non sit, reiecta improba, adhærendum est probæ; hæc enim in miseria misericordiam præbet: non illa, quæ pœnam meretur. Duplicis generis partes habet Tragœdia, Quantitatis, & Qualitatis. Quantitatis varia partitione sunt tres, aut quatuor, aut quinque. Tres: Prologus, Episodium, Exodus. Prologus pars ante primum chorum, in quo, quid agendum sit, proponitur. Episodium ante vltimum, in quo perturbata res agitur. Exodus post illum, in quo fabula soluitur. Quibus alio nomine fermè respondent Protasis, Catastasis, Catastrophe. Chorus his tribus partibus adiunctus quatuor efficiet. Quinque partes sunt actus in scenas diuisi; qui nec plures sint, nec pauciores. Qualitates autem sunt sex, Fabula, Mores, Sententia, Dictio, Apparatus, Melodia. Duæ postremæ ad Choragum pertinent, quarum prima scenam, & actores adornat, altera Musicam parat: reliquæ poëtis tractandæ. Fabula, quæ tota inuentionem sibi poëticam vendicat,

cat,

at, est compositio negotiorum, & octo proprietates complectens, Implexa est, Verisimilis, Tota & Integra, Iustę magnitudinis, Vna, Episodica, Admirabilis, Pathetica.

Implexio fabulæ Peripetiam, Agnitionem, ac Perpessionem habet. Peripetia mutatio est in contrarium, cùm prosperis aduersa, aut his prospera succedunt. Agnitio est mutatio ex ignoratione in cognitionem, cùm videlicet aliquis personam agnoscit, quam ante ignorabat. Hæc necessaria Tragœdiæ non est, sed magnum decus, & admirationem addit. Est etiam Agnitio facti, cùm quis malum fecisse videt, quod bonũ putabat. Hæc, si desit, vt in Atreo, asperum, horrificum, & indignatione plenum est. Peripetia necessaria est (nisi tota Tragœdia pathetica sit, ac referta doloribus, cùm saltem Catastrophe exhibetur) & affert secum Perpessionem, & dolorem. Personæ, quæ mutationem, & malum ferunt, cognatæ, amicæque sint; sed deceptæ, ac per facti, reiq; ignorantiam agant. Verisimilis est fabula, cùm est credibilis. Tota, &

In-

Integra, quæ initium, medium, & finem habet. Iustæ magnitudinis, quæ actionem vnius diei complectitur. Vna, vnius actionis, quamuis plurium personarum. Episodica, cui aduentitium aliquid, sed verisimiliter adiungitur. Admirabilis, inexpectatis euentibus. Postremò Pathos, perturbationem, & dolorem habens suomet contextu dissoluitur. At Mores: morata est oratio, indicans hominum voluntates, quibus vitia, virtutesuè sectantur; hæ enim deinde mores imprimunt. Sententia demonstrat animi iudicia facta per affectus, ac perturbationes; nam cum his variè iudicamus iisdem de rebus, & ad eosdem concitamus: Affectus autem Tragici incitati sunt, ac vehementes. Dictio est ipsa loquutio, phrasisq; poëtarum elegans, & grauis in Tragœdia. Fabulæ accedunt Chori actibus interpositi. Demùm Tragœdiæ nomen imponitur vel à loco, vt Troas: vel à primaria persona, vt Hippolytus: vel à secunda, vt Electra: vel à Choris, vt Phœnissæ: vel aliunde desumitur.

De

De Comœdia, & primùm de eius nomine, & origine. Cap. LII.

COmœdiæ nomen ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, καὶ ᾄδειν deriuatum volunt, quod est *comessari, & canere*. Nam nondum coactis in vrbem Atheniensibus, cùm Apollini Pastorum Deo sacra facerent, circum villas, & pagos comessantibus, & lasciuientibus choris carmen decantabant; ex quo deinde Comœdia defluxit. Itaque placet L. Victori κωμῳδία, quasi κωμαζῳδία, nempè *comessantium hominum cantilena* est. Negant hanc originem Comœdiæ alii: multòq; post decantatum Apollini Nomio per vicos fuisse carmen arbitrantur; dictam autem Comœdiam παρὰ τὴν ᾠδὴν, καὶ τὰς κώμας, quòd *decantans per pagos Iuuentus excurreret*. Vtramque Diomedes etymologiam admittit. Posteriori fauet Aristoteles, qui ait, *Megarenses, tàm Atticæ, quàm Siciliæ incolas inuentionem sibi vendicasse Comœ-*

In libello de comœdia. Scal. li. 1. poët. c. 5.

c. 7. poët.

mœdia : tùm quia Epicharmus Siculus Megarensis omnium antiquissimus Comœdiam scripserit ante poëtas Athenienses : tùm quia Comœdia ἀπὸ τῶν κώμων, *à vicis* dicta sit, non autem κωμάζειν *comessando*, quod volebant Athenienses. Quæ si vera sunt, Comœdiam à pastorum Atheniensium incomptis inter sacra versibus fluxisse putandum non est. Plura Interpretes.

Definitur Comœdia. Cap. LIII.

In Com. Terẽti j. COmœdia, vt Ælius Donatus, *est priuatorum, & ciuilium negociorum citra infœlicitatem complexio*. A Lucio Victore dicitur *Poëma demulcendis hominum mentibus, excutiendisq; cachinnis accommodatum*. A M. Tullio *imitatio vitæ, spectaculum consuetudinis, imago veritatis*. Putant alii Aristotelem definisse Comœdiam, vbi Arist. c. 5. Poët. ait, *esse peiorum imitationem*, οὐ μέντοι κατὰ πᾶσαν κακίαν, ἀλλὰ τοῦ αἰσχροῦ ἐστὶ τὸ γελοῖον μόριον,

non

non secundum omne vitium, sed secundum ridiculum, quod est turpitudinis particula. Alij negant. Certè nulla finis, atq; instrumentorum ibi fit mentio. Antonius Riccobonus immutatis paucis verbis sic definit. *Est imitatio, quæ fit metro, saltatione, harmonia, modo dramatico in materia eius vitij, quod risum mouet.* Quæ etiam definitio manca est. Quid enim, dicet aliquis, si hæc imitatio fiat in illustri persona? quid si tendat ad infœlicitatem? an erit Comœdia? Hanc ego, imitatus Aristotelem in definitione Tragœdiæ, sic definio. *Comœdia est imitatio deterioris actionis in eo vitij genere, quod risum mouet, metro, ac dramatico modo, quæ Spem, & Gaudium inducendo, huiusmodi affectus moderatur.* Dicitur *Imitatio deterioris actionis*, idest actionis deteriorum, ac viliorum hominum: in quo distinguitur ab alijs formis poëseos, quibus haud conuenit vitia imitari ad risum excitandum. *Metro, ac dramatico modo*: quo dissentit ab Epopœia, & Lyrica, consentit cum Tragœdia. Metrum autem com-

Robort. Alexã. In disp. de re Cõ.

mune omnibus si desit, Poësim corrumpet. *Spem, & Gaudium inducendo*: proprios Comœdiæ affectus, ex dubia primùm, postremò secunda fortuna promanantes. Spes enim tendit in bonum difficile acquisitu; quod primò exprimit omnis actio comica, & in fine Gaudium; quæ de eiusdem boni possessione voluptas est. *Huiusmodi affectus moderatur*: huius enim finis non est risum ciere, vt quidam falsò tradunt; sed per delectationem iuuare, vt iuuant aliæ species poësis. Harmoniam autem, & Rhythmum in definitione prætermisi, quia etiam apud veteres defecerunt, neque vsurpantur in Comœdijs.

Quod sit Vitium ridiculum Comœdiæ imitandum.
Cap. L I V.

c.2.poë ITà de hoc Aristoteles: Γελοῖον ἐστὶν ἁμάρτημά τι, καὶ αἶσχος ἀνώδυνον, καὶ οὐ φθαρτικὸν: *Ridiculum est peccatum aliquod, & turpitudo sine periculo, & non interimens*; vt deformis facie. In ea enim apparet erratum quoddam Na-

Victorius ex Platone in Sophista.

 Madius de Rid.

Naturæ, ac turpitudo. Est autem turpitudo recessus quidam ab recto Naturæ:ordine quæ Animi,& Corporis est. Animi turpitudo, est stultitia; quid enim homini turpius? Rerum ignoratio, earum presertim, quę in suo quisq; statu scire debet. Quò reuocantur absurdæ opiniones, ineptæ ratiocinationes, ac sententiæ, vitia, & habitus ex prauo sensu, assensuq; nascentes: vt auaritia, iactantia, immoderati affectus timoris, confidentiæ, audaciæ, iracundiæ. Quæ animi labes, vt ridiculæ sint, absint ab improbitate, ac scelere; sic enim pariunt offensionem, & odium. Turpes corpore sunt distorti, deformes, enormes facie, aut membris, gibbosi, frontones, strabones. In externis est familia, genus, diuitiæ, dignitates, amicitiæ, quæ cum desunt, aliquid conueniens abesse reputatur. Hæc omnia nisi dolore vacent, ridicula non sunt. Ideò abhorrens aliquid à corpore integro, ac perfecto, sed dolori adiunctum, vt vulnus, præcisæ nares, effossi oculi misericordiam mouent, non risum: quem cicatrices mouere possunt, quia

absque doloris sensu retinentur. Externarum etiam rerum indigentia, si calamitatem hominis indicat, ad miserandum adducit. Absint igitur vitia, errata, turpia: si corporis, à dolore: si animi, à scelere: si fortunæ sint, ab infortunio miserabili. Hoc enim modo habenti mala sunt; malum verò, quatenus malum est, terrorem, ac misericordiã, non lætitiam, & risum progignit. Porrò in hoc triplici genere, turpitudo non modò vera, sed etiam ficta, & fortuita risum mouet. Qui enim claudicat, vt claudicanti illudat, ridiculus est. Demum inter ridicula numerantur deceptiones, ironiæ, ioci, facetè, vrbanè, ambiguè, hyperbolicè, translatè dicta, & alia, quæ passim occurrunt in Comœdiis.

Materia Comœdiæ. *Cap. LV.*

HÆc iam constat. Materia enim leuis est, ac ridicula; Et quamuis actiones inuoluat, quę alicuius momenti videantur esse: vt cùm agitur de ineundis nuptiis, de agnitione ignoti filii; modus tamen

agen-

agendi ridiculus est per deceptiones, dolos, errores, mendacia, rerũ, quæ ignorantur, professionem, declinatas cum detrimento insidias, sordes, furta, & alia eiusmodi. Sic auarus senex in conuiuio nubentis filiæ raphanum parat: sic miles montes spiritu difflat: litterator hæret putidè in syllabis: aurum seruus corradit. Inest autem ridiculum tàm in actionibus, quàm in ipsis personis, quæ habitu corporis, vestitu, officio ridiculæ sunt. In habitu corporis est distorta, & flaccida facies, peruersi oculi, nasus aut enormis, aut aduncus, inflatæ buccæ, manus dependulæ, corpus obesum, vel exuccum, diuaricata crura, valgæ tibiæ, gestus inordinatus, vestitus obsoletus, peregrinus, discissus, sordibus. Officio, & munere risum mouent parasiti, agrestes, serui, callidi, furaces, nequam, amentes, auari senes, strabæ aniculæ, fatuæ ancillulæ, versuti iuuenes, doctores leuissimi. Cæterùm personæ, & actiones omnes fictæ sunt in Comœdia. Docet enim Aristoteles Comicos poëtas ex verisimilibus fabulam constituentes, nomi- Ari. c. 7. poët.

nà pro arbitrio comminisci. Causa huius rei referenda est in eos, qui nouam Comœdiam scripserunt, de qua paulò post. Aliam afferunt interpretes: quia nimirum vilium, & infimorum hominum res gestæ ignotæ sunt, & omissæ à scriptoribus; quare in obscuritate generis facilius, & vero similius est fingere; quàm in claritate regia. Porrò vt Tragicæ personæ mediæ virtute: sic istæ infimæ, vel potius summæ sunt vitiositate ridicula; vt illæ ad infœlicitatem transeunt: sic istæ ad lætitiam, & fœlicitatem, non tamen sine labore, difficultate, periculo. Proprium enim spei est tendere ad bonum per aspera, & difficilia. Quo affectu, prosperiq; euentus lætitia recreare vulgi animos studet Comœdia: vt per errores deprimere potẽtiorum spiritus Tragœdia. *Sed* ne recreare audeat impudicis fabulis; hæ enim tàm actoribus, quàm auctoribus noxię sunt, peccantibus in arte, quæ iuuat rem publicam. Demũ quod spectat ad materiam; Actio Comica modò vnius personæ simplex: modò cum actione alterius implicita coniunctim agitur,

Supra receptã.

tur, & mutuò explicata, ſimulque finem ſortita, & duplex dicitur. Hæc quomodo ſit vna, ſuprà expoſui.

Forma Comœdiæ. Cap. LVI.

PArtes formę Comicæ communes cum Tragœdia ſunt: nempè Fabula, Mores, Sententia, Dictio, Apparatus, Melodia. Fabula eſt implexa cum peripetiis, agnitionibus, & gaudio. Peripetiæ contratiæ Tragicis, vtpotè proſperæ ex aduerſis. Agnitio perſonarum ferè interuenit; fictis enim ad arbitrium argumentis, par eſt optimum fingere. Gaudium paſſioni Tragicæ contrarium; contrario è capite naſcitur. Nec cæteræ ſeptem conditiones fabulæ deſunt, vices paſſionis agente lætitia. Mores malos quidem, verùm non immanitate deteſtabiles, ſed riſum ferentes Comœdia effingit; nam eiuſmodi vitiis perſonas obſtrictas habet. Sententiæ vt à vilibus actoribus profectæ, occupatum animum cupiditate, ſpe, timore, amore, aliiſq; affectibus indicant; nec raræ: ſiqui-

Lib. 2. Rh. c. 22. dem Philoſopho aſſerente, viles, & agreſtes homines crebrò ſentẽtias effundunt. Dictio, & ſtylus humilis, ac pedeſtris. De Apparatu, & Melodia, ſatis ſupra. Partes Tragicæ Quantitatis, præter actus quinque, Comœdia non vendicat ſibi. Nam primus actus dici Prologus non poteſt: nec vltimus Exodus, quia choros non habet; & ante actus Prologum, qui ſeriem fabulæ exponat, ipſa præmittit.

Varia Comœdiarum partitio apud Græcos, & Latinos.
Cap. LVII.

TRes Comœdiæ ſunt ſpecies apud Græcos: Vetus, Media, Noua. Vetus in ciues licentia pluſquam poëtica inuehebatur, libenter audiente populo, penes quem poteſtas erat Athenis, & irridente potentiorum, iudicum, magiſtratuum prauos mores, & facinora. Quare impunè poëtis fuit, certos ex nomine deſignare ciues, eorumque vitia perſtringere, quaſi ab illis infamię metu reuocarent. Sed mutato Reipublicæ ſtatu, paucorum,

qui

qui succeßere, imperium poëtas pœnæ timore coërcuit, mulcato quinq; talentis Aristophane. Itaq; ad nouam Comœdiam animum adiecerunt: ficti argumenti, & omnibus accommodati. Et quia chorus presertim criminandi, lędendique partes obibat, ex ea sublatus, nullum deinceps in ea locum inuenit. Nouæ Comœdiæ præcipuus cultor, & propagator Menander; quem Terentius, & alii sequuti inter Nouam, & Veterem Comœdiam, Mediam interponunt, in qua lacerandi rabiem poëtæ à ciuibus conuerterunt in poëtas, eorumque scripta irrisere. Iul. Scal. l. r. poet. c. 7.

Si ratio temporis habetur apud Romanos, eadem diuisione, Liuii Andronici Comœdiæ veteres: Pacuuii mediæ: Terentii, ac Plauti nouæ sunt. Apud eosdem Græcæ in Latinum versæ, Palliatæ à gentis veste dictæ: Prætextatæ à pretexta, quam ferebant Magistratus: Togatæ à Romana Actorum toga: Tunicatæ à tunica, & viliori veste popularium, quæ & Tabernariæ ab humilibus tectis: Atellanæ ab Atella ciuitate Campaniæ refertæ salibus,

& iocis: denique Motoriæ, Turbulentæ: Statariæ quietiores: quæ constant ex vtroque, Mixtæ: & pro varietate argumenti, loci, personarum varia nomina sortitæ.

De Tragicomœdia. Cap. LVIII.

Doctissimi huius ætatis viri conantur euincere, hoc poëma fuisse ab antiquitate explosum, ignotum Aristoteli, ideòque reiectum: quod contrarijs, ac pugnantibus rebus conflatum, à Neotericis poëtis non sine Musarum stomacho inuentum sit. Verùm non fuit ignotum Aristoteli drama ex duplici personarum, vilium, & illustrium conditione permixtũ. Nam cum dixisset pulcherrimam esse
cap. 11. Poët. Tragœdiam, in qua personæ iusta de causa grauia patiuntur: *Secundo*, inquit, *loco sequitur, quæ à nonnullis in primo collocatur, illa ex duplici genere compositio; quo ordine Odyssea est; vt quæ diuersa ratione partim ex præstantioribus personis, partim ex humilibus constet. Huic sanè primas tribuit Theatralis imperitia, quippè vates hanc auram*

sequuntur, componentes ad vota spectatorum. Quo in loco magnus Præceptor communi interpretatione, à primo ordine, in quo ponebatur à quibusdam, fabulam reiicit in secundum, non simplicem, constantemq; gemino fine fœlicitatis, & infœlicitatis. Quoniam verò in cæteris non discrepant Interpretes, censeo, id poëma non modò duplici fine, sed duplici etiam ordine personarum constare. Nam Robortellus Greci codicis verba, quibus asseritur componi Odysseam, βελτίοσι, καὶ χείροσι, perperam verti latinè putat, *præstantioribus, & humilioribus personis,* quòd grecę illæ voces referantur ad finem prosperum, vt sit sensus, Odysseam duplici fine constare fœlicitatis, atque infœlicitatis. Quæ quidem expositio, vt à mente Philosophi aliena, mihi non probatur. Quamuis enim ibi de fabulæ duplici fine sermo sit, non tamen excluditur coniunctio diuersi generis personarum. Quod exemplo Odysseæ perspicuum fit; In ea enim Vlysses, Penelope, Telemachus, Proci personas illu- Castelu. loc. cit.

 stres

ſtres agunt: at bubulcus, nutrix, famulæ viliorum partes ſuſtinent; varia, diuerſaq; fortuna, nam proci, & famulæ primò lętantur, deinde miſerè occiduntur: Vlyſſes, Penelope, Telemachus, bubulcus fœlicem in ſtatum euadunt. Quòd ſi ex Odyſſea concinnare quis velit ſcenicum pöema, Tragicomœdia exiſtat, neceſſe eſt, in quo gemina ſit perſonarum, finiumq; coniunctio, quorum tamen vnus altero potior ſit; quemadmodum Odyſſeę primarius eſt finis gaudiū Vlyſſis, aliorum verò calamitas ſecundas obtinet partes. Id quod interdum vſurpat Comœdia, vt Miles, & Aſinaria Plauti demonſtrant. Sed hoc ibi rarum, quod proprium ſibi fecit Tragicomœdia, in qua variam fortunæ conuerſionem efficit varietas humiliorum, & nobilum perſonarum: ea tamen lege, vt potior in ſecundam fortunam conuerſio, vel interdum ſola ſit; quare dicetur Tragicomœdiæ finis eſſe lætitia, & quies, non fœlicitas ſimul, & infœlicitas.

Neque verò illuſtres, infimæque in vnum coactæ perſonæ ſe inuicem

cem destruunt, vt idem poëma partim Comœdia, partim Tragœdia videatur esse; ex illa enim personarum, rerumque complexione medium aliquid exurgit, actorum vtriusq; ordinis supremi, & infimi capax. Tales præter Plauti Amphitruonem, multæ numerantur ex antiquis, in quibus Dii, & Heroës cum vilibus personis fabulam egerunt; quæ pro Comœdiis habendæ non sunt: neque eas damnat Aristoteles, nisi, si quis velit cum imperitia populari præferre Tragœdiæ. Demum hoc poëma sic definiri potest. Tragicomœdia est *imitatio actionis meliorum, peiorumque, metro, harmonia, & dramatico modo, quæ cum personarum varia fortuna misericordiam, & gaudium componit; in ea tamen potior est, & sola frequenter fœlicitas.* Tarq. Gal. c. 2. de nom

De aliis Dramatis. Cap. LIX.

Alia multiplicis generis Dramata passim eduntur. Pastoritia agentibus syluicolis, & pastoribus: alia sacra, & ab ecclesiasticis excepta monimentis: alia phan-

phantastica, in quibus vitia, virtutes, artes, disciplinæ personarum vices agunt: alia, in quibus piè, doctèque iisdem de vitiis, virtutibusque differitur: alia aliter concinnata. De quibus certæ leges ferri non possunt. Atque hæc de Poësi scenica.

Secundi Libri Finis.

DE

DE ARTE POETICA LIBER TERTIVS.

Epopœiæ nomen exponitur. Cap. I.

VAMVIS ἔπος, vt supra dicebam, *dictio, & carmen sit*, Hexametro tamen attribuitur: quemadmodum oratio peculiari significatione notat eloquentiam, quæ tamen omnem dictionem significat. Causa est natura dactylici senarii. Omniũ enim carminum, vt ait Aristoteles, Heroicum est σασιμώτατον; & ὀγκωδέστατον, *stabilissimum, & turgidissimum. Quo sanè fit, vt linguas, atq; translationes potissimùm admittat. Nam & præ alijs excellit narratiua imitatio*. Idemq; asseruerat, minimè decere, *vt alio metri genere eadem*

Scal.l.1. poë.c.41

Cap.22. poët.

imi

imitatio conformetur. Epos igitur nomen dedit Epopœiæ, quam si-quis definiat, dicet esse *Poësim Hexametrorum effectricem*. Vt enim versus Hexameter Epos est, sic poësis constans hoc carmine est Epopœia. Qua significatione omnia comprehenduntur, quæ Hexametro scribuntur versu, cuiusmodi sunt Rhapsodiæ, Eclogæ, Satyræ. Pressius tamen *Epopœia* illam solùm poësim significat, quæ Hexametro carmine Heroas adumbrat, qualis est Homerica Ilias, Æneis Virgiliana; ideòq; Heroica dicitur, & carmen Heroicum. Hoc poëma, vt primas habet partes inter Epica: sic generis vendicat sibi nomen, diciturq; Epopœia. Et nos deinceps promiscuè vel Heroicam, vel Epopœiam dicemus.

Definitur Heroica. Cap. II.

HEroica est *imitatio actionis Heroicæ versu hexametro, modo mixto, absq; saltatione, musicoq; concentu, ad amorem, & desiderium virtutis excitandum.* Hic *Imitatio Epica* genus commune est omnibus poëmatis, quę scri-

bun-

buntur versu Epico, siue Hexametro. *Heroicæ actionis*: qua distinguitur ab aliis, quæ alias imitantur actiones. Actio autem Heroica Heroum est, qui homines quidem, at hominibus eximia virtute præstantiores sunt. Tragœdia actionem illustrem imitatur, sed non Heroicam: Comœdia vilem: Lyrica nonnunquam refert actiones Heroicas, sed alio verso, ac fine. *Modo mixto*: quo poëtæ partim ipsi loquuntur, partim alios loquentes inducunt. *Absque saltatione, musicoque concentu*: nam Epopœia recitabatur absq; modis musicis, & saltationibus, quæ Tragœdiæ, Comœdiæ, Lyricæ inserebantur. Recitabant autem, vt ait Eustathius, *Lauream virgam tenentes manu*: vnde ῥαψῳ- Initio Iliad.
δοὶ appellati, quasi ῥὰ ᾠδοὶ; ῥάβδος enim *virga est*; quanquam & aliud eius nominis etymon affert L. 1. poet. c. 41.
Scaliger. *Ad amorem, & desiderium virtutis excitandum*. Hic est finis Heroicæ; Nam sicut Tragœdia misericordiam, & terrorem: Comœdia spem, & gaudium purgat, & corrigit; sic amorem, & cupiditatem

rem Epopœia, vt nimirùm hi hominum incitatissimi, vehementissimique affectus solùm ferantur ad virtutem, & actiones virtutum. Hęc videtur fuisse Virgilii mens, cùm ait, Herois virtute nos ad virtutem erudiri. Nam apud illum sic
12. Aen. Æneas Ascanium filium alloquitur:

Disce puer virtutem ex me, verumque laborem,
Fortunam ex alijs. te nunc mea dextera bello
Defensum dabit, & magna inter praemia ducet.

Quid sit Actio Heroica. *Cap. III.*

ACtio Heroica humana est, quippe quæ ab homine fit; sed tamen & humana maior habetur, quòd supra hominem ferri videatur. Hanc opponit Aristoteles
1. Magn. Moral. c. 6. feritati. Est autem *Feritas*, vt ille ait, *vitium quoddam exuberans, cùm eo nequam prorsus quempiam intuemur*; vt ipsum *non hominem, sed feram esse dicamus, sicut & vitium ipsum feritatem*. Huic virtus opposita nominis expers est.

Est-

Ἔστι δ' ἡ τοιάυτη ὑπὲρ ἄνθρωπος ἔσα, οἷον ἡροικῆ τις, ϗ θεία. *Eſt autem talis ſupra hominem, velut heroica quædam, & diuina.* Sicut ergo is eſt feritate deteſtabilis, qui ferinis moribus, atque inuſitata vitiorum fœditate propè humanitatem egreſſus, feræ, quàm homini propinquior eſt: ita Heroica virtute præcellit, quem vis præcelſa animi, rerumq; cum virtute geſtarum ſumma gloria propè eximit mortalitati.

Sed quomodo virtutem tàm exaggeratam, & humana ſuperiorem comparant homines? Ethnici poëtæ ad inanium Deorum vanam opem confugere; vt quidquid ageret Achilles, Æneas, Diomedes, aliique Heroës, Palladis, Veneris, Martis, aliorumq; Numinum ficto præſidio facerent. Falsò; ſed fabulæ quædam inerat vmbra veritatis; illis enim inuoluebant, opem diuinam heroicis actionibus adeſſe oportere. Veriſſimè ergo Chriſtiani non modò poëtæ, ſed etiam ſapientes Theologi hæc fieri aiunt peculiari Dei auxilio, à quo omne

da-

datum optimum, & omne donum perfectum. Si enim in hoc statu prolapsæ, corruptæque naturæ, homines quidem naturali facultate (quod docent Theologorum præstantissimi) boni aliquid agere possunt, non tamen omnia secundùm bonos mores efficere; profectò aliquid humanis amplius viribus qui poterunt perficere, nisi diuino, & gratuito superueniente præsidio? Infirmus homo est; aliquem motum in magna ægritudine ciere potest: sani corporis motionem ciere non potest.

Heroicam virtutem non esse omnium virtutum complexionem. *Cap. IV.*

Ansel. Ceba Dial de poët. p. 1.

DVo hic exponenda. Alterum, ex quacunque morali virtute effici posse Heroicam actionem. Hæc enim cum exaggeratam virtutem includat, nullum profectò genus virtutis excludit, à quo singulari quadam præstantia promanare non possit: sicut in quocunque vitii genere feritatem quisque profiteri potest. Verùm ex virtutibus,

bus, maiorem illæ dignitatem, & splendorem, & laudem habent, quæ insudant populari, & publico bono, vt est Fortitudo; hac enim & defenditur ciuium salus, tremendisque periculis obuiam itur. Alterum est, Heroi satis esse vnius virtutis excellentiam: plures, aut omnes neque respuere, neque necessariò postulare. Quod constat exemplo poëtarum. Quid enim institutor omnium Homerus Achilli tribuit, præter fortitudinem? Non Regi obtemperat, quem & voluit occidere, nisi Pallas inhibuisset: non mouetur suorum calamitate, aut nece: amicos non audit. Denique qualis fuerit, vel esse debeat in fabula, monet Horatius:

Scriptor; honoratum si fortè reponis
Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

Quot vitiis vna virtus inuoluitur? Idem alii Heroes ostendunt, quorum alter Prudentia, alter Iustitia præcellit. Ne ipse quidem Maronianus Æneas, quamuis omnes

nes videatur complecti virtutes, seuera quorundam sententia, laudatur in omnibus. Desiderant enim
Ansel. ibi. p. 5. in illo fidem (iure nè, alii iudicent) quam Reginæ Didoni oppignoratam nihilominus violauit: & moris conuenientiam, vt pius in Patrem, & Patriam, in eam spreta pietate fuerit ingratus: seq;, lasciuiendo, in eo posuerit statu, vt vel Italiam, quò vocabatur, deserere, vel Reginam tot beneficiis sibi obstrictam repudiare debuerit. Ex his multò rectiùs inferes, Carmen de Sancto aliquo Viro conscriptum verè Heroicum esse. Multò enim maiori virtute præstant Sancti Viri, quàm hi, de quibus dixi, Heroës; neque enim solùm ornantur virtutibus, quæ morales, sed etiam illis, quæ supernaturales dicuntur. Porrò in illis Heroica erit Humilitas, Paupertas, studium orandi, & alienæ salutis; quāquam fortasse actiones ab his virtutibus profectæ non ità splendeant mortalium oculis, vt regiæ, bellicæq; actiones.

Ex his constat, Heroicam esse actionem, quæ ab inusitata, & exaggerata hominis virtute, Deo adiuuante, proficiscitur. Quo-

Quomodo Heroëm Poëta conformet. *Cap. V.*

REpetendum hic est, quod alibi docuimus: Poësim res enarrare, non vti gestæ sunt, sed vti verisimiliter geri debuerunt. Hanc legem, si vnquam poëtæ tuentur, in Heroë præsertim figurando religiosè tuendam putant. Itaque perlectis diligenter, quæ de absoluta ratione honestatis sapientes tradidere, perfectam singularum virtutum formam animo comprehensam ante perspiciunt: tùm versu conantur exponere. Hanc porrò eximiam pulchritudinem virtutis, non, quemadmodum philosophi, quasi ab homine separatam contemplantur: aut ab eodem homine abstractam suis colorant pigmentis, & floribus aspergunt; quod iniucundum putant, & inutile. Homo enim libenter audit, quid homo iustus fecerit: non quemadmodum ab homine diuulsa, lances suas libret in nube Iustitia; nostriq; similium facta in exemplum reposcimus, non ideas diffidentium philoso-

sophorum. Quare vim illam, speciemq; virtutis, veluti ex alto deuocatam, in insigni aliquo Duce, Rege, Imperatore poëtæ artificiosè collocant, & consentientibus lineamentis conformant ad figuram Heroicæ sublimitatis, perfectæque actionis imaginem. Vbi & historicæ, vulgatæq; famæ consulitur, & conuenientia finguntur. Ille enim seligitur, in quo fidem composita figmenta non excedant, ac verè magnus fuerit in eo genere virtutis, in quo poëtica testificatione fit maximus. Hac verò de causa poësim quiddam historia perfectius constituit Aristoteles. Neque enim veteres Græcorum, aut Latinorum annales tale nobis exemplum Iustitiæ, vel Fortitudinis præbuere, quale in Heroibus effingit poësis; in eadem quippè virtute multa peccauere laudati ab Historicis Duces. Fuit enim magnus bello Alexander: sed interdum bellica temeritate non minor. Fortis Annibal aduersùs hostem: idem callidus, & infidus. Cæsar armis nemini secundus: sed arma vertit in patriam, vt in ea primus esset. At Heroës

roēs poëtici non modò vnaquap i virtute præstant, sed aliis omnibus frequenter præcellunt: quod est absolutum, & vix vlli æquandum simulacrum virtutis. Eodem artificio vitia ridicula congeruntur in personam comicam, & vitiorum virtutumq; mediocritas infortunio tragico permiscetur.

Proprietates Actionis Heroicæ Poëmatis congruentis. *Cap. VI.*

TRes præscribunt poëticæ magistri conditiones Actionis, quæ tanquam materia Epicæ formæ, ac fabulæ idonea seligitur. Habeat, inquiunt, historiæ veritatem: cum vera Religione sit coniuncta: neque admodùm recens, neque admodùm antiqua sit. Heros ergo, vt aiunt, heroicæ actionis auctor verus sit, & vixerit aliquandò. Quis enim proponat tanquam exemplar virtutum illum, qui nunquam fuerit? An, quod enarrabitur, erit credibile, nisi Historiæ auctoritate firmetur? Falsum enim illicò deprehenditur; cùm sciamus, sublimes

Torq. Taff. l. 4. poëm. Heroic.

Hæc ratio lib. 2. reiecta est.

actiones omnes historicæ memoriæ consignatas. Secundò, sit Heros Catholicæ Religionis, & pius, (præcipimus enim Christiano scriptori,) quia, cùm Heros peculiari Dei auxilio indigeat, vt agat eximia cum virtute, pietatem, iustitiã, religionemq; profiteatur. Eadem de causa in actione non insit scelus; vt, siquis gereret bellum iniustum aduersùs parentes. Tertiò talis persona sit, vt, cùm illi multa supra naturam sint affingenda, capax videatur esse huiusmodi figmentorum. Non esset autem capax, si vel historicorum publico, vulgatoq; testimonio, vel populari fama homines contra sentirent, ac loquerentur. Hoc adiuuat conuenientia temporum; quò enim aliquis vetustior est, eò figmenta recipiet, cùm distet à memoria nostræ ætatis. Nec tamen tanta debet esse temporum vetustas, vt necesse habeamus absurdos, & pugnantes cum nostris mores poëmati inserere. Contrà, in recenti rerum memoria minimus fingendo locus est. Sit ergo media quædam ratio antiquitatis cui liceat multa affingere, neque à nostris aliena. Cæ-

Cæterùm alii fictum Heroëm, aut hominem Ethnicæ superstitionis non excludunt. Ego vt fictum scriptori permitterem: ita secluderem Ethnicam impietatem; nec magnoperè de recenti, an vetusta ætate laborandum censerem. Nam & obsoleti mores reticeri possunt, nec dedecent fictiones, & fabulæ recentem memoriam; omnes enim permittunt poëtis fingere. Cæterùm non vnus tantùm, sed etiam plures Heroës vni Regi, & moderatori subiici possunt, vt Ilias docet. At si plures æquo imperio rem gerant, quãquam fortè minùs perfectum poëma efficerent, eius tamen vnitati non officiunt, si ad vnũ aliquem finem tendant; vt vrbem capiendam, vel liberandam. Sic apud Romanos multa bella duo Consules æquis fascibus, & imperio administrarunt, quibus certè non defuit vnitas.

Ansal. de poëm. Her. p. 2.

Forma Heroici poëmatis.
Cap. VII.

HÆc veluti materia est; at ex fabula, & artificio poëtico

formam accepit. Ad hanc verò constituendam eadem illa requiruntur, quæ Tragœdiæ formam tribuunt, & Comœdiæ: nempè Fabula, Mores, Sententia, Dictio; nam Apparatum, & Melodiam reiicit Epopœia, sola narratione contenta. Sed quia quatuor illa à me generatim exposita, nec magis de Tragœdia, quàm Comœdia, & Epopœia præcepta sunt, nihil præterea repeto; solùm quomodo hæc se habeant in Epico carmine paucis ostendo.

Fabula, tanquam forma, & anima Epopœię, est rerum inuentarũ nuda compositio, siue argumentũ, actionis heroicæ partes omnes veras, fictasq; comprehendens. Hæc, Arist. in poët. c. 22. vt differt longitudine à Tragica, ita temporum longam seriem excludit includentem diuersas, & pugnantes actiones. Quò autem breuior erit actio, suis distincta partibus, & Episodiis, eò etiam laudabilior erit: Homeri exemplo, qui belli Troiani particulam suscepit exponendam. Itaque immodicis Episodiis non augeatur: perfecta eadem, & initio, medio, & fine constans, integra sit: vna, ab vnita-

te

te ſcilicet actionis, non perſonæ, vel temporis, vnitatem ſortita. Demum ſit admirabilis: ſed admirationem pariat potiùs ingenioſo, & inopinato rerum contextu, & commutatione fortunæ, quàm congeſtis admirandis actionibus, excedentibus humanitatis vires.

Sententia in Epopœia rarior, quàm in Tragœdia; minus enim narrantem decet, quàm actores inducentem. Dictio grauis Heroicæ actioni, verſuiq; nobiliſſimo accommodata. Morata oratio, perinde ac in Tragœdia elucet; præſertim vbi tacente poëta, Epicæ perſonæ loquuntur.

Iam verò quemadmodum Tragœdia, ſic Epopœia veluti diuiſa in ſpecies, eſt vel ſimplex, vel implexa, vel morata, vel pathetica. Simplex, quæ fabulam habet ſimplicẽ, eodemq; tractu ab initio tendentem ad finem ſine Peripetia, vel Agnitione. Implexa, in qua Peripetia, & mutatio in contrarium, vel Agnitio, vel vtraque ineſt: quæ ſanè in Heroica deberet ineſſe. Morata, in qua frequentior, & clarior eſt morum expreſſio, quàm in cęteris:

Ariſt. c. 22.

Supra lib. 2. c. 19.

nõ quia fabula suaptè natura suscipiat exprimendos mores, cùm sit imitatio actionis: sed quia in fabula, quã moratam dicimus, cũ ingens calamitas non exponatur personis Epicis superueniens, potiùs videtur inuenta ad repræsentandos mores, quàm actiones, ex quibus malum, bonumq; deriuatur. In hoc genere Odyssea censetur; ibi enim mores bonæ vxoris, bonorum, malorumque seruorum absente viro, dominoq; enarrantur: quæ actioni præcipuæ reditus Vlyssis parùm conducere videntur. Demùm pathetica Tragœdia sit, quæ in perpetuo dolore, gemituq; versatur, (sit enim implexa cum ex lętitia secundæ fortunæ vergit in dolores, & querelas:) epopęia, vt mihi quidem videtur, non solùm dolore, sed odio, amore, metu, spe, lætitia, aliis affectibus contexta, erit pàthetica.

Scaſel. par. 4. parti. 7.

Arist. c 22.

Quædam obseruanda ad Heroicì Poëmatis formam consti-tuendam. Cap. VIII.

QVamuis Epopœia sit enarratio; Poëta nihilominus crebrò

brò loquentes personas inducat. Causa est, quia tunc magis imitatur, cùm instar Tragici scriptoris ipsos agentes repræsentat.

Secundò. In narrando recedat ab Historici lege, & modo: non ordiatur ab initio actionem, sed potiùs à medio, quo loco deinde exponat, quæ prætermissa sunt. Sic Homerus, Virgilius, & alii.

Tertiò. Non erret in Historiis, in supputatione temporum, in moribus populorum, in rebus Astronomicis, Politicis, Philosophicis, Geographicis, multò minùs Theologicis, si exponendæ occurrant; omnia enim se profitetur scire, qui Poëtam agit.

Quartò. Non prætermittat descriptiones personarum, locorum, temporum, primorum corporum, anni tempestatum, & similium: in his tamen non inconsultò sit creber, neque nimis prolixus; vt aliquis iure non moneat, *sed tunc non erat his locus*.

Quintò. Intertexta Episodia magnitudinem fabulæ non excedant, vt sua magnitudine eius magnitudinem obruant.

Sextò. Adhibeat frequentes comparationes, & similitudines: vulgatas tamen, & vsurpatas ab aliis, quoad fieri poteſt, omittat, præſertim eadem lingua ſcripturus.

Septimò. Eruditiones, & antiquitates, vt putidè non debet perquirere: ita, cùm locus opportunus poſtulat, non relinquat.

Octauò. Peripetiis, & rerum conuerſionibus additæ Agnitiones factorum, vel perſonarum, *addent* & dignitatem. Nec ſtatim nodus diſſoluatur, atque euaneſcant propoſitæ difficultates: ſed replicatis cohæreant nexibus, ac propè iam ſolutæ, iterùm arctiùs implicentur; nam poſtrema ſolutio tantò erit delectabilior, & ingenioſior.

Nonò. Exitus Heroicæ actionis Heroi ſit fortunatus, ac fœlix; quanquam Statius ſequutus antiquiores, qui Thebanum bellum ſcripſerant, infœlicem fecerit.

Decimò. Meminerit Epici Characteris, & grauitatis Heroici Carminis; quo, ſi caret, etſi abundet inuentis, carebit & laurea.

AD

ADDITAMENTVM.

DVbitatur, quomodo imitetur Epicus, cùm ipse loquitur, nec aliis loquentibus se subducit. Plato quidem ait: Εἰ δέγε μηδαμοῦ ἑαυτὸν ἀποκρύπτοιτο ὁ ποιητὴς, πᾶσα ἂν αὐτῷ ἄνευ μιμήσεως ἡ ποίησίς τε, καὶ ἡ διήγησις γεγονυῖα εἴη. *Si autem se ipsum Poëta celauerit, omnis illi poësis, & narratio fiet sine imitatione*. Aristoteles autem: Αὐτὸν γὰρ, inquit, δεῖ τὸν ποιητὴν ἐλάχιστα λέγειν, οὐ γάρ ἐστι κατὰ ταῦτα μιμητής. *Ipsum autem poëtam oportet paucissima dicere; non enim secundùm hæc est imitator*. Et eo nomine commendat Homerum, qui pauca ex sua persona, plurima ex ore alieno commemorat.

Lib. 3. de Rep.

In poët. c. 22.

Respondendum est, hæc dici à tantis Philosophis, non quia Epicus Poëta narrando non imitetur, sed quia comparatione Tragici è scena repræsentantis, eius imitatio multò sit debilior, & imbecillior. Modus enim dramaticus, quo personæ

ipsæ loquuntur, rem non modò verbis exprimit, sed ipsis personis agentibus: narratiuus autem solis verbis. Quare persona poëtæ narrantis citrà verba non imitatur: persona dramatica etiam citrà verba, actione, vultu, habitu, figura totius corporis repræsentat. Ad quam magis accedit Epicus inducens aliorum sermones, quàm si ipse loqueretur.

De Allegoria. Cap. IX.

EPico, & aliis poëmatibus docti viri Allegoriam insuerunt. Aiunt enim, poëtis ita fabulas placuisse, vt aliud dicere, aliud adumbrare voluerint: nec tàm res gestas exponere, quàm inuoluere doctrinas Philosophorum, ac præcepta vitæ. Alii contrà allegorias expungunt, eaque de re obstinatum Aristotelis silentium in poëtica institutione admirantur. Sed primi, nescio quid relatum à Philosopho, de allegoricis fabulis deprehendūt. Hi sanè fictis in personis, rebus, atque adeò tota fabula, tanquam in speculo, interiorum hominis facul-

cultatum, virtutum, vitiorum imagines intuentur, animæ consilia, & quędam quasi mysteria naturæ repręsentantes.

Plurimi quidem, vt alibi dictum est, constanter affirmant vetustissimos poëtarum texisse commentis placita, & documenta philosophię, blandèq; leniisse, quod asperum fecerat pręcepti grauitas, & siccitas dictionis. Exemplo sit. Plurimos laboris tędiũ reuocat à studio sapientię; quos ad eam vt allicerent, fabulati sunt, Palladem natam è Ioue, proximumq; illi tenentem honoris gradum, gestare faciem Gorgonis horrendis viperis capillatam. Hoc commento virum sapientem expingunt, peculiaribus, & à Deo profectis beneficiis munitum, improbis formidabilem, moderatum, ac vigilem, rebusq; agendis anguis more prouidentem. Similia monent in cęteris. Lib. 1.

Vnum hic se offert intolerandũ, & inexpiabile; quòd, cùm res fœdas pro voluntatis prauitate enarrauerint, illis latere germana Philosophiæ documenta, & saluberrima Naturę instituta mentiũtur. O' per-

uersa ingenia! vitia infunditis, & virtutem docetis: propugnatis poësim, & euertitis mentem: dehonestatis mores, & coloratis honestatem. Quin potiùs, vt olim ille,

Hor. l. 3. od. 1.

cantatis pueris, atque virginibus? Sed hoc fecerit, quod ait idem, Musarum sacerdos, non earum proditor, & fugitiuus.

Certè, ne id hoc loco prętercam, qui pangit impurum poëma, & deprauaturum bonos mores, intempestiuè traducit præcepta poëticæ ad materiam inutilem. Cùm enim

Quod lib. 2. probatū est.

Poësis bono Ciuitatis inuenta sit; opus, quod fit ex eius pręceptionibus, vtile sit Ciuitati, neque à iuuandi fine deflectat, necesse est. Si secus fiat, ab eo deficit, quod vniuersè imperatur, Vt in artibus materiam quisque ad confirmandum idoneam, finemq; adducendum accipiat. Quarè domum ędificaturus, si pro tignis, & asseribus palustres calamos, lutum, & arenam pro cęmentis accipiat, peccat in arte, quòd alienam ab ędificando materiam elegit, & domum non habitandam ędificat. Ita profectò negligit hoc pręceptum impurus

scri-

ſcriptor, quia materia operis eligenda illi eſt, apta ad iuuandos animos, non deprauandos. Quod in optimis veterum Epicorum obſeruare debeat, eorumq; exemplis erudiri. Hęc de grauiſſima Epopœia: nunc ad alias minores pergam.

Parodia. Cap. X.

PArodia ex Epopœia, tanquam è matre pulcherrima ridiculus fœtus, exorta eſt; olim enim, cùm poëtæ ſua carmina recitarent, intermiſſa recitatione, alii miſcentes ſeria ludo, inuerſa carmina ad rem iocoſam transferebant. Quare Parodia eſt *Rapſodia, ſiue Epopœia inuerſa, mutatis vocibus ad ridicula ſenſum retrahens*. Sic Matron Poëta Græcus multa millia Homericorum verſuum ad culinam, & macellum tranſtulit iuſto poëmate: & alii alia tùm Latinorum, tùm Græcorum poëmata inuerterunt. Sic illa carmina Criſpi Stephoniani de laurea triumphali transferet aliquis ad lauream cauponæ affixam, & vini vendibilis ſignum. Scal. l. 1. cap. 42.

Vt equus illam lauream, & frontis decus, Act. 1. Scc. 1.

Illos

Illos honores stirpis inimicæ probem?
Crispi triumphos Cæsar vt plausu sequar?
Perfundet ante sydus Arctoum mare.

At Parodia:

Vt æquus illam lauream, lauri probrum,
Illos liquores improbæ vitis probem?
Cœtus bibaces potus vt plausu sequar?
Bibet ante sitiens Arctos Arctoum mare.

In Comœdia Italica iam vsu receptum, vt quidam actores præsertim iurisconsulti, & interdum rustici, serui, parasiti aliorum sententias ridiculè peruertant. Opus item heroicum ad irrisiones detorquet infimus quisque è plebe, ac stolidissimus; vt Gnato, Coquus, Caupo: hic ad rem cibariam, Olitor hortensem, Cerdo ad sutrinam.

De Ecloga. Cap. XI.

Contraria est Ecloga Heroicæ imitatione personarum; quippè quæ rusticos, & pastores: illa duces, & heroas imitatur. Ideò & di-

diuersis ducitur lineamentis, & coloribus. Siciliam habuit inuentricem sui, ac parentem: Sed cum incertas ob causas Bucolicum hoc carmen dicatur inuentum, certum est ab agrestibus, siue ab iis, qui vim morbi per vrbes grassantem effugerant, in agro fuisse primùm dictas Dianæ cantiunculas. Porrò inconditum carmen cùm placuisset rusticis, paulò concinniùs amplexi deinde sunt alii, præter pastores. Indeq; nomen inditum Eclogæ; quasi selecta quędam è multis subitò, & inornatè effusis seponerent ad canendum. Scal. li. 1. c. 4.

Iam Eclogę germana materia, sunt res, & personę rusticę; quanquam & alia pręter has complexa est. In personis sunt pastores, aratores, olitores, vindemiatores, piscatores. Hos autem postremos primus in Eclogam induxit Sannazarius. Horum actiones, infortunia, querimonias, labores, curas, contentiones, cantilenas, colloquia, laudationes, interitus persequitur. In rebus sunt syluæ, agri, armenta, pecora, & pastiones, frumenta, fruges, vindemiæ, locorum amœnita-

nitates, nemorum vmbræ, fluuiorum decurſus, & ſimilia.

Forma, & modus Eclogæ ex his rebus contexendæ triplex fermè eſt: ſiue per narrationem poëtæ, vel cuiuſpiam ruſtici: ſiue per colloquia caprariorum, agricolarum, aliorum: ſiue per eorundem canentium certamina. Initia in triplici hoc genere varia, & inter ſe diſcrepantia; nam vel poëta inchoat carmen inuocando.

Virgil. Ecl. 10. *Extremum hunc Arethuſa mihi concede laborem.*

Theoc. Idil. 17. Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα.

Virg. Ecl. 3. *Ab Ioue principium.*

Quanquam illud carmen Theocriti Eclogæ fines egreditur. Vel ſe ſe cohortando, & excitando ad canendum.

Sannaz. Ecl 6. *Sed iam vulgatos & nos referamus amores.*

Idque cum inuocatione:

Virgil. Ecl. 4. *Sicelides Muſæ paulò maiora canamus.* Vel dubitando:

Sannaz. Ecl. 7. *Si fas eſt luſus, & vera referre viciſſim.*

Vel proponendo:

Virgil. Ecl. 8. *Damonis Muſam dicemus, & Alpheſibœi.*

Vel

Vel imperando:

Πᾶμοι τὰ ἰδ δάφναι φέρε Θέστυλι. πᾶ δὲ τὰ φίλτρα. Theocr. Idil. 2.

Has lauros, hæc mista fer, huc age Thestyli philtra. Sannaz. Ecl. 9.

Rursus si inducit alios loquentes; vel locum primò describit.

Fortè sub arguta consederat ilice Daphnis. Virgil. Ecl. 7.

Vel statim narrationem aggreditur, & ad finem vsque perducit: vel pronunciata vniuersali sententia, ex ea sensim in narrationem illabitur.

ἁ Πενία Διόφαντε μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Theocr. Idil. 21.

Sola paupertas Diophante excitat artes.

Vel prolato exemplo ostendit sibi ex illo quidpiam congruere: vel narrat occursum eorum, qui deinde loquuturi sunt.

Tacente verò poëta, alii peragentes Eclogam vel inuitantur ad canendum ab altero: vel ipsi se inuicem inuitant.

Cur non Mopse, boni quoniam conuenimus ambo. Theocr. Idil. 9. Virgilii. Ecl. 5.

Vel vnus, quid sibi acciderit; nar-

narrat: vel ipso initio syluas, vitulos, ventos, animantes, atque inanima alloquuntur.

Nauger. in Iola. & Id. 5. Theocr. *Pascite oues teneras herbas.*

Hisce initiis aliqua respondent. Nam si solus poëta loquitur, vel aliquid exponit, vel queritur, vel lætatur, vel laudat, & commendat.

Virg. ec. 2 & 4. At loquentes rustici suam & ipsi fortunam mutuò recognoscunt, aduersam queruntur, gratulantur prosperam, huius stabilitatem, illius mutationem ominantur, alteri inuident, vitia exprobrant vel cum conuicio, siue laudant, & commendant, quod etiam vsurpant in cantus contentione; nec illis desunt breues de aliis narrationes; raras intermiscent sententias, & rusticum olentes: ænigmata rudia, & hortensia, & ex agro collectas quæstiones. Iucundior est cantilena, cùm vertitur ad greges; Nam inuitat ad pastum, ostendit amœnitatem loci, & salubritatem herbarum, vacuos insidiis saltus: Aestate promittit specus, ac nemora, liquidos ac dulces fluuios: Autumno, & Vere Cęli serenitatem, lenes ventorum aspirationes, mollissima pascua: Hyeme

Virgil. ecl. 1.

Virgil. ecl. 3.

Virgil. ecl. 3.

me abfuturos spondet Aquilonis rigores, noxias niues, & pruinas, pastionis inopiam; laudat in ouibus fœcunditatem, & lanæ candorem, sagacitatem in Canibus, & vim ad Lupos arcendos, detestatur Lupos, victores in pugna Tauros, Canes, Arietes, Hædos commendat; admiscet hilaritates, & iocos. In responsis canentium versus interdum adhibet paribus ferè numeris, & similibus vocibus respondentes, qui amœbæi dicuntur. Virgilius: Eclog. 3.

Da. *Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres.*

Me. *Dulce satis humor, depulsis arbutus hædis.*

Stylus mitis, lenis, inelaboratus, sed purus, & elegans, intercalaribus versibus nonnunquam sæpius repetitis. Virgilius à Caprariis eclogam ad Principes trastulit. Nam Pollionis filio sublimè Genethlia. cum acceptis à Sibylla versibus cecinit: & Silenum de rerum cæle. stium, ac terrestrium natura doctè differentem fecit. Quod, qui fuerit imitatus, magno se tuetur iudice. Et terminis quidem suis egressa iam Ecloga nihil non comprehen-

Virgil. ecl. 8. Sannaz. ecl. 8. cõstant. Pulchar. ecl. 2.

dit,

dit, si rustici personam induat poëta, aut ipsi referant, vel concinant inter se pastores, decorè pro captu, ac fermè allegoricè; vt suo probant exemplo auctores. Itaque de politicis, vrbanis, & diuinis rebus agēt, & bellica plorabunt incommoda, & dicent panegyricos, ac funebres Principi laudes, & alia innumera. Olim proposito præmio coronati pugnabant, sedentes, aut stantes cum pastorali baculo, & musico instrumento, cuius calamos ex arundine, aut cicuta compactos, & certa proportione impares inflabant; nunc carmen remanet sine cantu.

Naugerij. Damon. Verr. ecl. 5 Const. ecl. 2.

EXEMPLA.

Præter ea, quæ hìc citat P. Donatus, alia dabit

Vidas in calce operum.

Calphurnius, & Nemesianus.

Io. Baptista Mantuanus.

P. Pulcharellus.

P. Destitus.

De

De Satyra. Cap. XII.

MAgis ambigua eſt inuentio Satyræ. Quintilianus enim *Satyra* (inquit) *tota noſtra eſt, in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius*. Quod alijs non placet, qui à Græcis profectam, & perfectam volunt. Nam, vt ante dicebam, in veteri Comœdia priſci poëtæ Satyrica impunitate mores ciuium inceſſebant; præſertim in choro. Quos teſte Horatio Lucilius eſt imitatus. Sed lata lege cùm chorus primùm, deinde Comœdia vetus conticuiſſet, noua Comœdia extitit. Ex quo Satyræ antiquitati tantum nonnulli tribuunt, vt eam parentem Comœdiæ ſalutent: alii contrà Comœdiam Satyræ. Sed hi nomine veriùs, quã re diſſentiunt. Priores enim veterem illam Comœdiam ob maledicendi licentiam Satyram nuncupant, ex qua deſluxit noua Comœdia: poſteriores Satyram eam, qua de agimus, ortam ex antiqua Comœdia, & ſcenæ ineptam. Hanc primus Romæ ſcripſit Liuius Andron. an. V. C. DXIV. C.Clau.

Lib. 10. c. 1.

Lib. 1. ſat. 4. Hor. in Ar. poë.

Robortell.

Franc. Florid. & alj.

Gell. li. 17. c. vlt.

C. Claudio App. F. & M. Sempronio Tuditano Coss. imitatione iocularium carminum, quæ Romana iuuentus ludionum Tuscorum exemplo ad tibicinem decantabat. Sed Lucilius prior à iambis senariis ad dactylicos transtulit, in cæteris sequutus Græcos; sicq; tota Satyra Romana facta est, nomen tamen, & argumentum retinens à Grecis: modum, & carmen à Romanis. Nomen quidem iure deducitur à Satyris, qui cum lancibus, & calathiscis prodibant in tragicam scenam, ex illa postea deiecti, in qua Chorum olim fecere. Immò ex Tragœdia Satyram prodiisse putat Scaliger; quod ego non facilè dixerim, & pugnat cum aliorum sententia.

Scal. c. 22. lib. 2. Poët

Scal. l. 1. poë. c. 22. Arist. in poët. c. 2. Scal. l. 1. 9. poët.

Iam materia huius poëmatis actiones humanæ sunt imitãdæ cum ioco, & risu, vt corrigantur. In quo discrepat à Comœdia, quæ easdem pertractat, vt exhilaret, erigatque pauperum animos: Satyra, vt vitia reprehendat, & euellat. Sed cùm vitia poëta reprehendit, cauendum est, ne magis ipse reprehendatur duplici vitio; obscuritate, obscœnitate.

Scal. poë. l. 3. c. 98.

tate. Satyrici quidem malunt interdum legi, quàm intelligi; quòd cùm inuehant in flagitia suæ ætatis, à potentioribus timent. Sed timendum est pariter à doctis, ne opus damnent. Fouent obscuritatem verba non vsitata, antiqua; à græco interdum fonte deducta, aut è macello, & triuio, à quibus Satyra non abstinet: rerum ignotarum narratiũculæ: interiecta colloquia, quæ vbi incipiant, vbi desinant, non planè dignoscas: initia abrupta, & exitus: ficta subinde nomina: subitæ ex vno in aliud transitiones: hinc inde petita, quæ dicuntur. Sed in his meminisse debet scriptor, suam cuiq; poëmati perspicuitatem esse, nec denegandam. Ab obscœnitate ni abstinet, non corigit vitia, sed ingerit. Quid autem deterius, quàm eum, quem iuuare velis, & debeas, facere deteriorem? quædam porrò vitia, vt fugiendo vincuntur, sic arguuntur tacendo. Quid? cùm sine causa in ea delaberis, vt fœditates scriptis inseras, & mentibus? Stylus in Satyra humilis ferme, ac demissus, quamuis pro re interdum assurgat. Porrò prẹter has, hæc

scri-

ſcribendæ Satyræ lex eſt; ſcribendi ſine lege. Adeò varia, & multiplex eius forma. Non curant Satyrici inuocationem Muſarum, & irrident Parnaſſi ſomnia: quibus

Iuuen. *Si natura negat, facit indignatio verſum,*
Qualemcunque poteſt.

Quædam Satyræ integra narratione abſoluuntur.

Egreſſum magna me accepit Aricia Roma.

, *Vt Naſidieni iuuit te cœna beati.*

Quædam mutuis aguntur ſermonibus, vt *Ibam fortè via ſacra.* Quędam multa ſimul vitia caſtigāt. His oſtenditur, tantam eſſe vitiorum copiam, vt ſileri non queat: quæ commemorantur cum irriſione, ac ſtimulo. Infertur, vrbes fugiendas eſſe, quò confluant improbi, vbi non liceat cum virtute, ac ſine periculo viuere. Proferuntur exempla vitioſorum hominum, quæ indignationem pariunt: contrà, bonorum, quæ reprehenſionem. Mala à vitiis orta exponuntur, & ad probandum argumenta. Graues ſententiæ de moribus, de vir-

virtute, de benè viuendo. Aliæ arguunt hominum vota, & desideria, quibus multum subesse mali, periculi, curarum ostenditur. Quædam vnum quodpiam vitium arguunt, vt luxum ciborum, diuitiarum cupiditatem, inserta interdum breui descriptione. Sic Iuuenalis Sat. 11. in qua, & aliis hæc obseruare poteris.

EXEMPLA.

Satyræ P. Balde aduersus Agyrtas, seu medicos circumforaneos.
Satyra P. Dondin. in Varia Vitia Poëm. 20.

Genethliacon. *Cap. XIII.*

QVæ sequuntur poëmata, hominem comitantur in ortu, in vitæ officiis, in obitu. Et primò Genethliacon; quod natalitium est carmen hilaritatis plenum: nec solùm canitur natali die, sed singulis annis ad renouandam lætitiæ memoriam prisci repetebant, & nos repetere solemus. Hoc Virgilius suo exemplo sic scriben-

ſcribendæ Satyræ lex eſt; ſcribendi ſine lege. Adeò varia, & multiplex eius forma. Non curant Satyrici inuocationem Muſarum, & irrident Parnaſſi ſomnia: quibus

Iuuen. *Si natura negat, facit indignatio verſum,*
Qualemcunque poteſt.

Quædam Satyræ integra narratione abſoluuntur.

Egreſſum magna me accepit Aricia Roma.

, *Vt Naſidieni iuuit te cœna beati.*

Quædam mutuis aguntur ſermonibus, vt *Ibam fortè via ſacra.* Quędam multa ſimul vitia caſtigāt. His oſtenditur, tantam eſſe vitiorum copiam, vt ſileri non queat: quæ commemorantur cum irriſione, ac ſtimulo. Infertur, vrbes fugiendas eſſe, quò confluant improbi, vbi non liceat cum virtute, ac ſine periculo viuere. Proferuntur exempla vitioſorum hominum, quæ indignationem pariunt: contrà, bonorum, quæ reprehenſionem. Mala à vitiis orta exponuntur, & ad probandum argumenta. Graues ſententiæ de moribus, de vir-

virtute, de benè viuendo. Aliæ arguunt hominum vota, & desideria, quibus multum subesse mali, periculi, curarum ostenditur. Quædam vnum quodpiam vitium arguunt, vt luxum ciborum, diuitiarum cupiditatem, inserta interdum breui descriptione. Sic Iuuenalis Sat. 11. in qua, & aliis hæc obseruare poteris.

EXEMPLA.

Satyræ P. Balde aduersus Agyrtas, seu medicos circumforaneos.
Satyra P. Dondin. in Varia Vitia Poëm. 20.

Genethliacon. *Cap. XIII.*

QVæ sequuntur poëmata, hominem comitantur in ortu, in vitæ officiis, in obitu. Et primò Genethliacon; quod natalitium est carmen hilaritatis plenum: nec solùm canitur natali die, sed singulis annis ad renouandam lætitiæ memoriam prisci repetebant, & nos repetere solemus. Hoc Virgilius suo exemplo sic scriben-

Ecl. 4. dũ præcipit in Genethliaco Saloni-
ni; ab ipsis enim poëmatis expressa
præcepta deinceps tradam. Ma-
Virg. ad- gnum aliquid se decantaturum,
dit inuo- poëta profitebitur; nempè infantis
cationẽ. noua incunabula; cui vt nascenti
adsint, & faueant, vocabit præsides,
sospitesq; Diuos. Dicet eorum præ-
sidio, præstantiq; naturæ indole fo-
re infantem maioribus parem. Id
ostendere anni tempestatem, diem
aut festam, aut faustam aliquo si-
Hæc gno, victoria, lætitia publica: osten-
Virg. o- ta, & prodigia, si quæ acciderunt:
misit, sed & ipsos maiores, ac parentes; in
alii com- quorum laudem, præsertim paren-
memo- tum excurritur. Tùm puerum blan-
rant. dè alloquetur, suadẽs, vt capiat mu-
nera, quæ vltrò ab omnibus defe-
runtur: & describenda, quæ tùm
minusculam ætatem, tùm genus
carminis, heroici ne, an lyrici, an
elegi, tùm patris, sapientis ne, an
bellatoris officia deceant. Attexi-
tur deinde præsagium futurorum,
Diui, si libet, alicuius testimonio
roboratum: in quo magna, aptè ta-
men, & decorè de puero prædi-
cantur: ad quem postremò reuerti-
tur oratio, oblatis à Poëta futuris
car,

carminum voluminibus, tametsi non æquis eius virtuti, & gloriæ. Hic ordo partium inuerti potest: aliæ minui, aliæ augeri. Aliter accipies à Statio præcepta in Genethliaco Lucani, quod scripsit post eius mortem. Magnam ad lætitiam excitabis eius generis homines, cuius erit infãs; Principes, si Princeps: milites, si miles; quibus additum nouum decus gratulabere, parentibus præsertim, & patriæ, quorum laudes percurres. Tùm siuè per vaticinium, siue alio modo res à puero gerendas cum laude prædices: demùm etiam post mortem futura prædicabitur immortalitas nominis, & gloriæ. Neque obiiciat aliquis horum obseruatione, idem fore omnium poëma. Ego enim discentibus scribo, qui manu duci quodammodo debeant: sed à bono scriptore celantur, dissimulantur, mutantur præcepta, vt imitatio dignosci non queat.

L.2 Syl.

Stat. per vaticinium.

Legẽdus Scal.l.3. c.102.

EXEMPLA.

Genethliacon P. Pulcharellij Christo Domino dictum Poëm. primo.

 Ge-

Genethliacon P. Dondini Delphino dictum Poëm.3.
P. Stephonij de Natali B. Virginis Poëm. primo.
P. Iacobi Vuallij lib. 2. Heroicorum Poëm.3.
P. Guinisij in Poësi Heroica Poëm. 7. Virginis nascentis ad Vitam.

Epithalamium. Cap. XIV.

Nisi placeat initiũ magis abruptum, & ab ipsis petitum sponsis.

CArmen est nuptiale, in quo initio miratur poëta, vnde tantus existat plausus & canentium poëtarum, & gaudentium ciuium, quem postea debitum sponsis agnoscit, & nuptiali luci. Tùm effunditur in laudem vtriusque, deductam, si vnquam aliàs, per omnia bonorum genera: animi, vt virtutes: fortunæ, vt nobilitatem, honores, consanguinitates, opes: corporis, vt formam, ætatem, valetudinem; addita eleganti aliqua personarum, locorumq; commendatione. Quod præstat ingeniosiùs alicuius figmenti excogitata inuentio; vt nimirùm hæc siue depicta, siue intexta, siue in ædium apparatu exposita, siue in aureo, argẽteoq; in-

instrumento cælata videantur: aut commemorentur ab altero: aut iam memorata referantur. Tùm conuersus cum laude ad nuptam, & virum sermo illos ad lætitiam excitabit: adducet in spem sobolis virtute non imparis; & vertitur interdum ad vita functos parentes suadens, vt quocunque ex loco lucem festam sospitent, & quam olim conceperant diei solemnitatem, omenque producendæ posteritatis, adesse intelligant. Hæc ex Statio, & Claudiano excepta. Catullianum etiam Epithalamium legenti legem dabit; in hoc enim poëmate alios, quàm me audias, malo: inter quos Scalig. lib.3.cap.101.

L.1.Syl. in Epith. Stellæ, & Violant. In Epith. Non. & Mar.Pal. lad. & Serena.

EXEMPLA.

P. Gallutius de B. Virgine Annunciata Poëm.6.

P. Guinisius in idem argumentum Poëm. 8. *in Poës. Heroica.*

P. Vuallius lib. 1. *Elegiarum Elegia* 5. *& lib.*2. *Elegia* 5.

Barclaius in Argenide lib. 5.

Votiuum Poëma. Cap. XV.

DEo preces, & vota nuncupamus hoc carmine: aut etiam homines oramus causa auertendi mali, & consequendi boni. Quamuis autem ablato malo, bonum sequatur; potest tamen poëta secernere, & vnum sine altero memorare.

Ἀπευκτικόν. Pro malo auertendo hoc esto votiui Carminis argumentum. Ad Deum vertar, vt quando humanæ opes defecere, & sola supersunt vota, votis benignè adsit, & opem ferat. Sed quid rogare ausim, indignus beneficio, & peiora commeritus? Equidem iure malum me vrget, & opprimit (fusiùs describendum: tum incommoda, quæ ab illo profecta etiam in alios promanant.) At Pater hominum ignosce saltem horum gratia, qui indigni sustinent, & tibi fortasse placuerunt, & placent. Cur hi mecum vexantur, & dolent? Quòd si nolis malum penitùs auferre, minue saltem, aut in aliud commuta. Quis hanc meis criminibus deberi pœ-

pœnam? Sed tibi, misereri, & parcere proprium est (iam enim argumentis est vtendum.) Non procreasti homines, vt cruciares, & perderes; vitam dedisti, vt illa fruerentur. Multi abs te multa, nec dissimilia impetrarunt (allatis exemplis.) Ego quoque etsi ad inferos meritò detrudendus, non tamen feci immanissima scelera: Non clientem fefelli, non hospitis, aut parentis ceruicem fregi, non venena propinaui. Neque incolumitatem flagito, vt deinde diuitias congeram, vt institor nauigem ad Indos, vt rapiam, sed vt seruiam tibi. Quòd si me optas miserum, non deerit vitæ miseria, non curæ, non sollicitudines, non labores, non dolores mentis, & corporis (quæ attingentur.) Sic ero diutiùs miser, hilaris tamen, quia beneficium erit, eas perferre miserias. Vos adeo Cælites præsides, Diuinum conciliate Numen; Nostis, vos, qua prece flectatur: eam fundite; vos Numen audit, postulata indulget. Certa iam spes animam illabitur mali euertendi, hinc fœlicior viuam.

Idem, aut quid simile vsurpabitur ad impetrandum peccatorum veniam, vel alterius salutem: ad bella, & seditiones opprimendas. Similis oratio habebitur ad Principem, pro sua, vel alterius leuanda calamitate. Porrò his facem prætulit Ouidius eleg. 2. lib. 1. Tristium.

Προσευκτικόν. Boni assequendi exemplum dabit aliquis cogitans assequi doctrinas, & sapientiam. Sic autem aget votiuo carmine. Non ita pluuiam arens terra, aut aquis inundans Solem expectat, vt ego irrigari cupio diuinis donis. At Sol, & surdæ nubes supplicantem non audiunt. Tu Deus audis preces, & obseruas petentium lacrymas. Tu, quò aures, & oculos aduertis, omnia bonorum genera deuoluis. Quid autem tibi promptius, quàm hæc exigua præbere, qui omnia Mundo sufficis? Ea nos fidentes nostris opibus frustrà tentamus assequi. sic æger corpore vanum tentat iter: sic ales exuta pennis, & volatum aggressa decidit. Video equidem bonum in propinquo, nec habere possum. Fœlix, qui potuit rerum

cau-

causas cognoscere : & exinde ad earum provehi Conditorem. Nihil homine dignius, aut immortali animo delectabilius, & vtilius, quàm peritura simul, atq; æterna intelligere, seque eorum scientia suauissimè pascere. Quo loco multiplex, & varia cognitio exponenda, quam afferunt disciplinæ, artesq; liberales. Me miserum, tàm propè ista video, nec obtineo. Tu, qui cuncta præbes, non hæc præbebis? Qui diuitias, qui regna, qui sceptra offers non cogitanti: volenti, petentique sapientiam non dabis? Olim pascebat gregem Dauides puer: hunc vocasti ad regnum, iussisti, vt senior sacerdos Regem inũgeret, subiecisti illi Palæstinam (quæ canenda prolixiùs : & alia exempla.) Ego supplex non vocabor in regiam Sapientiæ? Id profectò tribues, & non ingrato. Posthàc memores annos tibi dedicabo: si quæris donaria, templis offeram: si iubes cognita euoluere, imprudentes docere, prodesse mortalibus, libens efficiam.

Idem haberi poterit pro impetranda victoria, pace, frugum vber-

tate, & similibus. Porrò quem ducem in exemplo sim sequutus, non habeo dicere. Si carmen eum voto, & precibus scribatur in discessu, inter propemptica censebitur, de quibus paulò pòst.

EXEMPLA.

P. Guinisius in Poësi Heroica Proseucticon de B. Aloysio Poëm. 12.

P. Balde Proseucticon Lyricum lib. 2. Lyric. Ode 44. lib. 4. Ode 49.

Soteria. Cap. XVI.

Σωτηρία. Σωτηρία. Soteria salus est: vel numero multitudinis, Munera ob recuperatam salutem ab amicis missa. Inter quæ carmen locum non vltimum habet. Incolumi ergo, seruatoq; ciue, duce, exercitu, populo, Soteria scribitur, in hanc ferè formam.

Sentit vota Deus, & salutem indulsit petentibus: quique malo opprimebatur, malum remouit. Ergo soluite amici querelas, fugate mœstitiæ nubila; recuperastis, cui timeba-

batis, & quantum instar in illo est? (vbi seruati laudes percurrendæ, quid pro patriæ gloria, quid pro salute publica fecerit memorandum.) Ex tantis laboribus repentè in morbum incidit, aut bello captus ab hostibus, raptus in vincula: quæ paulò fusiùs describenda. Quæ tunc tristitia mentium? quis dolor? quæ lacrymæ? Quem modò, dicebant, Superi dabunt, qui præsit? qui iudicet? qui bellum gerat? & referant hi singulares virtutes, victorias, sapientiam: tùm medentium, siue militum auxiliares copias aduocent, vt remedia, arma, expediant. Quin potiùs, subdent, fauete Cælites, placate Numen, malum depellite. Hæc omnes passim aiebant, quorum ego primus noctu, & interdiu instaurabam preces. Nec frustra; amicus conualuit: dux liberatus est: pestis populi abiit. Quo loco auxilium de Cælo delapsum aliquo figmento enarrari potest. Postremò spondeat semper asturum beneficii gratias, daturum munera. Ex Soteria Statii. L.1.Syl.

EXEMPLA.

P. Guinisius de B. Aloysio Poëm. 11. in Poësi Heroica.

P. Stephonius in Poësi Posthuma Poëm. 7.

Barclaius in Argenide lib. 5. pro Poliarchi valetudine recuperata.

Gratiarum Actio. Cap. XVII.

Εὐχαριστικόν. OB beneficium acceptum, Carminis grata redditio est. Initium varium est. Alios multa Statius. dignè laudasse, se parem non esse canendo, tametsi venis ab omnibus carmen fluat. Vel, acturum se gratias, non gratia remunerationis, quam largitoris beneficentia non postulet; Mutuum enim Auson. non reposcunt beneficia, quæ magnitudine præcellunt. Vel, homini interdum decorum esse, non posse laudare beneficium, & viuere obstrictum beneficio. Idque sibi accidisse; Tanta enim moles beneficii est, vt cùm dicat se ab altero accepisse, miretur, quomodo acceperit;

perit; tùm propter tenuitatem, indignitatemq; suam: tùm propter dignitatem, & maiestatem illius. Narranda causa, locus, tempus accepti beneficii: & ipsum expendendum, & exornandum. Vbi & locus descriptioni. Inde excurrendum in largitoris laudes ortas præsertim ex ipsa largitione, quas facit dandi facilitas, liberalitas, hilaritas, celeritas, prudentia; additis comparationibus conglobatis, & minoribus exemplis. Adduntur alia, quæ aliis ab eodem non minori indulgentia, & pietate tributa sunt: tùm res gestæ illius, & egregia facinora. Deinde ad gratias agendas redeundum, inuitatis ad easdem referendas dignioribus populis, prouinciis, ipso, qui dedit, eiusq; virtutibus. Danti optanda bona quàm plurima, quies, imperium, longa vita, gloriæ immortalitas, & nominis: addendumq; omnium esse vota, & desideria, vt iis, vt etiam maioribus cumuletur donis: serus Cælum petat. Statius hæc admonuit in Epulo Domitiani: & Ausonius in Gratiarum Actione ad Gratianum. L.4.Syl.

EXEM-

EXEMPLA.

P. Guinisius in Eucharistico Sapientiæ ad Ludouicum XIII. Galliarum Regem Poëm. 3.
P. Pulcharellius in Eucharistico, quo gratias agit amico pro Sacris Ceris.

Adhortatiuum carmen. Cap. XVIII.

Π ροτρεπτικον. Π αραινετικον.

IDem græca voce Protrepticum, & Paræneticum est: cùm alteri præcepta vitæ, vel sapientiæ tradimus, & ad virtutem, & gloriam excitamus. Huius poëmatis hæc esto periocha. Iusta rogat amicus, dabimus & iusta petenti: qui nostra consilia efflagitat, veluti consulat Oraculum, nec deerit nobis fides, vt salutaria aperiamus; quanquam fortè non ita valet imprudens animus, sed nunc solito acrior vires intendet omnes, cùm intelligat magno viro dari consilium oportere. Tu enim, ò iuuenis, digna te concipis, & stirpe tua. Nam auis, atauisq; clarus, illorum ve-

vestigia sequeris. (vbi laus familiæ, maiorum, parentum, & aliqua præclari facinoris narratio, quod illi fecerint, huic persimile, de quo agitur.) Disce sequi præcepta, & exempla, qui egregia indole cognatam virtutem amplecteris. (vbi plura de eius laude.) Sed magis deinceps laudaberis agendo maiora, quæ modò admonet aliquis è maioribus: qui fingatur loqui. Ille agenda proponat, confutet contraria, proferat sua, & aliorum exempla, rei vtilitatem, iucunditatem, honestatem: opes, & honores acquirendos, nominis famam. Hęc monuit Pater. Ego quid addam? Illud age, nihil rectius ages. Hæc ex Statio in Protreptico ad Crispinum, & Claudiano. Adhortantis ad studia, & docentis exemplum præbet Ausonius in Protrept. ad Nepotem. Idill. 5. l. 5. syl. de 4. cõs. Honor.

Dimissio, seu Dimissorium Poëma. Cap. XIX.

DImissorium poëma, quod Græci προπεμπτικὸν, dicunt, scribitur in discessu. Declaratur

tur illo in abeuntem amicum beneuolentia, periculorum metus, desiderium reditus. Discedat ergo aliquis ex Italia in Lusitaniam, maritimo, vel terrestri itinere; tùm sic amicus, vel consanguineus scribet.

Inuocabit primò Cælites præsides maris, si mari est eundum, vt adsint, vt faueant, vt secundos adducant ventos, aduersos remoueãt, nec non tempestates, & procellas. Tùm vocabit maris Incolas, vt nauim circumstent, defendant, vela, rudentes instruant. Iter enim facturum amicum optimum, (vbi eius laus, & sociorum, si qui sunt,) discessurum ex Italiæ littore in Lusitaniam. (quo loco vtraque Prouincia suam habebit laudem.) Tùm subdet: & iam amici circumstant, amplectuntur, lamentantur, vnà cupiunt abire. Quorum aliquis queretur inuentam nauigationem: digredietur ad seculum aureum, quo quisque in natali solo consenuit: memorabit deinde pericula, tempestates, naufragia, viæ longitudinem: discedentem à discessu dehortabitur. Sed frustra queritur, (in-

(inquiet poëta;) iam amicus nauem ascendit, discedit. Aspice, tranquillo vehitur æquore puppis (describenda.) Ah ne turbatis fluctibus incubet Caurus, oriantur procellæ (describendæ.) Horum causa ego somnum non capiam, te sequar, tibi præsens adero, custos iter sospitabo. Quòd si interdum non adero, tùm pro te vota suscipiam, placabò Superos, vt omnia tibi prospera succedant. Nec frustra: tanges optata littora, ibi morabere, reuehes merces, opes, incolumitatem, victoriam. Sed quando aderit reuersionis dies? cùm iterum te licebit propiùs alacrem intueri, amplecti; tu postulantibus iter expones, tua pericula, victoriam, mores illius gentis. Ego quid hic egerim, narrabo. Hanc diem Superi citò concedite. Hæc ex Statio deprompta in Propemptico Metii celeris. Et aliqua ex Horatio. Tibullus etiam lucem dedit lib. 1. elegiâ 3. Ouid. el. 11. lib. 2. Am. Eadem ferè dicenda sunt, si terrestre sit iter. Hæc amici in discedentem. L. 3. Syl. od. 3. lib. 1. & od. 1. lib. Ep.

EXEM-

EXEMLA.

P. Guinisius in Propemptico Virginis Elisabetham inuisentis Poëm. 9.
P. Gallutius in idem argumentum Poëm. 7.
P. Iacobus Vuallius lib. 2. Heroicorum Poëm. 8.
P. Sanctius in Heroparthenicis, vbi plura de Virgine Elisabetham inuisente.

Discessio. Cap. XX.

IAm discedens mutuo officio dicet in corona amicorum: (hoc carmen Discessionem appello, quod Scaliger Ἀποβατήριον) Adesse discessionis graue tempus, & propter dolorem nescire se, an sit eundum (vbi aliqua comparatio.) Egredior, (inquit) reuocor: pergo, reuertor: pedes ad limen offendunt. Ergo hoc cælum, hæc ciuium sydera, hanc patriæ lucem relinquam? ibo ad exteras gentes? Vbi laus patriæ, ciuium, familiæ, propinquorum, loci, regionisque;

que

que difficilem discessum ostēdunt. Adduntur amicorum querimoniæ, & pericula, quæ viarum longinquitas affert. His omnibus abeundum non esse statueram; quomodo enim tot bona deseram? tot mala incurram? Sed vrget ineuitabilis necessitas. Quo loco opportuna erit digressio in coactam mortalium seruitutem: in vitæ incommoda necessariò subeunda. Vnum tamen efferam in magno dolore solatium; quod omnium effero dolores, & desideria: vt ipse relinquo dimidium animæ. Neque enim procul viuere possim, nisi amicis præsens; quorum preces vt mihi affuturas reor; itá vicissim oro Deum, ac Cælites, vt omnes in meum aduentum seruet incolumes: siquid mali immineat in meum vertat opus. Quædam ex his insinuauit Ouidius. El. 3. lib. Trist.

Poëma in reditu. Cap. XXI.

Reuersionis carmen Ἐπιβατήριον Græcis est. Hoc ita, reuersus panget. Tibi hominum, & Cælitum Summe Rex, voti reus grates primùm persoluo, qui me in-

incolumem patriæ, & huic Cælo reddidisti. Quantum enim mihi redditur, cui semel ciues, cognati, hæc Vrbis species, ac celebritas, mea omnia redduntur? Vbi laus Patriæ, Prouinciæ, Ciuium: postremò cõsanguineorum, quibus dicet se partem gratiarum debere, qui se absentem precibus, consiliis, & opibus iuuerint. Ah quoties cum longè aberam, de vobis cogitabam? quoties cum sociorum aliquis morbo, aut morte opprimebatur, tùm ipse languebam, animo referebat in patriam? aiebam, non ergo licebit mori in paterna domo, inferri maiorum sepulcro? En erit illa dies, cùm reuisam cognatos, liberos? Venit tandem faustior, quàm putabam. Nunc iucundum est præteritos meminisse labores, pericula, itinera. Hic narranda series profectionis, reuersionisq; describenda loca, & vrbes, referendi gẽtium mores, narrandæ res abs se gestæ: decora, gloriæ, reportatæ opes, vel sapientiæ. Tùm commemoratione beneficiorum laudandi exteri, quorum officiis, muneribusq; decoratus sit, non sine actione gratiarum.

Tibul li. 1. eleg 3. ad Messal.

Affe-

Afferentur aliorum exempla, qui domo profecti similia gesserint, & acquisiuerint; nec tamen ea comparatione quærenda iactatio, & tumor. Postremò cuncta sua amicis offeret: redibit ad preces, orabitq; iterum Cælites, vt quemadmodum profectionem suam, reditumq; sospitarunt: sic moram sospitent in patria, luctus amoueant, & intempestiuos interitus. Non alienus ab his Cicero est in Orat. post redit. in Senatu: neque illa indigna sunt carmine, oratorio exarata stylo. Aliqua item habet Homer. in reditu *Vlyssis*. Iam poëmatis periocha, quod amico, vel Principi redeunti offertur de ipso reditu, hæc erit. Odyss. lib. 23.

Mirabar, quid præter solitum Sol diem serenior duceret. Sed quæ te reducem videbat, clarior & ipsa ducebatur. Nempè & tu lucem nobis cum Sole dispensas fortunatam, & faustam. Vt tandem rediisti? vt solito pulchrior, & carior? Homer. Odyss. li. 23.

(Aliqua hìc hominis descriptio, & laus.) Ideò exteræ gentes te magnoperè suspexerunt: ideò genus nostrum, & ciuitatem commendant, quòd per te diffusus noster

illis

illis lucebat splendor. Tu seu loquereris, mellea facundiæ verba fundebas: seu consilium dares, edebas noua oracula: siue insigni cultu ornatus incederes in aula Principum, in oculis ciuium, omnium pulcherrimus, & præstantissimus videbare. Sic Achilles in castris Achiuis: sic Lacedemone Castor. Post conglobatas comparationes, res ab illo gestæ laudentur. Tùm exteræ Ciuitati, vel prouinciæ attribui persona potest, partim inuidens patriæ illius: partim suos ciues conferens non ita præstantes: partim mœrens, quòd hospitem non retinuerit abire cogitantem; adeò miretur eius virtutem. *Tùm poëta*, Et vera dicebat. Sed plus apud te valuit patriæ, tuorumquè charitas, cuius gratia spreuisti externos honores, laudes; & nisi fecisses, ipsa te patria, ciuesque iam solliciti reuocassent. Ergo mane, nosq; diù exhilara; tecùm omnes gaudebimus. Vbi exponendum, quid afferat commoditatis publicè, priuatèq; eius aduentus, ac reuersio.

Claud. Romæ Personã attribuit. In. paneg. de 4. cõs. Honorij.

Panegyricus. *Cap.* *XXII.*

SIgnificat πανήγυρις publicum populi conuentum, & loci celebritatem, in qua cùm alia fiunt, tùm recitatur ab oratoribus & poëtis. Ea dedit nomen orationi, & carmini; ficut Latinis concio, & locus, & populus frequens, & oratio eſt. Sed cùm Panegyris præter laudationem, alia etiam queat comprehendere; huic tamen præcipuè accõmodatur, vt iam hac ſolùm videatur ſignificatione cõtenta. Hoc genere poëmatis nihil hodiè vſitatius, quia eſt exornatiuum, & nos ferè de Sanctis, aut Principibus viris, aut in aliorum laudem verba facimus.

Iam Panegyricus vel ſine figmento, & fabula, vel cum illa ſcribitur. Si cum fabula, certum aliquid præcipi non poteſt. Nam materiæ, iuxta ipſius varietatem aliquid affingitur; vt, ſi laudes bellatorem, petes aliquid ab Heroibus, à bellorum præſidibus: ſi ſapientem, ab Eliſio ſapientum choro: ſi ſanctitate inſignem, Sanctos

de

de Celo viros, Beatas mentes, Dei Prouidentiam, Sapientiam, Gratiã deuocabis: arcana Cælitum penetralia, vnde futura prædicuntur, reteges, & similia. Si sine figmento, saltem poëma totum complectente, scribitur,(qui modus peruulgatior est,) de viuente triplicem ob causam haberi potest Panegyricus. Vel enim scribitur solùm, vt alter laudetur; vt à Claudiano in laudem Stiliconis: Vel quia præcessit egregium illius facinus, vt victoria; sic idem scripsit peracto à Stilicone bello Getico: Vel quia init magistratus, & honores in ciuitate; sic idem Poëta in Honorium, Olibrium,& alios, Statius in Domitianum scripsere.

In his, præter initia idem fermè est modus laudandi, oratorio non dissimilis. In primo ergo genere dabit initium vel grati animi significatio, vel meritorum magnitudo, vel communis omnium laudatio, & lætitia, vel exempla maiorum, vel grauis aliqua de merito virtutis, de gloria, de nominis perennitate sententia. Tùm contexta serie vitæ deducitur laus primùm

mùm à Patria, siue Patriæ regione; deinde à maioribus, & parentibus: tùm à Natali die, & iis, quæ illo gesta sunt, aut fortè acciderunt: tùm ab educatione, indole, & iuuenili institutione. Tùm reliqua bona exponentur, propinquorum, amicorum, opum, valetudinis, formæ, virium, ingenii, cæterarumquè rerum, quæ sunt, aut corporis, aut extraneæ: si habuerit, benè his vsum: si non habuerit, sapienter caruisse: si amiserit, moderatè tulisse. Deinde quid sapienter is, quid liberaliter, quid fortiter, quid iustè, quid magnificè, quid piè, quid gratè, quid humaniter, quid denique cum aliqua virtute aut fecerit, aut tulerit. Cæterùm virtutes non veluti abstractæ à rebus, sed cum iisdem gestis exponuntur, additis comparationibus, descriptionibus, locorum, temporum, personarum, animantium, inanimorum, breuibusq; digressionibus. Demùm, si totum poëma fabulam non habet, eius aliqua saltem pars figmento carere non debet, inducta per Prosopopœiam Prouincia, Vrbe, familia, fama, gloria, euocatis maioribus,

Cic. de orat.

virtutibus, Heroibus.

In secundo, & tertio genere, cùm egregii facinoris, quod præcessit, aut initi magistratus, & honoris gratia habetur laudatio: Initium erit breuis ipsa facti, & honoris expositio cum admiratione, plausuq;, inuitatis ad celebritatem, commendationemq; populis, vrbium fictis personis, seu regionum, montium, fluminum: Sole, vt clariùs luceat: anno, vt purior, faustiorq; decurrat. Deinde laudes vt supra contexuntur. Sic Statius, sic Claudianus, sic alii Panegyricum ediderunt. Verùm in secundo genere facinus præclarum, cuius gratia scribitur, fusiùs est exponendum (vt bellum Geticum à Claudiano) illustribus explanationibus, episodiis, figmentis, collationibus, sententiis. Tùm in loco attexenda sunt reliqua bona corporis, animi, & fortunæ, vt integra sit hominis laus; quanquam & hæc si omittantur, vitio poëmati vertenda non sunt. Hæc postrema Panegyrici forma in laudandis Sãctis Viris fermè adhibetur; aliquid enim ab illis cum virtute, aut admirabiliter factum

In 4. Cons. Domit. In 3. & 6. Cons. Honor. & allior. Cons.

ctum exponimus, cùm omnia complecti nec temporis, nec poëmatis breuitas sinat.

ADDITAMENTVM.

Locos poëtarum indicabo, vnde præcepta accepimus; id enim Panegyrici dignitas postulat. De prouincia, prouinciæq; laude: Claud. de 4. Conf. Honor.

—— & quæ diademata mundo
Sparsit Ibera manus: nec tantæ vilior vnda
Promeruit seriem gentis. cunabula fouit
Oceanus: Terræ dominos, pelagiq; futuros.

Et paulò post. *Hispania Patrem*
Auriferis eduxit aquis.

De maioribus, & parentibus: Lucanus, siue quis alius ad Calphurnium Pisonem.

—— Nam quid memorare necesse est,
Vt domus à Calpo nomen Calphurnia ducat?

Sidonius Apollin. Sidon. in Paneg. ad Anthe. August. loc. cit.

——Tali tu Ciuis ab vrbe
Procopio genitore micas, cui prisca propago

Augustis venit à proauis.

Claudianus.

Hinc processit auus: cui, post Arctoa frementi
Classica, Maßylas adnexuit Africa lauros.
Sed laudes genitor longè transgressus auitas
Subdidit Oceanum sceptris, & margine Cæli
Clausit opes.

t Ibid. De Natali die Claudianus.

—— hoc nobilis ortu
Nasceris, æquæua cum maiestate creatus.
Quæ voces auium? quanti per inane volatus?
Qui vatum discursus erat? te sensit Hetruscus
Augur, & inspectis Babylonius horruit astris.

Loc. cit. Sidonius.

Te nascente ferunt exorto flumina melle,
Dulcatis cunctata vadis, oleiq; liquores isse.

Paneg. I. Stil. De educatione, & institutione.

Claudianus.

—— Mens ardua semper
A puero, tenerisq; etiam fulgebat in annis.

Idem

Idem de Honorio.

Reptasti per scuta puer, regumq; feroces In 3. Cons. Hon.

Exuuiæ tibi ludus erant. Sidonius.

Ludus erat puero, raptas ex hoste sagittas

Festina tractare manu.

De bonis corporis, fortunæ, & animi. Claud. Paneg. 1 in Stil.

Membrorumq; modus, qualem nec carmina fingunt

Semideis. quacumq; altè gradereris in Vrbe,

Cedentes spatijs, assurgentesq; videbas.

Lucanus de Pisone.

Sed super ista mouet plenus grauitate serena

Vultus, & insigni perstringit imagine visus.

Claud. in Probum, & Probinum, & Olibrium.

Hic non diuitias nigrantibus abdidit antris,

Nec tenebris damnauit opes: sed largior imbre,

Sueuerat innumeras hominum ditare cateruas.

Lucanus ibidem.

Ipsaq; possesso mens est opulentior auro.

 Claud.

Claud. de Manlio Theodoro.

Omnia Cecropiæ relegis secreta senectæ,
Discutiens quod quisq; nouum mandauerit æuo,
Quantaq; diuersæ producant agmina sectæ.

Paneg. 2. Idem in Stilicon.

Iustitia vtilibus rectum præponere suadet,
Communesq; sequi leges, iniustaq; nunquam
Largiri socijs: durum Patientia corpus
Instruit, vt nulli cupias cessisse labori:
Temperies, vt casta petas: Prudentia, ne quid
Inconsultus agas: Constantia, futile ne quid,
Infirmumq; geras.

Quæ passim apud Poëtas, & auctores leguntur, qui scripsere Panegyricos.

EXEMPLA.

P. Gallutius Poëm. 8. *de S. Ioanne Euangelista.*

Poëm. 9. *in S. Ludouici Galliarum Re-*

Regis Expeditionem.
Poëm. 12. *in Virgilij Poëtæ maximi laudem.*
Poëm. 11. *in Studiorum Renouationem de Rethoricæ laudibus.*
P. Pulcharellius lib. 1. *Poëm.* 7. *in S. Franciscum Xauerium.*

Animantium, & Inanimorum laus. Cap.XXIII.

CÆterorum tàm animantium, quàm inanimorum laudem cuiusque perfecta, & absoluta natura perficit. Hæc enim illorum bona sunt. Sic in fonte commendatur purus, affluens, frigidus, dulcis humor, saliens, quiescens, egregia circum naturæ, vel artis structura: loci, in quo est, amœnitas, & opacitas: si qua vis peculiaris inest ad abstergendum, curandosque morbos. Aliqua ex his, aut omnia Horat.

O fons Blandusiæ, splendidior vitro, Lib. 3. od. 13.
(Hædus) gelidos inficiet tibi riuos:
Te flagrantis atrox hora caniculæ
Nescit tangere: Tu frigus amabile
Præbes: Saxis loquaces lymphæ desiliunt tuæ.

Sic in Psittaco Statius Syluar. lib. 2. Laudauis plumæ colorem, pulchritudinem, cicur ingenium, imitationem humanæ vocis, & comparationibus exornauit. Addi potest fabula, vt fecit idem in arbore Atedii.

Porrò in laudibus inanimorum præclaræ illæ, quæ sunt regionum, & vrbium. In regione commendatur malorum, noxiarumq; rerum absentia, fœcunditas armentorum, pecorum, arborum, segetum, vitium, verna terræ amœnitas, cæli temperies, flumina, lacus, portus, metalla, vrbes, populi, eorumq; Principes pace, belloq; incliti. Hæc Virgilius in Italia. In vrbe laudatur cælum purum, tenue, temperatum: plaga salubris: soli circumiacentis vbertas, & frugum omnium copia: situs natura, & opere munitus, vitalibus aspirationibus, mercimoniis, gentiumq; conuentibus expositus: antiquitas, claritasq; fundatoris: ædificiorum pulchritudo, amplitudo, sublimitas: Principes Heroum similes: Ciues forma decori, suaues moribus, religione præstantes, pacis, militiæq; stu-

studiis nobiles, iustitia, maiorum gloria, diuitiis, disciplinis, doctrinis, institutis, imperio, reiq; publicæ opibus insignes. Claudianus in 3. Paneg. Stil. de Vrbe Roma.

Vituperatio. Cap. XXIV.

HÆc, inquit Cicero, *& quæ sint eius generis, facilè videbit, qui volet laudare quempiam; & qui vituperare, contraria.* Quare sicut bona in laudatione: sic in vituperatione vitia, & mala animi, corporis, fortunæ commemorantur. Sic Menam libertum vituperare potuit Horatius ab ignobilitate, ac seruitute, quod malum est fortunæ: à percussionibus, & vinculis, quod malum est corporis: à tumore, ac superbia, quod vitium est animi. Eadem vitia Ruffino, & Gildoni, & Eutropio exprobrauit Claudianus non sine figmentis, & fabulis.

2. de Or.

Li. epo. od. 4.

Diræ. Cap. XXV.

CArmen est maledictis, imprecationibus, execrationibus ple-

num. Hoc deuouent iniquũ caput: abesse bona, mala quæcunque illi adesse peroptant, non sine querela, iurgio, cõuicio. Exponunt causam, & scelus, propter quod ille mortalium nequissimus sit crudo carmine vulnerandus. Nec silent cætera malefacta, facinora, periuria. Adnectunt interdum commenticiam fabulam, causamq; mentiuntur, vnde tanta criminum labes extiterit. Aiunt quippè nascentem illum Furiarum exceptũ manibus, astrictum anguibus, veneno imbutum, afflatum facibus, lactatum vberibus, vipereos animæ sensus ebibisse. Tùm illi adimunt vsum elementorum, alimẽtorumq; : optant, vt aër, ignis, venti, imbres, cætera illi noceant. Subtrahunt humanæ societatis solatia omnia, ingerunt cruciatus, dolores, ægritudines, interitus, pœnas etiam post mortem miserè luẽdas. Itaque cautè scribendum, nisi fortè exercitationis causa in aliquẽ ficti nominis, aut è priscis facinorosis. Auget vim dicentis repetitio versus intercalaris; vt scripsit Stephonius in Herodem graui, & luculento carmine nondum edito.

Inci-

Incipe, deuoueo crudeli carmine Regem.

Ouidius, qui suppresso nomine hominem suę ętatis hoc lycambęo telo transfixit, docuit aliorum quoque in simili supprimendum.

EXEMPLA.

Diræ Heroicæ Virgilij in Battar. (inter Opuscula Virgilij leguntur.)

P. Stephonius in Poësi Posthuma in Herodem Poëm. 3.

P. Dondinus Poëm. 8. in Funebribus ad Christi Tumulum.

P. Vualius lib. 2. Elegiarum Elegia 9.

Barclaius Argenidis lib. 4.

Epicedium, & alia funebria.
Cap. XXVI.

EPicedium, vt ex Seruio Scaliger, erat recitatum carmen, corpore nondum affecto sepultura: & funebri orationi respondet. Epitaphium ad Tumulum haberi, & repeti quotannis, saltem illustrioribus solebat. Lib. 3. poë. c. 122.

In Epicedio alloquitur poëta initio consanguineos defuncti, & amicos, vel ciues, dicetq; audisse se, & audire eorum gemitus, videre lacrymas: nec interuenisse, vt cantu dolorem leniat, sed augeat suo luctu. Fleant ergo, plorent amissum bonum: se quoque multùm plorasse, plùs ploraturum. Quis enim temperet à lacrymis, cùm viderit iuuenem, Senatorem, Principem languentem, expirantem, elatum, pallentem in pheretro? Hic ergo ille est, quo nemo erat in Vrbe pulchrior? (describendus forma, vestitu insignis) aut fortunatior? (describendus item opibus, clientelis affluens, gratia, principatu.) Heu quantùm mutatus ab illo? (iterum describēdus exanguis, silens, pallens, mox terra tegendus.) Nimirùm hæc mala reliquisti dura mors, vt tanta bona subriperes; nec illa solùm, sed multò potiora, & clariora, nempè virtutes (quę attexendę cum rebus prę-clarè gestis, atque omnia comparationibus, breui aliqua digressione, descriptione, grauibus sententiis, querimoniis exornanda). Quis

enim

enim posthac imperabit rectius populis? aut quis sapientiam colet constantiùs? aut quis reget exercitus? aut in puluere martio simili certamine depugnabit? (quæ pro varietate personarum varia sunt.) At mors inuida poteras tu quidem his parcere, nec tantam bonorum copiam nobis auferre Neq; enim defuncto nocebas, cuius virtutem, famam, & gloriam superstitem obruere non poteras; quæ tuam falcem non metuunt. Et iam ille, seu famæ sublatus alis, seu curru gloriæ inuectus orbem peruolat, meliorq; viuit. Immò virtus cælestes illi orbes aperuit, vnde mors doloris, mœrorisq; artifex longissimè exulas. Hanc ille fœlicitatem adesse cùm videret, mortem lecto assidentem, mox simul ituram non expauit, prohibuit lacrymas, & querimonias; Senserat enim, & honores, quos illi patria, ciuesq; decretos in morte tribuerunt (qui memorentur.) Quòd si quis adhuc sensus doloris est, nostram gemamus vitã, qui malis quotidiè premimur, quotidie morituri.

Iam verò Epitaphium idest carmem

men habitum ad Tumulum, siue anniuersario cultu, siue alia de causa, sic poëta conformabit. Dicet initio misero sibi displicere carmen, & optare capiti taxum, vel cupressum, quanquam sentiat è vitalibus mortui cineribus orituram sibi laurum. Tu scilicet nouus mihi Phœbus tuas me laudes docebis, solas amantem lacrymas, & querelas. Vellem quidem alios tibi, ac perpetuos honores instituere, nec minùs celebrare tui diem interitus, quàm olim siue Cæsarum, siue Heroum celebraretur. Igitur huc ad Tumulum vocarem sacros longo ordine patres, qui lineis candidati tunicis animā primùm piacularibus precibus solemniter expiarent: omnia circum luminibus fulgerent: in medio compactilis moles ad templi laquearia surgeret: tùm laudes tuas certatim euoluerent oratores, & poëtæ disertissimi. Vt natus ex illustri parentum stirpe, maiores illustraturus: vt educatus ad virtutem, ad sapientiam (vbi recurrit superius panegyrici artificiū.) Referant illi egregia belli, pacisq; facinora (& referen-

renda.) At cum intempestiua tuæ mortis tempora memorarent, tum verò ad luctum, ad lacrymas non modò ciues, sed ipsos etiam lapides cierent. Hic nè dignus æternum viuere, tam citò interiit? & potuit dura mors illi non parcere? Nec tamen mors est deploranda, quæ meritis, & gloria onustum inuenit; est enim aliqua fœlicitas, fœlicem occumbere. Tu, cùm virtute straueris tibi viam ad immortalitatem, id es morte consequutus, vt ne pares inuiderent: omnes spontè cederent, honorarent. Denique consolatores nobis reliquisti posteros, & successores tuos, quorum par ingenium, indoles, virtus. Primo poëmati exemplum præbuit Statius in Epicedio in Glauciam Melioris: secundo in Patrem; Ouidius in Morte Tibulli; & idem Statius in Epicedio in filium. Hæc in vniuersum: quanquam diuersus est pro iuuene, pro viro, pro fœmina, pro ciue, duce, rege tractandi modus. Lib. 2. Sylu. Lib. 5. Sylu.

Eadem seruanda in Monodia, quæ vnius querimonia est ad defuncti memoriam celebrandam: & in Scalig. lib. 3. c. 122.

in Nænia, quæ eſt carmen, quod in funere laudandi gratia, canebatur ad tibia, à Simonide inſtitutum, & commune omnibus funeribus. Porrò in Threnis, qui ſunt lamentationes in excidiis vrbium; commemorationi bonorum præteritorum, quæ cap. 23. enumerauimus, ſubtexitur ſequuta calamitas: nēpè obſidium, fames, direptio, incendium, ruina, ciuium miſerabilis vel cædes, vel ſeruitus, quorum aliqua fuſiùs enarranda: præponique hæc narratis bonis, aut interponi queũt: interiectis ad Deum, Cælitesque precibus, vt aliquis tantorum malorum aliquando ſit modus, aut finis, & vrbs ſuo è cinere reſurgat. Demùm Epitaphia, ſiue inſcriptiones tumulorum verſu cõprehenſæ epigrammata ſunt, de quibus paulò poſt, & nomen, breuemq; laudem eorum, qui ibi conduntur, aperiunt.

EXEMPLA EPICEDII.

Statius lib. 2. Syluarum Poëm. 1. lib. 5. in Epicedio ad Patrem.
P. Gallutius in cædem M. Tullij Ci-

*Ciceronis Poëm.*20.
*P.Guinisius de B.Aloysio Poë.*13.
*P. Dondinus in morte B. Aloysij Poëm.*17.

EXEMPLA EPITAPHII.

Elegiacum Epitaphium P.Guinisij in Funere Margaritæ Austriacæ Hispaniarum Reginæ Eleg. 4.

EXEMPLA THRENODIÆ.

P. Guinisius in Funere P. Cæsaris Laurentij Eleg. 5.
Idem in funere Stephonij Elegia.
*P.Balde lib.*4. *Syluar. Ode* 1.2.3.4.

De Epistola. Cap.XXVII.

AD absentem varias ob causas versu scribitur Epistola, vt admoneas, vt gratias agas, & reditum gratuleris, vn consoleris: quibus superiora pcëmata suppeditabunt argumentum, & ea, quæ de odis infra dicemus. Vt reditum moranti suadeas, mittitur primò salus, quam ipse referat, non litteræ. Cur enim tandiu velit abesse?

Iam

Iam confecta esse, propter quæ discesserit (& breuiter describenda, præsertim si vertantur ipsius laudi.) Morandi causam iam vnam esse, vt dolorem suum augeat. Cur velit apud exteros consenescere? Rediisse ceteros cum illo profectos; quorum reditu gaudentes amici solum se gaudii expertem videant. Interim tamen aliquam oblectationem percipere, aliquid vel audiendo, vel de absente cogitando. Habere se pictas vrbes, & regiones in tabula: illas sæpè recognoscere, & animo hæc reuoluere, Nunc fortè amicus in vrbe dat Musis operam, nunc in ciuium conuentu recitat, nunc exercetur equo.

Ah ne illum arma lædant, ah ne æstus, ne frigus exurat. Sed fortè promeritus est, qui non stetit promissis. Nonnè se reuersurum dixerat? nonnè testes meas lacrymas, & gemitus adhibuerat? Ite, precor, faciles oculis lacrymæ; si aliqua à vobis litura sit, ille plus leget; vos loquaces exponetis, quàm crucior, quàm vexor. Hic squalet deserta domus: assidua suspiria, assiduæ voces te reuocant. Quòd

si no.

si nolis audire, durior surdis cautibus, è Tigre, ac Leæna natus videbere. Sed nunquam illam feritatem animo induisti; audies igitur precantem, redibis. Multa huiusmodi habet Ouid. in epist. Heroid. & aliqua Proper. lib. 4. el. 3.

Narratio. Cap. XXVIII.

PRæter hæc, narranda sæpè alicuius rei, factiq; series est, quæ alio quodam sub genere poëseos videtur collocanda. Hoc ego Narrationem appello. Vt Basilicæ, Domus, Vrbis fundatæ, erectæ expositio, solemnis equitatus, ludi, itineris, conuiuii. Hæc poëtica ratione narranda; idest crebris, vt alias dixi, locorum, caussarum, personarum, adiunctorum descriptionibus, digressionibus, collationibus, conspersis breuibus figmentis, aut rem totam complectente fabula, additis etiam affectibus, moribus, & personarum sermonibus, vt passim poëtæ suo docent exemplo. At initium? Hoc si abruptum, & quodammodo sine initio sit, etiam decebit; vt illud Propertii. *Am-*

Lib. 4. el. 10. *Amphitryoniades qua tempestate iuuencos*
Egerat è stabulis, ò Erythreaetuis.

Vel initium dabit inuocatio, vt *Phœbe faue, nouus*: vel propositio, *Sacra facit vates*: vel vtraque simul: vel vniuersalis sententia: vel quidquid se in narrationem aptè insinuat. Hoc enim in vniuersùm de principiis poëmatum habeo præcipere, quod de orationum exordiis præcipit Cicero: 2. de Or. *Hisce omnibus rebus* (quæ ad texendam orationem inuenta, & disposita sunt) *consideratis, tùm denique, id quod primum est dicendum: postremò soleo cogitare, quo vtar exordio. Nam, si quando id primum inuenire volui, nullum mihi occurrit, nisi aut exile, aut nugatorium, aut vulgare, atque commune*. Neque cum Tullio pugnat Lib. 3. c. 9. Quintilianus, cum ait: *Neque tamen eos probauerim, qui scribendum quoque proœmium nouissimè putant. Nam, vt conferri materiam omnem oportet, & quid quoque loco sit opus, constare debet, antequam dicere, aut scribere ordiamur: ita incipiendum ab ijs, quæ prima sunt.*

Nam

Nam Quintilianus de scribendo principio loquitur, Cicero de ex cogitando, & inueniendo, in quo non dissentit Quintilianus, qui paulò ante docuerat: *Non vt quidque primum dicendum, ita primum excogitandum est: sed ante omnia intueri oportet, quod sit genus causæ.* Primò ergo partes omnes poëmatis inueniendæ, & in ordinem digerendæ sunt: postea cogitandum de initio, & inuentum versu ante reliqua pangendum est. Sic iu fabrica vltimo cogitatur de fundamento, & primò substruitur.

Elegia. *Cap. XXIX.*

QVodcunque ferè pangitur versu hexametro, adiuncto pentametro, id est Elegia, pangi potest. Quid enim, recepto iam à poëtis vsu, excluditur? Nisi fortè grauius aliquod facinus Heroicæ sublimitatis. Quanquam & hoc non alienum à se Propertius putabat, cum diceret: *Tantum operis neruis hiscere posse meis.* Idemque vetitum sibi non dissimulat obiurgante Musa.

—*Quis*

——— *Quis te*
Carminis heroi tangere iussit opus?

Itaq; quamuis elegia primò inuenta sit ad res miserabiles deplorandas, nomenq; illi dederit ἒ λέγειν, aut ἒ ἒ, perinde, ac αἶ αἶ λέγειν; tamen deinceps ad alia omnia traducta est. Neque admodum placet elegię apud Didymum definitio θρῆνον ᾀδόμενον πρὸς αὐλὸν, *lamentatio decantata ad tibiam*, quæ vtpotè lugubre instrumentum adhibebatur in funere. Nam quòd

Scal l.1. c. 50. Pont. Poëf. Inst. l. 2. c. 24. Scal. ib.

Cantabat mœstis tibia funeribus,

Ouid. fast. 6.

In aliis etiam cantilenis funebribus adhiberi solita erat. Certè Nænia omnibus funeribus communis à Festo dicitur, *Carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam*. Deinde iam elegia minima sui parte funebris est. Quare fortasse non aberrarem, si dicerem: elegiam esse *poëma, quod solo hexametro, pentametroque versu dactylico conficitur*. Et si enim alia poëmata hos versus, non tamen solos, sed alterius generis admittunt, vt Epigrammata.

Ioan. Kirchm. defun. l. 2. c. 5. & 6.

Iam

Iam quæ de aliis poëmatis supra dicta sunt, argumentum Elegiæ suppeditabunt. Si enim pro discessu, pro actione gratiarum, pro voto scribitur; commune cum illis habebit argumentum, & inde petatur. Quædam autem eius propria hìc admonenda.

Stylus elegiæ tenuis, nitidus, lenis, perspicuus: affectibus, quàm sententiis crebrior, quas tamen suis locis desiderari non sinat. Argutiæ, quæ huius seculi aures tam iucundè vellicant, elegiæ præsertim conueniunt. Vt enim in oratorio stylo, infimum, ac tenue dicendi genus argutiæ suo veluti iure vendicant sibi; ideòq; subtile, acutum, argutum est, cuius, vt habet Tullius, *acutæ, crebræque sententiæ, & nescio vnde ex abdito erutæ*: ità poëticus character demissus, purus, elegans acuta hæc lumina non respuit. Quæ qui etiam in summa, & heroica dictione postulant, videant, ne Virgilium, Homerum, & alios Heroicæ poësis principes, nescio qua ingenii vanitate, accusent, ac damnent. Adiuuat ibi casus ille verborum, & nu- In Oratore ad B.

me-

merus in Pentametro versu, eodemq; definita, & conclusa sententia. Initia elegiæ absq; propositione, atque inuocatione plerunquè trunca quodamodo: cum alloquio interdum, & apostropha. Extrema, absque conclusione conclusa. Denique digressiones elegiam vel decent maximè, vel exornant; nec modò quæ sensim ad narrationem referunt, sed quæ illam præcidunt, vt ipsæ ad finem vsque decurrant. Plura ad alios.

Robort. de eleg. Scal. poë. l. 3. c. 25. Pōt. l. cit. Tarq. Gall. de eleg.

De Epigrammate. Cap. XXX.

ORigo Epigrammatum cum inscriptionibus librorū, munerum, sepulcrorum, aliarumque rerum incœpit: hoc est enim ἐπίγραμμα, *inscriptio*. Sed quam ob causæ breuissima poëmata appellata sint epigrammata, non satis liquet; fortasè propter breuitatem, vt poëma videatur inscriptio; Nam sicut inscriptiones trophæis, statuis, aliisque rebus additæ primo nomine Epigrammata fuerunt: ita breuia instar inscriptionum poëmata, dicta sunt Epigrammata. Por-

Scal. l. 3. poë. c. 26.

rò

rò de his poëmatis hic sermo est: Illas inscriptiones relinquimus, quę possunt fieri sine versu; cuiusmodi est ille Germanici Cæsaris super congeriem armorum superbus titulus: *Debellatis inter Rhenum Albimque nationibus, exercitum Tiberij Cęsaris ea monimenta Marti, & Ioui, & Augusto sacrauisse.* Tac. li. 2. An.

Igitur vt Epigrammatis, in quo aliquid exponitur, & concluditur, natura cognoscatur: Non placet primò Scaligeri, & aliorum definitio, qui docent, Epigramma esse Poëma breue ex propositis aliquid deducens· si vtique putant, proposita esse, quæ primò ponuntur, ex quibus aliquid postremò deducatur. Nam quamuis frequenter hoc accidat; sæpè tamen conclusio priora, quæ probatione indigent, notior ipsa, clariorq; probat, & roborat, vt prima deducantur ex vltimis. Sic Martialis. Loco cit. Lib. 5.

Semper eris pauper, si pauper es, Æmiliane.
Dantur opes nullis nunc, nisi diuitibus.

Nam qui pauperi enunciat, eum fore semper pauperem, rem du-

biam affirmat: At ratio vulgò cognita subsequens in conclusione ambiguitatem tollit; quare non infertur, sed infert. Itaque conclusio ex eo genere sententiarum ad mores, actionemq; spectantium videtur esse, quæ testimonio Aristotelis subiecta ratione suam veritatem depromunt: Vt, immortalem iram ne serues, cùm sis mortalis. Hæc enim adiecta ratio fidem facit priori sententiæ. Verùm, vt idem docet, modò licet præponere sententiæ rationem, modò subiicere. Si præponimus rationem sententiæ, vtimur sententia pro conclusione oratorii Enthymematis. Hoc frequenter fit in Epigrammate; vt priores versus contineant rationem conclusionis; tùm verò ex propositis aliquid deducitur.

2. Rhet. c. 21.

Maloragius in 2. Rhet. Aristot.

Martialis in Zoilum.

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus.
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Priora sententiam conclusionis probant; nam bonus animo, tot naturæ vitia non haberet in corpore. Sed contrà, si conclusio superiorum

ra-

rationem continent, ipsa non deducitur, sed ex ea inferuntur antecedentia.

Martialis ad Stellam: Lib. 5.

Quòd non argentum, quòd non tibi
misimus aurum,
Hoc facimus causa, Stella diserte,
tua.
Quisquis magna dedit, voluit sibi
magna reuerti;
Fictilibus nostris exoneratus eris.

Idem ad Cinnam: Lib. 5.

Cùm voco te Dominum, noli tibi
Cinna placere;
Sæpè etiam seruum sic resaluto
meum.

Idem ad Theodorum: Lib. 5.

Non donem tibi cur meos libellos
Oranti toties, & exigenti,
Miraris Theodore? magna causa
est;
Dones tu mihi ne tuos libellos.

Et passim huiusmodi occurrent. Itaque rectiùs definirem: *Epigramma est poëma breue, in quo illatum quidpiam cum clausula scitè componitur.* Hoc enim omnibus conuenit, siue inferatur conclusio, siue probet antecedentia.

Iam verò materia Epigramma-

tum vagatur per omnia(nam quidquid pangi longo poëmate, breui etiam concludi poteſt)& fermè vera, interdum ficta, & commentitia eſt. Neque placet quod placuit Robortello, reduci ad quatuor ſpecies poëſis, Tragœdiam, Comœdiam, Epopœiam, Lyricam: tùm quia Epigrammata fermè ſine fabula, & imitatione ſcribuntur, quod non conuenit Tragœdiæ, & Comœdiæ; tùm quia cum verſu hexametro ſub Epopœia, cum melicis numeris ſub Lyrica conſtitui ſatis eſt.

In explicatione Epigrammatis.

Porrò ſine imitatione ſunt, in quibus nihil narratur, deſcribitur, adumbratur. vt,

Martial. lib. 6.

Matronæ, puerique, virgineſque,
Vobis pagina noſtra dedicatur.

Quæ imitationem, narrationem quoque, & deſcriptionem breuem habent.

Martial. lib. 6.

Dum phaëthontea formica vagatur in vmbra,
Implicuit tenuem ſuccina gutta feram.
Sic, modò quæ fuerat vita contempta manente,
Funeribus facta eſt nunc pretioſa ſuis.

Et

Et illa breuior:

In Pompeiano dormis, Læuine, theatro:

Et quereris, si te suscitat Oceanus?

Quæ facillima mihi videtur ratio scribendi Epigrammatis. Aliquid nimirum breuissimè exponere; & inde quidpiam argutum subijcere. In quo etiam seruatur debita poësi imitatio, & energia: nec iuuenes valdè laborant in excogitando Epigrammatis argumento, cùm obuium habeant ex rebus ipsis.

Et latet, & lucet Phaëthontide condita gutta, Martial. lib. 1.

Vt videatur apis nectare clausa suo.

Quoniam autem duo præsertim commendantur in Epigrammate, breuitas, & argutia; eius breuitas definita non est. Constat enim monosticho, disticho, tetrasticho, & longiore versuum tractu. Sed prolixitas multũ demit acumini: quod quidem in sola fermè clausula reposcitur, & commendatur. Quòd si singulis partibus, & sua cuique carmini, vel disticho sit argutia, & acutior vltima, perfectior erit forma Epigrammatis: sed passim non

requirenda. Oritur autem acumen à comparatione, à contrario: ab inexpectata, ridicula, salsa, mordaci, vniuersali sententia: ficta verborum, sensuumq; nouitate, vsu Prosopopœiæ, Apostrophes, Metaphoræ, eiusdemq; continuatæ, siue Allegoriæ: qualibet denique argutia, quæ superioribus, tanquam annulo gemma illigatur. Addit suauitatem hypotyposis, quæ breuiter mores, affectus, actiones, personas, his adiuncta, & alia exprimit. Insulsis, & languidis nihil deterius. Nam obscœna, idest turpia poëticę monstra, illicò damnanda, & remouenda. Stylus, vt in re breui & aculeata, purus, perspicuus, non granditate turgidus, neque inani humilitate depressus, & qui à medio potiùs in tenuem, quàm in summum vergat.

De Emblemate. Cap. XXXI.

Emblematis origo ad Ægyptiorum vsque vetustissima tempora refertur, qui ἱερογλυφικὰ, idest sacras figuras ad significanda mysteriorum arcana, quæ ignota vul-

vulgo, paucis duntaxat sapientibus nota esse volebant. Inde mos alias peruasit gentes, vt intimas cogitationes expresso, depictoq; symbolo declararent; præsertim in bello, vt se se, collata manu, non modò ab hostibus, sed etiam commilitonibus distinguerent. Tùm ad annulos, & numismata, aliasque voluntarias effigies transiere, non sine epigraphe, quæ deinde pars emblematis fuit: tùm additi versus, vt præter oculos, oblectetur animus cognita significatione schematis, & elegantia poësis. Ita cùm emblema gemina constaret pictura, silente nimirum, quæ colorum est: & loquente poëtica; nomen, quod mirum sit, audiit à silente, accepituè. Nam Emblema picturatum est opus è coloratis lapillorum segmentis, quibus vermiculata, & tessellata pauimenta, atque parietes olim, hodieque vestiuntur; Ἔμβλημα enim insertum quidpiã, & immissum est, & in re nostra, adscitum Epigrammati ornamentum.

Tria ergo in Emblema conueniunt, Picta imago, Epigramma, Inscriptio, quam auctores picturæ

superponunt, tanquam lemmà, seu documentum emblematis. Iam tamen pluribus in locis omninò expungitur, nec iniuria; quid enim necesse est vnicæ imagini duplex Epigramma, alterum versu, alterum breui verborum circuitu comprehensum apponere? titulus enim, & inscriptio Epigramma est, vt suprà diximus. Versus, notas, imagines, similitudines, abdita sensa euoluunt, monent, docent, argutè tamen more Epigrammatum.

Quod ad imagines spectat; primò petuntur è natura, rebusq; physicis: ex arte factis: ex historiis tàm hominum, quàm animantium, rerumq; gestarum memoria: è scitè dictis, & apophthegmatis: ex fabulis: è fictis Apologis, & figmentis: è Hieroglyphicis, aliisq; antiquorum, aut recentium simulacris: è voluntariis symbolis; quæ, quamuis cum rerum proprietate pugnantia, excogitare quisque potest ad animi sensus declarandos. Vt, si quis inania molientem exprimat serra aquas persecante: fortem virum famæ artificem sue, pugione scribentem effingat. Denique non video,

quæ

quæ simulacra damnari possint in emblemate, nisi vel turpia, vel à proposito aliena, vel significatione insulsa, vel ab aliis in re eadem vsurpata.

Figurata Epigrammata, vulgò Impresiæ. Cap. XXXII.

NIhil hæc ad poësim, dicet aliquis, quia versum suapte natura non habent. Immò quia & habere possunt in Epigraphe, exponenda duxi, paucis referẽs, quod alii prolixè docent. Quorumdam verò sententia etiam reuocantur ad poësim. Igitur recens hoc Schema, Italicisq; eruditorum virorum legibus communitum, multò arctiores, quàm Emblema fines, easdemq; originis suæ causas ab antiquissimis vsque temporibus sortitum est: atque ab aliis Symbolum. Insigne, Insigne voluntarium, Schema, Phrenoschema, Impresia vulgari nomine, à nobis Epigramma figuratum dicitur. In eo enim duo sunt, Breuis Inscriptio, quod est Epigramma: & Figura; quæ quanquam incidi, sculpi, cælarique po-

tuſt, tamen, quia fermè depingitur, potiori etiam iure pictura dicitur.

Figura quaſi materia: Epigramma veluti forma meritò habetur. Sicut enim materiam ex ſe ad omnia tendentem naturalis forma in certo quodam corporum ordine coarctat, & comprimit: ſic imaginem, à qua res plurimis inſtructa facultatibus repræſentatur, & ideò pluribus ſignificationibus obnoxiam, coërcent adſcripta verba, eòque contrahunt, vt id ſolùm oſtendat, quod placet auctori.

Quoniam autem his aliqui refragantur, qui pro materia figuram, & epigraphen, pro forma inſitam ſimilitudinem vendunt; hi animaduertant, ſe à nobis nomine potiùs quàm re diſſidere. Quod enim forma, comparatione, reſpectuque vnius eſt, materia fit cum altero ſuperueniente collatum. Sic ferrum artificiali figura, frenoq; conformandum materia dicitur: quod antè, communem rerum materiam imprimente forma, eſt naturaliter conſtitutum. Sic natura comparatum eſt in animantibus, vt antequàm anima inſtruantur, materia ip-

ipſorum peculiaribus formis (quod grauiſſimorum Philoſophorum opinio fert) nobilitata, perfectioris animæ receptaculum fiat. Ita porrò cùm Impreſiæ figura, accedente verborum nota, certam repræſentandi facultatem adipiſcitur: fit velut ex duobus conflatum corpus, quod nanciſcitur vim vlteriorem ſignificandæ actionis in altero, cuius gratia excogitata Impreſia eſt. Quæ ſanè vltima & abſoluta cenſeri debet Impreſiæ pulchritudo, & forma.

Poteſt verò quiſque non modò ſibi, rebuſq; ſuis, ſed etiam aliis, eorumq; actionibus inſignia cudere. Feruntur autem in ſingulas perſonas, actioneſque, interdum & plures: & omnia tempora. Futurum omnes: præſens ferè omnes: præteritum pauci admittunt. Et quoniam excogitata ſunt, vt per ſpectatam ſimilitudinem quidpiam mente conceptum præclara inuentione ſignificetur: imago, quæ pingitur, quamuis nota rei veræ, ipſam quoque oculis, animoq; ſubiiciat, non tamen ibi animum ſiſtit inuentis, ſed vlteriùs ad rem dedu-

cit, cuius pro inuentoris arbitratu nouam significationem accepit. Exemplo sit imago Solis, quæ Solem suapte natura repræsentat. Verùm fingatur Schema, pingaturque Sol ad exornandum Christi funus, additis verbis, *Spectatur, cùm deficit*. Tunc enimuerò imago, non Solem ipsum, sed eius propriam facultatem exprimit, qua idem intercepta luce, spectandi cupidos mortales ad se contemplandum conuertit. Vt subinde admoneat, Dei Filium turpi morte damnatum, ac velut obtento Diuinitati velo, ab hominibus in eius contemplationem conuersis spectari tùm maximè, & admirabiliter cognosci. Quod postremum non explicat Impresia, sed ad illud latenter inclusum, quia similitudinem continet, necessariò refertur.

Hæc cùm ita se habeant, omissis, quæ prolixis disputationibus agitantur, duo iam pangenda sunt: quæ obseruare oportet, ne peccetur in componendis Insignibus. Hæc sunt: seligendi corporis, siue imaginis leges: deinde præcepta apponendæ epigraphes.

Pri-

Prima lex assumendi corporis hæc esto. Excipiatur ex natura, & arte factis tantùm. Hanc partem nonnulli antiquare conantur: sed frustra, vsu iam & consensione inueteratam. Sit præclarum, spectatuque dignum: nec ita ignotum, vt etiam cum verborum luce sit obscurum. Melius est autem vulgatis, quàm ignotis adhærescere: & in omnibus non quid singulis rebus, sed quid earum naturæ congruat, considerare.

Secunda est. Ex copiosa rerum naturalium supellectile homo & humana corpora reiiciuntur. Caussam si quæris, non vnam promunt, nec tamen in ea peruincunt; cùm potior sit pro ratione voluntas: in quam, paucis exceptis, omnium auctorum, & Academiarum consensio cōspirat. Non tamen excludunt humanam actionem, vt alterius rei proprietas explicetur. Sic extensi brachii cultro iugulata Sus, & se in morte perutilem, & mortuum auarum hominem commodo esse, ostendit. Sed tunc manus, pes, brachium solum appingitur: reliqua extra quodammodo censentur.

Ter-

Tertia. Multò æquiùs res hominum historicæ submouentur. Quia quod semel, aut rarò fit, infirmius est ad probandum: firmius autem, quod à natura; hoc enim ab omnibus, & semper fit. Actiones præterea fictæ, & fabulosæ: resq; ipsæ animantium non profectæ à natura, & rarò ab vno quopiam factæ. Multò magis cum proprietatibus naturæ pugnantes; vt, equus per aërem vectus.

Quarta. Non prodigaliter iungenda sunt, quæ natura seiunxit; vt, cùm syluis Delphin, Aper fluctibus appingitur. Neque artefacta, quæ prohibet ars: vt, domando equo ligneum frænum. Neque cum artificialibus componenda naturalia, quæ nunquam componi potuerunt; vt, Delphin cum Anchora, admonens, *Festina lentè*. Neque res natura, & arte factæ pro symbolis assumendæ, quæ illis hominum voluntas insuit; vt, Anchoræ stabilitatem, Palmæ victoriam; sunt enim Hieroglyphica.

Quinta. Figura totum Insigne non efficiat, vt verba superuacua nihil præterea significent.

Sex-

Sexta. Vnam vel plures imagines assumere ius esto; ad vnum vtique pangendum animi sensum non obscurè tendentes. & admonent, vt dextrorsùm collocetur, quæ superscripta verba sibi vendicat.

Septima. Cùm imagines non solùm pingantur in tabula, sed etiam describantur in pagina, marmore sculpantur, ligno, metalloué figurentur: quouis exprimantur modo, exuanturque interdum propriis coloribus, laudandę sunt. Germanus enim color corporibus diffusus, illorum quidem pulchritudinem auget, vim actionum non mutat, quæ spectantur in Impresia. Non tamen ipsa colorum genera pro materia Impresiæ assumenda sunt. Sic enim vbique figurari non possunt. Hæc de imaginum, & corporum delectu.

At Epigrammatis apponendi præcepta hæc sunto.

Primum. Non solùm Latino, Græcoq; sermonę, sed etiam vulgari, & proprio cuiusque ascribi potest. Ex poëtis, aliisq; auctoribus eadem, vel aliena significatione acceptum magis placet, verbisque

que Scriptorum planè immutatis : Vitetur vsurpatum ab altero, & commune, pluribusque de se tribuendum: quantòque breuius, & acutius, tantò aptius, & iucundius, si adsint cætera, iudicabitur; integrum tamen versum non respuit.

Secundum. Vt imago: sic inscriptio ex se, vel separata certum quidpiam non significat, sed simul vtraque coniuncta: vt vnaquæque partem efficiat integræ similitudinis. Ideò quæ perfectum habet verborum sensum: item adagia, vniuersales sententiæ, & similia damnanur.

Tertium. Inscriptio non applicat similitudinem, sed solùm cum imagine significat. Nam in omni Schemate includente similitudinem duæ sunt partes: prima, Protasis, seu Propositio: altera, Apodosis, seu Redditio; & applicatio ad aliud est. Vt, *Sicut Luna fulget Solis luce*, Protasis est: *sic posteri maiorum gloria*, est Apodosis. Prima ergo similitudinis pars partim figura, partim verbis exprimitur. Secunda menti auctoris relinquitur, euoluiturq; si exponenda Impresia sit. Quar-

Quartum. Epigraphæ vitio sunt verba superflua, audacter translata, impropria, æquiuoca, nimis aperta: laudi verò sunt pauca, & arguta, traductione, annominatione, contraposito, aliisq; figuris, quę pertinent ad speciem orationis ornatæ, exclusis paulò audacioribus tropis.

Quintum. Verba rei figuratæ actionem significent: eidem applicata stabilem veritatem euoluant: quod pingitur non attingāt. Quanquam nil vetat interdum referri verbis, quod pingitur quidem; veruntamen totum pictura non exprimit.

Sextum. Inscriptio ădmittit omnes personas temporis præsentis, vtriusque numeri; secunda tamen minùs probatur. Rariùs temporis futuri secundam personam: rarissimè præteriti, quod quidam excludunt: Nec tamen excludendum. Huius exemplum est, Serici vermiculus folliculo exclusus, suprascriptis verbis, *Construxi, Destruxi*: Siue, vt alius, & *Feci, & Fregi*. Præterea verborum modos omnes admittit Epigraphe. Opta-

tiuum, & Infinitum præ se illa ferunt: Vrsinus partus cum addito, *Vtinam perpoliatur*. Nauis portum appetens, cum superscripto, *Aut ingredi, aut perire*. Indicatiuum: *Docet, & Delectat*, Adiectum Horologio fruticibus consito. Quod Insigne Famianus Strada è nostra Societate vir singulari eruditione, & eloquentia, proposuit ad explicandam vim oratoriæ facultatis. Imperatiuum: *Ferte citi ferrum*, Idem igni adiecit è summa turri accenso, vt Ignatii Loiolæ vim exornaret, qua homines excitauit ad salutem. Subiunctiuum: *Vt latiùs illustret*, quo dicto Fax vitreo globo inclusa eiusdem Ignatii virtutem religiosis legibus astrictam, longiùsq; coruscantem designat.

Eadem Epigraphe modò sola vsurpat verba: modò sola nomina: modò nomina cum verbis: modò sola aduerbia: modò hæc, & alia commixta. Quæ paucis exemplis probantur, dilucidanturque. *Versor, haud extinguor*: His verbis versatilis Lucerna, quoquouersum acta, sine luminis, oleique iactura, eiusdem Ignatii constantem in ad-

uersis

uersis tolerantiam ostendit. *Post munera belli*: Superscriptum antiquæ Galeæ, quæ ferreo cuneo calefaciendo, Plumbariis pro foculo est, dum stanna ferruminant: quo Ignatii virtus apparet, post militiam accendendis mortalibus ferentis cælestem ignem. Quæ idem Famianus proposuit. *Lutum colliget*: Appositum fluuio extra ripas effuso: quo Ioannes Rhò nostræ Societatis concionator egregius eorum statum prænunciat, qui ætatis feruore, immodicisque tumentes cupiditatibus, liberè per seculi vanitates excurrunt. *Nihil indiga lucis*: Noctua, iuuenem egregiè adumbrans, quem ad ingenii laudem promerendam minimè iuuaret externa disputationum pompa. *In odorem*: Columbæ alteram ducem superfusis odoribus sequentes, Partheniam iuuentutem sub Magnæ Virginis tutela currentem in eius vnguentorum, idest virtutum odorem expressere. Illud Tarquinius Gallutius etiam nostræ Societatis, poëticæ, atque eloquentiæ laude insignis: Hoc item è nostris Leo Sanctius humanioribus, sacrisq;

Ex S. Ambros.

crisq; doctrinis apprimè clarus propósuit. Nos Cardinali Francisco Barberino Collegium Romanum inuisuro Insigne dedicauimus, foribus Classis Rhetoricæ superpositum: in qua ad eundem habendus à nobis erat Panegyricus. Fuit autem Insigne, rorifer ac florifer Hortus cum Epigrammate: *Expectat Apes*.

Demùm aduertendum est, horum schematum significatione, proprium quidpiam eorum, quibus dicantur, contineri; ideoq; seu verbis, seu figura nomen, cognomen, familia, officium, aliauè eorum conditio respicitur, & comprehenditur. Academicorum autem Insignibus, ipsum Academiæ symbolum, delectumq; ab ipsis cognomentum solet inuolui. Hæc pauca de multis; quorum aliud aliis placet: nobis optima seligere curæ fuit.

Dithyrambica seu Lyrica. *Cap. XXXIII.*

DVplicem Dithyrambica significationem habet. Vel enim

enim significat carmen fieri soli. tum in honorem Bacchi; quo pacto Dithyrambica Lyricæ pars est: vel quodcunque melicum carmen; qua ratione idem quod Lyrica comprehendit, & sub Poësi tanquàm species sub genere ab Aristotele collocatur, perpetua saltatione, & harmonia ab aliis poëticæ partibus seiuncta. Dithyrambus quidem illi nomen tradere potuit, quia erat carmen Lyricorum celeberrimum. Lyrica verò hæc pars poëticæ dicta est, quòd semper caneretur ad Lyram. Hinc Ode, & Melos: & Lyrici poëtę Melici nuncupati. Canebantur autem Lyrica antiquissimo æuo circa Deorum aras acto in gyrum choro vnica cōuersione: deinde duplici, lęuorsum, ac dextrorsum: tùm à stante accinebatur. Inde Strophe, Antistrophe, Epodos. Itaq; Lyrica antiquissima est omnium poësis, cùm antiquissimi poëtarum Diuinitatē primò laudauerint. Quòd si Ethnicos superstitio transuersos egit, vt suo ab Ioue principium ducerent; Hebræi certè vates multò antiquiores, verum & vnum Deum hy-

c.1.poẽ.

Scal.l.1. c.44.

hymnis, & canticis commendarunt. Verùm Lyrica deinde Heroum, & illustrium virorum laudes complexa est: postremò quæcunque vellet, contempta saltatione, & harmonia.

Lyricæ Materia. Cap. XXXIV.

Scal.l.3. c.124.

IN breue Poëma quæcunque cadere possunt, ea Lyricis numeris colligere ius est. Quid autem non cadere possit? Nec video quomodo aliquis eligendo ineptam materiam errare queat in Lyricis. Est enim communis, & generalis, neque in tàm arctos redigenda terminos, quos illi circumscripsit Horatius:

In arte Poët.

Musa dedit fidibus Diuos, puerosq; Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera vina referre.

Vt Lyrica Deos, & Heroas hymnis extollat: victores in bello, ac certamine epiniciis: iuueniles nugas, & amores odis: conuiuia scholiis comprehendat. Nam præter hæc,

hæc, multò plura idem Horatius odis, epodisq; complexus est. Est ergo illa veluti præcipua, Lyricisq; præsertim modis expetita materia; quæ tamen ad cætera omnia libenter deflexit: vt & Lyricorum principes Græci Stesichorus, Simonides, Pindarus suo exemplo fidem faciunt.

Dithyrambus. Cap. XXXV.

Dithyrambus in honorem Liberi Patris fieri cœptus, diù cum illo mansit: postea ad alios & ipse commigrauit. Nomen sortitus est à Baccho, qui διθύραμβος ab antiquis est dictus: vel quòd bis nascens ἐκ δύο θυρῶν ἐξῆλθε, *duabus egressus est foribus*, nempè vtero Semeles matris, & femore Iouis: vel quòd nutritus in antro διθυρίτῳ: vel quòd temulentorum os patens efficiat loquax, & δίθυρον, veluti *biualue*, & *bipatens*: vel à voce, quæ iactari consueuerat in Bacchi natali die, λῦθι ῥάμμα, *solue suturam*; assuto enim femori, & nasciuro Baccho sic Iouem

Robert. in c. 1. poët

Scal. l. 1. c. 46.

uem, vel Nymphas ferunt inclamasse, ideò & λυθίραμβος apud Pindarum.

Carmen verò dithyrambum sic natum est. Liberum Patrem Indię victorem coronatus exercitus, & oneratus epulis, ac vino reduxit in Græciam, ludibunda circa currum saltatione Mænadum, & Satyrorũ. Hi vino, ac furore accensi laudes triumphanti sine lege, ac numero decantabant. Quod Carmen deinde ad sacra Dionysia Corinthii primùm dicuntur traduxisse: vel, vt aliis placet, Thebani; apud quos præsertim Bacchi Orgia celebrabantur. Iam Poëtæ cum in honorem Bacchi postea scriberent furentium auctorum imitatione, tumidè, & inconstanter scripsere: audaci, & turgido stylo, pleno numerorum, translationum, nouarum, & compositarum vocum, ampullarum, verborumq; sesquipedaliũ. Quæ verba qui aliàs vsurparent, dithyrambicè loqui dicebantur; & διθυραμβεῖν *furere* est apud Athenæum. Deniq; Dithyrambos lymphaticis, & furentibus conuenisse,

ma-

magnamq; vim habuisse ad perturbandos animos, & Plato testatur, & alii ex ipso docent. Dithyrambos Pindaricos ab Horatio cõmendatos tempus absumpsit. Apud Senecam secundus Oedipi chorus Dithyrambus est. In Phaedro.

EXEMPLA.

P. Sarbieuius lib. epod. od. 7.
P. Balde lib. 1. syl. od. 17.

Ode. Cap. XXXVI.

Ode, quod est alterum Lyrici poëmatis genus, latius extenditur, Lyricis omnibus poëmatis communis, quæ à canendo nomen accepit. Idque testatur Horatii codex, in quo lyrica omnia vocantur Odæ; ᾠδὴ Pindaro; vt Scal. li. 1. c. 44. sicut Ode Latinis, ita εἶδος Græcis, *forma*, sit recepta à pluribus odarum generibus. Vel εἴδη, vnde diminutiuum Idyllion; quia poëmata sint rerum quasi species quædam. Nam cù m poësis euidens sit imitatio rerum, species rei elucet ex poëmate, quam quisque imitan-

do expressit. Quòd si Odæ Lyricæ, quæ ferè carent fabula, & figmentis, sunt nihilominus εἶδη, *& species rerum*, poëtica imitatio, atque adeò poësis, sine fabula constare potest.

Lib. 1. probatū.

Cæterùm Pindarus odas suas magna libertate, & inconstantia, à qua se abstinuit Horatius, euoluit. Quæ non modò spectatur in metro, vt quæcunque versuum genera ad arbitrium permutet: sed etiā quòd nullis carminis legibus astrictus ad voluntatem suam versus condit; sic tamen, vt quem sibi prima stropha, antistropha, & epodo statuit ordinem, in reliquis ad finem vsque custodiat. Idq; alii ex Græcis in vsu habuere.

In quo odæ Pindaricæ discrepāt à Dithyrambo, qui totus certa numerorum, & carminum lege soluebatur. Verùm illi plusquam poëticæ impunitati, quia tradita pridem exempli lege, tantùmque adscitis Horatianis metris sapientissimè Maffæus Card. Barberinus, nunc Vrbanus Pont. Max. occurrit; ætati nostræ maximam quoq; fœlicitatem iure gratulamur. Quādo,

doquidem inusitatum, & gloriosū fuit, ad morum correctionem præIusisse emendatione carminum: & exemplo confecisse, vt omnes Romano culmine altiorem fore Principis animum cognoscerent, qui veteris litteraturæ Principes inaccesso ante fastigio, & non imitabili, (vt aiebant de Pindaro,) imperii potestate deiecerit.

Quædam Odarum genera. *Cap. XXXVII.*

HYmnus primò occurrit, qui est Dei laus. Sicut autem antiqui suos Deos vario hymnorū genere prosequebantur, vt cuiusq; officia, & collata hominibus, vt falsò putabant, munera commendarent: ita non Vni Trinoq; Deo, Christo Domino Seruatori, Virgini Matri, aliisq; Cælitibus persanctè canimus, supplicamus, implotamus opem, pœnas criminum deprecamur. De modo scribendi paulò post.

Pæanes cantilenæ, & ipsi in Deorum honorem erant; quo pacto non differunt ab hymnis. Pressius

tamen Pęan hymnus erat in Apollinis laudem, siue ad amolienda mala, pręsertim pestem: siue iam parta victoria. Nam ante bellum Marti, Apollini post bellum Pæanas canebant. In his frequens illa repetitio, & acclamatio, Ι'ὴ Παιάν, *Io Pæan*; cui similis apud Romanos in laudem triumphantium, *Io triumphe*. Quod acclamationis, seu

Lib. 3. var lect. c.11. cantilenę genus καλλίνικον dictum testatur Muretus. Nunc eadem ratione dicti Deo ob reportatã ab hoste victoriam Pęanes dicerẽtur.

Epinicium, vt nomen sonat, victori ob reportatam palmam in certamine canebatur. Differt à Pæane; quòd non in belli victoria, nec Diis dicebatur. Pæan tamen etiam viris virtute præstantibus datus est. Qui ergo in Pythiis, Olympicis, aliisq; certaminibus vicisset, præter coronam, durabiliorem referebat Epinicii laudem. Totus quidem Pindarus in Epiniciis est, cùm huiusmodi victores laudauit. Apud Horatium ode in

Ode 4. lib.4. Drusi laudẽ, Epinicium est: quem commendat ob Germanicam victoriam.

Scholium carmē erat à conuiuis recitari solitum. Nec modus canendi simplex; nam aliquandò plures simul: aliquandò singuli ex ordine: vel vt cuique libitum fuisset. Canebatur de laudibus fortium, & illustrium virorum: aliisq; ad benè, beatèq; viuendum excitantibus. Scholium dixerim Odam Horatii: Cic. 1. Tusc. Val. lib. 2. c. 1. Lib. 1. od. 37.

Nunc est bibendum, nunc pede libero.

Tanquàm poculum sodalibus combibentibus propinaret, aut exhauriret acceptum. Hoc genus Odæ hodie in vsu non est; tamen quia interdum ad canendum in lautioribus conuiuiis carmina scribuntur, Scholia dici possunt. App. in lyrico.

Epipompeuticon oda erat in pompa. Pompa autem duplex, in triumphis, in ludis. In triumphis currum victoris, canentium ludionum odę, saltationesq; pręcedebant. In ludis verò Circensibus Deorum simulacra ferebantur in Circum, concinentium, & saltantium præeunte choro. Sed in ludis secularibus peculiare carmen pueri, puellæq; Apollini, & Dianæ decantabant. Dionys. l. 7 antiq. Onuphr. de lud. secul.

bant. Cuiusmodi Horatianum Epipompeuticum est. A nobis hodiè in statis supplicationibus, cùm Augustissimum Eucharistię Sacramentum circumfertur: vel cùm Sanctorum exponuntur, aureisq; ferculis vehuntur Imagines: siue cùm solemni equitatu Principes Imperia, vel Vrbes ineunt, panguntur Epipompeutica.

Lambin. in Hor. lib. epo. Scalig. l. cit.

Epodi odæ sunt, in quibus Lyrico versui longiori, breuiore sequente accinitur; hic enim versus ἐπῳδός, vel ἐπῳδικὸς dicitur. Hæc veterum Grammaticorum sententia est: & ostendit Flacci liber Epodon; quamuis recentiorum alii dubitent, alii negent. Scaliger enim tanquàm absurdum infert, Elegiam fore Epodon (quod quidam vltrò dabunt) propter breuiorem versum pentametrum. Sed hæc Epodos esse non potest, quia non est Lyricum carmen; negato enim genere, species negetur necesse est. Ode autem in Canidiam, quamuis non sit Epodos, potuit tamen in Horatii libro Epodon collocari propter senarium iambum, quem habent superiores. Præter

hæc,

hæc, genera omnia, quæ Epicis poëmatis attribuimus, reperiuntur in Lyricis. Sic ode erit Encomiastica, in qua laudamus: Parænetica, in qua adhortamur: Proseuctica, in qua precamur: Eucharistica, in qua gratias agimus: Propemptica, in qua dimittimus; de quibus paulò post.

Character, & forma dictionis Lyricæ. Cap. XXXVIII.

VAria est forma Lyricæ; nam aliàs libera, & audax dictionem translatam, & tropis immodicam vsurpat: aliàs lenior, liquidiorq; mollescit, ac veluti melle dulcescens cum rebus verborum quoque suauitatem aucupatur. Quod Anacreon præsertim est assequutus: & qui in amatoriis amari pulchritudinem styli voluerunt. Magis tamen placuit Melicis grande, splendidum, magnificum, figuratum, grauibus, & compositis vocibus numerosum loquendi genus: ità vt tumor carminis aliquando deceat: exilitas, & ieiunitas orationis dedeceat semper. Ari-

Lib. 2. Rhe. c. 3. stoteles: *Composita dictio Dithyrambicis est perutilis; inflati namque isti sunt*. Iidem sententiis frequentes, præceptisq; viuendi. Sic

Lib. 10. c. 1. *nouem Lyricorum longè Pindarus est Princeps* (ait Quintilianus) *spiritus magnificentia, sententijs, figuris, beatissima rerum, verborumq; copia, & veluti quodam eloquentiæ flumine; propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem. Latinorum verò Lyricorum,*

Ibid. vt idem ait, *Horatius ferè solùs legi dignus. Nam & insurgit aliquando, & plenus est iucunditatis, & gratiæ, & varijs figuris, & verbis fœlicissimè audax*. Hæc fermè qualitas Lyricæ dictionis habet. At in quantitate breuitas laudatur, quæ seculi huius aures præsertim

Lib. 3. poe. c. 124. permulcet. Et hoc præceptum in alijs quoq; multis, vt ait Scaliger, obseruandum est.

Melicæ scribendi formulæ.

VT Epicorum poëmatum argumenta ad exempla poëtarum proposui; ità nunc Odarum formulas breuibus periochis conten-

gentas, & ex Horatii Odis præsertim desumptas adducam. Quarum pleræq; aliis etiam pangendis materiam subministrare possunt, Elegiis, Epigrammatis, Poëmatiis, aliisq; etiam numero solutis scriptionibus.

Hymnus. Cap. XXXIX.

HYmnus, vt dixi, est Dei, & Cælitum laudatio. Modò solam laudem, modò petitionem, eamq; frequentiùs comprehendit.

Ad Dei laudem, primò memorabūtur, quæ secum ipse Deus egit ab æui æternitate: & in eiusdem Essentiæ Vnitate, admirabilis Personarum adorabitur Trinitas. Quæ si rudibus nobis inexplicabilia sūt, referantur quæ post initia temporum in rebus procreatis egit, tùm quæ ad rerum naturam constituendam, tùm quæ supra naturæ leges ad salutem generis humani. Vbi se offeret hominum Charitas, Prouidentia, Sapientia, Potestas, Misericordia, & cætera, quæ Deo attribuuntur; ad quæ per ea, quæ facta sunt, tanquàm per gradus ascendimus.

mus. Secundò: exponitur cultus, ac religio, qua Deus colitur ab hominibus: templa erecta, & aræ, sacrificia, honores instituti ad declarandam Dei Maiestatem, præstandum illi obsequium. Tertiò: vocandi ad hanc religionem mortales: increpandi, qui non meritam illi laudem, & gloriam, sed mutis lapidibus persoluunt.

Hymnus cum petitione, ea primùm habet, quę Dei excellentiam declarant. Deindè commemorationem beneficiorum, quæ quotidiè hominibus impertitur. Tertiò: piā, & humilem postulationem, quæ modò simplex, modò adiunctas obsecrationes, & digressiones habet, vt ostendatur, alios à Deo iisdem fuisse beneficiis donatos, qui eadē postularint. Similes ad suos Deos odas habet Hor. lib. 1. od. 10. 21. 35. lib. 2. 19. lib. 3. 18.

Finitimus huius est, quo quis initio inuocat Dei auxilium, vt sibi adsit gerendis in rebus; commemorat enim ad impetrandum, siue in se se, siue in alios collata beneficia, insigni aliquo fusiùs exposito. Non dissimilis Hor. lib. 3. od. 4.

& od.

& od. 12. Pind. in Olym. od. 14.

In Euchariſtico poſt commemorationem beneficiorum gratiæ referuntur: deinde ad eaſdem referendas inuitantur cætera: ſua omnia offeruntur largitori beneficentiſſimo. Pindari in Nem. od. 7. ſimile artificium eſt.

Porrò eadem ratio ſeruanda eſt, ſi in Chriſtum Dominũ, in B. Virginem, in alios Cælites ſcribatur Hymnus. Si enim in laude ſiſtimus; In Chriſto Domino prædicanda eſt ineffabilis Diuinæ, Humanæq; Naturæ coniunctio: mortalium Charitas: admiranda, quæ egit: labores, quos pertulit: ſupplicia, & mors: mortis triumphus, ac cætera ad ſalutem noſtram vel facta, vel inſtituta: vel additur Petitio, Inuocatio, Gratiarum actio.

In B. Virgine admiramur excellam Virginis Matriſq; dignitatem: meritorum, & virtutum cumulum non enarrabilem: adeptos honores, & cætera ipſius propria. Sic Beatis Cæli Mentibus, Sanctiſque Viris ſua tribuenda ſunt.

EXEMPLA.

P. *Sarbieu. lib.* 2. *ode* 11. *lib.* 4. *od.*20. *&* *od.*22.
P. *Ioninus lib.* 1. *od.* 14. *lib.*3. *od.*2. *lib.epod.od.*12.
P. *Balde lib.* 2. *Lyricorum od.* 11. *lib.*2. *od.*38. *lib.*3. *od.*40.

Ode Laudatrix. Cap. XL.

PRimò: Illuſtri aliqua ſimilitudine, vel comparatione efferatur is, quem laudamus; atque ea in rerum geſtarum narrationem deducat, vt honores, bella, victoriæ, alia cum virtute acta, vel virtutis præmia referantur. Secundò: Breuis amplificatio, grauibus illuminata ſententiis, cum illuſtrium virorum, & heroum collatione, vt creſcat laus. Tertiò: In aliquid ſimile fit digreſſio ab aliis geſtum, qui vel nomine, vel amicitia, vel conſanguinitate conſentiant cum eo, qui laudatur. Hor. lib.4. od. 4. de Druſi laudibus.

Alio modo eiuſdem Druſi laudes reuocat ad Auguſtum; quod imi-

imitari poterit, qui benè gestam ab aliquo Rempublicam ad alium imperantem refert.

Primum caput sit: Nullis honoribus haberi posse gratiam Principi, propter insigne facinus alterius. Secundum: Rei gestæ breuis expositio. Tertium: Comparatione aliorum, alioue capite amplificatio. Quartum: Reuolui ad laudes Principis; constare enim, quæ eius auspicijs fœliciter geruntur, laudari ab omnibus, laudatum iri à posteris, eique perpetuum nomen, cultum, venerationem accessuram. Lib. 4. od. 24.

Quoniam verò in hoc exornationis genere versantur odæ Pindari, earum quoque artificium breuiter attingam. Ad eius imitationẽ scriptor, vel per Apostrophem Odam inchoabit, alloquendo Deũ, vel alium quempiam è Diuorum, Diuarumq; numero, cuius beneficio ipse testis fuerit alienæ virtutis: eidem gratias aget: hymnum offeret: rogabit, vt eum accipiat, respiciat se se, & victorem ad aras dona, & trophæa ferentem. Per eandem Apostrophem, quasi famu-

mulo imperabit. Iunge mihi velocescurrus, vt eam in regionem longinquam, & visam præclarum facinus; nempè hostes victos, captas vrbes, sapientem virum laurea donatum. Aut locum alloquetur, vbi res acta est. Aut viri Patriā, vt accipiat coronam, quam illi coronatus impertitur ciuis, eūdemq; reducem visentem templa, &c. Eandemq; Patriam laudibus exornando compellabit: aut dubitando quidnam ipsa pulcherrimum, & præstantissimum habeat; vt bonis eius enumeratis, statuat nihil esse sublimius, quàm Ciuis laudati virtutem, & gloriam. Aut aliis imperabit, vt se canentem audiant, vt ipsi canant, & merita victoris extollant, monimenta virtutis erigãt. Aut sine Apostrophe per dubitationem inchoabit. Quis fecit præclarum facinus? recentem adeptus est coronam? Talis fuit nobilitate, fama insignis. Vel per grauem aliquam sententiam, quæ in narrationem deducat. Vel per huiusmodi comparationem; Vt aliquando vsui est hominibus ventus, aliquando pluuia: sic mutatis vicibus sua

funt

sunt labori tempora, sunt laudi. Vel per allegoriam: Musarum carmen in florente virorum conuiuio secundum poculum est: Hoc dignissimo propinabo. Vel per narrationem seu facti, quod laudamus: seu rei alterius ad illud perducentis. Hæc de initio.

Sequitur deinde facti breuis narratio, si quidem facinus laudetur: Hominis descriptio, ætate, opibus, gratia, virtutum omni genere florentis, cui gratiam addat, & carmen; Ideòq; inuocanti, Deum plurima dedisse. Addentur crebræ digressiones, quæ vel odam terminent, vel ad rem propositam redeant: sententiæ graues interpositæ amplificationi, exemplis, collationibus. Interponentur Apostrophæ ad Charites, Musas, Diuos, Diuasque. Ostendetur communis populorum beneuolentia erga laudatum virum: proprium ipsius scribentis officium, & studium laudandi. Præter versus alia offerentur munera. Sospes, & diuturna vitæ tranquillitas eidem orando impetrabitur. Ex his copiosam quisq; laudationum segetem in promptu habebit. EXEM-

EXEMPLA.

P. Sarbieu. lib. 1. *od.* 10. *lib.* 3. *od.* 18. *lib.* 4. *od.* 2.
P. Ioninus lib. 3. *od.* 11. *lib.* 2. *od.* 1. 4. 5. 6. 7. 8. *lib. epod. od.* 5.
P. Iacobus Balde lib. 1. *od.* 39. *lib.* 2. *od.* 17. *lib.* 3. *od.* 45.
P. Iacobus Vuallius lib. 3. *lyricorum od.* 9.

Ode Vituperatrix. Cap. XLI.

PRimum caput est: Scriptorem diffidere ab eo, quem criminatur, voluntate, institutione, natura; vbi comparationi est locus. Secundum: referre, quæ ille tumidè, arrogantèr, improbè fecerit, cū aliorum damno, indignatione, stomacho: quid propter vitia pertulerit. Tertium: inferre, illo abstinendum, eius tanquam anguis fugiendum aspectum. Hor. od. 4. Epod.

Imprecationes ad easdem, de quibus supra diximus, diras reuocantur.

EXEM-

EXEMPLA.

P. Sarbieu. lib. 1. *od.* 8. *&* 16. *lib.* 4. *od.* 27.
P. Ioninus lib. 1. *od.* 23. *lib. epod. od.* 9. *& eodem lib. scazont.* 3.
P. Balde lib. 1. *lyricorum od.* 12. *lib.* 3. *od.* 12. *lib.* 4. *od.* 45.

EXEMPLA DIRARVM.

P. Sarbieu. lib. 2. *od.* 24.
P. Balde lib. 2. *lyric. od.* 35. *lib. ep. od.* 14.

Ode Consolatrix. Cap. XLII.

TRibus contexitur. Primò: Ostendendus dolor, quo magnoperè angimur propter mortem alterius; Nempè mœstos nos, & attonitos nullum facere in fletu modum. Exclamabimus: nosmet interrogabimus, quomodò dicendum, silendumque sit; Hoc dolor: illud officium: vtrumque defuncti virtus persuadet. Ex quo alterum caput emanat. Secundò enim affertur causa doloris; nimirùm ia-

ctu.

ctura, quam fecimus, quæ tulimus incommoda propter interitum talis viri, eiusq; virtutes morte sublatas. Qui locus exigit mortui laudes, rerumq; ab illo gestarum commemorationem. Tertiò vertitur oratio: Quamuis enim iustissima sit causa dolendi, dolorem tamen constantibus viris esse leniendum: calamitates, & mortem esse communem: frustrà deplorari, quod arte nulla vitandum, subeundum sit omnibus. Hor. lib. 1. od. 23.

Alio modo, tribus etiam capitibus constabit. Primò: arguitur aliquis nimii, & non intermissi doloris, cùm perpetuum sit nihil: malis bona, bonis mala identidem succedant; idq; comparationibus euincitur. Secundò: eorum exempla proferuntur, qui à fœmineis querelis, & lamentationibus fortiter temperarunt. Tertiò: ea proponuntur, quæ potiùs agitari pacato, sedatoq; animo, sermonibusque hilarioribus vsurpari debeant. Horat. lib. 2. od. 9.

Cùm scribitur in anniuersaria mortuorum memoria, abstinendũ à lu-

à luctu; nemo enim iam annum, bienniumq; defunctum deflet. Cætera capita vsui erunt. Scal. li. 3. poë. c. 122.

Quòd si propter absentes consãguineos, superuenientes morbos, & infortunia adhibetur consolatio: Primò leniri potest dolor ostendẽdo pręsentia mala citò peritura: nihil apud nos esse stabile, ac diuturnum: breui fore conuersionem fortunæ: redituros amicos, gaudia, valetudinem, atque hæc bona præteritis malis fore longiora. Vbi locus grauibus sententiis. Secundò: dolore non ipsum solum torqueri, quocum loquimur, sed nos etiam propter consanguinitatem, & amicitiam. Nolit igitur ille immodico dolore augere dolorem aliorum. Nos ita natura factos, & institutos, vt nec integri, nec superstites amico futuri simus: vnà victuros, vnà perituros. Quod ex iis, quæ aliàs acciderunt, comprobari potest. Cur igitur duo exanimandi dolore vno sint? Hor. lib. 3. od. 7.

EXEMPLA.

P. Sarbieu. lib. 3. od. 26. lib. 4. od. 30. lib.

30. lib. 3. od. 5.
P. Balde lib. 2. lyric. od. 27. lib. 3. od. 6. & 20.

Ode Gratulatrix. Cap. XLIII.

TRibus absoluetur, si Gratulatio sit de victoria. Primò: Non posse pares gratias ei referri, qui debellatis hostibus, timore populos, direptione Vrbes, vastitate Prouincias liberarit: multò minùs dignam gratulationem haberi. Secundò: Huius rei promendæ causæ; acta nimirùm fœliciter prælia, tradita exempla imperatoriæ prudentiæ, fortitudinis, moderationis. Quæ comparationibus exemplis, exclamationibus augentur. Tertiò: Referenda nominis existimatio, gloriæ immortalitas, quam sit adeptus, populorum obligatio, poëtæ præsertim, qui nunquam à laude, & gratulatione, offerendis pro eius incolumitate votis, & precibus cessabit. Hor. lib. 4. od. 4. 11. 14. vbi gratulationi admixta laus est.

Si de reditu sit gratulatio, quatuor complectitur. Primum: Per

ad.

admirationem , exclamationemq; singularis animi lætitia ostenditur propter inopinatum amici reditũ. Secundum : Commemoranda , quæ inter vtrumque absentem intercesserunt beneuolentiæ, & inuiolatæ amicitiæ argumenta , præsertim si alterius causa discrimen adierit . Tertiũ:Gratias se, ac munera Deo, & Cælitibus pro reditus beneficio relaturum : idemq; à redeunte faciendum. Quartum:Idem ad otium, & quietem cohortandus, inuitandus in domum, & villæ amœnitatem, vbi relaxare animum, & se se à diuturno viarum labore queat reficere. Hor.lib.2.od.7.

Aliter duobus constat . Primò : Dicet Deo, ac Superis gratias, & dona referenda, quòd amicum beneficio affectum, incolumem restituerint . Secundò : Diem inter faustos reponendum : nullum iustæ, honestæq; lætitiæ omittendum modum: genio, mensisq; vocatis amicis, & consanguineis, indulgendum. Id.lib.1.od.36.lib.3.od.14.

At de honore , & inito magistratu Gratulatio . Primò : Inusitatam animi lætitiam præfert , & ac-

accipientem sic laudat, vt præmeritis serò videatur accepisse. Secundò: admonet, vt non minùs largitori Deo sit gratus, quàm Principi: & opinionem de sua virtute conceptam egregiè factis superet; quod ex rebus antea gestis augurabitur. Vbi motatæ orationi, ac sententiæ locus est. Hæc præcepta ex superioribus eliciuntur.

EXEMPLA.

P. Sarbieu. lib. 1. od. 1. lib. 3. od. 14. lib. 4. od. 36.

P. Balde lib. 1. lyric. od. 18. lib. ep. od. 19.

Ode Dimissoria. Cap. XLIV.

PRimò: Nauem alloquitur, cymbam, currum, equum, quo discedens vehitur, petitq; vt reddat incolumem finibus, ad quos fertur: mercedem pro seruata fide promittit. Sic iumento pollicebitur cessationem à labore; pascua roscida, herbida, famam illi non imparem, quam olim equi scriptorum laudibus nobilitati reportarunt.

runt. alia aliis promittet. Vel Deo nuncupabit pro discedente votum, eum, ac Superos rogando, vt amicum nocturnis, diurnisq; viarum incommodis obnoxium seruent. Secundò: Per digressionem conqueritur, aut obiurgat. Homines enim perinde, ac difficilis esset vitæ exitus, plurima excogitarunt, quibus celeriùs conficiuntur. Ne quiescant, deserunt patrias terras, certa subeunt pericula: quæ terra, mariq; non euitanda enumerat. Vel in alia digreditur, quæ hominibus calamitosa, necessitatem itineris faciendi attulerunt, vt bella, exilia. Hor. lib. 1. od. 3. & 35.

Aliter. Admonet primò Amicum de longo, periculosoq; itinere, enumeratis breuiter locis, & vrbibus, ad quas est venturus. Secundò: Causam reddit, cur, qui propter veterem amicitiam à discedente diuelli non deberet; eũ-tem tamen non sequatur. Quæ pars officio plena, sic est pertractanda, vt nec contemnatur veritas, & amico discedenti, perinde atq; alterum expeteret socium itineris, & laboris, satisfiat. Tertiò: Affirmabit,

bit, nullo regionum interuallo peregrinantis recordationem suo ex animo abituram: se fore præsentem incommodis, & periculis omnibus, eadem laturum mala, eadem morte periturum. Lib. ep. od. 1.

Quæ verò ad absentem de reditu Ode scribitur, tria continet. Primò: Amicam, & suauem reprehensionem cum hominis laude coniunctam. Qui enim suis maturum reditum pollicitus fuerat, plùs æquo apud exteros commoratur. Secundò: Recenset omnium desideria, & vota de absentis reditu. Tertiò: Commemorat (quod est veluti causa præcedentis) bona, quæ eius vel aufert absentia, vel affert præsentia. Nolit igitur tandiù omnium vtilitati obesse, frustrari desideria, & preces. Horat. lib. 4. od. 5.

EXEMPLA.

P. Sarbieu. lib. 2. od. 21.
P. Ioninus lib. 2. od. 16.
P. Balde lib. 2. lyric. od. 6.
P. Vuallius lib. 1. lyric. od. 8.

Ode

Ode Suasoria. *Cap.XLV.*

HÆc tribus concluditur. Primò: Res proponitur, non propriis tantùm verbis, sed etiam translatis, & allegoriam continentibus; quod vitium esset oratori. Secundò: Expendenda sunt rationum pondera, vtilitates, fructus. Potissima argumenta erunt similitudines, comparationes, exempla cùm ab historiis, tùm è fabulis petita. Sed Christiano homini fabulosa parcè adhibenda, petenda potiùs è sacris litteris, & rerum nostrarum annalibus. Interponuntur breues, grauesq; sententiæ; prolixę probationes euitantur. Tertiò: Moralis aliqua præceptio, seu breuis allegoria, seu futuri euentus præsagitio finem dabit. Hor. lib. 2. od. 10.

Aliter: Absque rei, quam suademus, propositione, statim eius vtilitates exponuntur. Ex quo infertur faciendam esse. Lib. 2. od. 23.

Aliter: Veluti imperando suadetur. Et primò breuiter, grauiterq; res proponitur. Tum commoda, si

fiat: incommoda, nisi fiat, exponuntur. Addito breui Episodio, & grauibus, crebrisq; sententiis. Lib. 3. od. 2.

Aliter: Laudatur primò is, cui rem persuademus. Tùm ostenditur, vel desiderio nos teneri eius rei acquirendę, vel eiusdē acquisitę gaudio frui, expositis laudibus, & bonis illius. Postremò amicus ad eiusdem adeptionem vocandus est. Lib. 2. od. 6.

Affinis est Ode, quæ laudato itē amico, exposita varietate rerum, ac temporum, simplicibus verbis suadet, vt vacet à laboribus, curis, molestiis. Lib. 1. od. 9. lib. 3. od. 17.

Dissuasio, quæ persuasioni opponitur, tribus conficitur. Primò: Laudanda sunt amici cœpta, & cōsilia: memoranda laus, quam ea de causa consequutus est. Secundò: Insinuandum, quod deterreat, & reuocat ab incœpto, incerti euentus, pericula, detrimenta. Tertiò: Apta digressione Ode exornanda, & terminanda est. Hor. lib. 2. od. 1.

Aliter: Ode inchoatur imperando, vt aliquid ne fiat: adductis ratio-

tionibus, quibus æquum sit vel id non aggredi, vel ab incœpto desistere. Secundò: Proponitur aliud amplectendum, ostenditur diuersæ actionis opportunitas conuenientior amici propensioni, & ingenio Tertiò: Ipsius scriptoris exemplum accedit, aliena tractantis, quorum aliqua breuiter afferri possunt. Hor.lib.2.od.11. & 12.

Rursus increpando, obiurgandoq; initio reprehenditur facti turpitudo,& agentis,nisi desistat,ignominia. Secundò: Idem stimulatur, ac lacessitur, vt rem si potest, prosequatur; fore enim,vt illi resistant acerrimè fortiores aduersarii, qui eius omnes conatus infringant: videat stricta iam tela,& nisi hæc adsint, districtum Dei fulmen. Ex lib. Epod. od.6.

EXEMPLA SVASORIÆ.

P. Sarbieu. lib. 3. *od.* 4. *&* 19. *lib.* 1. *od.* 23.

P. Balde lib. 1. *lyric. od.* 34. *lib.* 2. *od.* 36. *lib.* 3. *od.* 1 *&* 4.

P. Ioninus lib. 1. *od.* 9. *lib.* 2. *od.* 22. *lib. epod. od.* 6.

EXEMPLA DISSVASORIÆ.

P. Ioninus lib.4. od.19. 20.22.
P. Balde lib.1. lyric. od.10. lib.4. od.16.

Ode Parænetica. Cap. XLVI.

HÆc adhortatur, moralesque præceptiones continet. Et primò scriptori beneuolentiam conciliat indicata eiusdem virtute. Tùm sententiis, exemplis, argumentationibus, moralibusq; præceptionibus conatur ad virtutem excitare. In his tradendis sectatur ordinem non exquisitissimum, sed superiora cum sequentibus probè nectentem. Lib.3.od.1. Horat.

Aliter: Res præcipienda primò proponitur. Deinde eius vtilitas, iucunditas, honestas, merces, honores, quos secum adducit, euoluuntur, vel addito in fine breui, aut etiam prolixiore Episodio. Id. li.3. od.2. & 3.

Aliter: Inchoatur Ode ab Historia, vel fabula; Ex qua elicitur morale præceptum. Quod secundò alla-

allatis exemplis, sententiis, comparationibus fusiùs explicatur, probaturque. In his, aliisq; meminisse debet poëta breuium descriptionum, figurarum, splendidæ dictionis, vt lectorem delectet, & virtutem insinuet. Idem lib. 3. od. 16.

Aliter: Initio inuehitur in aliquod vitium. Tùm illi contrarium subiicit exemplum prolixè expositum; vbi & alios loquentes inducit, præter Poëtam. Idem lib. 3. od. 3.

Ode Postulatrix. *Cap. XLVII.*

QVa petimus beneficium ab amico: Aut nudam rei propositionem primò continet, aut obsecratione munitam. Vbi laus amici ascribitur, quæ beneuolentiam conciliat, & mouet ad tribuendum. Secundò: Rei postulatæ paruitatem ostendit. Non enim petuntur æstuosæ armenta Calabriæ, non aurum, aut ebur Indicum, sed quidpiam tenue, expeditum, & facile ad donandum. Tertiò: Opportunitatem temporis adducit. Nam Vere flores, Autu-

mno poma petenti negare nemo iure possit. Sic tempus ad cœnandum, & curis soluendum animum inuitat. Quartò: Spondet memoriam beneficii perpetuam, & stabilem fore. Qui locus simili exemplo, fabula, congrua digressione exornatur. Quæ capita inuerti: aliquod omitti: alia adiungi possunt, vt ex variis eiusdem Odis deprehendes. Hæc selecta sè pluris; quæ tutè animaduertes.

EXEMPLA.

P. Sarbieu. lib.4. od.17. lib.4. od. 31. & 36.
P. Balde lib.2. lyric. od.6. lib.3. od.44. lib.4. od.14.
P. Ioninus lib.4. od.7. & 29. lib. epod. od.8.

Genera Carminum.
Cap. XLVIII.

HÆc prostrema coronis operi sit. Versus ergo, & Carmen modò idem, modò diuersa sunt. Nam & totum poëma, vt Elegia, &

& Ode, Carmen eſt: verſus non item. Latiore autem ſignificatione verſus eſt ſcripturę tractus ſcripta verba complectans inſtar ſulci, in quo terra vertitur. Hic porrò verborum ductus modò liber, & ſine metro: modò vinctus eſt numeris. Vterque verſus. At poſtremus, quoniam proprius poëtarum, & ornatior, pulchriorq; peculiare ſibi verſus nomen fecit: Græcè *μέτρον*, quaſi menſura; metimur enim pedibus, & formamus verſum, vt regula lineam. Indeque partes verſus pedes dicti; nam ſicut ſpatia pedibus dimetimur, ſic & verſus. Pes igitur eſt ſyllabarum certo numero diſpoſitio: verſus verò pedum certò item numero diſpoſitio, & coniunctio. Pedes inter ſe diſtinguuntur ſyllabis varia quantitate copulatis: eorumq. alii diſſyllabi, alii triſyllabi, & compoſiti. Diſſyllabi quatuor: Spondeus, qui conſtat ſyllabis longis, vt, *Muros*: Pyrrhichius, duabus breuibus, vt, *Celer*: Trochęus, ſiue Choreus longa, & breui, vt, *Veſte*: Iambus breui, & longa, vt, *Manent*. Triſyllabi octo: Tribrachus ex tribus

res, 2. *affluentes*, 3. *censorias*, 4. *irridemus*: Ionicus à maiori ex Spondeo, & Pyrrhichio, vt, *interprete*: Ionicus à minori ex Pyrrhichio, & Spondeo, vt *docuerunt*. Plura alii, qui etiam exponent, cur hi pedes varia nomina sortiti fuerint. Plus autem nimio crescunt, si pedum simplicium omnes inter se coniunctiones fiant.

Grammatici & Scal. lib. 2. poët. c. 2. 3. 4.

Versibus nomen imponunt, Auctor, vt, *Sapphicus*: materia, vt *heroicus*: forma à frequentiori pede impressa, vt, *Dactylicus, Iambicus*: mensura, vt, *dimeter, trimeter*: syllabarum numerus, vt, *hendecasyllabus*. Dicitur etiam ab integritate *Acatalecticus*, perfectus, & absolutus, vbi nihil deest: à diminutione *Catalecticus*, mutilus, vbi vna deest syllaba: *Brachycatalecticus*, vbi plures desiderantur syllabæ: *Hypercatalecticus*, in quo vna vel plures redundant syllabæ. Penthemimeris est, cùm post duos pedes sequitur syllaba terminans partem orationis. Hepthemimeris, cũ post tres pedes. In metiendis autem versibus vna mensura pes vnus est, prætерquàm in Iambicis, Trochai-

catalecticus duos admittit dactylos & syllabam. Virgilius:

Numina magna Deum. 2. Æn.

Horatius: Lib. 4. od. 9.

Flumina praetereunt.

Pherecratius trimeter tribus constat pedibus spondeo, dactylo, & spondeo: aut in prima sede anapæsto. Horatius: Lib. 1. od. 5.

Sperat nescius aurae. Lib. 4. me. 2.

Boëtius:

Dominis pressus iniquis.

Alcmanius tribus item conficitur pedibus, duobus dactylis, & spondeo, vt:

Africus aequora turbat.

Aristophanius dactylum recipit, & duos choreos.

Horatius: L.1.od.8.

Lydia dic per omnes.

Glyconicus spondeum desiderat, vel interdum trochæum, & duos dactylos: siue, vt aliis placet, choriambum, & pyrrhichium.

Horatius: L.1.od.3.

Sic te Diua potens Cypri.

Simonidius tres dactylos. vt: [illegible]

Commouet Africus aequora.

Alcmanius trimeter hypercatalecticus tres recepit pedes heroi- [illegible]

Æn.l.7. versus, & syllabam. Virgilius:
E xitijs positura modum.
Lib. 2. Boëtius:
me. 6. *Omne hominum genus in terris.*
Alcmanius tetrameter acatalecticus duobus constat dactylis, & totidem trocheis. Horatius:
l. 1, od. 9. *Nec veteres agitantur orni.*
Alcmanius hypercatalecticus spondeo, dactylo, cæsura, dactylo, & spondeo. Boëtius:
Lib. 1. me. 2. *Heu quã præcipiti mersa profundo.*
Mixtus ex Alcmanio, & Sapphico constat trocheo, spondeo, vel dactylo cum syllaba, dactylo, & spondeo. Boëtius:
Lib. 4. *Siquis Arcturi sydera nescit.*
me. 5. Asclepiadeus spondeum habet, dactylum, cæsuram, & duos dactylos: vel, vt alii metiuntur, spondeum, duos choriambos, & pyrrhichium. Horatius:
Mecœnas atauis edite regibus.
l. 1. od. 1. Archilochius tetrameter acatalecticus quatuor amat pedes heroici versus, sed tertium ferè dactylum. Virgilius:
Æn. l. 11.
Bellatorq; animo Deus incidit.
l. 2. od. 7. Horatius:
Mobilibus pomaria riuis.

Lhy-

Ithyphallicus tetrameter tribus conficitur dactylis, & pyrrhichio: Boëtius: Lib. 3. me. 1.

Falce rubos, filicemq; resecat.

Idem:

Vt noua fruge grauis Ceres eat.

Elegiacus pentameter constat duplici penthemimeri: seu quatuor pedibus, & bina cæsura. Tibullus;

Alba Palæstino sācta colūba Syro. L. 1. el. 7.

Idem fit ex Iambico, quem Reciprocum dicunt; cum à fine ad initium resumpta verba in id carmen desinunt. vt:

Fluunt liquore saxa nimboso ardua.

Ardua nimboso saxa liquore fluunt.

Sapphicus pentameter acatalecticus recipit trocheum, spōdeum, dactylum, & duos trocheos.

Horatius:

Iam satis terris niuis, atque diræ.

Catullo secūda in sede trocheus etiam placuit vetusto more, quo & Seneca est vsus. Catullus:

Seu Sacas, sagittiferosq; Parthos. Scal. l. 2. c. 16.

Phaleucius pentameter hendecasyllabus constat spondeo, dactylo, & tribus trocheis. Catullus:

Cui dono lepidum nouum libellum.

Qui prima sede pro spondeo

iam-

iambum, & choreum: secunda verò pro dactylo admisit spondeũ. *Oramus, si fortè non molestum est.*

Stesichorius pentameter catalecticus quinis constat pedibus, penultimo dactylo, vltimo spondeo. vt:

Stant immota suo Capitolia saxo.

Cyrillius pentameter hypercatalecticus quinque conficitur pedibus, & cæsura. vt:

Vere rubet noua purpureis rosa cincta comis.

Heroicus hexameter senis pedibus absoluitur. Virgilius:

Æn. 1. *Tantæ molis erat romanam condere gentem.*

Bucolicus hexameter quarto pede terminat orationem; quæ vocatur hepthemimeris bucolica. Virgilius:

Georg. 1. *Cum primùm sulcos æquant sata, quiq; paludis.*

Spondacius hexameter quinta sede pro dactylo spondeum recepit. Virgilius:

Georg. 3. *Saxa per, & scopulos, & depressas conualles.*

Angelicus id est nunciis aptus, aliis Priapeius, aliis Pseudoheroi-

cus

cus hexameter, tertia sede creti-cum postulat, qui partem claudat orationis; prima, & quarta sede trochęum, rariùs spondeum: secunda dactylum, Catullus:

O Colonia, quem cupis ponte ludere longo.

Ibycius hexameter, pro spondeo vltima sede dactylum habet. vt:

Vtile ver nemorum tegit ardua brachia frondibus.

Stesichorius heptameter septenis constat pedibus, ex quibus septimus quisque spondeus est. vt:

Personas horrificum tonitru super ardua mœnia Romæ.

Archilochius heptameter acatalectus constat tetrametro bucolico, & tribus trochęis. Horatius: L.1.od.4.

Soluitur acris hyems grata vice veris, & Fauoni.

Versus Trochaici.

HI Trochęum recipiunt, & tribrachum in locis imparibus; hunc tamen vltimò excludũt, retinentibus Comicis. In paribus, eosdem pedes cum spondeo, dactylo, anapæsto: sed frequenter tro-

trocheum, ac spondeum, raro dactylum, anapæstum, tribrachum, præterquam apud Comicos. Horum exempla deducta à breuissimis ad longiora vsui tradenda hæc sunt.

Pancratius monometer hypercatalecticus duobus pedibus, & syllaba finitur. Angelus Politianus:

In mon. Lau. Med. *O dolor, dolor.*

Ithyphallicus dimeter brachycatalecticus tres pedes recipit. E sacris hymnis:

Atque semper Virgo.

Euripidius dimeter catalecticus tribus pedibus constat, & syllaba.

Lib. 2. od. 18. Horatius:

Præf. in Enchir. *Non ebur, neque aureum.*

Prudentius:

Quo regente viuimus.

Alcmanius dimeter acatalecticus quaternis pedibus perficitur.

Boëtius:

Met. 2. lib. 4. *Quos vides sedere celso.*

Bacchilidius quatuor exigit pedes cum syllaba. vt:

Terra vernis picta floribus.

Sapphicus trimeter brachycatalecticus quinque constat pedibus. vt:

Ma-

Mater, integriq; flos pudoris.

Archilochius catalecticus vna crescit syllaba. vt:

Virgo Sole amicta, Sole pulchrior. In Andr. Act. 4. Sc. 1.

Hoc vsus est Terentius:

Hoccine credibile est, aut memorabile.

Sotadicus trimeter acatalecticus sex pedibus conficitur. vt:

Sole amicta Virgo, sola funde lucem.

Sapphicus trimeter hypercatalecticus vna augetur syllaba. vt:

Clara Virgo, quam niualis Luna sustinet.

Sotadicus tetrameter brachycatalecticus septem habet pedes. vt:

Virgo, te corusca cingit syderum corona.

Archilochius tetrameter catalecticus vna priorem excedit syllaba. vt:

Deq; Solis, deq; Phœbes Diua fulges lumine.

Seneca:

Vos (precor) vulgus silentum, vosq; ferales Deos. In Med. Act. 4.

Hippocratius tetrameter acatalecticus octo constat pedibus, seu duplici Alcmanio dimetro. vt:

Igne

Igne Solis, subditæq; Diua fulget igne Phœbes.

Anacreōticus tetrameter hypercatalecticus octò admittit pedes cum syllaba. vt:

Igne Solis, subditæq; Diua Luna fulget ignibus.

Iambici Versus.

Iambici in locis paribus Iambum habent, vel Tribrachum: imparibus recipiunt Iambum, Tribrachum, Anapæstum, Spondeum, Dactylum. Vltima sedes tribuitur Iambo, vt in Trochaicis Trocheo: Hæc autem in Catalecticis censetur, quæ proximè antecedit redundantem syllabam, siue cæsuram.

Aristophanius monometer duobus constat iambis, & syllaba. vt: *Lætos per agros.*

Euripidius dimeter brachycatalecticus ternis constat pedibus. vt: *Colles per editos.*

Anacreonticus dimeter catalecticus vnam ad tres pedes adiungit syllabam. Seneca;

In Med. ch. Act. 4. *Quoniam cruenta Mænas.*

Anapæstus in prima sede addit ce-

celeritatem, & leporem.

Claudianus; In Epith. Hon. & Ma.

Age cuncta nuptiali.

Archilochius dimeter acatalecticus vna est longior syllaba.

Horatius; Lib. ep. od 2.

Vt prisca gens mortalium.

Archilochius, siue vt alii, Alcaicus, & Alcmanius dimeter hypercatalecticus quatuor constat pedibus, & syllaba. Horatius:

Syluae laborantes, geluque. L.1.od 9.

Alcmanius quinque constat pedibus, vt;

Iucunda nascitur Romae dies.

Hipponectius trimeter catalecticus vnam ad sex pedes syllabam desiderat Horatius:

Nouaeq; pergunt interire Lunae. Lib. 2. od 18.

Archilochius trimeter acatalecticus, Latinis à trina dimensione Ternarius, Senárius à senis pedibus. Horatius;

Ibis Liburnis inter alta nauium. Li. 1. ep. od. 1.

Legitimus autem purus, & sincerus, vt aiunt, Iambus è solis Iambis constat. Catullus:

Quid est, Catulle, quid moraris emori?

Idem liber est apud Comicos so-

solutam orationem imitantes, & quouis loco præterquam vltimo adhibentes tribrachum, dactylum, anapæstum, sed præsertim spondeum. Terentius:

In Andr. Act. 1. sc. 1. *Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus.*

Hipponactius Scazon, siue claudicans, & Choliambus, seu Iambus claudus, item trimeter, mutatis pedibus, penultima sede iambum, vltima spondeum habet. Catullus:

Egnatius quòd candidos habet dentes.

Sapphicus constans penthemimere heroica, & dimetro iambico. Horatius:

lib. ep. od. 11. *Scribere versiculos amore perculsum graui.*

Archilochius contrà dimetro iambico, & eadem penthemimere, seu spondeo, dactylo, & cæsura. Horatius:

Tu vina Torquato moue Consule pressa meo.

Alcaicus constat penthemimere iambica, & duobus dactylis.

L. 1. od. 9. Horatius:

Vides, vt alta stet niue candidum.

Alcaicus alter constat eadem pen-

penthemimere,& dactylo, & spondeo. Boëtius: Lib. 4. me. 5.
Propinqua summo cardine labi.

Hipponactius, siue vt alii, Anacreonticus tetrameter catalecticus vnam ad octauum pedem syllabam desiderat. Catullus:
Remitte pallium mihi meum, quod inuolasti.

Sed apud Comicos spondeum frequenter admittit in septima sede, tribrachum etiam, & interdum dactylum. Terentius: In Andr. Act. 3. Sc. 3.
Et is mihi suadet nuptias, quantùm queam, vt maturem.

Aristophanius tetrameter acatalecticus, Latinis quadratus, & octonarius, octo constat pedibus. Seneca:
Exultat, & ponit gradus pater decoros Dardanus. In Agam. Act. 3.

Quem sua libertate Comici pangunt. Terentius: In Andr. Act. 3. Sc. 4.
Quod vulgus seruorum solet, dolis vt me deluderes.

Alcaicus Choriambicus pentameter constat spondeo, tribus choriambis, & pyrrhichio. Horatius: Lib. 1. od. 11.
Tu ne quæsieris, scire nefas, quem mihi,

mihi, quem tibi.

Sapphicus Choriambicus tetrameter constat epitrito secundo, duobus choriambis, & bacchio. Horatius;

Te Deos, oro Sibarim cur properes, amando.

Alii attribuunt choreum, spondeum, dactylum, cæsuram, dactylum; duos choreos; qua ratione est versus hexameter.

Anacreonticus Choriambicus tetrameter ex tribus choriambis, & bacchio.

In Epith. Hon. & Ma. Claudianus;

Et Padus electriferis admoduletur alnis.

Galliambus à Gallis Cybeles sacerdotibus dictus, qui in eius sacris hunc versum canebant, duos dimetros iambicos continet. Primus est Anacreonticus trium pedum cum syllaba; secundus Euripidius pedum trium. In prima sede prioris ponitur etiam proceleusmaticus; in prima autem sede posterioris fermè anapæstus, in secunda eiusdem fermè est tribrachus.

De Be-nec. & Aty. Catullus;

Super alta vectus Atys celeri rate maria. Ver-

Versus Anapæstici.

HI constant Anapæsto; recipiunt tamen Spondeum, & Dactylum. Monometro duo tribuntur pedes. Seneca; In Hipp. Ac. 2.

Leuiore manu.

Choricus item monometer binis pedibus vnam adiicit syllabam. vt;

Rosa vere rubescit.

Aristophenius dimeter brachycatalecticus tribus constat pedibus. vt;

Rosa murice pulchrior est.

Pindaricus, siue Parteniacus dimeter catalecticus vnam ad tres pedes adiungit syllabam, quorum tertius solùm est anapæstus.

Boëtius;

Pretiosa pericula fodit. Lib. 2. me. 5.

Idem; Lib. 3. me. 5.

Fœdis submittat habenis.

Archilochius est dimeter acatalecticus, qui præsertim Latinis placuit; secunda & quarta sede ferè dactylum respuit. Seneca; In Herc. fur. ch. Act. 4.

Lugeat æther, magnusq; parens.

Alcmanius dimeter syllaba augetur. vt; *Ro-*

Rosa murice fulgida, rore madescit.

Pindaricus alter proximum altera syllaba excedit. vt:

Rosa murice fulgida, turgida roribus.

Alcmanius trimeter catalecticus, constat quinque pedibus, & syllaba. vt:

Rosa murice fulgida, roribus vda nitebit.

Aristophanius tetrameter catalecticus septem habet pedes cum syllaba. vt:

Mare fluctibus infremit, vnda aquilonibus icta remugit.

Aliquot ex Anapæsticis omisimus, & pauci adhuc ex aliis supersunt. Inter quos sua raritate memorabilis est Sotadicus tetrameter, qui quatuor constat pedibus, tribus Ionicis à maiori, ac spondeo; inchoatus enim à duabus syllabis longis, ter duas eiusdem quantitatis subiungit duabus breuibus. Terentianus:

De Metris. *Vocalia quædam memorant: consona quædam.*

Hic purus est, ac legitimus. Impurus erit Sotadicus interposito secunda, tertiaue sede dichoreo: vel

vtra-

vtraque, aut prima sede pentasyllabo ex Anapesto, & Pyrrhichio. Martialis:

Has cum gemina compede dedicat catenas. Terentianus: Lib. 2. c. Pigr. 29. De Metris.

Quia multa ferunt hoc pede Sotadem loquutum.

Ionicus à minori trimeter tres pedes admittit Ionicos à minori, id est duas longas duabus breuibus ter succedentes. Horatius: Lib. 3. od. 12.

Agitato grege ceruos iaculari.

Cui pes additus efficit tetrametrum. Horatius:

Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum. Ibid.

His adduntur Pyrrhichii ex omnibus breuibus: qui numerum syllabarum in vnoquoque genere æquare possunt. Par Anacreontico Bernardini Stephonii: In Trag. Fl.

Age nigra quate cohors.

Pentameter Scaligeri:

Latet vbi lapide gelida mea Rosa.

Plura Seruius in Centimetro: Terentianus de Metris: Diomedes lib. 3: Marius Victorinus in lib. de ratione Carminum: Scaliger 2. lib. Poëticæ: aliique neoterici grammatici.

INDEX

Rerum præcipuarum.

A

Aeta-

Ar-

Di.

E

Epi-

F

He-

Gal-

G

H

Hym-

Iu.

Meta-

Nar-

Pæa-

P

affe-

Stylus

non

FINIS.

Imprimatur.

Fr. Io: Thomas Rouetta Inquisitor Generalis Venetiarum.

